

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren, esitutkintalain, pakkokeinolain, käräjäoikeuslain, sakon täytäntöönpanosta annetun lain ja sotilasoikeudenkäyntilain rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevia säännöksiä. Esitys liittyy vuonna 1997 voimaan tulleen rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistuksen toteutumisen seurantaan. Säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että rikosasian oikeudenkäynnistä tulisi nykyistä tehokkaampi ja taroituksenmukaisempi.

Esityksessä ehdotetaan ensinnäkin otettavaksi käyttöön uusi kirjallinen, summaarinen rikosprosessi tunnustettuja tekoja varten. Ehdotuksen soveltamisalalla rikosjuttu voitaisiin ratkaista tuomioistuimessa ilman pääkäsittelyä. Kysymyksessä olisi kuitenkin tuomioistuimen ratkaisu, joka tehtäisiin kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Kirjallisen menettelyn käyttämiselle vaadittaisiin syytetyn myötävaikutus eli nimenomainen suostumus sekä syytetyn tunnustus. Ehdotuksen mukaan kirjallisen menettelyn käyttämiselle olisi saatava myös asianomistajan suostumus. Soveltamisalaa ehdotetaan rajoitettavaksi myös rikoksesta säädetyn rangaistusmaksimin perusteella. Syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei saisi olla säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enempää kuin kaksi vuotta. Kirjallisessa menettelyssä voitaisiin tuomita enintään yhdeksän kuukauden pituinen vankeusrangaistus. Ilman vastaajan suullista kuulemistä voitaisiin kuitenkin tuomita enintään kuuden kuukauden pituinen vankeusrangaistus. Tätä ankarampaa rangaistukseen tuomittaessa vastaajalle olisi varattava tilaisuus suullisen lausuman antamiseen.

Pääkäsittelyjen peruuntumisten vähentämi-

seen ja peruutuksista johtuvien haittojen pienentämiseen pyritään useilla erilaisilla keinoilla. Esityksessä ehdotetaan muun ohella, että rikosasioiden pääkäsittelyssä voitaisiin tietyin edellytyksin kuulla vastaajan poissaolosta huolimatta todistajaa, asiantuntijaa, todistelutarkoituksessa asianomistajaa tai toista vastaajaa. Pääkäsittelyn peruuttaminen ei siten enää vastaajan poissa ollessa olisi pääsääntö. Tällaista jo kuultua henkilöä ei enää asian jatkokäsittelyssä yleensä kuultaisi vastaajan saapuvilla ollessa uudelleen.

Jatkopääkäsittelyn tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi ehdotetaan pääkäsittelyn lykkäämisaikojen pidentämistä. Nykyinen pääsääntöinen 14 päivän määräaika pidennettäisiin 30 päivään ja erityiseen syyhyn perustuva 45 päivän määräaika 60 päivään. Laajojen asioiden käsittelyä helpotettaisiin myös siten, että jos pääkäsittelyä on jatkettava perättäisinä päivinä, riittäisi se, että asiaa olisi käsiteltävä vähintään kahtena arkipäivänä viikossa nykyisen kolmen arkipäivän sijasta.

Pääkäsittelyjen peruuttamisten vähentämiseen tähtäisivät myös ehdotukset, joiden mukaan tuomioistuimeen tuotavaksi määrätyn ja säilöönnotetun asianosaisen, todistajan tai muun kuultavan vapaudenmenetys kuljetusaikoiheen saisi kestää enintään viisi vuorokautta. Sääntely, jonka mukaan vastaaja voidaan tietyin edellytyksin määrätä tuotavaksi ensimmäiseen istuntoon, ehdotetaan ulotettavaksi myös todistajiin ja muihin todistelutarkoituksessa kuultaviin henkilöihin.

Ehdotuksessa ehdotetaan tuomioistuimen kurinpitovaltaa koskevan sääntelyn nykyi-
kaistamista. Sen mukaan tuomioistuimen olisi mahdollista määrätä häiritsevästi käyttäytyvä henkilö maksamaan enintään 1 000 euron suuruinen järjestyssakko, joka ei olisi enää rikosoikeudellinen rangaistus, vaan ku-

rinpidollinen seuraamus. Tuomioistuimen käytettävissä olevia keinoja oikeudenkäynnin häiriöttömän kulun turvaamiseksi ehdotetaan samalla lisättäviksi siten, että tuomioistuimella olisi oikeus määrätä oikeudenkäyntiä häiritsevä henkilö otettavaksi säilöön enintään vuorokauden ajaksi.

Esityksessä ehdotetaan myös lisättäviksi mahdollisuuksia teknisten apuvälineiden käyttöön oikeudenkäynneissä. Vangittavaksi vaaditun henkilökohtainen kuuleminen voisi tapahtua myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Vastaavasti ehdotuksen mukaan vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä vangittua voitaisiin kuulla videoneuvottelun avulla. Rikosasioissa valmisteluistunto voitaisiin pitää myös puhelimitse tai käyttäen muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset voitaisiin tuomioistuimen pyynnöstä toimittaa myös puhelinta tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen tuomioistuimeen.

Esityksessä ehdotetaan, että asianomistajalle voitaisiin määrätä asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja kaikissa henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvissa rikosasioissa, jos se rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on perusteltua. Vastaavasti ehdotetaan, että tällaiselle asianomistajalle voitaisiin määrätä myös tukihenkilö.

Rikosasian vastaajan mielentilan tutkimista koskevaan sääntelyyn ehdotetaan tehtäväksi muutos, jonka mukaan tuomioistuimen olisi, ennen kuin se määrää vastaajan mielentilan tutkittavaksi, erikseen ratkaistava kysymys siitä, onko vastaajan näytetty menetelleen syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädettyllä tavalla. Toisaalta tuomioistuin voisi ehdotuksen mukaan määrätä syyttäjän, rikoksesta epäillyn tai epäillyn edunvalvojan esityksestä epäillyn mielentilan tutkittavaksi jo esituskinnan aikana tai ennen pääkäsittelyä, jos epäilty on tunnustanut syyllistyneensä rangaistavaksi säädettyyn tekoon.

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	3
YLEISPERUSTELUT	6
1. Johdanto	6
2. Nykytila.....	6
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	6
2.1.1. Summaariset rikosprosessit	6
2.1.2. Pääkäsittely	7
2.1.3. Asianomistajan asema	9
2.1.4. Muut säännökset	9
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	10
2.2.1. Ruotsi	10
Summaariset rikosprosessilajit	10
2.2.2. Norja	12
Summaariset rikosprosessilajit	12
2.2.3. Tanska.....	13
Summaariset rikosprosessilajit	13
2.2.4. Näkökohtia eräiden muiden maiden lainsäädännöstä.....	13
2.3. Nykytilan arviointi.....	14
2.3.1. Summaariset rikosprosessilajit.....	14
Rikesakkomenettely	14
Rangaistusmääräysmenettely	15
Poissaolokäsittelyn laajentaminen	17
Uusi kirjallinen menettely rikosasioihin.....	17
2.3.2. Pääkäsittely	18
2.3.3. Asianomistajan asema	19
Oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö	19
Istuntoon kutsuminen	20
2.3.4. Muut säännökset	21
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	22
3.1. Tavoitteet	22
3.2. Keskeiset ehdotukset	23
3.2.1. Uusi kirjallinen menettely tuomioistuimeen.....	23
3.2.2. Pääkäsittely	24
3.2.3. Asianomistajan asema	28
3.2.4. Teknisten apuvälineiden hyödyntämisen lisääminen	29
3.2.5. Muut ehdotetut muutokset.....	29
Mielentilatutkimus	29
Muut ehdotukset.....	30
4. Esityksen vaikutukset	31
4.1. Uusi kirjallinen menettely rikosasioihin	31

4.2.	Muut ehdotukset	33
5.	Asian valmistelu	34
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT		36
1.	Lakiehdotusten perustelut	36
1.1.	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa.....	36
1 luku.	Syyteoikeudesta	36
2 luku.	Asianosaisen avustamisesta	36
3 luku.	Yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta	37
5 luku.	Syytteen vireillepanosta	38
5 a luku.	Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta.....	41
	Edellytykset	41
	Menettely	45
	Ratkaisu.....	50
	Täydentävät säännökset.....	51
6 luku.	Pääkäsittelystä	52
7 luku.	Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä.....	55
	Syyttäjän kuuleminen	55
9 luku.	Oikeudenkäyntikuluista.....	56
11 luku.	Tuomioistuimen ratkaisusta	57
1.2.	Oikeudenkäymiskaari	59
2 luku.	Päätösvaltaisuudesta	59
6 luku.	Riita-asian pääkäsittely	59
12 luku.	Asianosaisista	59
14 luku.	Asian käsittelystä oikeudessa	60
15 luku.	Oikeudenkäyntiasiamiehestä.....	62
17 luku.	Todistelusta	62
29 luku.	Oikeudenkäynnin väärinkäyttämisestä.....	66
1.3.	Esitutkintalaki.....	66
1.4.	Pakkokeinolaki.....	67
1 luku.	Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen	67
5 a luku.	Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu.....	69
1.5.	Käräjäoikeuslaki.....	69
1.6.	Sakon täytäntöönpanosta annettu laki	69
1.7.	Sotilasoikeudenkäyntilaki	69
2.	Tarkemmat säännökset ja määräykset.....	69
3.	Voimaantulo	70
4.	Säätämisjärjestys	70
LAKIEHDOTUKSET		73
	oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	73
	oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	79
	esitutkintalain muuttamisesta	81
	pakkokeinolain muuttamisesta.....	82
	käräjäoikeuslain 17 §:n muuttamisesta	84

sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	85
sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta	86
LIITE	87
RINNAKKAISTEKSTIT	87
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	87
oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	98
esitutkintalain muuttamisesta	104
pakkokeinolain muuttamisesta	106
käräjäoikeuslain 17 §:n muuttamisesta	109
sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	111
sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta	112
LIITE	113
ASETUSLUONNOKSET	113
esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen muuttamisesta	113

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Uusi rikosasioiden oikeudenkäyntimenettely tuli alioikeuksissa voimaan 1.10.1997. Jo lain valmisteluvaiheessa pidettiin tärkeänä, että uudistuksen toteutumista seurataan tarkasti. Eduskunnan lakivaliokunta totesi lakeja säädettäessä, että sitä, kuinka uudistus toimii käytännössä, ei voida varmuudella tietää. Sen vuoksi lakivaliokunta korosti, että uudistuksen käynnistymistä ja toteutumista on seurattava tarkkaan ja, mikäli aiheutta ilmenisi, on välittömästi ryhdyttävä toimiin säännösten korjaamiseksi (LaVM 9/1997 vp—HE 82/1995 vp, s. 16).

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on vuonna 2000 julkaissut rikosasioita koskevan seurantatutkimuksen (Virve-Maria de Godzinsky: Tietoa uudesta rikosasioiden oikeudenkäynnistä. 47/2000). Sen perusteella voidaan todeta, ettei käräjäoikeuksissa noudatettavassa rikosprosessissa ole mitään räikeitä epäkohtia. Saman tyyppisiä tuloksia on saatu myös uudemmassa seurantatutkimuksessa (Kaijus Ervasti, Hertta Kallioinen: Oikeudenkäyntimenettelyiden ongelmat ja prosessisäännösten soveltaminen. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 202/2003). Useat ongelmat liittyvät uusien menettelysäännösten käytännön soveltamiseen. Kuitenkin rikosasioiden menettelyä voidaan pyrkiä edelleen kehittämään myös lainsäädännöllä. Tässä ehdotuksessa käsitellään rikosprosessilainsäädännön kehittämistä.

Uudistuksen jälkeisessä oikeuspoliittisessa keskustelussa on arvosteltu peruutettujen rikosjuttujen määrää ja peruutusyytiä, hankaluuksia isojen juttujen käsittelyssä, syytetyn poissa ollessa tehtyjä ratkaisuja, syyttäjien osuutta asianomistajien vahingonkorvausvaatimusten ajamisessa, käsittelyaikoja, suurten käräjäoikeuksien ongelmia sekä maksuttoman oikeudenkäynnin kustannuksia erityisesti suurissa jutuissa. Lisäksi on tuotu esille, että todistajansuojeluun liittyviin näkökohtiin ei nykyisessä prosessilainsäädännössä ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Viimeksi

mainittuja todistajan suojelua koskevia kysymyksiä on käsitelty rikosprosessin tarkistamistyöryhmän osamietinnössä (OM 2002:4) ja niitä tarkoittavat lainsäädännökset ovat tulleet jo voimaan 1 päivänä lokakuuta 2003.

Tämä esitys perustuu rikosprosessin tarkistamistyöryhmän loppumietintöön (OM 2003:11). Työryhmän tuli selvittää esillä olleita käytännön epäkohtia siltä osin kuin niissä on kysymys sellaisista asioista, joihin voidaan tehokkaasti lain säännöksin vaikuttaa. Tämän esityksen tavoitteena on, että oikeudenkäynnit muodostuisivat nykyistä joustavammiksi, tarkoituksenmukaisemmiksi ja joustavammiksi asianosaisten oikeusturvasta tinkimättä. Tavoitteena myös on, että oikeudenkäynnit halpenisivat.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1. Summaariset rikosprosessit

Rikosasioiden käsittelyä täysimittaista oikeudenkäyntiä summaarisemmissa menettelyissä sääntelevät nykyisin lähinnä laki rikesakkomenettelystä (66/1983) ja laki rangaistumääräysmenettelystä (RML, 692/1993). Niille on ominaista, että koko menettely tapahtuu tuomioistuimen ulkopuolella joko yksin poliisin toimesta tai siten, että syyttäjä osallistuu asian ratkaisemiseen. Näiden lisäksi yksinkertaisemman menettelyn lajina voidaan pitää ROL:ssa säänneltyä mahdollisuutta tutkia ja ratkaista rikosasia vastaajan poissaolosta huolimatta.

Rikesakkomenettely on tarkoitettu tiettyjen laissa erikseen säädettyjen lievempien rikosten tai massarikosten käsittelyä varten. Sen keskeinen käyttöala on liikenne rikokset. Rikesakkomenettelyssä poliisi tai muu laissa säädettyä valvontaa suorittava virkamies määrää rikesakon antamalla rikkojalle rikesakkomääräyksen. Rikesakko on rikkomukseen syyllistyneen varallisuusasemasta

riippumaton kiinteämääräinen seuraamus. Rikoslain 2a luvun 8 §:n 2 momentin mukaan rikesakko saa olla enintään 200 euroa. Tällä hetkellä käytössä olevien rikesakkojen määrästä säädetään asetuksessa rikesakkorikkomuksista (610/1999). Käytössä olevat rikesakkomäärät vaihtelevat nykyisin 10 eurosta 115 euroon.

Rangaistusmääräysmenettelyssä voidaan puolestaan määrätä sakkorangaistus ja enintään 1 000 euron suuruinen menettämisseuraamus rikkomuksesta, josta tapaukseen sovellettavassa rangaistussäännöksessä ei ole esillä olevien asianhaaran varalta säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, sekä laillisesti vahvistetun uhkasakkokiellon rikkomisesta (RML 1 §, sellaisena kuin se on laissa 614/2003). Rangaistusmääräysmenettelyssä rangaistusvaatimuksen antaa poliisimies, tullimies tai muu laissa säädettyä valvontaa suorittava virkamies. Rangaistusvaatimus toimitetaan tiedoksiannon jälkeen syyttäjälle, jonka tehtävänä on antaa rangaistusmääräys. Rangaistusmääräysmenettelyssä määrättävät sakkorangaistukset ovat normaaleja päiväsakoin määrättäviä seuraamuksia.

Ainoana summaarisen rikosprosessin lajina, jota menettelyä noudatetaan rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyssä, voidaan pitää nykyisin niin sanottua poissaolokäsittelyä, josta on säädetty ROL 8 luvun 11–12 §:ssä. Tälle menettelylle on ominaista, että rikosasia tutkitaan ja ratkaistaan ilman jutussa syytetyn henkilön paikallaoloa tuomioistuimessa. ROL 8:11:n mukaan asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Tällöin voidaan tuomita sakkorangaistus tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus ja enintään 10 000 euron suuruinen menettämisseuraamus. ROL 8:12:n mukaan asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan suostumuksella hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Rangaistukseksi ei ROL 8:12 mukaisessa menettelyssä voida tuomita kuutta kuukautta ankarampaa vankeusrangaistusta.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen edellä mainitun tutkimuksen mukaan vastaajan poissaolosta huolimatta ratkaistujen asioiden määrä on keskimäärin noin 20 prosenttia.

2.1.2. Pääkäsittely

Lokakuun 1 päivänä 1997 voimaan tullessa rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistuksessa periaatteeksi otettiin asian käsitteleminen suullisessa, välittömässä ja keskitetyssä pääkäsittelyssä. Jos asiaa ei voida ottaa lopullisesti käsiteltäväksi, pääkäsittely pääsääntöisesti peruutetaan. Mahdollisuutta lykätä rikosasioita rajoitettiin vastaavalla tavalla kuin riita-asioissa ja lykkäysten pituudelle säädettiin sama enimmäiskesto.

Edellä mainitun tutkimuksen mukaan peruutettujen juttujen määrä oli 31 prosenttia, mikä on samalla tasolla kuin lykkäysten määrä oli ennen rikosasioiden oikeudenkäyntiuudistusta. Luku sisältää myös ennen istuntoa tehdyt niin sanotut paperiperuutukset. Peruutukset keskittyivät samoihin rikoslajeihin kuin ennen lykkäykset eli omaisuusrikoksiin (38 %), huumausainerikoksiin (31 %) ja väkivaltarikoksiin (29 %).

Peruutuksista valtaosa (79 %) liittyi vastaajan poissaoloon joko niin, että haastetuksi saatu vastaaja oli jäänyt pois tai vielä yleisemmin niin, ettei vastaajaa ollut lainkaan saatu haastettua. Jopa 52 prosentissa kaikista peruutuksista syy pääkäsittelyn peruuttamiselle oli, ettei vastaajaa ollut saatu haastettua pääkäsittelyyn. Tällöin pääkäsittely peruutetaan ennen istuntoa. Usein menetetään niin, että vastaaja pyritään haastamaan ennen muita pääkäsittelyyn kutsuttavia. Jos vastaajaa ei saada haastettua, muut eivät ole edes saaneet tietoa pääkäsittelypäivästä. Jos taas muut pääkäsittelyyn kutsuttavat on ehditty haastaa pääkäsittelyyn, heille ilmoitetaan peruuttamisesta etukäteen, jolloin heidän ei tarvitse saapua paikalle. Vastaajan haastamatta jäämisestä johtuvia pääkäsittelyjen peruuttamisia ei voida ehkäistä rikosprosessilainsäädäntöä muuttamalla.

Toiseksi yleisin peruutuksen syy oli vastaajan poissaolo haastettuna (27 %). Asianomistajan (3 %) tai todistajan (2 %) poissaolo on

tutkimuksen perusteella vähäinen ongelma. Juttuja peruutetaan suurimmissa käräjäoikeuksissa yleensä enemmän kuin pienissä. Suurimmilla paikkakunnilla peruutusprosentteja nostaa muun muassa se, että niissä käsitellään enemmän laajoja ja vaikeita rikosjuttuja ja myös ongelmat vastaajien tavoittamisessa ovat suurempia.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:ssä säädetään pääkäsittelyn toimittamisen määräajasta silloin, jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty kuutta kuukautta ankarampi vankeusrangaistus. Pääkäsittely on tällöin pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Samaa määräaikaä sovelletaan, jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä.

Edellä mainitun tutkimuksen mukaan vain 54 prosenttia nuorten vastaajien jutuista käsiteltiin 14 vuorokauden kuluessa haasteen tiedoksiannosta. Asia tulee pääsäännön mukaan vireille silloin, kun syyttäjä toimittaa haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan. Sen vuoksi myös näissä tapauksissa kahden viikon määräaika on voinut ylittyä, koska asian vireilletulon ja tiedoksiannon välillä on kulunut aikaa.

Helsingissä, Joensuussa, Tampereella, Turussa ja Vaasassa toteutettiin vuosina 2000–2001 hanke, jossa nuorten rikosasioiden käsittelyä pyrittiin nopeuttamaan esitutkinna tuomion antamiseen. Matti Marttusen tekemän vuonna 2002 julkaistun tutkimuksen (Nuorisoprosessi. Lasten ja nuorten tekemien rikosten viranomaiskäsittelyn arviointia, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 193) mukaan kokeilun aikana tuomioistuinten käsittelyajat parhaimmillaan puolittuivat vuoteen 1999 verrattuna. Tuomioistuinten käsittelyaika oli kaikki kokeilupaikkakunnat mukaan laskien keskimäärin reilut kolme viikkoa. Laissa säädettyssä kahden viikon määräajassa nuorten rikosasioista ehdittiin käsitellä kuitenkin vain noin puolet. Käsittelyajat rikoksen ilmitulosta pääkäsittelyyn vaihtelivat Joensuun 54 vuorokaudesta Helsingin 172 vuorokauteen. Vuonna 2002 hanke laajennettiin Jyväskylään, Kokkolaan, Lahteen, Ouluun, Rovaniemelle ja Tuusu-

laan. Näillä paikkakunnilla kahden viikon määräaikaä pystyttiin noudattamaan vain 45 prosentissa tapauksista, mutta käsittelyaikojen mediaani oli kuitenkin vain hieman yli kaksi viikkoa.

Voimassa olevaan lakiin sisältyy useita erilaisia keinoja pääkäsittelyjen peruuttamisten vähentämiseksi. Jostakin syystä niiden täysimääräinen käyttäminen ei toteudu käytännössä. Näistä nykyisistä keinoista voidaan mainita seuraavat, joiden käyttö vaihtelee eri tuomioistuimissa.

ROL 8 luvun 5 §:n 1 momentin nojalla haastettuna poissa oleva vastaaja voidaan aina määrätä tuotavaksi samaan istuntoon eli kyseisenä istuntopäivänä pidettävään istuntoon. Mikäli pääkäsittelyn on suunniteltu kestävän useampia päiviä, voidaan vastaaja määrätä tuotavaksi jonakin muuna päivänä pidettävään istuntoon. Saman lainkohdan mukaan haastettuna poissa oleva vastaaja on tuomittava asetettuun uhkasakkoon ja asetettava korkeampi uhkasakko. Vastaaja saa kutsussaan istuntoon tiedon poissaolon seurauksista eikä sen vuoksi esimerkiksi uhkasakon tuomitseminen edellytä siitä erikseen kuulemistä. Käytännössä uhkasakon tuomitseminen kuitenkin jätetään usein myöhempään käsittelyyn.

ROL 8 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan, jos vastaajan on saavuttava henkilökohtaisesti tuomioistuimeen ja hänen käyttäytymisensä perusteella on aihetta olettaa, ettei hän noudata määräystä, tuomioistuin voi määrätä hänet tuotavaksi heti ensimmäiseen istuntoon. Tästä pakkokeinosta käytetään nimitystä ennakkonouto. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 33 §:n mukaan tuomioistuimeen tuotavaksi määrätty rikosasian vastaaja saadaan ottaa säilöön. Vapaudenmenetysaika saa kestää enintään kolme päivää. Etsintäkuulutuksella voidaan pyytää sekä haasteen tiedoksiantamista että vastaajan tuomista kiinniottamisesta kolmen päivän kuluessa pidettävään pääkäsittelyyn.

Syyttäjällä on oikeus pakkokeinolain perustella vaatia oikeudenkäyntiä karttava vastaaja vangittavaksi (PKL, 459/1987, ks. 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2a kohta).

ROL 5 luvun 18 §:n mukaan yhdessä käsiteltäväksi otetut eri syytteet saadaan myöhemmin erottaa, jos se asian käsittelyn kan-

nalta on perusteltua. ROL 6 luvun 1 §:n mukaan ennen pääkäsittelyn aloittamista tuomioistuimen on selvitettävä, voidaanko asia ottaa lopullisesti käsiteltäväksi. Lainkohdan mukaan tuolloin tarvittaessa myös päätetään syytteiden erottamisesta 5 luvun 18 §:n mukaan niin, että pääkäsittely voidaan toimittaa yhtäjaksoisesti. Tämä kohta lisättiin lakiin lakivaliokunnan ehdotuksesta. Säännöksen tarkoituksena on ottaa huomioon useiden vastaajien jutut. Tuomioistuimen tehtävänä on jakaa asiat pääkäsittelyyn sopiviksi osiksi ennen pääkäsittelyn aloittamista. Läheskään aina ei olekaan välttämätöntä pitää alun perin suunniteltua juttukokonaisuutta yhtenäisenä. Syytteet voidaan usein ratkaista läsnä olevien vastaajien osalta.

ROL 6 luvun 3 § sisältää jo nykyisin mahdollisuuden tietyissä tilanteissa aloittaa pääkäsittely esteestä huolimatta. Kun vastaaja on tullut tai tuotu paikalle, on pääkäsittelyn aloittaminen muiden kuultavien poissa ollessa tämän säännöksen nojalla mahdollista. Tällöin paikalla olevaa vastaajaa kohtaa voidaan esittää syyte ja muut vaatimukset, joihin hän vastaa. Vastaajaa voidaan tällöin myös kuulla todistelutarkoituksessa. Sen jälkeen pääkäsittelyä lykätään muun todistelun vastaanottamiseksi. Vastaaja on tällöin mahdollista tietyin edellytyksin kutsua lykättyyn pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Vastaaja voi myös antaa ROL 8 luvun 12 §:ssä tarkoitettua suostumusta siihen, että asia tutkitaan ja ratkaistaan hänen poissaolostaan huolimatta.

Mikäli pääkäsittely joudutaan peruuttamaan, laki mahdollistaa eräin edellytyksin todistelun vastaanottamisen pääkäsittelyn ulkopuolella.

Eräänä syynä nykyisten pääkäsittelyn peruuttamista estävien toimenpiteiden epäyhtenäiselle käytölle on esitetty sitä, että eri viranomaisten puutteellinen tai kehittymätön yhteistyö vaikeuttaa niiden käyttöä. Viranomaisyhteistyötä tulisikin käytännön keinoin kehittää koko rikosprosessiketjussa poliisista syyttäjän kautta tuomioistuimeen. Tähän lainsäädännölliset toimenpiteet eivät sellaisenaan riitä eikä näitä muita toimenpiteitä käsitellä tässä lainsäädäntökysymyksiin keskittyvässä esityksessä.

2.1.3. Asianomistajan asema

Rikosasioiden oikeudenkäyntiudistuksen yhteydessä asianomistajan asemaa parannettiin. Syyttäjä velvoitettiin ajamaan asianomistajan pyynnöstä syytteessä tarkoitettuun rikokseen perustuvaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan. Edellytyksenä on, että se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Asianomistajalle, jonka vaatimuksia syyttäjä ei aja, on varattava tilaisuus toimittaa vaatimuksensa tuomioistuimeen kirjallisina. Tällöin asianomistajan ei tarvitse saapua pääkäsittelyyn vaatimusten esittämistä varten.

Seksuaalirikosten asianomistajille sekä väkivaltarikosten asianomistajille silloin, kun vastaaja on läheinen henkilö, säädettiin oikeus saada valtion varoilla palkattu oikeudenkäyntiavustaja esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten. Seksuaalirikoksissa oikeudenkäyntiavustajan määrääminen on lähtökohtana. Määräys annetaan, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana. Rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä kriminalisoiduissa väkivaltarikoksissa (tappo, murha, surma, lapsensurma, pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely) tuomioistuimien voi antaa tällaisen määräyksen, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna. Yleensä kysymys on tällöin perheväkivallasta. Oikeudenkäyntiavustaja voidaan määrätä myös rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettussa ihmiskauppaa koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna. Oikeudenkäyntiavustajan määrääminen oikeudenkäyntiä varten edellyttää, että asianomistaja esiintyy asiassa asianosaisena eli hänellä on asiassa vaatimuksia. Jos asianomistajaa kuullaan ainoastaan todistelutarkoituksessa, hänellä on oikeus saada valtion varoilla palkattu tukihenkilö.

2.1.4. Muut säännökset

Rikosoikeudellinen rangaistusvastuu edellyttää, että tekijä on rikosoikeudellisesti syyntakeinen. Syyntakeisuus viittaa tekijän kykyyn ymmärtää tekonsa tosiasiallinen

luonne ja oikeudenvastaisuus, samoin kuin hänen kykyinsä säädellä käyttäytymistään (RL 3:4). Tuomioistuimien saattaa myös arvioida, että tekijä on ollut rikosta tehdessään alentuneesti syyntakeinen, mutta ei kuitenkaan kokonaan syyntakeeton. Tällaiseen tekijään sovelletaan lievennettyä rangaistusasteikkoa, joskaan alentunut syyntakeisuus ei kuitenkaan vaikuta käytettävissä olevaan enimmäisrangaistukseen (RL 6:8).

Syytetyn mielentila selvitetään yleensä erityisessä mielentilatutkimuksessa. Mielentilatutkimukseen liittyvät asiapaperit sisältävät sekä tutkivan lääkärin lausunnon että terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen asiasta antaman lausunnon. Mielentilatutkimuksia tehdään nykyisin vuosittain vajaat 200. Vuonna 2003 mielentilatutkimuksia tehtiin 181 (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2003).

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:n mukaan tuomioistuimien voi, milloin se katsoo tarpeelliseksi, määrätä rikoksesta syytetyn mielentilan tutkittavaksi. Vastoin syytetyn tahtoa mielentilatutkimukseen ei kuitenkaan voida määrätä henkilöä, ellei häntä pidetä vangittuna tai ellei rikoksesta, josta häntä syytetään, voi seurata ankarampaa rangaistusta kuin yksi vuosi vankeutta. Mielentilatutkimus voidaan siten nykyisin tehdä vasta syytteen nostamisen jälkeen oikeudenkäynnissä. Toisaalta mielentilatutkimukseen määrääminen tehdään ennen kannanottoa siihen, onko syytetty menetellyt syytteessä kuvatulla tavalla.

Tuomioistuimen kurinpitovaltaa koskevat nykyisin erityisesti oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 ja 7 §, jotka on säädetty lailla 362/1960. Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 §:n mukaan oikeuden puheenjohtaja on velvollinen valvomaan järjestyksen noudattamista istunnossa. Hänen tulee sen vuoksi keskeyttää sopimaton lausuma ja oikaista jokaista, joka käyttäytyy häiritsevästi tai asiattomasti. Häiritsevästi käyttäytyvä henkilö, joka ei noudata puheenjohtajan antamaa määräystä, tulee poistaa istuntosalista.

Lisäksi oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:n mukaan oikeus saa omasta aloitteestaan heti rangaista sakolla henkilöä, joka häiritsee käsittelyä tai ei tottele oikeutta tai sen puheenjohtajaa taikka muutoin loukkaa tuomio-

istuimen arvoa tai joka oikeudessa tai oikeuteen annetussa kirjoituksessa käyttää loukkaavaa taikka epäkunnioittavaa puhe- tai kirjoitustapaa. Kysymyksessä on voimassa olevan lain mukaan rikosoikeudellinen päivasakoin tuomittava rangaistusseuraamus. Tämän rangaistuksen tuomioistuimien tuomitsee ilman sitä tarkoittavaa syyttäjän esittämää syytettyä viran puolesta. Asiassa ei myöskään toimiteta esitutkintaa. Tällaista poikkeuksellista menettelyä varten on muun ohella ROL 1 luvun 1 §:n 2 momenttiin pitänyt ottaa säännös, jonka mukaan tuomioistuimella on oikeus tuomita omasta aloitteestaan rangaistus oikeudenkäyntiä koskevasta rikkomuksesta. Rangaistus on normaali sakko myös siinä suhteessa, että kuten muutkin päivasakoin tuomittavat rangaistukset se voidaan muiden edellytysten täytyessä muuntaa vankeudeksi. OK 14:7:n 2 momentissa on lisäksi säädetty, että mikäli järjestyksessä rikkomuksen aiheuttaneeseen tekoon sisältyy lisäksi muualla laissa rangaistavaksi säädetty teko, järjestyksessä rikkomuksen tuomitseminen ei estä nostamista syytettyä tästä teosta. Menettelyyn sisältyvä muu teko käsitellään normaalissa järjestyksessä erillisenä rikosasiana.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

2.2.1. Ruotsi

Summaariset rikosprosessilajit

Vähäisimpiä rikkomuksia varten Ruotsissa on käytössä järjestyssakon määräämistä koskeva menettely (*föreläggande av ordningsbot*, RB 48 luku). Tätä menettelyä voidaan verrata Suomen rikesakkojärjestelmään. Kysymys voi olla teosta, josta laissa säädetyn rangaistusasteikon mukaan voi seurata ainoastaan sakkorangaistus. Valtakunnansyyttäjä yhdessä valtakunnanpoliisihallituksen (Rikspolisstyrelsen) kanssa päättää, missä rikostyypeissä järjestyssakkoa voidaan käyttää. Valtakunnansyyttäjä määrää eri rikoksista määrättävän järjestyssakon määrän. Käytännössä järjestyssakkojärjestelmää käytetään lähinnä liikenne rikkomuksissa.

Järjestyssakon antaa poliisimies. Järjestyssakkoa ei voida antaa, jos epäilty kiistää te-

on. Sakon hyväksyminen voi käytännössä tapahtua joko kirjallisesti tai maksamalla sakko. Hyväksyttyjä järjestyssakkoja annettiin Ruotsissa vuonna 2001 yhteensä 205 155 kappaletta.

Ruotsin rangaistusmääräysmenettely (*strafföreläggande*, RB 48 luku) puolestaan poikkeaa luonteeltaan olennaisilta osin Suomen rangaistusmääräysmenettelystä. Kuten edellä on todettu, Suomessa rangaistusvaatimuksen antaa poliisi ja rangaistusmääräyksen antaa syyttäjä ilman tavanomaista syyteharkintaa. Ruotsissa rangaistusvaatimuksen antaa puolestaan syyttäjä normaalin syyteharkinnan jälkeen. Rangaistusvaatimus on annettava sen jälkeen tiedoksi epäillylle. Epäillyn on lisäksi hyväksyttävä rangaistusvaatimus toimittamalla syyttäjälle selitys, jossa hän tunnustaa teon ja hyväksyy rangaistuksen. Suomessa epäillyn on niin halutessaan erityisesti vastustettava rangaistusvaatimusta, ja hänen passiivisuutensa johtaa lainvoimaiseen tuomioon, vaikka hän olisi kiistänyt teon poliisille. Nämä eroavuudet johtavat siihen, että voidaan puhua kahdesta erilaisesta rikosasioiden käsittelyjärjestyksestä.

Ruotsin strafföreläggande-menettelyssä voidaan tuomita sakkorangaistus yleisen syytteen alaisesta rikoksesta, jonka rangaistusasteikkoon sisältyy sakko. Rikoksesta säädetyllä maksimirangaistuksella ei ole merkitystä, kunhan asteikkoon sisältyy myös sakko. Lisäksi menettelyssä voidaan tuomita myös ehdollinen tuomio (*villkorlig dom*). Ruotsin lainsäädäntö ei tunne ehdollista vankeusrangaistusta. Ehdollisen tuomion määrittämiselle on lisäedellytyksenä se, että epäilty on rikoksen tehdessään ollut 18 vuotta täyttänyt ja on selvää, että tuomioistuimien tuomitsi rikoksesta sanotun seuraamuksen. Rikokseen perustuva asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus on sisällytettävä rangaistusvaatimukseen, jos asianomistajan vaatimus koskee maksuvelvollisuutta ja on luonteeltaan sellainen, että syyttäjä olisi (RB 22:5:n nojalla) velvollinen ajamaan vaatimusta tuomioistuimessa syyteasian yhteydessä.

Epäillyn tunnustuksen tulee koskea kaikkia rangaistusvaatimukseen otettuja rikoksia ja hyväksymisen vastaavasti kaikkia vaadittuja seuraamuksia. Rangaistusvaatimusta ei saa

antaa rikoksesta, jonka johdosta aiotaan ajaa vaatimusta yhteisösakkoon tuomitsemisesta.

Menettely toimii siten, että rangaistusvaatimuksen antaa syyttäjä eikä poliisimiehellä ole asiassa toimivaltaa. Rangaistusvaatimus annetaan aina vasta normaalin syyteharkinnan jälkeen. Syyttäjä on näin ollen ennen menettelyn vireillepanoa huolehtinut tarpeellisen selvityksen hankkimisesta, punninnut näyttökysymykset, ratkaissut oikeuskysymykset, harkinnut toimenpiteistä luopumisen mahdollisuutta ja valinnut asian laatuun nähdessä sopivan prosessimuodon. Syyttäjän harkitessa rangaistusmääräystä menettelymuotona hänen on otettava huomioon, että sen kaikkien osien riidattomuuden tulisi olla selvää. Syyttäjän kannalta katsottuna ei siis riitä luottamus siihen, että syytetty tulisi hyväksymään rangaistusvaatimuksen.

Rangaistusvaatimuksesta tulee ilmetä muun ohella 1) rikos, milloin ja missä se on tehty, sekä muut sen kuvaamiseksi tarvittavat tiedot, 2) rikoksesta vaadittava rangaistus ja erityinen oikeusseuraamus sekä 3) yksityisoikeudellinen vaatimus, tiedot asianomistajasta ja seikoista, joihin vaatimus perustuu.

Rangaistusvaatimus annetaan tiedoksi epäillylle. Epäillyn on hyväksyttävä rangaistusvaatimus toimittamalla syyttäjälle selitys, jossa hän tunnustaa teon ja hyväksyy rangaistuksen, erityisen oikeusseuraamuksen ja rangaistusvaatimukseen sisältyvän yksityisoikeudellisen vaatimuksen. Rangaistusvaatimuksen hyväksymisen ei katsota merkitsevän epäillyn disponointia rikosasiassa, vaan rangaistusvaatimuksen antaminen on edelleen virallisperiaatteen mukainen syyttäjän virkavastuullaan oikeaksi harkitsema ratkaisu.

Myös Ruotsissa tuomioistuimissa käytössä olevana summaarisena rikosprosessin lajina voidaan pitää mahdollisuutta tutkia ja ratkaista rikosasia vastaajan poissaolosta huolimatta. Poissaolosääntelyn soveltamisala on enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus tai ehdollinen tuomio. Erityistä suostumista poissaolokäsittelyyn ei vastaajan taholta vaadita. Ruotsin poissaolokäsittelyä koskevan säännösten mukaisesti siellä ratkaisu käsittelytavasta tällä tavalla tehdään normaalisti vasta pääkäsittelyssä. Valtaosassa tapauksista vastaaja kutsutaan henkilökohtaisesti sakon uhalla oikeuteen. Kutsussa mainitaan

lisäksi, että juttu on mahdollista ratkaista myös vastaajan poissa ollessa. Jos vastaaja tällaisesta kutsusta huolimatta ei saavu oikeuteen, asia voidaan ratkaista, jos juttu voidaan tyydyttävästi tai riittävästi selvittää vastaajan poissaolosta huolimatta. Vankeuteen tuomitsemisen lisäedellytyksenä kuitenkin on, että vastaaja on jo kerran aikaisemmin eli yhteensä kahdesti jäänyt saapumatta pääkäsittelyyn.

Ruotsissa hallitus on 8 päivänä heinäkuuta 2004 eduskunnalle antamassaan kirjelmässä suunnitelmista taloudellisen rikollisuuden vastustamiseksi (Regerings skrivelse 2003/04:178, s 26) kertonut, että siellä selvitetään uutta rikosprosessimenettelyä käytettäväksi talousrikosten ja muiden vaikeasti selvitettävien rikosten kohdalla. Tutkittavana on mahdollisuus, että Ruotsissa otettaisiin käyttöön uusi yksinkertainen tuomioistuinmenettely niissä tapauksissa, joissa syytetty on tunnustanut rikoksen ja syyttäjä katsoo muiden menettelyn edellytysten täyttyvän. Nämä muut edellytykset liittyisivät siihen tilanteeseen, että syytetty oli edistänyt rikoksensa selvittämistä. Jos asia voitaisiin selvittää tyydyttävästi eikä syytetty vaatisi asiassa suullista käsittelyä, tuomioistuin voisi tuomita asian syytteen mukaisesti ilman että asiassa järjestettäisiin pääkäsittelyä. Asiaa koskeva selvitys julkaistaan hallituksen kirjelmän mukaan keväällä 2006.

2.2.2. Norja

Summaariset rikosprosessilajit

Norjan rangaistusmääräysmenettely (*forelegg*) on samantyyppinen menettely kuin Ruotsin strafföreläggande-menettely. Rangaistusvaatimuksen antaa syyttäjä syyteharjinnan jälkeen. Vähäisemmissä rikkeissä (*forseelsesaker*) rangaistusmääräyksen voi antaa syyttäjän tehtäviä hoitava poliisi. Rangaistusmääräys voidaan antaa, jos syytetty kirjallisesti suostuu siihen tai maksaa sakon. Käyttöala on sidottu siihen, että jutusta voidaan tuomita sakkorangaistus. Sakkorangaitusta ei tuomita päiväsakkoina vaan tiettyä rahamääränä.

Keskeinen Norjan lakiin sisältyvä summääräinen rikosprosessimenettely on tietynlainen

erityismenettely tunnustetuissa teoissa. Norjan rikosprosessilain 248 §:ssä säännellään menettelyä näissä asioissa. Lainkohdan mukaan syyttäjän pyynnöstä ja vastaajan suostumuksella tuomioistuin voi ratkaista asian ilman syytepäätöstä ja pääkäsittelyä, jos tuomioistuin ei pidä menettelyä arveluttavana ja asia koskee 1) rangaistavaa tekoa, josta ei voi seurata vankeutta enempää kuin 10 vuotta ja vastaaja on oikeuden edessä antanut varauksettoman tunnustuksen, jota muut asiassa ilmenneet tiedot tukevat, 2) rattijuopumusasiaa, jos vastaaja oikeudessa selittää olevansa syyllinen syytteen mukaisesti tai 3) ajo-oikeudetta ajoa, jos vastaaja oikeudessa selittää olevansa syyllinen syytteen mukaisesti. Enimmäisrangaistuksen korotus aikaisemman rikollisuuden, tekojen konkurrenssin tai rikoslain 232 §:n nojalla ei tule kysymykseen. Jos vastaajalla on puolustaja, on hänelle varattava tilaisuus lausua asiasta ennen asian ratkaisua. Kysymystä niin sanotusta erityis-seuraamuksesta ei voida ratkaista tässä menettelyssä.

Syyttäjän on esitettävä menettelyssä rangaistusvaatimus (so. syyte, *siktelse*), joka määrittää tuomioistuimen tutkimisvallan rajat normaalien syytesidonnaisuuslainkohtien nojalla. Tuomioistuin ei voi tuomita muusta tai enemmästä kuin syytteessä on kysymys. Syyttäjän vaatimus sisältää käytännössä myös vaatimuksen siitä konkreettisesta rangaistuksesta, johon syytetty syyttäjän mielestä tulisi tuomita. Tunnustus on annettava oikeudessa. Ei ole riittävää, että se on annettu jo esitutkinnassa poliisille. Oikeudessa syytettyä kuullaan suullisesti välittömässä istunnossa eikä riittävää ole, että hänen esitutkin-tapöytäkirjattu kertomuksensa luetaan oikeudessa. Syytetyllä on eräissä tapauksissa oikeus puolustajaan.

Vastaaja voi myös tunnustaa käsittelyssä jotakin vähemmän kuin mistä syyttäjän vaatimuksessa on kysymys. Tällöin tuomioistuin voi kuulla syyttäjää, ja syyttäjä voi sitten suostua tähän vähäisempään tekoon tuomitsemiseen. Tuomioistuin voi myös omasta aloitteestaan tuomita syytetyn vähemmästä kuin mistä on kysymys syyttäjän vaatimuksessa. Asianomistajaa ei asiassa kuulla, eikä hänen suostumustaan pyydetä. Asiassa voidaan kuitenkin tuomita vahingonkorvauksia

siinä määrin kuin tuomioistuin pitää niitä kiistattomina. Tämä ei edellytä, että syytetty olisi nämä hyväksynyt. Asia ratkaistaan yhden tuomarin istunnossa.

2.2.3. Tanska

Summaariset rikosprosessilajit

Tanskan rangaistusmääräysmenettely (*bodeforelæg*) on verrannollinen Ruotsin ja Norjan vastaaviin menettelyihin. Käyttöalana on asiat, joista *in concreto* seuraa sakkorangaistus. Rangaistusmääräyksen käyttömahdollisuus riippuu vastaajan nimenomaisesta hyväksymisestä. Mikäli vastaaja vastustaa tai ei reagoi tiedusteluun rangaistusvaatimuksen hyväksymisestä, rangaistusmääräystä ei voi antaa, vaan asia menee normaaliin tuomioistuinkäsittelyyn.

Tanskan prosessilain 79 luvussa säännellään menettelyä tunnustetuissa teoissa (§ 922—924). Tanskassa on käytössä samantyyppinen järjestelmä kuin Norjassa. Tunnustetuissa rikosasioissa järjestetään suullinen käsittely tuomioistuimessa, jossa syytetyn on varauksettomasti tunnustettava syyte oikeaksi ja hyväksyttävä tämän erityismenettelyn käyttö. Asiassa ei siis järjestetä varsinaista oikeudenkäyntiä eikä asiassa lain sanamuodon mukaan ole normaalia syytekirjelmää. Kuitenkin syyttämispäätös tulee asiassa tehdä ja syyte muotoilla kirjallisesti. Lisäksi syyttäjä on istunnossa läsnä ja hän esittää syytteen suullisesti. Syytteessä ei saa olla kysymys muusta teosta kuin mistä on ollut kysymys esitutkinnassa.

Asia voidaan ratkaista ilman lautakuntaa ja siis yhden lainoppineen tuomarin kokoonpanossa lain 922 §:n mukaisin edellytyksin. Lain mukaan edellytyksenä tälle menettelylle on, että 1) tunnustamisen oikeellisuuden tueksi esitetään muuta näyttöä, 2) vastaaja ja syyttäjä suostuvat menettelyyn, 3) tuomioistuin ei pidä menettelyä arveluttavana ja 4) kysymys ei ole rikoslain 68, 69, 70 tai 73 §:n käytöstä (esimerkiksi suljettu psykiatrinen hoito).

Ennen tuomion antamista vastaajalle on tehtävä selkoa niistä seikoista, joita syyte koskee ja hänelle on varattava tilaisuus esittää näkökohtansa. Jos on tarvetta hankkia

asiassa lisäselvityksiä, tämä tapahtuu lain 67 ja 68 §:n nojalla, ja vastaajalle on varattava tilaisuus esittää näkökohtansa näistäkin lisäselvityksistä (922 § stk. 2). Vastaajan tunnustuksen on katettava teonkuvauksen objektiivinen puoli sekä subjektiivinen rekvisiitti. Tuomioistuin ei voi tuomita muusta teosta kuin mitä syyte koskee. Vastaajalla on mahdollisuus saada puolustaja.

Menettelyssä ei voida tuomita tiettyjä erityisiä rangaistusmuotoja (nämä on mainittu 684 §:n 1 kappaleessa, mm. yhdistyksen purku, kunniamerkin menetys, perintöoikeuden menetys).

Sellaisissa rikoksissa, joista ei arvioida seuraavan kuin sakkorangaistus, syyttäjäviranomainen voi rangaistusvaatimuksessa ilmoittaa vastaajalle, että asia voidaan ratkaista ilman oikeudenkäyntiä, jos vastaaja tunnustaa syyllisyytensä rikkomukseen ja on valmis maksamaan vaaditun sakon tietyn määräajan kuluessa. Syyttäjäviranomainen voi pidentää määräaikaa. Rangaistusvaatimus vastaa pitkälti sisällöltään normaalia syytekirjelmää. Jos vastaaja hyväksyy sakon, asiaa ei enemmälti käsitellä.

Myös Tanskassa on säännöksiä siitä, millaisessa tilanteessa rikosasia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta. Tanskassa vastaajan suostumuksella voidaan hänet tuomita poissaolokäsittelyssä enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen. Sen sijaan ilman tällaista nimenomaista suostumusta tapahtuvassa poissaolokäsittelyssä voidaan tuomita enintään 30 päivää vankeutta. Mikäli tällaisessa käsittelyssä vaaditaan vastaajalle vankeusrangaistusta, on hänelle aina määrättävä valtion varoin kustannettava lainopillinen puolustaja. Tyypitapauksena tällaisesta on rattijuopumus. Poissaolokäsittelyssä annettu tuomio on lopullinen. Vastaaja on oikeutettu saamaan asian uudelleen käsittelemään vain, jos hänellä on ollut laillinen este.

2.2.4. Näkökohtia eräiden muiden maiden lainsäädännöstä

Englanti ja Wales. Niin sanotuissa summaarisissa oikeudenkäynneissä (*summary trials*) vastaajalla on mahdollisuus tunnustaa syyte ja jos hän näin tekee, henkilökohtainen paikallaolo oikeudenkäynnissä ei ole välttä-

mätöntä. Magistrates' Courts Act'in (vuodelta 1980) mukaan vastaaja voi eräissä tapauksissa tunnustaa syytteen kirjeellä tuomioistuimelle. Summaaristen oikeudenkäyntien edellytykset ovat melko seikkaperäiset, mutta eräs edellytys on, että tuomioistuin voi tuomita asiassa enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksen tai jos kysymys on useammasta teosta enintään 12 kuukauden vankeusrangaistuksen. Sakkojen tuomitsemiselle on katto, joka on 2000 puntaa (vuonna 2002).

2.3. Nykytilan arviointi

2.3.1. Summaariset rikosprosessilajit

Summaaristen prosessilajien tarkoituksena on mahdollistaa yhteiskunnan voimavarojen käyttö tarkoituksenmukaisella tavalla lainkäytön yhteydessä. Niissä tilanteissa, joissa se oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevia periaatteita vaarantamatta on mahdollista, olisi pyrittävä mahdollisimman yksinkertaiseen menettelyyn. Tavallisesti se tarkoittaa vähäisten ja selvien rikosten käsitelyä ilman tavanomaista oikeudenkäyntiä. Summaaristen prosessilajien käytössä erityisesti rikosprosessissa on vaikeutena löytää tasapaino oikeusturvan ja toisaalta resurssien tehokkaaseen käyttöön perustuvien näkökohtien välillä. Parhaassa tapauksessa erilaiset menettelylajit takaavat sen, että rikosepäily käsitellään sellaisessa menettelyssä, joka juuri siinä jutussa turvaa riittävällä tavalla epäillyn ja asianomistajan oikeudet ja on vielä mahdollisimman halpa ja tehokas.

Myös meillä Suomessa voimassa oleviin prosessilajeihin kohdistuu jatkuvasti paineita siihen suuntaan, että entistä enemmän voitaisiin ottaa huomioon kunkin tapauksen erityispiirteet myös menettelylajia valittaessa. Täysimittaista rikosoikeudenkäyntiä tarvitaan eniten epäselvissä tapauksissa ja vakavimmissa rikosepäilyissä. Kaikki tapaukset eivät edellytä suuria voimavaroja vaativaa pääkäsittelyä.

Vertailun vuoksi voidaan todeta, että 1 päivänä tammikuuta 2003 voimaantulleet riita-asioita koskevat oikeudenkäymiskaaren muutokset (768/2002) toivat tuomioistuinten ja asianosaisten käyttöön monia uusia vaihtoehtoja.

toisia menettelytapoja asian käsittelylle. Tavoitteena tuolla uudistuksella oli nimenomaan, että riita-asiat käsiteltäisiin sellaisessa menettelyssä, kuin se jutun laatu ja asianosaisten näkemykset huomioon ottaen on tarpeen. Riita-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren peruslähtökohta on nykyisin se, että juttu käy läpi kaikki täysimittaisen oikeudenkäynnin vaiheet vain siinä tapauksessa, että tähän on jutun laatu huomioon ottaen aihetta ja asianosaiset sitä toivovat.

Vaikka rikosprosessimenettelyyn liittyy monia sellaisia näkökohtia, joita ei voida sovitaa yhteen riitaprosessin tavoitteiden kanssa, niin peruslähtökohta myös rikosprosessimenettelyn järjestämisessä on sama. Vähäisemmät ja yksinkertaisemmat asiat voidaan periaatteessa käsitellä summaarisemmassa menettelyssä kuin vakavat ja epäselvät asiat. Keskeinen tavoite lainsäädännön kehittämisessä tulisi olla se, että summaarisiin menettelyihin voidaan siirtää vain sellaisia asioita, joissa näyttö- tai oikeuskysymyksen ratkaisemisessa ei ole mitään epäselvyyttä.

Rikesakkomenettely

Summaaristen prosessien kehittämiseen on teoriassa useita erilaisia vaihtoehtoja. Yksi mahdollisuus olisi laajentaa nykyisten menettelyjen soveltamisalaa uusiin rikoksiin. *Rikesakkomenettelyssä* käsiteltävien rikkomusten määrää laajennettiin käytännössä merkittävästi 1 päivänä lokakuuta 1999 voimaan tulleilla rikoslain muutoksella (550/1999) ja siihen liittyneellä asetuksella rikesakkorikkomuksista (610/1999). Rikesakon ylivoimaisesti suurin soveltamisalue ovat ylinopeusrikkomukset moottorikäyttöisellä ajoneuvolla. Ennen vuoden 1999 uudistusta rikesakkomenettely tuli sovellettavaksi korkeintaan 15 km/h ylinopeuksiin. Vuonna 1999 rajaksi asetettiin 20 km/h. Vaikka rikesakon soveltamisalan laajentamisen myötä sakon määrää korotettiin 400 markasta 700 markkaan (115 euroon), rikesakkojärjestelmän laajentaminen merkitsi samalla tosiasiallisesti sakkojen lieventämistä ylinopeusrikkomuksissa. Tämän uudistuksen myötä lukumääräisesti 35 000–40 000 sakkoa siirtyi rangaistusmääräysmenettelyn puolelta rikesakkomenettelyssä käsiteltäväksi (Tapio Lappi-Seppälä:

Yleisökäsitykset ja vuoden 1999 sakkouudistus, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 195, 2002). Vuonna 2001 rikesakkoja määrättiin 103 013 kappaletta ja vuonna 2002 rikesakkojen määrä oli 96 608 kappaletta.

Tieliikenne rikosten lisäksi rikesakko voidaan nykyisin määrätä seuraamukseksi myös jätelaissa säädetyn roskaamiskiellon vähäisestä rikkomisesta sekä 1 päivästä syyskuuta 2002 alkaen kalastuslaissa säädetyn kalastuksenhoito- tai viehekalastusmaksun suorittamisen laiminlyönnistä taikka kyseisen maksun suorittamista osoittavan tosittien määräjasssa esittämisen laiminlyönnistä (rikoslain 2 a luvun 9 §:n 3 momentti).

Uusin rikesakkomenettelyn soveltamisalan käytännössä merkittävä laajennus toteutettiin järjestyslain (612/2003) säätämisen yhteydessä. Tämä muutos tuli voimaan 1 päivänä lokakuuta 2003. Tuolloin rikoslain rikesakkorikkomuksia koskevaan 2 a luvun 9 §:ään lisättiin säännös, jonka mukaan rikesakko voidaan säätää seuraamukseksi järjestyslaissa säädetystä järjestysrikkomuksesta sekä toisen vahingoittamiseen soveltuvia esineitä ja aineita koskevien säännösten vähäisestä rikkomisesta (rikoslain 2 a luvun 9 §:n 4 momentti). Järjestyslain nojalla annettavien rikesakkojen määrästä on säädetty rikesakkorikkomuksista annetun asetuksen 13 c §:ssä (809/2003).

Uusi rikesakkomenettelyn käyttöalan laajennusehdotus sisältyy alkoholirikoksia koskevien säännösten uudistamista koskevaan hallituksen esitykseen (HE 13/2004 vp).

Rikesakkojärjestelmän luonteesta johtuen sitä voidaan käyttää vain hyvin lievässä rikkeissä. Menettelyn oikeusturvatakeet ovat vähäiset ja rangaistuksen määrää käytännössä poliisimies. Periaatteellisen ongelman muodostaa rikesakkomenettelyn mahdollisessa laajentamisessa se, että tuomiovaltaa käyttää muu kuin tuomioistuim. Rikesakko voidaan nykyisäännösten mukaan määrätä, vaikka epäilty kiistää hänen tekemäkseen katsotun teon. Rikesakkomääräyksen saaneella henkilöllä on oikeus saattaa asia käräjäoikeuden käsiteltäväksi, mutta käräjäoikeuden ratkaisuun ei ole muutoksenhakumahdollisuutta varsinaisin muutoksenhakukeinoin. Rikesakkolaki säädettiinkin aikanaan poikkeuslakina

perustuslainsäätämisyjärjestyksessä. Rikesakkomenettelyn käyttämiselle ei nykyisin myöskään vaadita mahdollisen asianomistajan suostumusta, joskin menettelyn säädettynä käyttöedellytyksenä on, ettei asianomistajalla ilmeisesti ole vaatimuksia (ks. RL 2a:10:n 2 momentin 3 kohta). Rikesakkomenettelyssä asianomistaja ei voi vaatia vahingonkorvausta eikä käyttää rinnakkaista syyteoikeuttaan.

Rikesakkomenettelyn soveltamisalaa on siis edellä kuvatulla tavalla käytännössä merkittävästi laajennettu vuoden 1999 uudistuksessa ja uudelleen järjestyslain säätämisen yhteydessä. Menettelyn edelleen laajentamista olisi pidettävä ongelmallisena. Ongelmallisena olisi myös pidettävä sitä, että nykyisen rangaistusmääräysmenettelyn soveltamisalaan kuuluvat teot laajasti siirrettäisiin käsiteltäväksi rikesakkomenettelyssä. Rikesakkomenettelyn oikeusturvatakeet ovat rangaistusmääräysmenettelyyn verrattuna heikotmat eikä se seikka, että jokin teko on poikkeuslailla siirretty käsiteltäväksi rangaistusmääräysmenettelyssä, voi sellaisenaan mahdollistaa samalla sitä, että tällaista tekoa koskevan asian käsittely voidaan ongelmitta siirtää rikesakkomenettelyssä käsiteltäväksi.

Rikesakkomenettelyn soveltamisalan laajentaminen nykyisestä ilman koko rikesakkojärjestelmän uudelleenarviointia ei ole tässä yhteydessä aiheellista. Eduskuntakin on vastauksessaan hallituksen esitykseen rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (EV 261/2002 vp—HE 44/2002 vp) edellyttänyt, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin rikesakkosäännösten uudistamiseksi. Tätä hanketta valmistellaan erikseen.

Rangaistusmääräysmenettely

Myös *rangaistusmääräysmenettelyn* soveltamisalan laajentamisen mahdollisuuksia ja tarkoituksenmukaisuutta voidaan arvioida. Julkisuudessa onkin käyty keskustelua siitä, että suomalaisen rangaistusmääräysmenettelyn soveltamisala olisi kapeampi kuin esimerkiksi Ruotsin strafföreläggande –menettelyn soveltamisala. Kuten edellä oikeusvertailevassa jaksossa on todettu, verrattaessa Suomen ja Ruotsin järjestelmiä keskenään

niitä koskevat menettelysäännökset poikkeavat huomattavasti toisistaan. Erot menettelyissä johtavat siihen, ettei niiden soveltamisaloja voida suoraan verrata toisiinsa. Suomen rangaistusmääräysmenettelyyn liittyvät puutteet oikeusturvatakeissa ovat antaneet aiheita arvostella nykyistä menettelyä. Suomen rangaistusmääräysmenettelyssä voidaan tuomita vastaaja, joka kiistää hänen syykseen luettavan teon, eikä menettelyn käyttämiseen myöskään pyydetä vastaajalta nimenomaista suostumusta. Vastaajan on itse saatettava kiistämänsäkin asia vastustamalla käsiteltäväksi tuomioistuimeen. Rangaistusvaatimuksen antaa meillä poliisi eikä syyttäjä syyteharkinnan jälkeen kuten tapahtuu Ruotsissa. Syyttäjä antaa rangaistusvaatimuksen meillä harvoin ja näissä tilanteissa on mahdollista, että sama syyttäjä antaa myös rangaistusmääräyksen.

Samoin voidaan lisäksi todeta, että lukumääräisesti Suomessa asioita käsitellään huomattavasti enemmän rangaistusmääräysmenettelyssä kuin mitä Ruotsissa käsitellään strafföreläggande-menettelyssä. Suomessa rangaistusmääräyksiä annettiin vuonna 2001 yhteensä 236 448 kappaletta ja vuonna 2002 yhteensä 191 011 kappaletta (Tilastokeskus, Oikeustilastollinen vuosikirja 2002 ja 2003, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Rikollisuustilanne 2003). Ruotsissa puolestaan rangaistusmääräyksiä annettiin vuonna 2001 vain 37 372 kappaletta (Brottsförebyggande Rådet, 2001).

Laki rangaistusmääräysmenettelystä säädettiin poikkeuslakina perustuslainsäätämisyjärjestyksessä. Lakiehdotusta koskeneesta hallituksen esityksestä (HE 63/1993 vp) antamassaan lausunnossa (PeVL 12/1993 vp) perustuslakivaliokunta katsoi rangaistusmääräysmenettelyä koskevan lain olevan ristiriidassa silloisen hallitusmuodon 2 §:n 4 momentin, 13 §:n ja 91 §:n kanssa. Hallitusmuodon 2 §:n 4 momentissa säädettiin, että tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimmässä oikeusasteessa korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Hallitusmuodon 91 § koski tuomareiden erityistä virassapysymisoikeutta ja 13 § kansalaisen oikeutta tulla tuomituksi siinä tuomioistuimessa, jonka alainen tämä lain mukaan on. Perustuslakivaliokunnan perustelujen mu-

kaan ehdotuksessa siirrettiin yleisesti syyttäjille mahdollisuus päättää rangaistuksesta ehdotuksessa tarkemmin määritellyissä rikosasioissa. Tuomiovalta siirtyisi tuomioistuinorganisaation ulkopuolelle varsin merkittävässä määrin. Valiokunnan käsityksen mukaan oli ensiarvoisen tärkeää pitää kiinni lainkäytön sellaisesta riippumattomuudesta, jota hallitusmuodon mainitut säännökset tarkoittivat. Perustuslakivaliokunnan mielestä tavallisella lailla voitiin säätää edellä mainituista hallitusmuodon säännöksistä vain rajoitettuja ja tuomiovallan kannalta vähämerkityksisiä poikkeuksia. Tuomiovaltaa syyttäjille siirtäneessä ehdotuksessa laiksi rangaistusmääräysmenettelystä ei ollut kysymys tällaisesta, vaan olennaisesti laajemmasta poikkeuksesta. Perustusvaliokunnan käsityksen mukaan tuli lisäksi harkita tarkoin, oliko ehdotettua lakia syytä säätää edes perustuslainsäätämisyjärjestyksessä.

Perustuslain seurantatyöryhmän teettämässä erilliselvityksessä (Oikeusministeriö, Työryhmämietintö 2002:8, s. 217) todetaan, että uudessa perustuslaissa hallitusmuodon 2 §:n 4 momenttia vastaa perustuslain 3 §:n 3 momentti, jonka mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Perustuslain 103 §:ssä säädetään, että tuomareiden virassapysymisoikeudesta, eroamisvelvollisuudesta iän tai työkyvyn menetyksen perusteella sekä tuomareiden virkasuhteen perusteista säädetään lailla. Pykälä vastaa asiallisesti hallitusmuodon 91 §:ää. Näin ollen selvityksessä päädytään siihen, että rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain lienee katsottava olevan ristiriidassa ainakin mainittujen nykyisen perustuslain pykälien kanssa.

Rangaistusmääräysmenettelyn soveltamisalan laajentamisessa keskeinen periaatteellinen ongelma on siis rikosoikeudellisen tuomiovallan siirtäminen pois tuomioistuinten syyttäjille. Tästä syystä soveltamisalan merkittävä laajentaminen edellyttäisi samalla koko rangaistusmääräysmenettelyn uudelleen arviointia. On myös ilmeistä, että tällainen laajentaminen nostaisi esiin vakavia kysymyksiä uuden järjestelyn perustuslainmukaisuudesta. Lisäksi voidaan viitata siihen, että uutta perustuslakia koskeneesta hallituksen

esityksestä antamassaan mietinnössä (PeVM 10/1998 vp, s. 22—23) perustuslakivaliokunta totesi, että uusien puhtaasti kansallisten perustuslaista poikkeavien lakien säätämistä tulee välttää. Poikkeuslakimenettelyyn tulee turvautua vain erityisen poikkeuksellisissa tapauksissa ja pakottavista syistä.

Mahdollista saattaisi olla se, että rangaistusmääräysmenettelyä muutettaisiin siten, että menettelyyn voitaisiin ryhtyä vain epäillyn nimenomaisella suostumuksella. Tällaisen muutoksen tekeminen kuitenkin samalla edellyttäisi sekä rikesakkojärjestelmän että rangaistusmääräysmenettelyn yhteistä uudelleen arviointia. Tulisi määrittää tarkemmin ne kriteerit, joissa näitä summaarisia rikosprosesseja voidaan käyttää.

Edellä sanotuista syistä johtuen esityksessä ei ehdoteta nykyisen rangaistusmääräysmenettelyn soveltamisalan laajentamista uusiin rikostyyppeihin.

Poissaolokäsittelyn laajentaminen

Seuraavaksi on syytä arvioida kysymystä nykyisten vastaajan poissaolosta huolimatta käsiteltävien asioiden mahdollisesta laajentamisesta uusiin rikoksiin. Poissaolokäsittelyn laajentaminen olisi ongelmaton siinä suhteessa, että kysymys ei olisi tuomiovallan siirtämisestä pois tuomioistuimilta. Kuitenkin tämänkaltaisenkin menettelyn soveltamisalan laajentamisessa olisi ongelmia. Kuten edellä nykytilaa koskevassa jaksossa on todettu, vuonna 2000 julkaistun tutkimuksen mukaan noin 20 % jutuista ratkaistaan nykyisin asianosaisen poissaolosta huolimatta. Tätä lukua voidaan jo nykyisin pitää melko suurena.

Käytännössä keskeisin poissaolokäsittelyä koskeva säännös (ROL 8:11) perustuu sille lähtökohdalle, että vastaajalta ei pyydetä tai saada nimenomaista suostumusta asian tutkimiseen ja ratkaisemiseen hänen poissaolostaan huolimatta. Silti asia ratkaistaan vastaajan poissaollessa tuomioistuinkäsittelyssä, jossa voivat olla paikalla muut asianosaiset, kuten syyttäjät ja mahdollisesti asianomistajat. Nykyinen laki ei kiellä sitä, että poissaolomenettelyssä kuullaan todistajia ja otetaan vastaan muuta selvitystä. Vastaavasti syyttäjää voidaan kuulla vastaajan poissaolosta huolimatta. Laissa ei ole säädetty, että näin

esitetyn oikeudenkäyntiaineiston johdosta olisi erikseen kuultava vastaajaa.

Nykyisten ROL 8:11 ja 8:12 säännösten mukaisen menettelyn eräänä epäkohtana voidaan pitää myös sitä, että näitä harkinnanvaraisia säännöksiä sovelletaan hyvin vaihtelevasti eri käräjäoikeuksissa. Edellä mainitun vuonna 2000 julkaistun tutkimuksen mukaan eri käräjäoikeuksissa ratkaistiin vastaajan poissaolosta huolimatta vähimmillään 8 % asioista ja enimmillään 40 % asioista.

Näiden seikkojen johdosta menettelyn soveltamisalan laajentamista nykyisestä on pidettävä ongelmallisena.

Tältä osin voidaan myös viitata siihen, että asiaa koskeviin säännöksiin ROL:ssa on myös Yhdistyneiden kansakuntien kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen valvontaelimessä kiinnitetty arvostettava huomiota. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea on Suomea koskevissa havainnoissaan (8 päivänä huhtikuuta 1998) nimittäin todennut nämä säännökset asiana, joka huolestuttaa komiteaa. Jos vastaaja ei selväsanaisesti ole suostunut tällaiseen menettelyyn ja tuomioistuin ei ole täysin tietoinen vastaajan olosuhteista, menettely voi komitean käsityksen mukaan olla kyseenalainen mainitun sopimuksen 14 artiklan 3 kappaleen alakohtien d ja e valossa. Ihmisoikeuskomitea onkin suosittanut Suomen hallitukselle kyseisten ROL:n säännösten muuttamista.

Tämän ihmisoikeuskomitean lausuman johdosta on selvää, että nykyisen lain pohjalta tapahtuva poissaolokäsittelyjen soveltamisalan edelleen laajentaminen tulisi olemaan ongelmallista. Tästä syystä tavoitteena tulisikin olla sellaisen järjestelmän luominen, jossa vastaaja nimenomaisesti voisi suostua siihen, että asia käsiteltäisiin tuomioistuimessa ilman varsinaista oikeudenkäyntiä ja siis kirjallisessa menettelyssä. Tällaiseen nimenomaiseen suostumukseen perustuvassa järjestelmässä ei ole yhtä paljon ongelmia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta.

Uusi kirjallinen menettely rikosasioihin

Summaaristen menettelyjen käyttöalaa voidaan pyrkiä laajentamaan myös säätämällä kokonaan uusia yksinkertaisempia menette-

lymuotoja rikosasioiden käsittelyyn. Uuden yksinkertaisen menettelyn säätämisessä voidaan pyrkiä välttämään niitä ongelmia, joita nyt voimassa oleviin järjestelyihin liittyy. Keskeinen paljon tuomioistuimen, syyttäjän ja muiden asianosaisten sekä todistajien voimavaroja vaativa oikeudenkäynnin vaihe on suullinen pääkäsittely. Pääkäsittelyssä otetaan suullisesti vastaan koko oikeudenkäyntiaineisto ja sen järjestäminen edellyttää pääsäännön mukaan paitsi tuomioistuimen ja syyttäjän myös kaikkien muiden asianosaisten ja kuultavien henkilöiden läsnäoloa yhtä aikaa. Pääkäsittelyn keskeinen tarkoitus on luoda tuomioistuimelle parhaat mahdollisuudet asian ratkaisemiselle oikein. Erityistä hyötyä suullisesta pääkäsittelystä on näytöltään epäselvissä ja kiistanalaisissa jutuissa. Toisaalta vähäisemmissä ja näytöltään selvissä tapauksissa voitaisiin asia ratkaista myös pääkäsittelyä toimittamatta.

Vertailun vuoksi voidaan todeta, että nykyisin esimerkiksi hovioikeuksissa kolme neljäsosaa asioista ratkaistaan yksin kirjallisen aineiston perusteella. Tosin hovioikeusmenettelyä ei voi suoraan verrata käräjäoikeusmenettelyyn, sillä valitusvaiheessa asia on käsitelty jo kertaalleen käräjäoikeudessa. Vastaavasti hallinto-oikeuksissa järjestetään suullisia käsittelyjä vain murto-osassa käsiteltävistä asioista. Edellä jo mainitun riitaasioiden oikeudenkäyntimenettelyn tarkistamisen yhteydessä tehtiin riita-asioissa 1 päivästä tammikuuta 2003 lukien mahdolliseksi asianosaisen suostumuksella ratkaista riitainkin riita-asia yksin kirjallisen valmistelun perusteella ja siis ilman suullista valmistelua tai pääkäsittelyä. Kuten edellä kansainvälisestä vertailustakin kävi ilmi, useissa maissa on käytössä jonkinlainen erityismenettely tunnustettuja rikosasioita varten.

Tämän vuoksi esityksessä on päädytty siihen, että ehdotetaan otettavaksi käyttöön uusi summaarinen menettely tunnustettuja muita kuin törkeimpiä rikosasioita varten. Keskeisin ehdotus olisi se, että tässä uudessa menettelyssä ei järjestettäisi lainkaan suullista pääkäsittelyä, vaan edellytysten täytyessä asia ratkaistaisiin yksin kirjallisen aineiston perusteella tuomioistuimen kansliakäsittelyssä (kirjallinen menettely).

Vastaajan suostumuksella tapahtuva kirjal-

linen menettely tunnustetuissa teoissa olisi nykyistä ROL 8 luvun 11 §:n poissaolomenettelyä paremmin syytetyn vähimmäisoikeuksia kunnioittava järjestelmä, sillä kysymys ei olisi poissaolotuomiosta. Menettelyn käyttäminen ei ehdotuksen mukaan perustuisi vastaajan passiivisuuteen vaan nimenomaiseen suostumukseen. Lisäksi menettelyssä otettaisiin huomioon vastaajan kirjallisesti käräjäoikeudelle esittämä aineisto.

2.3.2. Pääkäsittely

Edellä mainitun vuonna 2000 julkaistun Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan nykyisen rikosprosessin eräänä ongelmana on peruutettujen pääkäsittelyjen suuri määrä. Tätä tukee myös Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisema uusi tutkimus (Kaijus Ervasti, Hertta Kallioinen: Oikeudenkäyntimenettelyiden ongelmat ja prosessisäännösten soveltaminen. 202/2003, s. 67).

Pääkäsittelyjen peruuttaminen on nykyisin suunnilleen yhtä yleistä kuin asian lykkääminen oli ennen oikeudenkäyntiuudistusta. Yli puolet kaikista peruutuksista johtuu siitä, ettei vastaajaa ole saatu haastettua. Tällöin muille pääkäsittelyyn kutsutuille voidaan ilmoittaa käsittelyn peruuttamisesta etukäteen eikä heidän tarvitse saapua paikalle ollenkaan. Sen sijaan silloin, kun vastaaja tai muu henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn kutsuttu henkilö jää haastettuna pois pääkäsittelystä, muut pääkäsittelyyn kutsutut tavallisesti saapuvat paikalle turhaan ja he joutuvat myöhemmin uudelleen saapumaan tuomioistuimeen kuultaviksi. Tämä on todistajien ja muiden pääkäsittelyssä kuultavien henkilöiden kannalta kiusallista. Pääkäsittelyn peruuttaminen tarkoittaa myös asian käsittelyajan pidentymistä. Lisäksi pääkäsittelyjen peruuttamisesta voi aiheutua valtiolle kustannuksia muun muassa todistajille ja oikeusapua saavien asianosaisten avustajille maksettavien korvausten ja palkkioiden vuoksi, ja myös haastamismenettely ja istuntojen järjestäminen maksaa.

Kuten edellä on todettu, lainsäädännössä on jo nykyisin erilaisia keinoja pääkäsittelyä koskevien ongelmien vähentämiseen. Näiden käyttöä voidaan lisätä käytännön toimenpi-

tein ja muun muassa viranomaisyhteistyötä parantamalla. Kuitenkin myös lainsäädännöllisin keinoin voidaan pyrkiä vaikuttamaan pääkäsittelyjen peruuttamisongelmaan. Nykyisessä lainsäädännössä voidaan nähdä puutteena erityisesti se, että ROL 6 luvun 3 § ei mahdollista pääkäsittelyn aloittamista vastaajan jäädessä haastettuna pois pääkäsittelystä.

Edellä mainituista syistä olisi tarpeen mahdollistaa eräissä tilanteissa todistajan ja muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kuuleminen silloinkin, kun vastaaja on haastettuna jäänyt pois asian pääkäsittelystä. Todistelun välittömyyden vuoksi kuulemisen tulisi edelleen tapahtua pääkäsittelyssä, jolloin asia olisi lykättävä ja vastaajaa kuultava asian jatkokäsittelyssä. Jotta kuulemisesta asian ensikäsittelyssä olisi hyötyä, todistelua ei pääsääntöisesti tarvitsisi ottaa vastaan uudelleen. Tähän on kuitenkin tarpeen tehdä poikkeuksia vastaajan oikeusturvan tai asian käsittelyn muutoin niin vaatiessa.

Rikosasioiden oikeudenkäynnissä pääsääntönä tulee edelleen säilyttää todistelun ottaminen vastaan välittömyysperiaatetta noudattaen ja asian käsitteleminen yhtäjaksoisesti suullisessa ja keskitetyssä menettelyssä. Rikosasiassa vastaajalla ei kuitenkaan tosiasiasa ole samanlaista intressiä edistää asiansa nopeaa käsittelyä kuin asianosaisilla riita-asiasa. Tästäkin syystä hän voi jättää tulematta asian pääkäsittelyyn, vaikka hänet on sinne haastettu. Sen vuoksi vastaajan poissaolon tilanteissa pääkäsittelyn keskittämisen tärkeyttä suhteessa muihin tavoitteisiin on arvioitava rikosasioissa osin eri tavalla kuin riita-asioissa. Keskityksperiaatteen lieventäminen mahdollistamalla todistelun ottaminen vastaan pääkäsittelyssä vastaajan poissaolosta huolimatta sekä asian lykkäykselle säädettyjen määräaikojen pidentäminen olisi tarpeen pääkäsittelyjen peruuttamisten ja peruuttamisten aiheuttamien haittojen vähentämiseksi.

Alle 18-vuotiaiden vastaajien rikosasioissa pääkäsittely on toimitettava kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Säännöksen taustalla ovat kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (108/1976, SopS 8) 10 artiklan 2 kohdan b alakohdan ja lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 37 artiklan

d kohdan (1130/1991, SopS 60) vaatimukset nuoren vastaajan rikosasian käsittelemisestä nopeasti. Kansainvälisissä velvoitteissa ei kuitenkaan edellytetä määräaikojen säätämistä asian käsittelylle. Jaksossa 2.1. mainituista tutkimuksista ilmenee, että tuomioistuimet noudattavat kahden viikon määräaikaan kehnosti. Kahden viikon määräaika ei useinkaan riitä pääkäsittelyä edeltävien toimenpiteiden suorittamiseen, ja sitä olisikin syytä pidentää. Nuorten rikosasioiden tosiasiallisten käsittelyaikojen ei odoteta muutoksen johdosta pidentyvän.

2.3.3. Asianomistajan asema

Oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö

Asianomistajalle voidaan määrätä valtion varoilla palkattava oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö vain seksuaalirikoksissa sekä tietyissä väkivaltarikoksissa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna sekä tietyin edellytyksin ihmiskaupparikoksissa. Näiden rikostyyppien on katsottu loukkaavan myös henkisesti syvästi asianomistajaa. Nykyisin suuri osa väkivaltarikosten uhreista ei voi saada oikeudenkäyntiavustajaa, koska heillä ei ole laissa avustajan saamisen ehdoksi asetettua suhdetta rikoksesta epäiltyyn. Kuitenkin myös muissa kuin nykyisessä laissa tarkoitetuissa tilanteissa väkivaltarikos voi syvästi loukata uhria. Rikoksen asianomistaja voi olla henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai olosuhteidensa vuoksi tavallista heikommassa asemassa myös muun kuin läheisen suhteensa vuoksi epäiltyyn. Esimerkiksi uhrin ikä vaikuttaa hänen haavoittuvaisuuteensa; vanhukset ja lapset tarvitsevat usein muita enemmän tukea tapahtuneen rikoksen vuoksi. Rikoksen aiheuttamat seuraukset voivat myös uhrin vaikeasta elämäntilanteesta johtuen olla hänelle tavallista raskaammat. Samoin uhrin heikko fyysinen tai psyykkinen terveys lisää tuen tarvetta. Toisaalta myös muiden rikosten kuin rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä rangaistavaksi säädettyjen väkivaltarikosten asianomistajalla voi olla vastaava oikeudenkäyntiavustajan tarve. Asianomistajan mahdollisuutta saada valtion varoilla palkattava oikeudenkäyn-

tiavustaja olisikin laajennettava kaikkiin henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuviin rikoksiin silloin, jos asianomistajalla esimerkiksi henkilökohtaisten olojensa tai muun vastaavan syyn takia olisi erityinen tarve oikeudenkäyntiavustajan saamiseen.

Myös tukihenkilö voidaan nykyisin määrätä vain seksuaalirikoksen asianomistajalle, sellaiselle väkivaltarikoksen asianomistajalle, jolla on läheinen suhde epäiltyyn tai tietyn edellytyksin ihmiskaupparikoksen asianomistajalle. Tukihenkilön määrääminen edellyttää lisäksi, että asianomistajaa kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi, hän on tuen tarpeessa eikä esitä oikeudenkäynnissä vaatimuksia. Asianomistajalle ei voida määrätä tukihenkilöä, jos hänelle määrätään oikeudenkäyntiavustaja.

Oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön vaihtoehtoisuutta on arvosteltu sillä perusteella, ettei oikeudellisen avun saaminen poista uhrin tarvetta myös henkiseen tukeen. Esimerkiksi seksuaalirikoksen uhri on yleensä henkisen tuen tarpeessa riippumatta siitä, esittääkö hän oikeudenkäynnissä itsenäisiä vaatimuksia vai ei. Hänelle on joka tapauksessa raskasta kohdata rikosentekijä ja käydä tapahtunutta läpi oikeudenkäynnissä. Omien vaatimusten esittäminen johtaa kuitenkin siihen, että asianomistaja voi saada oikeudenkäyntiavustajan, mutta ei tukihenkilöä. Uhria syvästi loukkaavissa rikoksissa ei voida edellyttää oikeudenkäyntiavustajan huolehtivan asianomistajan oikeudellisten etujen valvomisen lisäksi myös hänen henkisestä tukemisestaan. Lisäksi sekä oikeudellisen avun että henkisen tuen tarve alkavat jo esitutkinnassa. Esitutkintavaiheessa ei välttämättä vielä tiedetä, tuleeko asianomistaja esittämään oikeudenkäynnissä vaatimuksia vai ei, mutta tästä seikasta kuitenkin riippuu, voidaanko asianomistajalle määrätä oikeudenkäyntiavustaja vai tukihenkilö. Käytännössä oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön vaihtoehtoisuus onkin johtanut siihen, ettei tukihenkilöitä juurikaan ole voitu määrätä. Näistä syistä lainsäädäntöä olisi muutettava siten, ettei tukihenkilön määrääminen edellyttäisi vaatimusten esittämättä jättämistä ja että asianomistajalle voitaisiin tarvittaessa määrätä sekä oikeudenkäyntiavustaja että tukihenkilö.

Istuntoon kutsuminen

ROL 5 luvun 15 §:n 1 momentissa säädetään, keitä asianosaisia on kutsuttava istuntoon. Voimassa olevan lain sanamuodon mukaan asianosaisista syyttäjän ja vastaajan lisäksi on kutsuttava asianomistaja, jonka vaatimuksia syyttäjä ei aja. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan (HE 82/1995 vp, s. 73) istuntoon on kutsuttava asianomistaja, jolla on sellaisia vaatimuksia, jotka hän on ilmoittanut itse ajavansa tai joita virallinen syyttäjä asianomistajan pyynnöstä huolimatta ei aja tai esitä. Vaatimuksella tarkoitetaan yksityisoikeudellisen vaatimuksen lisäksi myös sellaista rangaistusvaatimusta, jota virallinen syyttäjä ei aja. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan sellaista asianomistajaa, joka on ilmoittanut ainoastaan yhtyvän virallisen syyttäjän rangaistusvaatimukseen, ei kutsuta asianosaisena tuomioistuimeen.

ROL 3 luvun 10 §:ssä säädetään asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittämisestä tuomioistuimen toimesta. Säännöksen mukaan jos asianomistaja tai joku muu, jolla siihen on oikeus, on esitutkinnassa tai muutoin syyttäjälle ilmoittanut haluavansa itse esittää haastehakemuksessa tarkoitettua rikoksesta johtuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksensa tai jos syyttäjä on ilmoittanut, että hän ei asianomistajan pyynnöstä huolimatta aja asianomistajan vaatimusta, asianomistajalle tai muulle pykälässä tarkoitettulle henkilölle on varattava tilaisuus määrääjassa toimittaa tuomioistuimeen vaatimuksensa ja sen perusteet kirjallisena uhalla, että vaatimus voidaan jättää tutkimatta rikosasian yhteydessä. ROL 3 luvun 10 §:n 2 momentissa säädetään, että 1 momentissa tarkoitettu kirjallinen vaatimus voidaan tutkia rikosasian yhteydessä vaatimuksen tekijän poissaolosta huolimatta.

Mikäli syyttäjä ei aja asianomistajan vaatimuksia ja asianomistaja on ilmoittanut haluavansa esittää vaatimuksia asiassa, kärjäoikeudet ROL 3 luvun 10 §:n 1 momentissa säädetyn menettelyn mukaisesti varaavat asianomistajalle tilaisuuden esittää vaatimuksensa tuomioistuimelle. Mikäli asianomistaja esittää tuomioistuimelle yksityisoikeudellisen vaatimuksensa tai poikkeavan rangaistusvaatimuksensa, tuomioistuin 5 luvun 15 §:n mu-

kaisesti kutsuu tällaisen asianomistajan tuomioistuimen istuntoon. Käytännössä ongelmaksi on muodostunut se, pitääkö sellainen asianomistaja, joka tuomioistuimen pyynnöstä huolimatta ei ole ilmoittanut vaatimuksiaan, kutsua istuntoon. Tuomioistuinikäytännössä osa tuomioistumista ei tällaista asianomistajaa istuntoon kutsu, ja osa lähettää tällaiselle asianomistajalle käsittelyilmoituksen.

Asianomistajan passiivisuus voi johtua monesta syystä. Vakuutusyhtiö on voinut vakuutuksen perusteella korvata rikoksen asianomistajalle aiheuttaman vahingon eikä asianomistajalla tästä syystä ole enää intressiä oikeudenkäynnin suhteen. Asianomistaja voi kokea vaatimuksen esittämisen ja oikeudenkäyntiin osallistumisen myös turhaksi sen vuoksi, että hän ei missään tapauksessa voi todellisuudessa saada varattomaksi tietämättään vastaajalta korvauksia. Asianomistaja voi myös haluta jostakin muusta syystä pysyä oikeudenkäynnin ulkopuolella. Lakivaliokuntakin korostaa mietinnössään (LaVM 9/1997 vp, s.12), että asianomistajalla pitää olla oikeus niin halutessaan jättäytyä jutun ulkopuolelle.

Näistä syistä esityksessä ehdotetaan tarkennettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 15 §:n 1 momenttia. Tarkennetun säännöksen mukaan istuntoon on kutsuttava sellainen asianomistaja, joka on ilmoittanut tuomioistuimelle esittävänsä haastehakemuksessa tarkoitetusta rikoksesta vaatimuksia, joita syyttäjä ei aja. Muilta osin menettelyä ei ehdoteta muutettavaksi.

2.3.4. Muut säännökset

Nykyistä mielentilatutkimukseen määramismenettelyä voidaan periaatteellisella tasolla arvostella siitä, että tuomioistuin voi kiistetyssäkään asiassa määrätä henkilön myös vasten tahtoaan osallistumaan mielentilansa selvittämiseen jo ennen kuin on varsinaisesti tehty päätöstä siitä, onko asianomainen henkilö syyllistynyt siihen tekoon, josta häntä syytetään. Mielentilatutkimuksen tekoon kuuluu aikaa keskimäärin kaksi kuukautta. Käytännössä voi olla mahdollista, että syytetty vastaa syytteisiin niin sanotusti vapaalta jalalta, eikä ole siis asian vuoksi vangittuna. Mikäli tuomioistuin jo ennen mielentilatut-

kimukseen määramistä ottaisi nimenomaisestikin kantaa siihen, onko sen mukaan syytetty vastaaja menetellyt syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädetyllä tavalla, lisäisi se järjestelmän johdonmukaisuutta ja avoimuutta.

Nykyisiä menettelysääntöjä mielentilatutkimukseen määramisessä voidaan myös pitää tarpeettoman muodollisina siitä syystä, ettei mielentilatutkimukseen määraminen ole OK 17:45 sisältämän oikeusohjeen mukaan mahdollista kuin vasta syytteen nostamisen jälkeen. Eräissä tapauksissa, kuten esimerkiksi näytöltään selvissä tapauksissa, olisi usein tarkoituksenmukaista hankkia lausunto syytetyn mielentilasta jo ennen varsinaisen oikeudenkäynnin alkua. Käytännössä nykyisin onkin joskus menetelty siten, että syytetyn siihen suostuessa jo esitutinnan aikana on hankittu lääkärin lausunto epäillyn mielentilasta tai siitä, onko varsinainen mielentilatutkimus tarpeen.

Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:n mukaan oikeus saa omasta aloitteestaan heti rangaista sakolla käsittelyä häiritsevää tai tuomioistuimen arvoa puheellaan tai kirjoituksellaan loukkaavaa henkilöä. Sääntelyä on pidettävä nykykäsityksen mukaan poikkeuksellisenä, koska tuomioistuin tuomitsee siinä rikosoikeudellisen rangaistuksen viran puolesta ja siis ilman, että syyttäjä vaatisi teosta kenellekään henkilölle rangaistusta tai että asiassa olisi suoritettu esitutkintaa. Rangaistusvaatimusta ei näin ollen myöskään käsitellä eri oikeudenkäynnissä, vaan se määrätään saman tien häiriön ilmettyä. Tällaisen rangaistuksen tuomitsee sama tuomioistuin, joka on ollut tuomioistuimen arvoa loukkaavan menettelyn kohteena. Asianomainen tuomioistuin arvioi siten itse, onko menettely loukannut tuomioistuimen arvoa ja määrää menettelystä rikosoikeudellisen rangaistuksen. Päiväsakoin määrättävä rangaistus on muunnettavissa vankeudeksi. Tällaisen järjestelmän hyväksyttävyyttä voidaan epäillä myös siinä suhteessa, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, kun päätetään häntä vastaan nostetusta syytteestä. Nykyinen järjestelmä ei ole omiaan luomaan tuomitulle itselleen tai

myöskään ulkopuolisele tarkkailijalle objektiivista mielikuvaa, että henkilö, joka on lainkohdassa mainituilla perusteilla tuomittu järjestyserangaistukseen, todella on saanut osakseen riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuinkäsittelyn. Apulaisoikeuskansleri onkin kiinnittänyt asiaan huomiota eräässä ratkaisussaan ja saattanut kannanottonsa oikeusministeriön tietoon. Apulaisoikeuskansleri myös esitti, että ministeriö ryhtyisi toimenpiteisiin sen arvioimiseksi, onko asiassa aihetta kyseisen lainsäädännön muuttamiseen (3/50/99).

Näistä syistä esityksessä ehdotetaan, että kyseinen tuomioistuimen järjestyksenpitoa edesauttava sääntely poistetaan rikosoikeudellisesta järjestelmästä ja siirretään kurinpitojärjestelmään. Ehdotuksen mukaan järjestyshäiriöstä ei tuomioistuin enää kurinpitotoimena määräisi päiväsakoin määrättävää rangaistusta vaan euromääräisen järjestyssakon. Ehdotus on tässä suhteessa johdonmukainen myös sen kanssa, että rikosoikeudenkäynti uudistuksen yhteydessä luovuttiin kokonaisuudessaan siitä järjestelmästä, että poissaolosta oikeudesta tuomittiin rikosoikeudellinen rangaistus. Tuolloin nimittäin siirryttiin myös rikosasian vastaajan osalta uhkasakon käyttöön poissaoloseuraamukseksi.

Toisaalta käytännön ongelmana ovat olleet lisääntyneet järjestyshäiriöt oikeuden istunnoissa. Tuomioistuimet eivät ole pystyneet riittävästi turvaamaan oikeudenkäynnin häiriötöntä kulkua ja järjestyksen noudattamista istunnossa. Tämän on katsottu johtuvan siitä, että oikeuden puheenjohtajat eivät ole harjoittaneet riittävän tehokasta prosessinjohtoa. Toisaalta on katsottu, että tuomioistuimella ei ole ollut käytettävissään riittävän tehokkaita keinoja järjestyksen pitämiseksi. Tästä syystä ehdotetaan, että tuomioistuin voisi määrätä henkilön tietyin edellytyksin kurinpitotoimeksi otettavaksi säilöön.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Esityksen keskeisin tavoite on kehittää rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeuksissa kos-

kevia säännöksiä sitä silmällä pitäen, että oikeudenkäynnit voisivat yleisesti ottaen muodostua nykyistä joutuisammiksi, tarkoituksenmukaisemmiksi sekä halvemmiksi. Kun tähän tavoitteeseen samalla pyritään asianosaisten oikeusturvasta tinkimättä, tavoitteena voidaan sanoa olevan nykyistä tehokkaampi prosessi rikosasioissa.

Tarkoituksena ei sitä vastoin ole kokonaisuudessaan muuttaa vuonna 1997 toteutetun rikosasiain menettelyuudistuksen perusperiaatteita. Edelleenkin oikeudenkäynnin kulmakivinä tulevat olemaan menettelyn välittömyys, suullisuus ja keskitys, vaikkakin näiden periaatteiden soveltamista osittain kevennetään ja lievennetään suhteessa voimassa olevaan lakiin. Menettelyperiaatteiden soveltamisessa otetaan ehdotuksessa nykyistä enemmän huomioon kysymyksessä olevan asian laatu. Ehdotus seuraa tässä suhteessa edellä mainitussa vuoden 2003 alusta voimaantulleessa riita-asian menettelyn tarkistamisessa noudatettuja päämääriä.

Siltä osin kuin esityksessä on kyse ehdotuksesta uuden kirjallisen menettelyn luomiseksi käräjäoikeuteen, ehdotuksen tavoitteena on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksiä vaarantamatta mahdollistaa mahdollisimman yksinkertainen menettely tunnustettuja rikosasioita varten. Tavoitteena on, että vastaajan suostumuksella tunnustetut, muut kuin törkeimmät rikosasiat voitaisiin tutkia ja ratkaista prosessiekonomisella tavalla ilman pääkäsittelyä käräjäoikeuden kansliassa. Tavoitteena on myös turvata, ettei tuomiovaltaa siirretä pois tuomioistuimista ja samalla turvata syylliseksi epäillyn oikeusturva.

Pääkäsittelyn järjestämistä ja siellä noudatettavaa menettelyä koskevien ehdotuksien tavoitteena on pääkäsittelyjen peruuttamisten vähentäminen käräjäoikeuksissa ja samalla peruutuksista aiheutuvien haittojen vähentäminen. Pääkäsittelyä koskevat ehdotetut säännökset tekisivät nykyistä yksinkertaisemmaksi myös sellaisten laajojen juttujen käsittelyn, joissa on useita vastaajia. Vaikka kaikki vastaajat eivät saapuisi pääkäsittelyyn paikalle, muita vastaajia voitaisiin edellytysten täytyessä kuulla ja asian käsittely etenisi.

Uhrin aseman parantamiseen tähtäävät

puolestaan ehdotukset asianomistajalle määrättävän asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan käyttöalan laajennuksesta ja siitä, että asianomistajalle voitaisiin tietyin edellytyksin määrätä sekä asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja että tukihenkilö.

Muutkin ehdotettavat muutokset rikosoikeudenkäyntimenettelyyn pyrkivät havaittujen epäkohtien muuttamiseen sillä tavalla, että rikosprosessi muodostuisi entistä tarkoituksenmukaisemmaksi.

3.2. Keskeiset ehdotukset

3.2.1. *Uusi kirjallinen menettely tuomioistuimeen*

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön uusi summaarinen rikosprosessi tunnus-tettuja tekoja varten. Ehdotuksen mukaan luotaisiin uusi kokonaan kirjallinen menettely voimassa olevien järjestelmien rinnalle. Ehdotuksen soveltamisalalla rikosjuttu voitaisiin ratkaista tuomioistuimessa ilman, että asiassa järjestetään pääkäsittelyä. Kysymyksessä olisi kuitenkin tuomioistuimen ratkaisu ja tässä mielessä se vähentäisi myös tarvetta sille, että rangaistusmääräysmenettelyn tai rikesakkomenettelyn soveltamisalaa laajennettaisiin. Toisaalta suoranaista vaikutusta tällä ei olisi siihen, millaisiin asioihin erimerkiksi rangaistusmääräysmenettelyä halutaan soveltaa.

Kirjallisen menettelyn etuja olisi se, ettei ketään tarvitsisi kutsua paikalle, mitään istuntotilaisuutta ei tarvitsisi järjestää, ja tuomari voisi kansliakäsittelyssä, ”virkahuoneessaan” ratkoa juttuja. Kysymyksessä ei kuitenkaan olisi ”poissaolotuomio” siinä mielessä, että tuomio annetaan siitä huolimatta, vaikka syytetty ei tule paikalle, vaan syytetynkin kirjalliset lausumat otettaisiin vastaan ja tutkittaisiin ennen asian ratkaisemista. Kirjallisessa menettelyssä ei siis olisi kysymys mistään syytetyn passiivisuuteen perustuvasta menettelystä.

Ottaen huomioon ihmisoikeussopimuksen määräykset ja yleisemminkin ajatukset oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä ensimmäisessä oikeusasteessa, kirjallisen menettelyn käyttämiselle vaadittaisiin syytetyn myötävaikutus eli nimenomainen suostumus.

Menettelyn ensisijaisena käyttöalana olisivat jo esitutkinnassa tunnustetut teot.

Tästä syystä ehdotuksen mukaan vastaajan tulisi nimenomaisesti suostua siihen, että asia käsiteltäisiin tuomioistuimessa ilman varsinaista oikeudenkäyntiä ja siis kirjallisessa menettelyssä. Tällaiseen nimenomaiseen suostumukseen perustuvassa menettelyssä ei ole yhtä paljon ongelmia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta kuin poissaolokäsittelyssä.

Toisaalta on kuitenkin todennäköistä, että syytetty voi monesti suostua kirjalliseen menettelyyn, koska menettely olisi sen jälkeen vaivaton myös hänelle ja koska hän voisi luottaa siihen, että tuomari kuitenkin tutkii vielä asian. Syytetyn osalta olisi ehdotuksen mukaan kuitenkin edellytettävä, että hän antaa suostumuksensa ja tunnustaa teon vasta sen jälkeen, kun häntä koskeva syyte on tiedossa. Esitutkinnassa annettu suostumus ja tunnustus ei näin ollen yksin kelpaisi. Sinänsä myös suostumus menettelyyn ja teon tunnustaminen voitaisiin ehdotuksen mukaan antaa kirjallisessa menettelyssä. Esitutkinnassa syylliseksi epäillyn alustava kanta tähän kirjalliseen menettelyyn tulisi ehdotuksen mukaan kuitenkin selvittää.

Ehdotuksen mukaan kirjallisen menettelyn käyttämiselle olisi saatava myös asianomistajan suostumus. Asianomistajan suostumuksen hankkiminen luonnollisesti jonkin verran hankaloittaa menettelyä. Kuitenkin Suomessa on perinteisesti annettu asianomistajalle erittäin vahva oikeudellinen asema rikosprosessissa. Asianomistaja voi meillä osallistua halutessaan asianosaisen oikeuksien rikosoikeudenkäyntiin. Ehdotuksen mukaan asianomistajan suostumuksen osalta kuitenkin riittäisi se, että suostumus on annettu jo esitutkinnassa. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että rangaistusmääräysmenettelyn käyttäminen edellyttää asianomistajan suostumusta, mutta tämä suostumus voidaan antaa esitutkintaviranomaiselle taikka rangaistusvaatimuksen tai rangaistusmääräyksen antajalle. Asianomistajan suostumus rangaistusmääräysmenettelyn käyttämiselle on tarpeellista senkin vuoksi, että rangaistusmääräysmenettelyssä asianomistaja ei voi vaatia vahingonkorvausta eikä käyttää rinnakkaista syyteoikeuttaan. Uudessa kirjallisessa menettelyssä asian-

omistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset voitaisiin sen sijaan tutkia ja ratkaista kirjallisen aineiston (vaatimuksen ja vastauksen) perusteella.

Parempien oikeusturvatakeiden johdosta uuden menettelyn soveltamisala kysymyksen tulevien rikosten osalta voisi olla selvästi laveampi kuin rangaistusmääräysmenettelyssä. Estettä ei olisi sillekään, että menettelyssä tuomittaisiin vankeusrangaistuksia. Nykyisessä ROL 8:12:ssa on mahdollista vastaajan suostumuksella tutkia ja ratkaista juttu vastaajan poissaolosta huolimatta ja tuomita enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Tässä uudessa menettelyssä soveltamisalaa ehdotetaan rajoitettavaksi ensinnäkin rikoksesta säädetyn rangaistusmaksimin perusteella. Tältä osin ehdotetaan, että syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei saisi olla säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enempää kuin 2 vuotta (*in abstracto*). Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että lähes kaikki rikoslakirikosten tavalliset ja lievät sekä eräät törkeätkin tekumuodot kuuluisivat menettelyn soveltamisalaan. Näitä olisivat esimerkiksi pahoinpitely, törkeä rattijuopumus, törkeä luvaton käyttö, varkaus ja kavallus, jotka kaikki ovat hyvin yleisiä kärkeäjoikeuksissa käsiteltäviä rikoslajeja. Tunnettua myös on, että käytännössä näistä suuri osa on tunnustettuja tekoja.

Kirjallisessa menettelyssä ei voisi ehdotuksen mukaan tuomita yhdeksää kuukautta pitempää vankeusrangaistusta (*in concreto*). Tämä rajausta tehtäisiin siitä syystä, että tätä törkeämissä teoissa voidaan edellyttää täysimittaista oikeudenkäyntiä. Lisäksi ehdotetaan, että vastaajalle olisi varattava tilaisuus suullisen lausuman antamiseen, mikäli hänet tuomitaan kuutta kuukautta pidempään vankeusrangaistukseen. Muissa tapauksissa suullisen kuulemisen järjestäminen olisi tuomioistuimen harkinnassa. Uudessa järjestelmässä voitaisiin tuomita myös kaikkia muita rikoksesta johtuvia seuraamuksia, kuten vahingonkorvaus, menettämisseuraamus ja esimerkiksi ajokielto.

Jos vastaaja on teon tehdessään ollut alle 18-vuotias, juttua ei voitaisi ehdotuksen mukaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Tämä rajoitus olisi tarpeen sen vuoksi, että hen-

kilökohtaisella läsnäololla oikeudessa on erityisesti nuoren vastaajan osalta myös kasvatuksellista, uusista rikoksista pidättäytymistä edistävää merkitystä.

Uusien säännösten mukaan menettely olisi se, että jos edellytykset menettelyn käyttämiselle olisivat olemassa eikä olisi tarvetta suullisen kuulemisen järjestämiseen, ketään ei kutsuta paikalle prosessiin. Juttu ratkeaa tuomarin virkahuoneessa kirjallisen materiaalin perusteella. Keskeiset asiakirjat ovat tässä syyte ja esitutkintapöytäkirja sekä mahdolliset asianosaisten kirjalliset lausumat. Syytetty prosessissa edelleen tarvittaisiin. Syyttäjä voisi jo haastehakemuksessa ehdottaa kirjallista menettelyä ja tähän hankittaisiin syytetyn suostumus esimerkiksi samalla, kun haaste annetaan tiedoksi, taikka sitten myöhemmin. Myös syyttäjä asioisi prosessissa kirjallisesti.

Koska uusi kirjallinen menettely tosiasiasa vähentäisi nykyisen ROL 8 luvun 11 §:n mukaisen poissaolokäsittelyn soveltamista, ei tämän uudistuksen jälkeen olisi tarvetta esittää uusia lainsäädännöllisiä rajoituksia poissaolokäsittelyn soveltamisalaan vaikka Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea on sitä ehdottanut.

3.2.2. Pääkäsittely

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi mahdollisuudesta ottaa pääkäsittelyssä vastaan todistelua siinäkin tilanteessa, että vastaaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, vaikka hänet on sinne kutsuttu. Nykyisin pääkäsittelyä ei saa aloittaa, vaan se on peruutettava ja sille on määrättävä uusi käsittelypäivä, jos vastaaja on jäänyt pois, eikä asia ole sellainen, että se voidaan ratkaista tästä huolimatta. Pääkäsittely voidaan siten aloittaa vastaajan poissaolosta huolimatta vain silloin, kun vastaaja on kutsuttu pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Esityksessä ehdotetaan, että pääkäsittelyn aloittaminen säädettäisiin mahdolliseksi myös muissa tilanteissa, joissa vastaaja on jäänyt haastettuna pois asian pääkäsittelystä. Pääkäsittelyssä voitaisiin tällöin ottaa vastaan henkilötodistelua sekä käsitellä asiaa siltä osin kuin se on tarpeellista todistelun vastaanottamiseksi. Tällöin esimerkiksi to-

distajaa tai todistelutarkoituksessa kuultavaa asianomistajaa voitaisiin kuulla pääkäsittelyssä heti, eikä hänen välttämättä tarvitsisi saapua tuomioistuimeen uudelleen. Henkilötodistelua voitaisiin kuitenkin ottaa vastaan ainoastaan siltä osin kuin vastaajalle olisi haasteen yhteydessä ilmoitettu mahdollisuudesta todistelun vastaanottamiseen. Ehdotuksen mukaan tällainen todisteen vastaanottaminen vastaajan poissaolosta huolimatta olisi nimenomaan todisteen vastaanottamista pääkäsittelyssä eikä säännöksiä todisteen vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella näissä tilanteissa siksi sovellettaisi.

Pääkäsittelyn aloittaminen ehdotettujen säännösten nojalla henkilökohtaisesti oikeuteen saapumaan määrätyn vastaajan poissaolosta huolimatta tarkoittaisi käytännössä sitä, että asian käsittelyä joudutaan lykkäämään sen jälkeen kun muita asianosaisia tai todistelutarkoituksessa kuultavia on kuultu. Asian käsittelyn lykkäyksessä noudatettaisiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 10 ja 11 §:n määräaikoja pääkäsittelyn jatkamisesta lykkäyksen jälkeen ja uuden pääkäsittelyn toimittamisesta. Esityksessä ehdotetaan myös uuden pääkäsittelyn toimittamiselle säädettyjen määräaikojen pidentämistä jäljempänä selostetuin tavoin. Pääkäsittely saataisiin aloittaa aina vain silloin, jos on aihetta olettaa, ettei uutta pääkäsittelyä tarvitse toimittaa ja ettei pääkäsittelyn aloittamisesta aiheudu asian käsittelylle haittaa. Myöhemmin lykkäyksen jälkeisessä jatkokäsittelyssä, jossa vastaaja on läsnä, tuomioistuimen olisi tehtävä selkoa aiemmassa käsittelyssä vastaanotetusta todistelusta. Todistelu olisi tietyin edellytyksin otettava vastaan uudelleen. Todistelu olisi vastaajan pyynnöstä aina otettava vastaan uudelleen, jos vastaajalla on ollut laillinen este poissaoloon. Pääkäsittelyä ei tulisikaan koskaan aloittaa, jos tiedetään, että vastaajalla on poissaoloon laillinen este. Muissa tapauksissa todistelu otettaisiin uudelleen vastaan vain silloin, jos siihen olisi erityinen syy.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (439/1990, SopS 19) 6 artiklan 3 kappaaleen d alakohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus kuulustella ja kuulustuttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan. Todistusaineisto tulee periaat-

teessa esittää julkisessa käsittelyssä syytetyin läsnä ollessa, jotta kontradiktorisen menettelyn vaatimus toteutuu. Ihmisoikeussopimus ei kuitenkaan edellytä yhtä tiukkaa keskityseriaatteen toteuttamista kuin voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö. Ihmisoikeussopimuksen tulkintakäytännön mukaan esimerkiksi esitutkintapöytäkirjojen tai vastaavan muun kuin pääkäsittelyssä esitetyn näytön hyödyntäminen on tietyissä rajoissa mahdollista. Tuomion perustaminen tällaiseen aineistoon edellyttää yleensä, että syytetyllä on ainakin avustajansa välityksellä ollut jossain vaiheessa prosessia mahdollisuus esittää kysymyksiä häntä vastaan esiintyville todistajille. Mahdollisuuden puuttuminen saattaa olla hyväksyttävää, jos sen järjestäminen on ollut oikeudellisesti tai tosiasiallisesti mahdotonta ja jos tällaiset todistajanlausunnot eivät ole jutussa ainoa näyttö.

Esityksessä ehdotettu mahdollisuus todistajan, asiantuntijan tai todistelutarkoituksessa kuultavan asianomistajan tai toisen vastaajan kuulemiseen koskisi vain tilanteita, joissa vastaaja ei ole noudattanut hänelle annettua määräystä saapua henkilökohtaisesti tuomioistuimeen ja joissa vastaajalle on haasteen yhteydessä ilmoitettu, että todistelu voidaan ottaa vastaan, vaikka vastaaja ei saapuisi pääkäsittelyyn. Ehdotettujen säännösten mukaan vastaajalle siten varataan tilaisuus esittää todistajalle kysymyksiä, mutta hän on jäämällä pois pääkäsittelystä jättänyt tilaisuuden käyttämättä. Todistelu otettaisiin aina uudelleen vastaan vastaajan pyynnöstä, jos hänellä on ollut laillinen este poissaoloon. Todistelu voitaisiin ottaa uudelleen vastaan myös muusta erityisestä syystä, kuten silloin, kun ensikäsittelyssä vastaanotettu näyttö on ristiriidassa myöhemmin esitetyn näytön kanssa. Ehdotettujen säännösten voidaan siksi katsoa täyttävän ihmisoikeussopimuksen edellyttämän oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

Henkilötodistelua voitaisiin edelleen ottaa vastaan myös pääkäsittelyn ulkopuolella oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 4 §:ssä säädettyin edellytyksin. Nykyisin näitä säännöksiä voidaan soveltaa esimerkiksi juuri tilanteessa, jossa pääkäsittely joudutaan peruuttamaan vastaajan poissaollessa. Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaan-

otettu todistelu on kuitenkin otettava vastaan uudelleen asianosaisen läsnä ollessa, jos ei sen vastaanottamiselle ole estettä ja jollei todiste koske seikkaa, joka on asiaan vaikuttamaton tai selvitetty taikka jos näyttö on huomattavasti vähemmällä vaivalla tai kustannuksilla saatavissa toisella tavoin. Tältä osin lakia ei ehdoteta muutettavaksi. Ehdotetut säännökset koskisivat systemaattisesti toista tilannetta. Uudet säännökset säätelisivät nimittäin todistelun ottamista vastaan pääkäsittelyssä, joka tulee lykättäväksi. Todistelun vastaanottaminen pääkäsittelyn ulkopuolella koskee eri tilannetta eikä tässä yhteydessä ole tarpeen muuttaa näitä säännöksiä. Tosiasiassa uudet ehdotetut säännökset ilmeisesti käytännössä johtaisivat myös siihen, että tarve todistelun vastaanottamiseen pääkäsittelyn ulkopuolella vähenee.

Pääkäsittelyn lykkääminen on mahdollista oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 10 §:ssä säännellyissä tilanteissa. Saman luvun 11 §:ssä säädetään siitä, miten pitkään jutun lykkäys saa kokonaisuudessaan kestää. Esityksessä ehdotetaan asian lykkäämiselle säädettyjen määräaikojen pidentämistä. Nykyisin lähtökohtana on, että asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykätynä yli 14 päivää. Tästä 14 päivän määräajasta voidaan kuitenkin poiketa, jos uutta pääkäsittelyä pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. Uusi pääkäsittely on kuitenkin aina toimitettava, jos asia on ollut lykätynä yhteensä yli 45 päivää. Edellä selostetut uudet säännökset tekisivät lykkäyksen käyttämisen nykyistä yleisemmäksi. Samalla tarvitaan lisää joustavuutta lykkäyksen jälkeisen jatkopääkäsittelyn järjestämiseen. Esityksessä ehdotetaan edellä mainitun 14 päivän määräajan pidentämistä 30 päivään ja 45 päivän määräajan pidentämistä 60 päivään. Tällainen varovainen lievennys keskityspäätteen ei vielä vaarantaisi edelleen keskitykseen perustuvaa lähtökohtaa oikeudenkäynnin järjestämisessä.

Pääkäsittely joudutaan keskeyttämään silloin, kun asiaa ei voida käsitellä yhden päivän kuluessa. Tällöin pääkäsittelyä on, mikä-

li mahdollista, jatkettava perättäisinä päivinä. Jos se ei ole mahdollista, asiaa on aina käsiteltävä vähintään kolmena arkipäivänä viikossa. Esityksessä ehdotetaan säännöksen lieventämistä siten, että asiaa olisi käsiteltävä vähintään kahtena arkipäivänä viikossa. Tämä olisi tarpeen, jotta isommat oikeudenkäynnit voidaan järjestää mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla. Uudistuksen jälkeen olisi edelleen mahdollista jatkaa pääkäsittelyä myös useampana arkipäivänä viikossa, mutta riittävää olisi se, että asiaa käsitellään vähintään kahtena päivänä. Ehdotetun muutoksen jälkeenkin säännöksen tavoite siitä, että laajatin oikeudenkäynnit saadaan käsiteltyä asianmukaisen keskitetysti, toteutuu riittävästi.

Edellä pääkäsittelyn toimittamiseen ehdotetut muutokset merkitsevät nykyisin tiukaksi säädetyn keskityspäätteen lieventämistä. Ehdotettujen muutosten tarkoituksena on vähentää pääkäsittelyjen peruuttamisia ja helpottaa menettelyn tarkoituksenmukaista järjestämistä. Sen sijaan, että pääkäsittely peruutettaisiin, se voitaisiin nykyistä useammin aloittaa ja saada lykkäyksestä huolimatta käsiteltyksi määräajassa. Asianomistajien ja todistajien saapumista turhaan istuntokäsittelyyn voitaisiin vähentää, mikä tarkoittaisi heille aiheutuvan vaivan vähenemisen lisäksi myös taloudellisia säästöjä. Ehdotetuilla säännöksillä ei kuitenkaan ole tarkoitus muuttaa pääsääntöä siitä, että rikosasia on käsiteltävä yhdessä yhtäjaksoisessa pääkäsittelyssä ilman lykkäyksiä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:ssä säädetään tuomioistuimille velvoite toimittaa alle 18-vuotiaiden vastaajien rikosasioissa pääkäsittely kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Tuomioistuimet noudattavat määräaikaan kehnosti, vaikkakin määräajan ylitykset ovat usein kohtuullisen lyhyitä. Erityisesti vastaajien, asianomistajien, todistajien ja kuultavien kutsuminen sekä asianomistajan, jonka yksityisoikeudellisia vaatimuksia syyttäjä ei aja, vaatimusten pyytäminen ja toimittaminen kirjallisena saattaa viedä yli kaksi viikkoa. Kun pääkäsittely määrätään pidettäväksi kahden viikon määräajassa rikosasian vireilletulosta, se saatetaan joutua peruuttamaan esimerkiksi sen vuoksi, ettei kaikkia asian-

osaisia, todistajia tai kuultavia saada lyhyessä ajassa kutsuttua pääkäsittelyyn. Pidempi määräaika parantaisi sen vuoksi prosessin sujuvuutta ja vähentäisi pääkäsittelyjen peruuttamisia. Kahden viikon määräaika ei myöskään aina välttämättä turvaa alle 18-vuotiaan vastaajan etua eikä se aina ole asianomistajalle kohtuullinen. Alle 18-vuotiaalle vastaajalle on määrättävä viran puolesta puolustaja, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa. Puolustajan määräämiseen ja puolustuksen valmisteluun tulee jäädä riittävästi aikaa. Näistä syistä alle 18-vuotiaiden vastaajien rikosasioissa pääkäsittelyn toimittamiselle asetettua määräaikaa ehdotetaan pidennettäväksi kahdesta viikosta 30 päivään.

Ehdotettua 30 päivän määräaikaa voidaan pitää vielä riittävänä turvaamaan alle 18-vuotiaan henkilön rikosasian käsitteleminen nopeasti. Pääkäsittely tulisi kuitenkin järjestää aina mahdollisimman nopeasti asian viireilletulon jälkeen. Ehdotettu määräaika edesauttaisi pääkäsittelyn onnistumista, koska kärjäoikeudelle jäisi nykyistä pidempi aika pääkäsittelyä edeltävien toimenpiteiden suorittamiseen. Samoin alle 18-vuotiaalle vastaajalle jäisi riittävästi aikaa valmistella puolustustaan. Ehdotetun määräajan odotetaan vähentävän pääkäsittelyjen peruuttamisia nuorten rikosasioissa. Tällä tavoin määräajan pidennys itse asiassa voisi myös lyhentää nuoren rikosasian kokonaiskäsittelyaikaa.

Nuorten rikosasioiden käsittelyn tulisi sujua nopeasti kaikissa viranomaisissa. Olenaisista on asian käsittelemiseen kulunut aika rikoksen tekemisestä tuomion julistamiseen. Eräillä paikkakunnilla on menetelty niin, että haastehakemus jätetään syyttäjälle odottamaan kärjäoikeuden ilmoitusta sopivan käsittelypäivän löytymisestä, ja haastehakemus toimitetaan kärjäoikeuteen vasta kaksi viikkoa ennen käsittelypäivää. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:n 2 momentin (647/2003) mukaan alle 18-vuotiasta vastaajaa koskeva syyte on nostettava ilman viivytystä. Haastehakemuksen jättäminen odottamaan syyttäjälle ei vastaa lainsäätäjän tarkoitusta nuorten asioiden nopeasta käsittelemisestä. Asianosaisten ja muiden oikeudenkäyntiin kutsuttavien henkilöiden sekä heidän haastamiseensa liittyvien tavoitettavuusongelmien kannalta olisi tar-

keää, että rikosasia tulee mahdollisimman nopeasti vireille kärjäoikeudessa. Pidemmän määräajan odotetaan poistavan lain tarkoituksen vastaisen käytännön. Syyttäjä voi toki ilmoittaa kärjäoikeudelle nuorta koskevan syyteharkinnan todennäköisestä valmistumisajankohdasta, jotta kärjäoikeus voi valmistautua asiaan etukäteen. Prosessin suunnitteleminen etukäteen edesauttaa pääkäsittelyn onnistumista.

Laissa ei ole nimenomaista säännöstä pääkäsittelyn toimittamisen määräajasta tilanteissa, jossa ensimmäinen pääkäsittely joudutaan peruuttamaan. Nykyisen säännöksen tarkoituksena on kuitenkin ollut, että pääkäsittely määrätään pidettäväksi mahdollisimman nopeasti. Eräissä kärjäoikeuksissa alle 18-vuotiaiden vastaajien rikosasioita ei kuitenkaan ole käsitelty kiireellisinä enää sen jälkeen, kun pääkäsittely on kerran peruutettu. Nuoren vastaajan tarve saada rikosasiansa käsiteltyä mahdollisimman joutuisasti ei poistu pääkäsittelyn peruuttamisen myötä. Näistä syistä lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että jouduttaessa peruuttamaan pääkäsittely uusi pääkäsittely on pidettävä 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jolloin pääkäsittely oli tarkoitus toimittaa.

Vangittujen taikka matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettyinä olevien vastaajien rikosasioissa pääkäsittelyn toimittamisen määräaikaa ei ehdoteta muutettavaksi. Näissä tilanteissa vastaajan oikeusturva vaatii pääkäsittelyn toimittamista kahden viikon kuluessa. Uusi pääkäsittely on ilman nimenomaista säännöstä toimitettava mahdollisimman nopeasti myös niissä tilanteissa, joissa se ensin joudutaan peruuttamaan.

Laissa ehdotetaan edelleen säilytettäväksi poikkeussäännös siitä, että tietyin edellytyksin pääkäsittelyn määräaika voidaan määrätä pidemmäksi.

Pääkäsittelyjen peruuttamisten vähentämiseen tähtäisivät myös ehdotukset, joiden mukaan tuomioistuimeen tuotavaksi määrätyn ja säilöön otetun asianosaisen, todistajan tai muun kuultavan vapaudenmenetys kuljetusaikoihin saisi kestää enintään viisi vuorokautta. Sääntely, jonka mukaan vastaaja voidaan tietyin edellytyksin määrätä tuotavaksi ensimmäiseen istuntoon, ehdotetaan ulotetta-

vaksi myös todistajiin ja muihin todistelutarcoituksessa kuultaviin henkilöihin.

3.2.3. Asianomistajan asema

Esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi mahdollisuutta määrätä asianomistajalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun mukainen oikeudenkäyntiavustaja. Oikeudenkäyntiavustaja voitaisiin seksuaalirikosten ja sellaisten väkivaltarikosten, joissa asianomistajalla on läheinen suhde epäiltyyn, sekä ihmiskaupparikosten lisäksi määrätä myös muiden henkeen, terveyteen tai vapau-teen kohdistuvien rikosten asianomistajille. Edellytyksenä kuitenkin olisi, että oikeudenkäyntiavustajan määrääminen olisi perustel- tua ottaen huomioon rikoksen vakavuus, asi- anomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat. Seksuaalirikosten lisäksi juuri henkeen, terveyteen ja vapauteen kohdistuvat rikokset ovat sellaisia, joissa uhri voi kokea joutuneensa syvästi loukatuksi. Sen vuoksi rikoksen uhrin prosessuaalista asemaa olisi ensisijaisesti parannettava mahdollistamalla näiden rikosten uhreille valtion varoin kus- tannettava oikeudenkäyntiavustaja heidän va- rallisuusasemastaan riippumatta.

Vastaavasti myös tukihenkilö voitaisiin edellä mainituin lisäedellytyksin määrätä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistu- van rikoksen asianomistajalle. Esityksessä ehdotetaan tukihenkilöä koskevien säännös- ten muuttamista siten, että tukihenkilö voitai- siin määrätä myös sellaiselle asianomistajal- le, joka esittää oikeudenkäynnissä vaatimuk- sia. Tuomioistuim voi määrätä tukihenkilön myös sellaiselle asianomistajalle, jolle mää- rätään oikeudenkäyntiavustaja. Muutos on perusteltu sen vuoksi, että uhrilla saattaa olla tarve sekä oikeudelliseen apuun että henki- seen tukeen, eikä oikeudellisen avustajan teh- täväksi ole syytä asettaa myös uhrin henkistä tukemista oikeudenkäynnissä. Lisäksi on pe- rusteltua mahdollistaa tukihenkilön määrää- minen tilanteissa, joissa asianomistajalla on vaatimuksia, mutta hän ei pyydä oikeuden- käynnistä rikosasioissa annetun lain mukai- sen oikeudenkäyntiavustajan määräämistä. Tukihenkilön määrääminen voisi käytännös- sä tapahtua pääkäsitelyssä, eikä tukihenkilön

määräämistä tarvitsisi pyytää käräjäoikeudel- ta etukäteen.

Tukihenkilölle maksetaan nykyisin palkkio ja korvaus samojen perusteiden mukaisesti kuin oikeudenkäyntiavustajalle. Tällöin nou- datetaan oikeusapulain (257/2002) säännök- siä avustajan palkkioista ja korvauksista. Asianomistajalla on nykyisin vain harvoin ollut oikeudenkäynnistä rikosasioissa anne- tun lain 2 luvun mukainen tukihenkilö, jolle on maksettu palkkio valtion varoista edellä mainittujen perusteiden mukaisesti. Tähän on ollut syynä osaksi oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön vaihtoehtoisuus ja osaksi se, että tukihenkilötoimintaa harjoittavat usein järjestöt vapaaehtoistoimintana. Esimerkiksi Rikosuhripäivystys kouluttaa vapaaehtoisia tukihenkilöitä. Samoin uhrilla on voinut olla oikeudenkäynnissä tukenaan jokin hänelle läheinen henkilö. Tukihenkilön työstä mak- settavan korvauksen ei ole tarkoitus muodos- tua taloudelliseksi houkuttimeksi tukihenki- löksi ryhtymiselle. Näistä syistä esityksessä ehdotetaan tukihenkilölle maksettavaa palk- kiota ja korvausta koskevan säännöksen muuttamista siten, että tukihenkilölle makset- taisiin korvauksia samoin perustein kuin to- distajalle.

Edellä selostetun suuntaiset ehdotukset oi- keudenkäyntiavustajaa ja tukihenkilöä kos- kevien säännösten muuttamiseksi sisältyvät myös rikosuhritoimikunnan mietintöön (ko- miteanmietintö 2001:5).

Nykyisin asianomistajalle, jonka vaatimuk- sia syyttäjä ei aja oikeudenkäynnissä, on va- rattava tilaisuus toimittaa yksityisoikeudelli- nen vaatimuksensa ja sen perusteet tuomiois- tuimeen kirjallisena. Asianomistajalle lähete- tään kirjallisesti pyyntö vaatimusten toimit- tamisesta joko pääkäsitelyä koskevan kutsun yhteydessä tai ennen sitä. Esityksessä ehdote- taan säädettäväksi mahdollisuudesta puheli- mitse tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen kehottaa asianomistajaa toimitta- maan vaatimuksensa tuomioistuimeen. Asi- anomistaja voisi toimittaa vaatimuksensa pu- helimitse tai häntä voitaisiin tarvittaessa pyy- tää saattamaan ne kirjalliseen muotoon. Vaa- timusten toimittamatta jättämiselle ei saisi asettaa uhkaa. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa sekä asianomistajalle että tuo- mioistuimelle joustava menettelytapa asian-

omistajan vaatimusten selvittämiseen ja toimittamiseen. Vuoden 2003 alussa voimaan tullessa riita-asioiden käsittelyä koskevassa uudistuksessa lakiin otettiin säännös puhelimen tai muun soveltuvan tiedonvälitystavan käytöstä riita-asian haastehakemuksen täydentämisessä ja valmisteluistunnon järjestämisessä.

Esityksessä myös ehdotetaan tarkennettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 15 §:n 1 momenttia. Tarkennetun säännöksen mukaan istuntoon on kutsuttava sellainen asianomistaja, joka on ilmoittanut tuomioistuimelle esittävänsä haastehakemuksessa tarkoitetusta rikoksesta vaatimuksia, joita syyttäjä ei aja. Muilta osin menettelyä ei ehdoteta muutettavaksi.

3.2.4. *Teknisten apuvälineiden hyödyntämisen lisääminen*

Videokokouksen ja puhelimen käytöstä oikeudenkäynnissä säädetään nykyisin riita-asioiden valmistelun (OK 5:15d), todistelun vastaanottamisen (OK 17:34a) ja hovioikeuden pääkäsittelyn (OK 26:24a) osalta. Esityksessä ehdotetaan, että teknisten apuvälineiden hyödyntäminen tehtäisiin mahdolliseksi myös vangitsemisoikeudenkäynneissä, telepakkokeinoja koskevien vaatimusten käsittelyssä ja rikosasioiden valmistelussa.

Vangittavaksi vaaditun henkilökohtainen kuuleminen voisi ehdotuksen mukaan tapahtua käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Vangittavaksi vaadittua ei siten tarvitsisi tuoda tuomioistuimeen, vaan hän voisi osallistua istuntokäsittelyyn videoneuvottelun tai muun teknisen tiedonvälitystavan avulla. Samoin voitaisiin menetellä vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä. Videoneuvottelua käytettäisiin, jos tuomioistuin harkitsisi sen soveliaaksi. Ehdotettujen säännösten tarkoituksena on helpottaa vangitsemisasioiden käsittelyä ja vähentää niistä aiheutuvia kustannuksia. Lisäksi menettely voisi olla tarpeen käsittelyn turvallisuuden takaamiseksi.

Rikosoikeudenkäyntiä koskevissa säännöksissä ei nykyisin ole mahdollistettu valmisteluistunnon järjestämistä puhelimitse tai vi-

deokokouksena. Mahdollisuus valmisteluistunnon järjestämiseen puhelimitse on kuitenkin perusteltua siitä syystä, että tällainen menettely yleensä on asianosaisten kannalta tuomioistuimessa tapahtuvaa istuntokäsittelyä selvästi vaivattomampaa ja halvempaa. Näin on asia erityisesti silloin, kun asianosaiset tai heidän avustajansa asuvat kaukana tuomioistuinpaikkakunnalta. Lisäksi puhelinneuvottelu mahdollistaa asianosaisten ja tuomarin välisen suoran puhelkontaktin ja siten esimerkiksi selvätyvien kysymysten esittämisen, joten puhelinneuvotteluna toteutettavaa istuntokäsittelyä voidaan tässä mielessä myös pitää puhtaasti kirjallista menettelyä tehokkaampana ja välittömämpänä. Johdonmukaista on, että valmisteluistunnon järjestäminen puhelimitse mahdollistetaan myös rikosoikeudenkäynnissä, koska vuoden 2003 alusta voimaantulleen oikeudenkäymiskaaren muutoksen jälkeen tämä on ollut jo mahdollista riita-asioissa.

3.2.5. *Muut ehdotetut muutokset*

Mielentilatutkimus

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 lukuun säädettäväksi uusi 5a §. Säännöksen mukaan tuomioistuimen olisi ennen rikosasian vastaajan mielentilan määrittämistä tutkittavaksi erikseen ratkaistava, onko vastaajan näytetty menettelleen syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädettyllä tavalla. Tuomioistuimen olisi siten otettava kantaa pääkäsittelyssä esitettyyn näyttöön. Tuomioistuin voisi välituomiossaan samalla ehdotuksen mukaan ratkaista yksityisoikeudelliset ja muut asiassa esitetyt vaatimukset tai niiden perusteet. Nykyisen lain mukaan ei tällaisen välituomion antaminen ole mahdollista. Säännös olisi oikeudenkäynnin keskeisiä periaatteita eli suullisuutta, välittömyyttä ja keskitystä vahvistava. Tuomioistuimen todistusharkinta tapahtuisi välittömästi pääkäsittelyn jälkeen.

Uuteen 11 luvun 5 a §:ään ehdotetaan säädettäväksi myös, että mielentilatutkimuksen jälkeen tuomioistuin ratkaisee sen, mihin rikokseen vastaaja on syyllistynyt ja ratkaisee asian muilta osin. Tuolloin tuomioistuimen on lopullisesti ratkaistava, miten syytteessä

kuvattua tekoa on rikosoikeudellisesti arvioitava eli mihin rikokseen vastaaja on syyllistynyt. Yksityisoikeudellisista korvauksista on voitu näytettyjen vahinkojen ja niiden määrien osalta päättää jo välituomiossa. Lopullisessa tuomiossa olisi siten ratkaistava, mitä korvauksia vastaaja on velvollinen suorittamaan mielentilatutkimus ja vahingonkorvauslain säännökset huomioon ottaen. Mikäli asiassa on muitakin vastaajia kuin mielentilatutkimukseen määrätty, olisi asia heidänkin osalta ratkaistava pääsääntöisesti lopullisessa tuomiossa. Käytännössä voi olla mahdollista ratkaista asia jonkun vastaajan osalta osatuomiolla. Tämä on jo voimassa olevan lain mukaan mahdollista oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 §:n perusteella. Tältä osin ehdotetaan uuteen 5a §:ään otettavaksi nimenomainen viittaus.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:ää esitetään muutettavaksi. Esityksessä ehdotetaan määrättäväksi mielentilatutkimuksen edellytyksistä nykyistä tarkemmin. Edellytyksenä mielentilatutkimukseen määräämiselle olisi ensinnäkin, että välituomiossa on todettu vastaajan menetelleen syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädettyllä tavalla. Toisena edellytyksenä mielentilatutkimukseen määräämiselle olisi se, että mielentilan tutkiminen olisi perusteltua.

Nykyisessä laissa oleva säännös siitä, että mielentilaa ei saa määrätä tutkittavaksi vastoin vastaajan tahtoa, ellei hän ole vangittuna tai ellei rikoksesta, josta häntä syytetään, voi seurata ankarampaa rangaistusta kuin vuosi vankeutta, ehdotetaan säilytettäväksi sellaisenaan ehdotetun 45 §:n 1 momentissa.

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:n 2 momenttiin säännöstä, joka mahdollistaisi mielentilatutkimuksen suorittamisen jo esitutinnan aikana tai ennen kuin asiassa on pidetty pääkäsittely. Ehdotuksen mukaan esityksen tuomioistuimelle voisi tehdä syyttäjä, rikoksesta epäilty tai epäillyn edunvalvoja. Tässä vaiheessahan epäilty ei vielä ole rikosasian vastaaja. Edellytyksenä mielentilatutkimukseen määräämiselle esitutinnan aikana tai ennen pääkäsittelyä olisi, että epäilty on esitutkinassa tunnustanut syyllistyneensä rangaistavaksi säädettyyn menettelyyn eikä hän vastusta mielentilansa tutkimista. Tuomiois-

tuimelle olisi luonnollisesti esitettävä selvitys mielentilatutkimuksen tarpeellisuudesta 1 momentin 2 kohdassa edellytetyllä tavalla. Käytännössä mielentilan tutkiminen ennen pääkäsittelyä olisi mahdollista vain jutuissa, jotka ovat rikosoikeudellisesti vaikuttavilta tapahtumatiedoiltaan jo siihen mennessä tehdyn esitutinnan perusteella selviä.

Nykyisessä laissa ei ole säädetty muutoksenhausta mielentilan tutkimista koskevaan päätökseen. Esityksessä ehdotetaan säädetäväksi, että siihen ei saa hakea erikseen muutosta valittamalla. Mielentilatutkimukseen määrättyllä henkilöllä olisi oikeus kuitenkin kannella päätöksestä ilman määräaikaa. Tällainen kantelu olisi ehdotuksen mukaan muutoksenhakutuomioistuimessa käsiteltävä kiireellisenä.

Muut ehdotukset

Esitutkintalain 4 §:n 4 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että syyttäjä voisi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutinnan jatkamista taikka jos jo toimitettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muullakin kuin seuraamusluontoisella syyttämättäjäättämisperusteella. Esitutinnan lopettaminen edellyttäisi kuitenkin lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutinnan jatkamista. Ehdotuksen tarkoituksena on mahdollistaa esitutkintaresurssien tarkoituksenmukainen ja tehokas hyödyntäminen. Ehdotus liittyy sisäisen turvallisuuden ohjelmaan.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 1 a §:ää ehdotetaan käytännössä ilmenneiden tulkintavaikeuksien johdosta selkeytettäväksi siten, että valtion vastuu korvata vastaajan oikeudenkäyntikulut ei koske tilannetta, jossa vastaaja on asianomistajan muutoksenhaun johdosta tuomittu muutoksenhakutuomioistuimessa teosta, jota syyttäjän syyte koski. Valtion korvausvastuulle ei ole oikeudenmukaisia perusteita ti-

lanteessa, jossa vastaaja kuitenkin tuomitaan kysymyksessä olevasta teosta.

Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:n säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeudenkäyntiä häiritsevä tai muutoin sopimaton menettely ei enää olisi rikos eikä siitä tuomittaisi rikosoikeudelliseen rangaistukseen, vaan tuomioistuin määräisi kurinpitoseuraamuksen, jonka enimmäismäärä olisi säädetty laissa. Jotta tuomioistuimella olisi käytettävissään nykyistä tehokkaampia keinoja oikeudenkäynnin häiriöttömän kulun turvaamiseksi, oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:ään ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että tuomioistuin voisi myös määrätä oikeudenkäyntiä häiritsevän henkilön otettavaksi säilöön enintään 24 tunnin ajaksi.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Uusi kirjallinen menettely rikosasioihin

Uuden kirjallisen menettelyn käyttöönotaminen ei aiheuta valtiontaloudellisia kustannuksia. Sen sijaan siitä on odotettavissa säästöjä, joiden määrä olennaisella tavalla riippuu siitä, kuinka suuri määrä tuomioistuimessa nyt käsiteltävistä rikosasioista siirtyy käsiteltäväksi uudessa kirjallisessa menettelyssä. Keskeiset työtä vähentävät piirteet uudessa prosessissa liittyvät siihen, ettei sen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa olisi jatkossa enää tarpeen järjestää pääkäsittelyä ja että siinä asiat ratkaistaisiin yhden tuomarin kokoonpanossa. Säästyvällä työllä voidaan nopeuttaa kaikkien asioiden käsittelyaikoja ja parantaa käsittelyn laatua.

Syyttäjien osalta työn rationalisointi liittyisi siihen, ettei syyttäjän enää tarvitsisi osallistua pääkäsittelyyn. Sen sijaan syyteharkinnan tai haastehakemusten laatimisen suhteen syyttäjien työmäärä ei vähenisi. Mitä enemmän juttuja käsiteltäisiin kirjallisessa menettelyssä, sitä vähemmän syyttäjän tarvitsisi käyttää aikaansa juttujen ajamiseen istuntosalissa.

Tuomioistuinten osalta työn rationalisointiin liittyvät edut löytyisivät toisaalta tuomareiden työn järjestämisestä ja toisaalta yhden tuomarin ratkaisujen lisääntymisestä. Tuomareiden työn osalta itse ratkaisutoimintaan ja

juttujen valmisteluun menevä aika säilyisi ennallaan. Sen sijaan myös heidän osaltaan työn järjestämistä helpottaisi se, ettei varsinaisia pääkäsittelyistuntoja tarvitsisi järjestää. Tuomiot tehtäisiin asiakirjojen perusteella ja tämä mahdollistaisi aikaisempaa paremmin ajankäytön jakamisen kunkin jutun edellyttämällä tavalla. Tuomareiden osalta työnsäästöä vähentäisivät ne tilanteet, joissa asianosainen kuitenkin kutsutaan suulliseen kuulemiseen. Nämä tilanteet olisivat toisaalta melko harvinaisia. Yksinkertaisissa asioissa kirjallisella menettelyllä voidaan saavuttaa ajansäästöä, joka voidaan kohdentaa muihin vaativampiin asioihin. Tuomareiden osalta lisäksi etukäteisvalmistautuminen istuntopäivään näiltä osin poistuisi. Myös käräjäsihteerien osalta saavutettaisiin vastaavasti työn säästöä, kun heidän ei tarvitsisi enää osallistua näihin pääkäsittelyistuntoihin.

Uusi menettely johtaisi myös siihen, ettei lautamiehiä tarvittaisi niin usein kuin nykyisin. Kirjallinen menettely tapahtuisi yhden tuomarin toimesta kansliakäsittelyssä, eikä näissä asioissa ehdotuksen mukaan tarvittaisi lautamiehiä.

Tarkkojen arvioiden tekeminen siitä, kuinka suuri osuus käräjäoikeuksissa nykyisin käsiteltävistä rikosjutuista siirtyisi käsiteltäväksi kirjallisessa menettelyssä, on vaikeaa. Tilastokeskuksen tietojen mukaan käräjäoikeuksissa varsinaisessa oikeudenkäynnissä ratkaistiin vuonna 2001 yhteensä 69 800 rikosasiaa. Eniten rikosoikeudenkäyntejä aiheuttivat liikenne rikokset (24 191 asiaa), joita oli siis yli kolmasosa kaikista varsinaisasioina käsitellyistä rikosasioista. Liikenne rikoksista lähes puolet (11 542 asiaa) oli törkeitä rattijuopumuksia. Toiseksi eniten, yli 27 prosenttia, oli omaisuusrikoksia (noin 19 000 asiaa).

Vuotta 2002 koskevien Tilastokeskuksen tietojen mukaan käräjäoikeuksissa varsinaisessa oikeudenkäynnissä ratkaistiin yhteensä 64 500 rikosasiaa. Eniten oli jälleen liikenne rikoksia (23 963 asiaa), joita oli siis yli kolmasosa kaikista varsinaisasioina käsitellyistä rikosasioista. Liikenne rikoksista lähes puolet (11 630 asiaa) oli törkeitä rattijuopumuksia. Seuraavaksi eniten, nyt 21 prosenttia, oli omaisuusrikoksia.

Edellä mainitun vuonna 2000 julkaistun

oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemän tutkimuksen mukaan tuolloin noin 22 prosenttia tutkimusaineiston käräjäoikeudessa ratkaistuista asioista ratkaistiin vastaajan poissaolosta huolimatta. Näissä tapauksissa on käytännössä tavallista, että vastaaja on esitutkinnassa tunnustanut rikosepäilyn ja näin ollen ainakin nykyisin poissaolokäsittelyssä käsiteltävät asiat tulisivat käytännössä jatkossa suurimmalta osin ratkaistavaksi kirjallisessa menettelyssä.

Uuden kirjallisen menettelyn soveltamisala olisi periaatteessa laajempi kuin nykyisen poissaolokäsittelyn. Ilman vastaajan suostumusta pidettävässä poissaolokäsittelyssä voidaan tuomita enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen ja suostumukseen perustuvassa poissaolokäsittelyssä enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen. Uudessa kirjallisessa menettelyssä voitaisiin ehdotuksen mukaan tuomita yhdeksän kuukauden vankeusrangaistus. Lisäksi uuden menettelyn käyttöä käytännössä laajentaisi sen yksinkertaisuus asianosaisten kannalta. Jos asianosaiset suostuisivat menettelyyn, heidän ei tarvitsisi saapua käräjäoikeuteen. Tämän voidaan arvioida edesauttavan asianosaisten suostumista uuteen menettelyyn.

Uudessa kansliakäsittelyssä käsiteltäväksi tulevien asioiden määrää on lopulta vaikea arvioida täsmällisesti, sillä ei voida tietää, kuinka moni vastaaja suostuu asiansa käsittelemiseen ilman pääkäsittelyä. Tätä esitystä valmistelleen rikosprosessin tarkistamistyöryhmän tekemän arvion mukaan ehkä 30—40 % käräjäoikeuksissa nyt käsiteltävistä rikosjutuista voisi tulla uuden menettelyn piiriin (Oikeusministeriö, työryhmämietintö 2003:11, s. 51). Työryhmän mietinnön johdosta järjestetyllä lausuntokierroksella eräät lausunnonantajat tosin pitivät tehtyä arviota liian optimistisena.

Mikäli 30—40 prosenttia rikosasioista käsitellään kirjallisessa menettelyssä tarkoittaa tämä nykyisillä juttumäärillä noin 20.000—26.000 jutun käsittelyä käräjäoikeudessa ilman pääkäsittelyä. Koska kirjalliseen menettelyyn soveltuvat jutut ovat yksinkertaisia, voidaan laskennallisesti olettaa, että tällaisia asioita voidaan normaalisti käsitellä keskimäärin kymmenen kappaletta yhtenä istuntopäivänä. Näin laskien tämä tarkoittaisi

2.000—2.600 istuntopäivän säästöä. Esimerkiksi syyttäjien osalta tästä seuraisi, että laskennallisesti koko maassa näin monta istuntopäivää voitaisiin käyttää muuhun työhön. Jos virkamiehellä on keskimäärin noin 220 työpäivää vuodessa, edellä sanotun laskelman mukaan istuntopäivistä säästyisi laskennallisesti 9—12 syyttäjän työpanos käytettäväksi muualla. Mikäli laskennassa istuntopäivää kohden lasketaan juttujen määräksi vain kahdeksan, syyttäjien työpanoksen säästö vastaisi 11—15 syyttäjän vuosittaista työmäärää. Tällaisessa syyttäjien työmäärän vähennystä koskevassa laskelmassa ei olisi vielä otettu huomioon sitä, että nykyisin haastehakemuksen kirjoittamisen jälkeen syyttäjän on vielä ennen istuntopäivää perehdyttävä uudelleen juttuihin, jotta hän voi täysipainoisesti ajaa asioita käräjäoikeudessa. Tämä työvaihe jäisi kirjallisessa menettelyssä käsiteltävissä asioissa pois. Jos oletetaan, että syyttäjä käyttäisi tähän etukäteisperehtymiseen noin neljänneksen työpäivästä istuntopäivää kohden, tältä osin säästö olisi laskutavasta riippuen siis 2—4 henkilötyövuotta.

Lisäsäästöjä voisi syntyä myös muutoksenhakuvaiheessa, sillä kirjallisessa menettelyssä ratkaistavien asioiden osalta vastaajan muutoksenhaku voi käytännössä kohdistua vain rangaistuksen mittaamiseen ja näissä tilanteissa ei tavallisesti järjestetä pääkäsittelyä myöskään hovioikeudessa. Lisäksi voidaan olettaa, että vastaajan muutoksenhakuhalukkuus on joka tapauksessa pienempi, koska hän on jo tunnustanut teon ja suostunut asian käsittelemiseen kirjallisesti.

Käräjäsihteerien osalta työnsäästö vastaisi laskennallisesti määrältään karkeasti arvioiden ehkä puolta syyttäjien työnsäästöä. Käräjäsihteereiltäkin säästyisi istuntoihin osallistumiseen kuluva aika, mutta ei täysimääräisesti, koska käräjäsihteerit nykyisin tekevät pääkäsittelyn kuluessa sellaisia jutun ratkaisemiseen liittyviä jälkitöitä, jotka säilyvät myös kirjallisessa menettelyssä. Kirjallisen menettelyn johdosta istuntopöytäkirjojen pitämiseltä välttyttäisiin. Laskutavasta riippuen ja yllä sanottujen oletusten toteutuessa 5—8 käräjäsihteerihenkilötyövuotta vapautuisi muuhun työhön.

Tuomareiden ja tämän kaltaisia juttuja istuvien notaareiden tai käräjäviskaalien työn-

säästö olisi vähäisempää ja vielä vaikeammin arvioitavissa. Joka tapauksessa myös heidän osaltaan säästöä syntyisi siitä, ettei istuntoon tarvitsisi käyttää aikaa ja pääkäsittelyjuttuihin etukäteisperehtyminen jäisi pois. Notareilla tähän etukäteisperehtymiseen samoin kuin istuntojen läpiviemiseen menee luonnollisesti enemmän aikaa kuin ammattituomarilla. Karkean arvion mukaan kokonaistalouden säästö myös tässä ryhmässä voisi olla noin puolet siitä, mitä syyttäjillä on. Tämä tarkoittaisi siis laskutavasta riippuen 5–8 henkilövuotta.

Lautamiesten käyttötarve vähenisi uuden kirjallisen menettelyn käyttöönoton myötä. Nykyisin rikosasiassa käräjäoikeus on toimivaltainen yksin puheenjohtajan kokoonpanossa ja siis ilman lautakuntaa, jos syytteessä tarkoitettusta rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Tällöin rangaistukseksi ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakko. Kirjallisen menettelyn käyttöala olisi periaatteessa huomattavasti suurempi kuin nykyisen yhden tuomarin istunnon käyttöala. Toisaalta uuden menettelyn käyttöalaa rajoittaisi se, että vastaajan ja asianomistajan tulisi suostua menettelyn käyttöön. Kuitenkin osa nykyisin lautakuntakokoonpanossa käsiteltävistä asioista siirtyisi käsiteltäväksi kirjallisessa menettelyssä ilman lautakuntaa.

Kirjallista menettelyä käytettäessä tuomioistuinten istuntosalikapasiteettia säästyisi vastaavasti laskennallisesti laskutavasta riippuen 2.000–3.250 istuntopäivän verran koko maan tilannetta arvioitaessa. Tämä helpottaisi muiden juttujen käsittelymahdollisuuksia ja aikatauluista sopimista.

4.2. Muut ehdotukset

Myös muilla ehdotetuilla muutoksilla olisi vaikutuksia oikeudenkäynneistä aiheutuvien kustannusten vähentymiseen. Pääkäsittelyn järjestämiseen liittyvien uudistusten seurauksena pääkäsittelyjen peruutusten haitat vähenisivät. Ensisijassa nämä säästöt tulisivat oikeudenkäyntiin osallistuville ja siellä kuultaville henkilöille. Uusien säännösten sovel-

taminen johtaisi siihen, ettei oikeudenkäynnissä todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden enää tarvitsi pääsäännön mukaan saapua jutun jatkokäsittelyyn, mikäli oikeudenkäyntiin haastettu vastaaja olisi pääkäsittelystä poissa ilman laillista syytä. Todistelutarkoituksessa kutsutut henkilöt kuultaisiin heti. Tämä vähentäisi näille henkilöille aiheutuvaa vaivaa ja kustannuksia.

Esityksessä ehdotetaan asianomistajalle määrättävää oikeudenkäyntiavustajaa koskevan säännöksen soveltamisalan laajentamista. Asianomistajalle voitaisiin määrätä oikeudenkäyntiavustaja henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvassa rikosasiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet tai muut seikat huomioon ottaen olisi pidettävä perusteltuna. Voimassa olevan lain mukaan oikeudenkäyntiavustaja määrätään sellaiselle väkivaltarikoksen uhrille, jolla on läheinen suhde epäiltyyn. Lisäksi oikeudenkäyntiavustaja voidaan nykyään määrätä seksuaalirikoksen uhrille sekä 1 päivänä elokuuta 2004 voimaan tulleen lain mukaan myös silloin, kun kysymyksessä on rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettu ihmiskauppaa koskeva asia, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Asianomistajan asemaa ehdotetaan parannettavaksi myös siten, että asianomistajalle voitaisiin jatkossa määrätä sekä oikeudenkäyntiavustaja että tukihenkilö. Tukihenkilön määräämisestä aiheutuvat kustannukset kuitenkin vähentyisivät, koska tukihenkilölle ei enää maksettaisi oikeusapulain mukaisen avustajan palkkiota vastaavaa korvausta vaan todistajanpalkkiota vastaava korvaus. Lisäksi tässä esityksessä ehdotetut muutokset toteutuessaan vähentävät istutokäsittelyjen peruutuksia ja siten myös valtion varoista oikeudenkäyntiavustajille maksettavista palkkioista aiheutuvia kustannuksia. Näin ollen asianomistajan aseman parantamiseksi tehdyistä ehdotuksista aiheutuvat lisäkustannukset voitaisiin kattaa syntyvillä säästöillä.

Ehdotuksessa ehdotetaan sitä, että videokokouksen käyttöä voitaisiin rikosprosessissa edelleen laajentaa. Näin ollen ehdotus on jatkoa tämänsuuntaisen lainsäädännön lisäämi-

selle tuomioistuimessa. Ehdotetun lainsäädännön hyväksyminen ei sellaisenaan merkitse sitä, että jokaiseen käräjäoikeuteen olisi heti hankittava tai vuokrattava kyseiset laitteet. Näin ollen lakiehdotuksesta ei aiheudu suoranaisia kustannuksia tältä osin. Kuitenkin jotta ehdotettuja mahdollisuuksia voitaisiin myös tosiasiasa hyödyntää, edellyttäisi se tähän tarkoitettujen laitteiden hankkimista tuomioistuihin. Viestintävälineiden hankkiminen voi kuitenkin tapahtua vähitellen tai tuomioistuihin normaalien hankintojen yhteydessä. Laitteiden hankkimista puoltaa myös se, että niiden hankkimisen jälkeen oikeudenkäynteihin liittyvät muut kustannukset vähenevät.

Erityisesti vangitsemisoikeudenkäyntien pitäminen videokokouksena säästäisi kustannuksia, koska se vähentäisi vartioituja kuljetuksia vankilan ja tuomioistuimen välillä. Lisäksi vangitsemisoikeudenkäyntien järjestäminen videokokouksena parantaisi turvallisuutta.

5. Asian valmistelu

Uusi rikosasioiden oikeudenkäyntimenettely tuli alioikeuksissa voimaan 1.10.1997. Jo lain valmisteluvaiheessa pidettiin tärkeänä, että uudistuksen toteutumista seurataan tarkasti. Eduskunnan lakivaliokunta totesi lakeja säädettäessä, että sitä, kuinka uudistus toimii käytännössä, ei voida varmuudella tietää. Sen vuoksi lakivaliokunta korosti, että uudistuksen käynnistymistä ja toteutumista on seurattava tarkkaan ja, mikäli aiheutta ilmeneisi, on välittömästi ryhdyttävä toimiin säännösten korjaamiseksi (LaVM 9/1997 vp—HE 82/1995 vp, s. 16).

Oikeusministeriö asetti 22 päivänä toukokuuta 2001 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin selvittää rikosprosessiuudistuksen seurannassa esillä olleet käytännön epäkohdat siltä osin kuin niissä on kysymys sellaisista asioista, joihin voidaan tehokkaasti lainsäädännöksi vaikuttaa. Tähän rikosprosessin tarkistamistyöryhmään kutsuttiin edustajat käräjäoikeuksista, syyttäjistä, asianajajakunnasta, poliisista sekä oikeusministeriöstä.

Rikosprosessin tarkistamistyöryhmä luovutti todistajansuojelua ja siihen liittyen uhrin aseman parantamista sekä eräitä muita

kysymyksiä koskevan osamietintönsä (Oikeusministeriö, työryhmämietintö 2002:4) oikeusministeriölle toukokuussa 2002. Osamietinnön pohjalta valmisteltiin hallituksen esitys HE 190/2002 vp eduskunnalle ja hyväksytyt lainmuutokset tulivat voimaan 1 päivänä lokakuuta 2003.

Rikosprosessin tarkistamistyöryhmä luovutti loppumietintönsä (Oikeusministeriö, työryhmämietintö 2003:11) oikeusministeriölle marraskuussa 2003. Loppumietinnöstä pyydettiin lausunnot 48 viranomaiselta, tuomioistuimelta, järjestöltä ja asiantuntijalta, joista 42 antoi lausunnon.

Suurin osa saadusta lausuntopalautteesta koski työryhmän ehdotusta kirjallisen menettelyn käyttöönottamisesta rikosasioissa. Tältä osin lausuntopalaute jakautui siten, että osa lausunnonantajista kannatti työryhmän ehdotusta ja osa suhtautui siihen kriittisesti. Kolmas ryhmä lausunnonantajista kannatti kirjallisen menettelyn käyttöönottoa sinänsä, mutta piti työryhmän ehdottamaa soveltamisalaa liian laajana. Ehdotukseen kriittisesti suhtautuvat lausunnonantajat pitivät sitä ongelmallisena asianosaisten oikeusturvan kannalta. Nämä lausunnonantajat katsoivat, että kirjallisessa menettelyssä suostumuksen ja tunnustamisen aitoudesta varmistuminen sekä toisaalta seuraamusharkinta ja oikean rangaistusseuraamuksen määrääminen oli vaikeaa. Kirjallista menettelyä pidettiin ongelmallisena myös oikeudenkäynnin merkityksen ja koko seuraamusjärjestelmän uskottavuuden kannalta. Ehdotusta arvosteltiin myös sillä perusteella, että siitä ei aiheutuisi käräjäoikeuksille työnsäätöä, koska kysymys oli riidattomista asioista.

Tähän esitykseen sisältyvät ehdotukset on valmisteltu rikosprosessin tarkistamistyöryhmän loppumietinnön ja siitä saadun lausuntopalautteen pohjalta oikeusministeriön virkatyönä. Kirjallisesta menettelystä saadun lausuntopalautteen johdosta esityksessä ehdotetaan, että menettelyssä voitaisiin tuomita enintään yhdeksän kuukauden vankeusrangaistus, eikä siis yhden vuoden vankeusrangaistusta, kuten työryhmän mietinnössä oli ehdotettu. Lisäksi tuomioistuimen olisi aina varattava vastaajalle tilaisuus suullisen lausuman antamiseen, kun vastaaja tuomitaan kuutta kuukautta ankarampaan vankeusran-

gaistukseen. Suullisessa kuulemisessa voidaan varmistua siitä, että vastaajan suostumus menettelyyn ja tunnustaminen on aito.

Lisäksi suullisessa kuulemisessa tuomioistuimelle tarjoutuu mahdollisuus välittömään seuraamuskeskusteluun vastaajan kanssa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut**1.1. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa****1 luku. Syyteoikeudesta**

1 §. Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimella on oikeus tuomita omasta aloitteestaan rangaistus oikeudenkäyntiä koskevasta rikkomuksesta. Tämä säännös ehdotetaan kumottavaksi, koska se tulee ehdotettujen muutosten takia tarpeettomaksi. Ehdotettua oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:n mukaan oikeudenkäynnin häiritseminen ei olisi enää erikseen kriminalisoitu teko eikä siitä tuomittaisi rikosoikeudelliseen rangaistukseen vaan ainoastaan kurinpitoseuraamukseen. Muut rangaistussäännökset sellaisista oikeudenkäyntiä koskevista rikkomuksista, joista tuomioistuimella on oikeus tuomita rangaistus omasta aloitteestaan, ehdotetaan vanhentuneina kumottaviksi. Tällaisia ovat oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 14—16 §:n ja 29 luvun rangaistussäännökset.

Edelleenkin on selvää, että tuomioistuimen on omasta aloitteestaan ilman nimenomaista vaatimustakin tuomittava esimerkiksi asettamansa uhkasakko, jos uhkasakon edellytykset muutoin ovat olemassa. Samoin tuomioistuimen on viran puolesta ja omasta aloitteestaan käytettävä tässä ehdotuksessa ehdotettuja oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:n mukaisia kurinpitokeinoja. Nämä seuraamukset eivät kuitenkaan olisi enää rikosoikeudellisia, eivätkä ne siten merkitsisi poikkeusta ROL 1 luvun 1 §:n 1 momentin säännöksestä, jonka mukaan rikosasiaa ei oteta tuomioistuimessa tutkittavaksi, ellei syytettä rikoksesta ole nostonut se, jolla on siihen lain mukaan oikeus.

2 luku. Asianosaisen avustamisesta

1 a §. Pykälää on viimeksi muutettu 1 päivänä elokuuta 2004 voimaantulleella lailla 652/2004. Kyseinen muutos toteutettiin samassa yhteydessä kun rikoslakia muutettiin siten, että ihmiskauppaa, paritusta ja prosti-

tuutiota voitaisiin torjua tehokkaammin. Tuossa yhteydessä pidettiin tärkeänä, että mahdollisuus asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan määräämiseen ihmiskaupparikoksen kohdalla tulisi voimaan samalla kuin tätä tarkoittavat rikoslain muutokset (HE 34/2004 vp, s. 107—108). Näin ollen kyseisen pykälän 3 kohdan mukaan tuomioistuimella voi jo nykyisin määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten myös silloin, kun kysymyksessä on rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettu ihmiskauppaa koskeva asia, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Tässä esityksessä esitetään asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaa koskevan sääntelyn laajentamista edelleen. Mainittua 3 kohtaa esitetään muutettavaksi siten, että sen nojalla tuomioistuimella voisi yleisemmin määrätä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten. Lisäksi edellytettäisiin samalla tavalla kuin nykyisessäkin laissa, että oikeudenkäyntiavustajan määrääminen olisi rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen perusteltua. Tuomioistuimen tulisi tapauskohtaisen kokonaisharkinnan perusteella arvioida, olisiko oikeudenkäyntiavustajan määrääminen kysymyksessä olevassa tapauksessa perusteltua. Mitä vakavammasta rikoksesta olisi kysymys, sitä perustellumpaa oikeudenkäyntiavustajan määrääminen olisi. Oikeudenkäyntiavustajaa ei tulisi määrätä, jos kysymys olisi vähäisestä rikoksesta. Oikeudenkäyntiavustajan määräämisessä otettaisiin huomioon myös asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet, kuten rikoksen hänelle aiheuttamat seuraukset. Myös asianomistajan ikä, terveys ja suhde epäiltyyn henkilöön voitaisiin ottaa harkinnassa huomioon.

Tämä asianomistajalle määrättävää oikeudenkäyntiavustajaa koskevan säännöksen soveltamisalan laajentaminen tarkoittaisi väkivaltarikosten osalta sitä, että oikeudenkäyntiavustajan määrääminen ei enää rajoittuisi niihin tapauksiin, joissa avustajan määräämistä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna. Väkivaltarikoksen uhri voi myös muusta syystä kuin hänen ja epäillyn välisen läheisen suhteen vuoksi olla tavallista heikommassa asemassa. Tämän vuoksi oikeudenkäyntiavustaja määrättäisiin 3 kohdan nojalla myös niille väkivaltarikosten uhreille, joilla henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai olosuhteidensa vuoksi tai muun vastaavan syyn takia olisi erityinen tarve oikeudenkäyntiavustajan saamiseen.

Ehdotetun laajennuksen jälkeen asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan määrääminen olisi 3 kohdan nojalla mahdollista paitsi ihmiskauppaa koskevassa rikosasiasa, niin myös muissa tapauksissa, joissa terveyteen tai vapautteen kohdistuvissa rikosasioissa.

3 §. Pykälä koskee edellytyksiä määrätä asianomistajalle tukihenkilö. Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi edellytys siitä, että tukihenkilö voidaan määrätä vain asianomistajalle, joka ei esitä oikeudenkäynnissä vaatimuksia. Tukihenkilö voitaisiin siten määrätä 1 a §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle, jota kuullaan oikeudenkäynnissä henkilökohtaisesti, riippumatta siitä, esittääkö hän oikeudenkäynnissä vaatimuksia vai ei. Tällöin 1 a §:ssä tarkoitetun asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön vaihtoehtoisuus poistuisi. Edellytysten täyttyessä asianomistajalle voitaisiin määrätä sekä tukihenkilö että oikeudenkäyntiavustaja. Koska 1 a §:ään ehdotetaan otettavaksi uusi 3 kohta, voitaisiin myös tukihenkilö määrätä henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvan rikoksen asianomistajalle, jos se rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen olisi perusteltua. Tukihenkilön määräämisessä asianomistajan omalle pyynnölle saada tukihenkilö olisi annettava suuri merkitys.

10 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi tukihenkilölle maksettavan palkkion ja korvauksen osalta siten, että oikeusapulain mukaisen oikeudellisesta avusta

maksettavan palkkion ja korvauksen sijasta tukihenkilölle maksettaisiin valtion varoista korvausta samojen säännösten mukaan kuin todistajalle. Tukihenkilöllä olisi siten oikeus saada valtion varoista päivärahaa, korvausta ansionmenetyksestä sekä matkakuluista.

3 luku. Yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta

10 §. Pykälässä säädetään tilaisuuden varaamisesta asianomistajalle tai jollekin muulle, jolla on siihen oikeus, toimittaa kirjallisena tuomioistuimelle yksityisoikeudellinen vaatimuksensa ja sen perusteet. Säännös koskee asianomistajaa ja muuta henkilöä, joka on ilmoittanut haluavansa itse esittää vaatimuksensa tai jonka vaatimuksia syyttäjä ei aja. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin tuomioistuimen mahdollisuudesta puhelimitse tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen kehoittaa asianomistajaa tai muuta henkilöä toimittamaan vaatimuksensa tuomioistuimeen. Kehotuksen toimittamista muotoiltaisiin tekniikkaneutraalisti. Muu soveltuva tiedonvälitystapa voisi olla esimerkiksi sähköposti, mutta se käsittäisi olemassa olevien tapojen lisäksi mahdolliset tekniikan kehityksen mukanaan tuomat uudet kommunikointimuodot.

Puhelimitse tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen annetun kehotuksen noudattamatta jättämiselle ei ehdotuksen mukaan asetettaisi uhkaa, koska puhelimitse annetun kehotuksen sisällöstä voi syntyä helpommin epäselvyyttä ja tulkintaerimielisyyksiä ja se on jälkepäin vaikeammin todennettavissa. Toisin kuin 1 momentin mukaisen kehotuksen noudattamatta jättäminen, puhelimitse annetun kehotuksen noudattamatta jättäminen ei voisi johtaa myöhemmin tehdyn vaatimuksen tutkimatta jättämiseen rikosasian käsittelyn yhteydessä. Kuitenkin kehotuksen noudattamatta jättäminen merkitsee käytännössä sitä, ettei asianomistajalta enää erikseen tulla kysymään uudelleen vaatimusten esittämistä. Kun asianomistajaa olisi ehdotetun 2 momentin mukaisesti kehoitettu toimittamaan vaatimuksensa tuomioistuimeen, hänellä ei tarvitsisi enää kehottaa vaatimusten toimittamiseen 1 momentin mukaisesti, vaikkei hän vaatimuksia toimittaisikaan. Tällaista

asianomistajaa ei myöskään erikseen enää kutsuttaisi pääkäsittelyyn (ks. ehdotettu 5 luvun 15 §:n 1 momentti). Asianomistaja, joka ei toimita vaatimuksiaan oikeudelle tai saavu pääkäsittelyyn ja jonka vaatimuksia myöskään syyttäjä ei aja, voi halutessaan ajaa yksityisoikeudellisia vaatimuksia vastaajaa vastaan eri kanteella.

Asianomistaja tai muu henkilö voisi vastaavasti tuomioistuimen nimenomaisesta pyynnöstä toimittaa vaatimuksensa ja sen perusteet tuomioistuimeen puhelimitse tai muulla soveltuvalla tavalla. Jos vaatimukset ja niiden perusteet jäisivät suullisesti ilmoitettuihin epäselviksi tai jos niihin muutoin liittyisi tulkintaongelmia, asianomistajaa voitaisiin vaatia toimittamaan tuomioistuimeen vahvistus vaatimuksistaan ja niiden perusteista kirjalliseksi saatettavissa olevassa muodossa.

Pykälän nykyinen 2 momentti vaatimuksen tutkimisesta rikosasian yhteydessä vaatimuksen tekijän poissaolosta huolimatta ehdotetaan siirrettäväksi 3 momentiksi. Siihen lisättäisiin myös viittaus ehdotettuun 2 momenttiin.

5 luku. Syytteen vireillepanosta

8 §. Nykyinen pykälän 3 momentti koskee vastaajan haastamista hänet tavattaessa niin sanotusti tien päältä. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa se, että poliisi voi tavattaessaan etsintäkuulutetun haastaa hänet siten, ettei koko haastehakemusta anneta vastaajalle tiedoksi. Vastaajalle annetaan tällöin tiedoksi vain haaste ja hänelle ilmoitetaan tietyt lainkohdassa tarkemmin sanotut seikat haastehakemuksesta. Momentti lisättiin kyseiseen pykälään lakivaliokunnan ehdotuksesta eduskuntakäsittelyn aikana (LaVM 9/1997 vp, s. 18).

Nykyinen säännös edellyttää, että tällaisen haastamisen jälkeen haastehakemus ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitettu vaatimus on viipymättä lähetettävä vastaajalle postitse niin hyvissä ajoin, että hänellä on riittävästi aikaa valmistella puolustustaan ennen asian käsittelyä oikeudessa.

Etsintäkuulutettujen henkilöiden kohdalla on kuitenkin usein tilanne se, ettei haastettavalla henkilöllä ole lainkaan vakituista tai

muutakaan postiosoitetta, johon hän voisi pyytää asiakirjat lähettämään. Käytännössä tällaisessa tilanteessa on saatettu menetellä niin, että haastetulle on ilmoitettu, mistä asiakirjat ovat saatavissa. Ehdotuksena on, että lainkohtaan lisättäisiin nimenomainen maininta sen tilanteen varalta, ettei vastaajalla ole postiosoitetta. Lainkohdan 3 momentin loppuun ehdotetaan lisättäväksi, että jollei vastaajalla ole postiosoitetta, vastaajalle olisi haastamisen yhteydessä ilmoitettava, minkä tuomioistuimen kansliasta aineisto on saatavana. Käytännössä aineisto olisi saatavana asiaa käsittelevän käräjäoikeuden kansliasta.

Jos vastaajan postiosoite on ulkomailla, tiedoksianto sovelletaan tapaukseen soveltuvia säännöksiä ja määräyksiä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa.

10 a §. Myös rikosasioissa valmisteluistunto on joskus tarkoituksenmukaisinta pitää puhelimitse tai videoneuvotteluna. Ehdotuksessa uudessa 10 a §:ssä olisi tästä säännökset. Ehdotuksen mukaan valmisteluistunto voitaisiin pitää myös puhelimitse tai käyttäen muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheysteys keskenään, jos se olisi istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

Puhelimitse tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen järjestettävä istunto ei tarjoa samanlaisia edellytyksiä asian perusteelliselle käsittelylle kuin varsinainen tuomioistuimessa tapahtuva istutokäsittely. Tämä johtuu erityisesti siitä, että oikeudenkäyntiin osallisten ollessa henkilökohtaisesti istunnossa läsnä heidän välisensä keskustelu on luontevammin ja jäsentyneemmin järjestettävissä. Tällöin on myös paremmat mahdollisuudet kysymyksittäin etenevään keskusteluun ja tuomioistuimen aktiiviseen prosessinjohtoon sekä esimerkiksi asiassa tarjottavan todistelun tarpeellisuuden selvittämiseen. Mahdollisuus istutokäsittelyyn teknisiä tiedonvälitystapoja hyväksi käyttäen tulee siksi rajoitettua tilanteisiin, joissa tällaista menettelyä voidaan pitää olosuhteet huomioon ottaen sopivana.

Säännöksen soveltamisen edellytyksenä tämän vuoksi olisi, että valmisteluistunnon pitäminen puhelinta tai muuta vastaavaa tiedonvälitystapaa käyttäen on istunnossa käsi-

teltävien asioiden laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Tarkoituksenmukaisuutta tulisi arvioida valmistelun tavoitteiden toteutumisen kannalta. Tämä merkitsee sitä, että istuntoa ei voitaisi pitää puhelimitse esimerkiksi silloin, kun voidaan olettaa, että valmistelun tavoitteet on tehokkaammin saavutettavissa varsinaisessa istuntopäätöksessä. Jos valmisteluistunnossa käsiteltävät kysymykset sitä vastoin voidaan yhtä lailla selvittää puhelinneuvottelussa, varsinaisen istunnon järjestäminen ei ole siitä aiheutuvat suuremmat kustannukset huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

Tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa huomioon tulisi säännöksen mukaan ottaa istunnossa käsiteltävien asioiden laatu ja laajuus. Tämä merkitsisi ensinnäkin sitä, että varsinainen istunto tulisi järjestää, jos käsiteltävät kysymykset ovat laadultaan sellaisia, että asianosaisten henkilökohtainen läsnäolo on perusteltua. Asian laajuus puolestaan vaikuttaisi harkinnassa niin, että jos valmisteluistunto vaatii asian laajempaa käsittelyä, puhelinneuvottelua ei voida pitää soveliaana keinona. Monimutkaisemmissakin asioissa valmisteluistunnon järjestäminen puhelinneuvotteluna voi olla perusteltua rajattujen avoimeksi jääneiden kysymysten selvittämiseksi. Puhelimitse pidettävä valmisteluistunto onkin usein käyttökelpoinen tapa täydentää asianosaisten kirjallisia esityksiä. Harkittaessa asian soveltuvuutta laatunsa ja laajuutensa puolesta valmisteltavaksi puhelimitse asianosaisten käsityksille tulee luonnollisesti antaa painoarvoa. Asianosaisten katsoessa puhelimen käytön valmisteluistunnossa soveliaaksi, tuomioistuimen tulee vain harvoin kutsua asianosaiset oikeudenkäyntikuluja kasvattavaan, varsinaiseen valmisteluistuntoon.

Koska lainkohdassa on kysymys istunnon järjestämisestä puhelimitse tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen, esimerkiksi puhelinkeskustelu on kontradiktorisen periaatteen mukaisesti järjestettävä niin, että kaikki istuntoon osallistuvat voivat samanaikaisesti osallistua keskusteluun ja myös kuulla, mitä istunnossa kulloinkin lausutaan. Puhelimen hyväksikäyttö siten merkitsee niin sanotun puhelinkokouksen järjestämistä. Asianosaisten tasapuolinen kohtelu oikeudenkäynnissä edellyttää lisäksi sitä, että is-

tuntoon osallistumisen ulkoiset puitteet ovat kaikkien asianosaisten osalta mahdollisimman samankaltaiset. Tästä johtuen yleensä vain osaa asianosaisista ei tulisi kytkeä puhelin- tai muun kysymykseen tulevan yhteyden kautta tuomioistuimessa tapahtuvaan valmisteluistuntoon, johon muut asianosaiset osallistuisivat henkilökohtaisesti. Poikkeuksellisesti tämä voisi tulla kysymykseen tilanteessa, jossa esimerkiksi kaukana olevaa asianosaista kuullaan puhelimessa ja toinen asianosainen on saapuvilla.

Säännöksen mukaan valmisteluistunto voitaisiin laissa mainituin edellytyksin pitää paitsi puhelinkokouksena myös muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen. Tämän maininnan tarkoituksena on ennakkollisesti ottaa huomioon tuomioistuimissakin tulevaisuudessa tapahtuva tekninen kehitys niin, ettei lakia tarvitsisi aina uuden soveltuvan tiedonvälitystavan mahdollistuessa tältä osin muuttaa. Myös muun soveltuvan tiedonvälitystavan tulisi täyttää edellä mainitut vaatimukset kaikkien asianosaisten yhtäaikaista mahdollisuudesta samanaikaisesti osallistua istuntoon. Tällainen käyttöön otettava keino valmisteluistunnon järjestämiseksi voisi olla esimerkiksi videokonferenssi. Jos videokonferenssien järjestäminen tulevaisuudessa yleistyy ja halpenee, voidaan yhä suurempi osa valmisteluistunnoista pitää tällä tavoin. Valmisteluistunto videokonferenssina on puhelinneuvotteluun verrattuna selvästi lähempänä normaalia tuomioistuimessa järjestettävää istuntoa, joten videoneuvottelumahdollisuuksien tullessa laajemmin käyttöön niiden juttujen määrä, joiden laatu ja laajuus huomioon ottaen tämän istuntomuodon käyttäminen on tarkoituksenmukaista, tulee kasvamaan.

Koska kysymys on suullisen istunnon järjestämisestä, kysymykseen tulevalta tiedonvälitystavalta olisi edellytettävä vähintäänkin puheyhteyden aikaansaamista istuntoon osallistuvien välillä, jotta sitä voitaisiin pitää lainkohdassa tarkoitettulla tavalla soveltuvana istunnon järjestämiseen. Siten kyseeseen ei voisi tulla sähköinen asiointi tuomioistuimen ja asianosaisten välillä esimerkiksi sähköpostin välityksellä. Sen sijaan internet-yhteyden avulla voidaan nykyisin saada aikaan sekä kuva- että ääniyhteys reaaliaikaisena. Nykyi-

sen teknologian osalta kysymykseen voisi siis tulla valmisteluistunnon järjestäminen videokokouksena heti siinä vaiheessa, kun tuomioistuinten ja lisäksi asianosaisten tai asiamiesten käyttöön saadaan tekniset valmiudet tällaisen yhteyden järjestämiseksi.

Lainkohdan sanamuodon mukaan asianosaisten etukäteissuostumusta lainkohdassa tarkoitettulla tavalla järjestettävään istuntoon ei vaadittaisi. Selvää kuitenkin on, että valmisteluistunnon järjestäminen puhelinkokouksena tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen käytännössä edellyttää asianosaisten myötävaikutusta tällaisen järjestelyn toteutukseen johtuen jo pelkästään siitä, että asianosaista ei voida velvoittaa esimerkiksi vastaamaan puhelimeen tai jatkamaan aloitamaansa puhelinkeskustelua.

Ehdotus vastaisi pitkälle riita-asioiden valmistelua koskevaa vastaavaa säännöstä OK 5 luvun 15 d §:ssä (768/2002).

13 §. Pykälän 1 momentissa säädetty kahden viikon määräaika pääkäsittelyn pitämiseksi koskisi enää vain tilanteita, joissa vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä. Säännös vastaisi näiden tilanteiden osalta nykyistä 1 momenttia.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin pääkäsittelyn toimittamisen määräajasta silloin, jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty kuutta kuukautta ankarampi vankeusrangaistus. Yleisperusteluissa mainituista syistä pääkäsittelyn toimittamisen määräaika ehdotetaan pidennettäväksi kahdesta viikosta 30 päivään rikosasian vireilletulosta. Jos alle 18-vuotias vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, sovellettaisiin 1 momentissa säädettyä kahden viikon määräaika. Kuten yleisperusteluista ilmenee, ehdotetun muutoksen jälkeenkin nuorten asioita käsiteltäisiin asian vaatimalla joutuisuudella.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös erityinen säännös siitä, että jouduttaessa peruuttamaan pääkäsittely, uusi pääkäsittely olisi pidettävä 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jolloin pääkäsittely oli tarkoitus toimittaa. Säännös varmistaisi sen, että asia olisi edelleen käsiteltävä kiireellisenä,

vaikka pääkäsittely jouduttaisiin ensimmäisellä kerralla tai myöhemmin peruuttamaan.

Koska voimassa oleva 1 momentti ehdotetaan jaettavaksi 1 ja 2 momentiksi, voimassa olevan 2 momentin säännös mahdollisuudesta määrätä pääkäsittelyn määräaika pidemmäksi ehdotetaan siirrettäväksi 3 momentiksi. Tärkeän syyn vaatiessa määräaika voitaisiin määrätä pidemmäksi sekä 1 että 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Koska alle 18-vuotiaiden vastaajien rikosasioihin sovellettavaa määräaika pääkäsittelyn toimittamiselle pidennettäisiin, edellytykset keskitetyn pääkäsittelyn toimittamiselle olisivat nykyistä useammin olemassa. Sen vuoksi 3 momentin poikkeussäännös tulisi sovellettavaksi nykyistä harvemmin.

15 §. Pykälän 1 momentin säännöstä siitä, keitä asianosaisia on kutsuttava pääkäsittelyyn, ehdotetaan tarkennettavaksi. Pääkäsittelyyn on kutsuttava kaikki ne asianosaiset, joiden tulee voida käyttää asiassa puhevaltaa. Asianomistajan osalta voimassa olevassa laissa säädetään, että pääkäsittelyyn on kutsuttava asianomistaja, jonka vaatimuksia syyttäjä ei aja. Sanamuotoa ehdotetaan tältä osin muutettavaksi siten, että pääkäsittelyyn on kutsuttava asianomistaja, joka on tuomioistuimelle ilmoittanut esittävänsä vaatimuksia asiassa eikä syyttäjä niitä aja. Syyttäjän, vastaajan ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun nojalla määrätyn oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön osalta sääntelyä ei ehdoteta muutettavaksi.

Istuntoon on ensinnäkin kutsuttava sellainen asianomistaja, joka on tuomioistuimelle ilmoittanut 3 luvun 10 §:ssä säädettyssä menettelyssä esittävänsä asiassa yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Ehdotettu menettely vastaa nykykäytäntöä. Asianomistaja kutsutaan tällöin tuomioistuimeen itse tai asiamiehen edustamana. Asianomistajalle ilmoitetaan, että yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan tutkia rikosasian yhteydessä vaatimuksen tekijän poissaolosta huolimatta.

Jos asianomistaja on esittänyt asiassa rangaistusvaatimuksen, jota virallinen syyttäjä ei aja, on tällainenkin asianomistaja kutsuttava istuntoon. Asianomistaja kutsutaan tällöin itse tai asiamiehen edustamana (HE 82/1995 vp). Myös sellainen asianomistaja, joka on ilmoittanut vetoavansa syyttäjän esittämän

syytteen tueksi sellaisiin seikkoihin, joihin syyttäjä ei ole vedonnut, on kutsuttava istuntoon. Asianomistajan rangaistusvaatimuksia ei pääkäsittelyssä tutkita, jos asianomistaja ei itse tai asiamiehen edustamana saavu istuntoon. Tältä osin rangaistusvaatimus poikkeaa yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta.

Ehdotettu säännös merkitsee sitä, että asianomistajaa, joka ei tuomioistuimen 3 luvun 10 §:n nojalla varaamasta tilaisuudesta huolimatta esitä asiassa mitään vaatimuksia, ei kutsuta istuntoon. Tällaiselle asianomistajalle ei ole myöskään tarvetta lähettää mitään ilmoitusta asian käsittelemisestä. Asianomistaja voi halutessaan siten pysyä oikeudenkäynnin ulkopuolella. Tuomioistuimen ei tarvitse tällaista passiivista asianomistajaa kutsua istuntoon.

Sellaisellakin asianomistajalla, jota ei ole tarpeen kutsua pääkäsittelyyn, toki säilyy oikeus niin halutessaan saapua pääkäsittelyyn. Hänen on kuitenkin tällöin itse otettava esimerkiksi puhelimitse selvää pääkäsittelyyn ajankohdasta. Ehdotettu sääntely ei sinänsä estäisi jatkamasta sellaista käytäntöä, että sellaisellekin asianomistajalle, jota ei kutsuta pääkäsittelyyn, kuitenkin tarvittaessa ilmoitetaan esimerkiksi tavallisella kirjeellä pääkäsittelyn ajankohta. Ehdotettu momentti sääntelisi vain sitä, keitä pääkäsittelyyn on kutsuttava.

Selvyyden vuoksi todettakoon, että jos asianomistaja on ilmoittanut vain yhtyvänsä virallisen syyttäjän rangaistusvaatimukseen, asianomistajaa ei kutsuta asianosaisena tuomioistuimeen. Syyttäjähän ajaa rangaistusvaatimusta tosiasiallisesti syytteeseen yhtyneen asianomistajan kannan mukaisesti. Tällainen asianomistaja voidaan sen sijaan kutsua todistelutarkoituksessa tuomioistuimeen henkilökohtaisesti asian selvittämistä varten.

5 a luku. Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

Yleistä. ROL:n systematiikka näyttää mahdollistavan lakiteknisesti melko yksinkertaisella tavalla sen, että uudeksi oikeudenkäynnin muodoksi lisättäisiin kokonaan kirjallisesti käytävä menettely. Kun ehdotettavissa pykälissä säädettäisiin, että asian ratkaiseminen tässä uudenaikaisessa menettelyssä tapah-

tuu pääkäsittelyä toimittamatta, olisi selvää, ettei pääkäsittelyä koskevia säännöksiä tarvitsisi soveltaa. Toisaalta kaikki muut ROL:n pykälät, jotka eivät liity pääkäsittelyyn, voisivat olla ennallaan. Kirjallisen menettelyn säätäminen mahdolliseksi voidaan toteuttaa varsin vähillä lainmuutoksilla, koska ROL:ssa on hyvin tarkasti säännelty erikseen pääkäsittelystä ja näiden säännösten soveltamista ei siis nyt uudessa menettelyssä tarvitsisi. Ainoastaan sellaisia uusia säännöksiä tarvittaisiin, jotka liittyvät nimenomaan uuden menettelyn omiin piirteisiin. Uuden kirjallisen menettelyn lakiteknisesti toteuttamistavaksi esitetään, että kirjoitetaan uusi 5 a luku ROL:iin, jossa säänneltäisiin asian ratkaisemisesta pääkäsittelyä toimittamatta. Luku sijaitsisi siis juuri ennen nykyistä pääkäsittelyä koskevaa 6 lukua. Luvun nimi olisi ”asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta”.

Tämän mukaisesti ehdotuksesta seuraisi, että muilta osin kirjallisen menettelyn yhteydessä noudatettaisiin ROL:n ja oikeudenkäymiskaaren säännöksiä samalla tavalla kuin muissakin asioissa. Tästä olisi selvyiden vuoksi säännös ehdotetun uuden luvun 7 §:ssä. Esimerkiksi muutoksenhaussa noudatettaisiin normaaleja säännöksiä valituksesta käräjäoikeuden tuomiosta hovioikeuteen.

Edellytykset

1 §. Pykälässä säädettäisiin uuden yksinomaan kirjalliseen aineistoon perustuvan menettelyn käyttämisen edellytyksistä. Kirjallinen menettely tarkoittaisi sitä, ettei asiassa järjestettäisi lainkaan pääkäsittelyä. Asianosaisten toimitettua käräjäoikeudelle kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston käräjäoikeus siirtyisi heti asian ratkaisuvaiheeseen ja suullinen pääkäsittely jäisi omana menettelyvaiheenaan pois. Muilta osin käräjäoikeusmenettely vastaisi nykyistä prosessia. Kysymys olisi siitä, että asia ratkaistaisiin käräjäoikeudelle toimitettujen esitutkintapöytäkirjan ja muun asiakirja-aineiston perusteella. Kirjallisen menettelyn käyttäminen ei olisi koskaan pakollista, vaan tuomioistuimella olisi harkintavaltaa sen käyttämisessä.

Uuden kirjallisen menettelyn käyttöalaa ehdotetaan rajoitettavaksi siten, ettei törkeimpiä rikoksia voitaisi käsitellä tässä menettelyssä. Sen sijaan lievemmat ja tavanomaiset rikokset voitaisiin muiden edellytysten täytyessä käsitellä ilman pääkäsittelyä. Ehdotetun *pykälän 1 momentin 1 kohdan* mukaan edellytyksenä menettelyn käyttämiselle olisi, ettei mistään virallisen syyttäjän syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä olisi säädetty (*in abstracto*) ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Ehdotettu muotoilu tarkoittaisi muun ohella sitä, että menettelyssä voitaisiin käsitellä myös sellaisia rikosasioita, joissa syyte koskee useampaa tekoa ja rikoslain (39/1889) 7 luvun 2 §:n mukaisesti laskettava yhteisen rangaistuksen enimmäisaika olisi enemmän kuin kaksi vuotta vankeutta. Yksittäisen rikoksen kohdalla ratkaisevaa olisi se tapaukseen soveltuvan rangaistussäännöksen rangaistusasteikko, jota tekoon syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on sovellettava. Sen sijaan rangaistuksen yleiset vähentämisperusteet, kuten vähentynyt syynta-keisuus, eivät vaikuttaisi asiaan.

Menettelyn käyttöalaa rajoitettaisiin tässä suhteessa myös siten, ettei siinä voitaisi ehdotuksen *2 momentin* mukaan (*in concreto*) tuomita yhdeksää kuukautta pidempää vankeusrangaistusta. Jos joku tuomittaisiin samalla kertaa kahdesta tai useammasta rikoksesta vankeusrangaistukseen, yhteisen vankeusrangaistuksen määrä ei saisi ylittää yhdeksää kuukautta. Toisin sanoen tuomittavaa rangaistusta koskeva enimmäismäärä 2 momentissa tarkoittaisi usean rikoksen tilanteessa tuossa yhteydessä tuomittavaa yhtenäisrangaistuksen kokonaismäärää. Mahdollista olisi myös se, että vastaaja tuomittaisiin vankeusrangaistuksen ohella myös sakkorangaistukseen. Samoin vankeusrangaistukseen tuomittu voitaisiin edellytysten muuten täytyessä määrätä kirjallisessa menettelyssä yhdyskuntapalveluun. Vastaavasti rikoksesta johtuvien muiden julkisoikeudellisten seuraamusten kuten menettämisseuraamuksen määräämiselle ei olisi ehdotuksen mukaan mitään määrällisiä tai laadullisia rajoituksia. Myöskään asianomistajan yksityisoikeudel-

listen vaatimusten tutkimisen suhteen ei ehdotuksen mukaan olisi mitään rajoituksia. Muuntorangaistuksen määräämismenettelyssä ei käsitellä lainkaan syyteasiasia, joten ehdotettu 5a luvun menettely ei koskisi sitä.

Jo nyt voimassa olevassa laissa ROL 8 luvun 12 § mahdollistaa kuuden kuukauden vankeusrangaistuksen tuomitsemisen vastaajan poissaolosta huolimatta hänen suostumuksellaan. Koska uuden menettelyn soveltamisala ehdotetaan rajoitettavaksi vain tunnustettuihin tekoihin, uuden menettelyn soveltamisala voisi olla tässä suhteessa laajempi. Ehdotus on, että menettelyssä tuomittava rangaistusmaksimi olisi yhdeksän kuukauden vankeusrangaistus. Vankeusrangaistus voisi olla myös ehdoton. Vastaavasti nykyiseen ROL 8 luvun 11 pykälään sisältyvä rajoitus enintään 10 000 euron menettämisseuraamuksen tuomitsemisesta ei olisi tarpeen vastaajan suostumukseen perustuvassa menettelyssä. Ehdotuksen mukaan menettämisseuraamuksen tuomitsemiseen ei asetettaisi euromääristä tai muutakaan kattoa. Soveltamisalan näin muotoiltuun laajuuteen vaikuttaisi lisäksi se, että ehdotuksen 5 §:n mukaan vastaajaa ei kuitenkaan voitaisi uudesakaan menettelyssä tuomita kuutta kuukautta ankarampaan vankeusrangaistukseen varaamatta hänelle tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen.

Soveltamisalaa tulisi sen sijaan rajoittaa myös siten, ettei näytöltään epäselviä juttuja voitaisi käsitellä yksinomaan kirjallisesti. Suullinen oikeudenkäyntitilaisuus antaa tuomioistuimelle parhaat edellytykset esitettävän näytön arviointiin, joten kiistettyjä tekoja ei ehdotuksen mukaan voitaisi käsitellä kärkeäjoikeudessa ilman pääkäsittelyä. Ehdotuksen *1 momentin 2 kohdan* mukaan menettelyn soveltamisen edellytyksenä olisi, että vastaaja tunnustaa virallisen syyttäjän syytteessä kuvatun teon ja suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä.

Tämä edellytys siis sisältäisi kaksi seikkaa. Vastaajan olisi ensinnäkin tunnustettava syytteessä kuvattu teko. Tunnustaminen tarkoittaisi sitä, että vastaaja ilmoittaisi menetteleensä syytteessä kuvatulla tavalla. Kirjallisen menettelyn edellytyksenä ei siten olisi se, että vastaaja olisi myös yhtä mieltä virallisen syyttäjän syytteessä esitetystä teon oi-

keudellisesta arviosta. Vastaaja voisi siis esimerkiksi kyllä tunnustaa anastaneensa tavaraa syytteessä kuvatulla tavalla, mutta olla sitä mieltä, että koska rikosta olisi pidettävä vähäisenä, hänet tulisi tuomita varkauden sijasta näpistyksestä. Tällainen erimielisyys syyttäjän ja vastaajan välillä teon oikeudellisesta arvioinnista ei vielä sellaisenaan siirtäisi asiaa uuden menettelyn soveltamisalan ulkopuolelle. Mikäli oikeudellinen erimielisyys sen sijaan koskee teon rangaistavuutta ylipäätään, ei asiaa voitaisi käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Jos esimerkiksi pahoinpitelystä syytetty tunnustaa lyöneensä, mutta kertoo toimineensa hätävarjelutilanteessa, ei kysymys olisi sellaisesta oikeudellisesta erimielisyydestä, että asiaa voitaisiin pitää tunnustettuna ehdotetun lainkohdan tarkoittamassa mielessä.

Toiseksi vastaajan olisi suostuttava asian käsittelemiseen ilman pääkäsittelyä. Ottaen huomioon ihmisoikeussopimuksen määräykset ja yleisemminkin ajatukset oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä ensimmäisessä oikeusasteessa, kirjallisen menettelyn käyttämiseen vaadittaisiin aina vastaajan nimenomainen suostumus. Ehdotettu menettely ei perustuisi vastaajan passiivisuuteen, vaan vastaajan tulisi siten aktiivisesti tunnustaa syytteessä kuvattu menettely oikeaksi ja lisäksi suostua siihen, että asia ratkaistaan ilman pääkäsittelyä.

Vastaajan osalta pelkästään esitutkinnassa annettu tunnustus ja suostumus kirjalliseen menettelyyn ei olisi riittävää. Tämä johtuu siitä, ettei tuolloin ole vielä varmuudella tiedossa se, mistä rikoksesta vastaajaa tullaan syyttämään. Vastaaja voisi lopullisesti arvioida suostumustaan ja sitä, tunnustaako hän syytteen, vasta sen jälkeen, kun syyte on nostettu ja hänen tiedossaan. Suostumus annettaisiin kirjallisesti haasteen tiedoksiannon yhteydessä tai sen jälkeen.

Vaikka pelkästään esitutkinnassa annettu tunnustus ja suostumus kirjalliseen menettelyyn ei olisi riittävää, myös jo esitutkinnassa tulisi selvittää vastaajan näkemys menettelyn käyttämiseen. Jo nykyisin esitutkinnassa selvitetään esimerkiksi se seikka, tunnustaako epäilty syyllistyneensä rikokseen. Jatkossa esitutkinnassa olisi ehdotuksen mukaan selvitettävä vastaajan kanta myös asian menette-

lymuotoon kärjäoikeudessa. Toisaalta, vaikka vastaaja olisi esitutkinnassa kiistänyt syyllisyytensä rikokseen, estettä ei olisi sille, että vastaaja myöhemmin saatuaan syytteen tiedokseen, tunnustaa syytteessä kuvatun teon ja suostuu kirjalliseen menettelyyn. Näin ollen vastaajan esitutkinnassa esittämä tutkitavana olevan rikoksen kiistäminen ei sellaisenaan veisi asiaa uuden menettelyn soveltamisalan ulkopuolelle.

Ehdotettavan 2 §:n 1 momentin menettelysäännöksen mukaan kirjallista menettelyä voitaisiin tarjota vastaajalle, jos esitutinnan perusteella olisi aihetta olettaa edellytyksien kirjalliselle menettelylle olevan olemassa. Mikäli muut edellytykset paitsi vastaajan tunnustaminen ja suostumus menettelyyn täyttyvät jo esitutinnan perusteella, vastaajalle voitaisiin aina ehdottaa kirjallisen menettelyn käyttöä.

Käytännössä menettelyä helpottaisi syyttäjän ja poliisin välinen yhteistyö jo esitutkitavaiheessa. Yksinkertaisissa rutiininomaisissa rikosasioissa syyttäjä voisi nimittäin jo esitutkitavaiheessa ja siis silloin, kun epäilty on vielä tavoitettuna esimerkiksi kuulustelua varten, antaa haasteen ROL 5 luvun 19 §:n nojalla itse. Syyte kirjoitettaisiin heti esitutinnan päätyttyä siis valmiiksi. Tällöin vastaajalta voitaisiin pyytää suostumusta kirjalliseen menettelyyn ja tunnustusta syytteessä kuvattuun tekoon heti esitutinnan päätyttyä ja samalla tapahtuvan syytteen tiedoksiannon yhteydessä. Samalla vastaajalle ilmoitettaisiin asian mahdollinen pääkäsittelypäivä, joka samalla voisi olla tuomion antamispäivä. Tällaisella menettelyllä voitaisiin välttyä mahdollisilta myöhemmiltä tiedoksianto-ongelmilta. Menettely edellyttäisi poliisin ja syyttäjän paikkakuntaakohtaisesti sopimia yhteisiä menettelytapoja.

Järjestelyyn kuuluisi se, että kärjäoikeus antaisi ja pitäisi säännönmukaisesti niin sanottuja syyttäjähäastepäiviä, joita voidaan tarpeen mukaan lisätä. Järjestely helpottaisi tiedoksiantomenettelyä, vaikka vastaaja ei suostuisikaan kirjalliseen menettelyyn.

Kirjallisen menettelyn käyttöalaa ehdotetaan rajoitettavaksi lisäksi niin, ettei sitä voitaisi soveltaa alle 18-vuotiaana tehtyihin rikoksiin. Ehdotuksen 1 momentin 3 kohdan mukaan edellytyksenä olisi, että vastaaja olisi

teon tehdessään ollut täysi-ikäinen. Vaikka nuorten rikosasioiden käsittelyssä vaikuttavat samanlaiset tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat kuin muiden vastaajien kohdalla, nuorten vastaajien osalta on kuitenkin lisäksi otettava huomioon muitakin näkökohtia. Nuoren vastaajan henkilökohtaisella läsnäololla pääkäsittelyssä voi olla kasvatuksellista, uusista rikoksista pidättäytymistä edistävää merkitystä, joka liittyy teon ja esimerkiksi mahdollisesti paikalla olevan asianomistajan kautta teon vaikutusten selvittämiseen. Toinen vaihtoehto olisi se, että 18 vuoden ikäraja koskisi suostumuksen antamishetkeä. Tämän vaihtoehtoon mukaan alle 18-vuotiaan suostumus ei riittäisi. Viimeksi mainitun kaltaisella rajauksella voitaisiin kirjallisessa menettelyssä kyllä käsitellä alaikäisenä tehtyjä rikoksia. Kuitenkin nyt ehdotettu rajausta olisi myös yhteensopiva sen kanssa, mitä nuorisorikostuomikunta (Komiteanmietintö 2003:2, s. 81—83) on ehdottanut poissaolokäsittelyn edellytysten suhteen. Tavanomaista on, että alaikäisenä tehdyt teot käsitellään tuomioistuimessa suhteellisen nopeasti teon jälkeen. Tästä syystä ehdotuksen mukaisestikin muotoiltu rajausta jättäisi menettelyn ulkopuolelle käytännössä vain nuoret henkilöt tai vastikään 18 vuotta täyttäneet.

Niissä rikoksissa, joissa on asianomistaja, edellytettäisiin ehdotuksen *1 momentin 4 kohdassa* lisäksi hänen suostumustaan kirjallisen menettelyn käyttämiselle. Ehdotuksen mukaan asianomistajan tulisi esitutkinnassa tai myöhemmin kirjallisesti ilmoittaa, ettei vaadi pääkäsittelyn toimittamista. Asianomistajan osalta siis riittäisi ehdotuksen mukaan se, että hän esitutkinnassa suostuu asian ratkaisemiseen ilman pääkäsittelyä. Mikäli asianomistaja ilmoittaisi suostumuksestaan esitutkinnassa, ei häneltä enää uudelleen vaadittaisi suostumusta sen jälkeen kun syyte on tiedossa. Tältä osin ehdotus vastaisi pitkälle rangaistusmääräysmenettelyssä nykyisin voimassa olevaa järjestelmää. Rangaistusmääräysmenettelyn käyttäminen edellyttää nykyisin asianomistajan suostumusta, mutta suostumus voidaan antaa esitutkintaviranomaiselle, tai rangaistusvaatimuksen tai rangaistusmääräyksen antajalle (RML 2 §).

Toisaalta asianomistaja voisi myös esitutkinnan jälkeen kirjallisesti ilmoittaa suostu-

vansa kirjalliseen menettelyyn. Näin ollen vaikka asianomistaja olisi esitutkinnassa ilmoittanut vaativansa asiassa pääkäsittelyä, hän voisi muuttaa mielensä ja myöhemmin esimerkiksi jutun käräjäoikeudessa vireilletulon jälkeen kirjallisesti ilmoittaa, ettei enää vaadi pääkäsittelyn toimittamista.

Asianomistajan suostumus kirjalliseen menettelyyn ei poistaisi hänen oikeuttaan yhtyä syytteeseen tai esittää rikokseen perustuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Vastaavasti muut asianomistajan oikeudet säilyisivät lähes ennallaan. Kysymys olisi vain siitä, ettei asiassa järjestettäisi pääkäsittelyä.

Kirjallisen menettelyn käyttämisen ehdotomaksi edellytykseksi ei ehdoteta sitä, että myös asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus olisi myönnetty ja siten riidaton. Tarkoitus olisi, että myös riitainen asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus voitaisiin tutkia ja ratkaista rikosasian yhteydessä ilman pääkäsittelyä, jos kirjallisen menettelyn käyttämisen muut edellytykset täyttyvät. Tavallista on, että useat rikokseen perustuvat vahingonkorvausvaatimukset ovat sellaisia, että niiden oikeellisuus voidaan arvioida kirjallisen selvityksen perusteella. Myös nykyisin ROL 3 luvun 10 §:n 2 momentin perusteella asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset voidaan tutkia asiassa esitetyn kirjallisen selvityksen perusteella, vaikka asianomistaja ei saapuisi pääkäsittelyyn. Korvausvaatimus voitaisiin uudessakin menettelyssä siten hyväksyä kokonaan tai osaksi vastaajan kiistämisestä huolimatta, jos sitä on pidettävä perusteltuna. Vastaavasti esitetä ei olisi sillekään, että asianomistajan vaatimus hylättäisiin ilman pääkäsittelyn järjestämistä.

Käytännössä monimutkaisen tai suullista näyttöä edellyttävän yksityisoikeudellisen vaatimuksen esittäminen voi johtaa siihen, ettei tuomioistuin pidä perusteltuna ratkaista asiaa ilman pääkäsittelyä. Sen sijaan käräjäoikeuden tulisi välttää sitä mahdollisuutta, että se erottaisi näissä tilanteissa asianomistajan korvausvaatimuksen käsittelemisen eri asiaksi (ROL 3:3). Vaikka tuomioistuimella on tämä erottamismahdollisuus, sen käyttäminen voi käytännössä aiheuttaa asianomistajalle tarpeettomia lisäkustannuksia.

Mikäli asianomistaja haluaisi vaatia ran-

gaistusta muusta teosta kuin virallinen syyttäjä tai vedota uuteen seikkaan syytteen tueksi, pitäisi hänen erikseen kirjallisesti ilmoittaa tästä käräjäoikeudelle haasteen tiedoksiannon jälkeen. Asianomistajan tällaiset vaatimukset, samoin kuin hänen mahdollisesti esittämänsä yksityisoikeudelliset vaatimuksetkin, toimitettaisiin tiedoksi vastaajalle ja hän voisi vastata niihin kirjallisesti. Käräjäoikeus voisi tämän jälkeen arvioida, olisiko asiassa sittenkin järjestettävä pääkäsittely. Jos asianomistajan oma rikosoikeudellinen vaatimus tarkoittaisi esimerkiksi tietyn teon törkeää tekemuotoa, ei asiaa voitaisi asianomistajan vaatimus hyväksyen ratkaista kirjallisessa menettelyssä, jos kyseisen rikoksen törkeä tekemuoto ei — korkean rangaistuksmaksiminsa perusteella — kuuluisi kirjallisen menettelyn soveltamisalaan.

Asianomistajan esittäessä sellaisen rangaistusvaatimuksen, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa olisi säädetty ankarampi rangaistus kuin vankeutta enintään kaksi vuotta, tuomioistuimen olisi arvioitava kirjallisen aineiston perusteella, olisiko asia sittenkin käsiteltävä pääkäsittelyssä. Estettä ei olisi sille, että asianomistajan tällainen vaatimus hylättäisiin kirjallisessa menettelyssä. Näin voitaisiin yleensä tehdä silloin, kun on selvää, ettei vaatimus voi menestyä. Toisaalta, jos asianomistajan vaatimus näyttäisi kirjallisen aineiston perusteella siltä, että se voisi menestyä, tulisi siirtyä pääkäsittelyyn. Jos asianomistajan tällainen syyttäjän vaatimusta ankarampi vaatimus hylätään kirjallisessa menettelyssä käräjäoikeudessa, asianomistaja voi halutessaan myös valittaa hovioikeuteen ja vaatia pääkäsittelyä siellä.

Jotta asiaa voitaisiin käsitellä ehdotetussa kirjallisessa menettelyssä, käsittelyssä tulisi aina olla virallisen syyttäjän 1 kohdassa tarkoitettu syyte. Tämä merkitsee sitä, että ehdotettua uutta 5 a lukua ei voitaisi soveltaa asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelyssä. Tästä menettelystä säädetään 7 luvussa.

Kuten edellä on jo todettu, *1 pykälän 2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan kirjallisessa menettelyssä ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta.

Menettely

2 §. Olennainen asia uudessa kirjallisessa menettelyssä olisi vastaajan tunnustuksen ja suostumuksen saaminen kirjalliseen menettelyyn. Mikäli tämän vastaajan kannanoton hankkiminen olisi suhteellisen yksinkertaista, se takaisi uuden järjestelmän prosessiekonomiset edut parhaalla tavalla. Kuten edellä on jo todettu, vastaajan tavoittamisen haasteen tai muiden asiakirjojen tiedoksiantoa varten sanotaan olevan yksi nykyisen rikosoikeudenkäyntijärjestelmän ongelmakohdista. Vastaajien tavoittamisen epäonnistuminen on tilastojen mukaan keskeisin syy esimerkiksi pääkäsittelyjen peruuttamiselle. Uusi menettely ei sinänsä poista tätä ongelmaa.

Tiedoksiannosta ei luonnollisestikaan uuden kirjallisen menettelynkään kohdalla voida luopua, koska oikeudenmukainen rikosoikeudenkäynti aina edellyttää todisteellista tiedoksiantoa vastaajalle. Keskeistä uuden järjestelmän kannalta olisi kuitenkin ehdotuksen mukaan se, ettei tarvittavia asiakirjojen tiedoksiantoja vastaajalle tulisi normaalisti enempää kuin nykyisinkään tavallisessa pääkäsittelyprosessissa. Näistä syistä olisi tärkeää, että vastaajan tunnustamista ja suostumusta kirjalliseen menettelyyn tiedusteltaisiin samassa yhteydessä kun haaste ja haastehakemus annetaan vastaajalle tiedoksi.

Siksi *2 pykälän 1 momentissa* ehdotetaan säädettäväksi, että jos esitutinnan perusteella tai muutoin olisi aihetta olettaa, että edellytykset kirjallisen menettelyn käyttämiselle olisivat olemassa, vastaajaa kehoitettaisiin haasteen, haastehakemuksen ja ROL 3 luvun 10 pykälässä tarkoitetun vaatimuksen tiedoksiannon yhteydessä ilmoittamaan tuomioistuimen määräämässä ajassa kirjallisesti käräjäoikeudelle, että hän tunnustaa syytteessä kuvatun teon ja suostuu asian ratkaisemiseen ilman pääkäsittelyä.

Käytännössä tämä voitaisiin toteuttaa joko niin, että vastaaja samalla kertaa kutsutaan johonkin tiettyyn päivänä pidettävään pääkäsittelyyn ja toisaalta kehoitetaan vastaajaa määrääjässä ilmoittamaan tunnustamisestaan ja suostumuksestaan kirjalliseen menettelyyn. Jos suostumus määräaikaan mennessä saapuisi käräjäoikeudelle pääkäsittely voitaisiin ”peruuttaa” ja ratkaista juttu kirjallisessa

menettelyssä. Jos taas vastaaja ei antaisi tunnustusta ja suostumusta, asiassa järjestettäisiin pääkäsittely suunnitelman mukaisesti. Estettä ei ehdotuksen mukaan olisi sille, että pääkäsittelymuotona käytettäisiin nykyisiä poissaolokäsittelyjä ROL 8 luvun 11 tai 12 §:ssä, mikäli näiden säännösten soveltamisen edellytykset täyttyvät.

Toisaalta estettä ei olisi sillekään, että vastaajaa ei heti haasteen ja haastehakemuksen tiedoksiantamisen yhteydessä samalla kutsuta pääkäsittelyyn, vaan häneltä pyydetään vain asian tunnustamista ja suostumusta kirjalliseen menettelyyn. Tämä menettely voisi olla tarkoituksenmukaista erityisesti niissä tapauksissa, joissa on melko varmaa, että vastaaja tulee suostumaan kirjalliseen menettelyyn. Muussa tapauksessa kutsu pääkäsittelyyn olisi annettava vastaajalle erikseen tiedoksi.

Haasteen tiedoksiantotapoina tulisivat kyseeseen kaikki rikosasioissa käytössä olevat tavat oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa. Mikäli käytössä olisi haastemiehen vastaajalle henkilökohtaisesti toimitettava tiedoksianto, haastemies voisi tarvittaessa heti henkilökohtaisen haastamisen yhteydessä tiedustella vastaajan kantaa syytteessä kuvatun teon tunnustamiseen ja kirjalliseen menettelyyn. Vastaaja voisi näin halutessaan heti haasteen tiedoksiannon yhteydessä allekirjoittaa myös kirjallisen menettelyn edellytyksenä olevan tunnustuksen ja suostumuksen. Tämä olisi mahdollista erityisesti sellaisissa selvissä asioissa, joissa vastaaja on jo esitutkinnasta lähtien ilmoittanut tunnustavansa rikoksen ja suostuvansa asian kirjalliseen käsittelyyn. Monimutkaisemmassa asiassa vastaajalta ei kuitenkaan tulisi heti välittömästi haastamisen yhteydessä pyytää suostumista kirjalliseen menettelyyn. Tämä johtuu siitä, että vastaajalle olisi annettava kohtuullinen aika pohtia erityisesti tunnustuksensa seurauksia.

Heti haastamisen yhteydessä tapahtuva tunnustaminen ja suostumuksen antaminen olisi käytännössä käytökelpoisin tapa, sillä vastaajat eivät välttämättä ole itse aktiivisia esimerkiksi tätä tarkoittavan lomakkeen palauttamisessa käräjäoikeudelle. Heti haastamisen yhteydessä pyydettyään tunnustamiseen ja suostumukseen liittyvää oikeusturvaa riskiä pienentää se, ettei laissa voida asettaa

estettä sille, että vastaaja myöhemmin peruuttaa tunnustuksensa. Tähän hänellä siis olisi oikeus. Käytännössä peruutus olisi tehtävä kirjallisesti, jollei asiassa järjestetä 3 §:ssä tarkoitettua suullista kuulemistä. Sen sijaan vastaaja voi peruuttaa suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn luonnollisesti vain siihen asti, kunnes asiaa koskeva tuomio on käräjäoikeudessa annettu.

Kysymyksen siitä, voitaisiinko jutussa pyytää vastaajan suostumusta ja asian tunnustamista heti haastehakemuksen henkilökohtaisen tiedoksiannon yhteydessä, harkitsisi asiaa käsittelevä tuomari, joka voisi antaa haastemiehelle asiaa koskevat ohjeet. Niissä tapauksissa, joissa syyttäjä ROL 5 luvun 1 §:n nojalla antaa haasteen, syyttäjän tulisi puolestaan harkita mahdollisuutta suostumuksen ja tunnustamisen pyytämiseen heti ja antaa tätä tarkoittavat ohjeet haastemiehelle.

Mikäli vastaajan suostumusta ei saataisi heti henkilökohtaisen haastamisen yhteydessä tai mikäli kysymyksessä olisi jokin muu oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa tarkoitettu tiedoksiantotapa, vastaajan tulisi käräjäoikeuden asettamassa määräajassa toimittaa käräjäoikeuteen kirjallinen ilmoitus, jossa vastaaja tunnustaisi teon ja suostuisi kirjalliseen menettelyyn. Tätä tarkoitusta varten haasteen tiedoksiannon yhteydessä vastaajalle toimitettaisiin tätä tarkoitusta varten laadittu lomake sekä palautuskuori. Käräjäoikeuden asettama määräaika lomakkeen toimittamiselle käräjäoikeuteen voisi käytännössä olla verraten lyhyt, esimerkiksi kaksi viikkoa.

Mikäli jutussa näyttäisi olevan edellytykset asian ratkaisemiseksi ilman pääkäsittelyä jo syyttäjä voisi ehdottaa menettelyn käyttämistä tuomioistuimelle. Syyttäjän käsitys asiasta voitaisiin toimittaa tuomioistuimelle samalla tavoin kuin nykyisin menetellään ROL 8:11:n poissaolokäsittelyjen osalta. Syyttäjä ehdottaisi kirjallisen menettelyn käyttöä toimittaessaan käräjäoikeudelle haastehakemuksen. Sen sijaan itse haastehakemuksessa tätä ei tarvitsisi mainita. Jos syyttäjä ei ehdottaisi kirjallisen menettelyn käyttämistä, mutta tuomioistuin kuitenkin päätyisi sen käyttämiseen, tästä olisi toimitettava syyttäjälle tieto.

Ehdotuksen 2 pykälän 2 momentin mukaan vastaajalle tiedoksi annettavassa haasteessa vastaajaa kehoitettaisiin, kuten muissakin asi-

oissa, ilmoittamaan kantansa häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin ja ilmoittamaan kantansa perustelut (ROL 5:9). Jos vastaaja suostuisi kirjalliseen menettelyyn, vastaajaa olisi kehotettava vastaamaan häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin kirjallisesti. Kun vastaaja olisi tunnustanut teon, vastaajan kannanotossa kysymys voisi olla lähinnä rangaistuksen määrään vaikuttavista asioista, mahdollisista muista julkisoikeudellisista seuraamuksista sekä asianomistajan yksityisoikeudellisista vaatimuksista. Ehdotettava kirjallinen menettely ei siten tältäkin osin perustuisi vastaajan passiivisuuteen tai pois-saoloon, vaan vastaajan kirjallisesti esittämät kannanotot jutun suhteen otettaisiin oikeudenkäyntiaineistona huomioon.

Vastaajan kirjallinen vastaus esitettyihin vaatimuksiin ei olisi menettelyn käyttämisen edellytys. Vastaaja voisi myös lähteä siitä, että hänen esitutkintakertomuksensa, syytteen teonkuvauksen tunnustaminen ja nimenomainen suostuminen menettelyyn riittää, eikä hän enää halua esittää asiassa lisänäkökohtia. Näin ollen mikäli vastaajan tarkempaa kirjallista vastausta ei saavu, tuomioistuim voi edelleen asian ratkaista ilman pääkäsittelyä.

Kirjallisen menettelyn käyttämiselle ei olisi esittä, vaikka vastaaja ei suostuisi asianomistajan esittämiin vaatimuksiin tai tunnustaisi asianomistajan esittämää rangaistusvaatimusta.

Muutoin haasteesta olisi ehdotuksen mukaan lisäksi voimassa, mitä ROL 5 luvun 9 pykälässä säädetään. Kuitenkin kirjallisen menettelyn käyttämisen yhteydessä syyttäjän esittämä seuraamusehdotus tuomittavasta rangaistuksesta olisi käytännössä tarpeen. Mikäli syyttäjä esittäisi ainakin rangaistuslain valintaa ja mahdollisen vankeusrangaistuksen ehdollisuutta koskevan käsityksensä sekä, ehdottoman vankeusrangaistuksen tullessa kysymykseen, käsityksensä yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen soveltuvuudesta, olisi myös vastaajan helpompi arvioida sitä, suostuuko hän kirjalliseen menettelyyn. Kuitenkaan tässä esityksessä ei ehdoteta sitä, että tällainen syyttäjän haastehakemuksessa mahdollisesti esittämä seuraamusehdotus olisi tuomioistuinta sitova. Tältä osin oikeustila säilyisi ennallaan ja tuomioistuin voisi päät-

tää rangaistuksesta itsenäisesti ja periaatteessa myös tuomita ehdotettua ankaramman rangaistuksen.

Syyttäjän työkäytännössä ehdotettu kirjallinen menettely myös voisi edellyttää haastehakemuksen todisteiden ilmoittamisessa ja niiden teemoittelussa nykyistä yksilöidympää vetoamista esitutkinta-aineistoon.

Jos vastaaja määräajassa toimittaisi käräjäoikeudelle tunnustuksensa ja suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn ja kirjallisen menettelyn käyttämiselle säädetyt muut edellytykset täyttyisivät, asiassa ei pääsäännön mukaan järjestettäisi pääkäsittelyä ja asia ratkaistaisiin kirjallisessa menettelyssä. Kuitenkin ehdotuksen 2 pykälän 3 momentin mukaan käräjäoikeudelle jätettäisiin asiassa vielä harkintavaltaa siten, että jos asiassa ilmeneisi jokin syy asian siirtämiselle pääkäsittelyyn, tuomioistuin voisi näin päättää, vaikka kirjallisen menettelyn edellytykset olisivat käsillä. Tällainen syy voisi esimerkiksi olla se, että tuomioistuin pitäisi asian selvittämisen vuoksi tarpeellisenä järjestää pääkäsittely. Tämän mahdollisuuden käyttäminen jäisi oletettavasti kuitenkin varsin harvinaiseksi, sillä tuomioistuin voisi myös ehdotuksen 3 §:n 2 momentin nojalla pyytää asianosaista antamaan vastauksen tai lausuman suullisesti käräjäoikeudelle. Useimmissa tapauksissa tällainen menettely voisi olla riittävää, eikä pääkäsittelyä tarvitsisi järjestää pelkästään jonkin yksittäisen kysymyksen selvittämiseksi.

3 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös ensinnäkin mahdollisuudesta järjestää uusi lausumakierros asianosaisille. Normaalisti kirjallisessa menettelyssä syyttäjä on toimittanut käräjäoikeudelle haastehakemuksen mahdollisine liitteineen, asianomistaja vaatimuksensa ja syytetty vastauksensa. Koska tietyissä tilanteissa voi olla tarpeellista, että asianosaiset vielä uudelleen kirjallisesti lausuvat kysymyksessä olevista seikoista, esityksessä ehdotetaan *pykälän 1 momentissa* säädettäväksi, että kun asia ratkaistaan kirjallisessa menettelyssä, asianosaisille voidaan erityisestä syystä varata tilaisuus toimittaa käräjäoikeuteen vielä kirjallinen lisälausuma. Tätä lainkohtaa voitaisiin tarvittaessa käyttää myös silloin, jos asianosainen ei ole lausunut kirjallisesti mitään, mutta käräjäoi-

keus pitää sitä aiheellisena. Tämä voisi olla aiheellista esimerkiksi silloin, kun tuomioistuimien tarvitsisi asian ratkaisemista varten vielä tietyn asianosaisen kannanottoa johonkin tärkeään yksittäiseen kysymykseen. Laajaa kirjelmien vaihtoa tulisi välttää ja tuomioistuinten olisi yksilöitävä lausumapyyntönsä. Tuomioistuinten olisi kehotettava asianosaista niin sanottujen täsmäkysymysten avulla lausumaan vain jostakin tietyistä epäselvänä olevista kysymyksistä. Ehdotuksen mukaan kehottaessaan asianosaista toimittamaan lausuman käräjäoikeuden olisi määrättävä, mistä kysymyksestä asianosaisen on lausuttava. Lausuma voitaisiin pyytää keneltä tahansa asianosaiselta ja tarvittaessa useammalta asianosaiselta.

Toiseksi pykälässä ehdotetaan, että asianosaisia olisi mahdollista kuulla myös suullisesti, vaikka asia käsiteltäisiin kirjallisessa menettelyssä. Asiassa ei siis järjestettäisi pääkäsittelyä, mutta 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa voitaisiin tarvittaessa järjestää asianosaisen suullinen kuuleminen. Asiaa käsittelevä tuomari päättäisi suullisen kuulemisen tarpeellisuudesta. Asianosainen voisi kuitenkin esittää asiaa koskevan pyynnön tuomioistuimelle. Vastaajaa ei ehdotetun 5 §:n mukaan voitaisi kuitenkaan tuomita kuutta kuukautta ankarampaan vankeusrangaistukseen varaamatta hänelle tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen.

Vastaajan osalta suullinen kuuleminen voisi olla tarpeen ensinnäkin silloin, kun syntyy epäily tunnustuksen aitoudesta ja halutaan varmistua siitä, että tunnustus on tehty ja suostumus annettu omasta vapaasta tahdosta ja riittävän harkitusti. Samoin vastaajan suullinen kuuleminen voisi olla tarpeen silloin, kun syntyy epäily siitä, onko vastaaja ymmärtänyt tunnustamisen tai suostumuksen merkityksen asiassa. Tällaisia epäilyksiä voisi syntyä esimerkiksi vastaajan kirjallisessa vastauksessaan esittämän johdosta. Samoin esimerkiksi silloin, kun vastaaja on ulkomalainen ja tarvitsee asiassa tulkkia, voisi olla aiheellista varmistaa, että vastaaja ymmärtää tunnustamisen ja suostumuksen merkityksen.

Vaikka vastaajalla on kirjallisessa vastauksessaan mahdollisuus kiinnittää tuomioistuinten huomiota seuraamusharkinnassa vaikuttaviin seikkoihin, joissakin tapauksissa voisi

olla perusteltua, että vastaajaa kuultaisiin seuraamuksen määrittämiseen vaikuttavista seikoista lisäksi myös suullisesti. Seuraamusharkinnan vaikeus voisi edellyttää suullisen kuulemisen järjestämistä esimerkiksi silloin, kun harkitaan vankeusrangaistuksen ehdollisuutta tai ehdottomuutta taikka sitä, onko asiassa edellytyksiä yhdyskuntapalvelun määrittämiseen. Ehdotetun 5 §:n sääntelystä seuraisi, että tuomioistuinten olisi aina, kun kysymykseen voisi tulla kuutta kuukautta ankarampi vankeusrangaistus, varattava vastaajalle tilaisuus suullisen lausuman antamiseen. Kuitenkin myös muissa kuin 5 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa suullinen kuuleminen voisi olla tarpeen rangaistuksen ankaruuden perusteella, erityisesti silloin, kun tuomitaan ehdoton vankeusrangaistus.

Tarkoituksenmukaisten menettelytapojen valinnan turvaamiseksi pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännös, jonka mukaan tuomioistuin voisi sallia, että vastaus tai lausuma, joka yleensä kehoitetaan antamaan kirjallisena, saadaan antaa suullisesti tuomioistuinten kansliassa tai istuntopaikalla. Asianosaista kuulisi asiaa käsittelevä ja asian ratkaiseva tuomari. Tuomioistuin voisi siten myös 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa vaihtoehtoisesti kuulla asianosaista suullisesti istunnossa tai kansliassa. Asianomistajan osalta suullinen kuuleminen tulisikin kysymykseen lähinnä silloin, kun tuomioistuin pitäisi sitä tarpeellisenä jonkin yksittäisen kysymyksen selvittämiseksi.

Suullisella kuulemisella voisi olla merkitystä sekä asian ratkaisemisen kannalta että siltä kannalta, että tuomioistuin voisi vielä harkita sitä, onko pääkäsittelyn pitäminen asiassa kuitenkin aiheellista. Tuomioistuin voisi sallia vastauksen tai lausuman esittämisen suullisena vain jonkin asianosaisen kohdalla, mutta kiellettyä ei olisi sekään, että kaikkien asianosaisten osalta noudatettaisiin tätä menettelytapaa. Kuitenkin viimeksi mainitussa tilanteessa tai esimerkiksi silloin, jos suullisesti kuultavia olisi useita, voisi olla tarkoituksenmukaisinta järjestää heti pääkäsittely. Suullinen kuuleminen voisi tapahtua ehdotuksen mukaan joko tuomioistuinten kansliassa tai istuntopaikalla.

Jos suullisen kuulemisen perusteella käräjäoikeus päätyisi siihen, että asiassa on sit-

tenkin aiheellista järjestää pääkäsittely, suullisessa kuulemisessa läsnä oleva vastaaja tai muu asianosainen olisi heti syytä kutsua asian pääkäsittelyyn. Tällä tavoin välttyttäisiin mahdollisilta tiedoksiantovaikeuksilta.

Ehdotuksen 3 *momentin* mukaan asianosainen kutsuttaisiin pääsäännön mukaan suulliseen kuulemiseen uhalla, että asia voitaisiin ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Jos hänet olisi tällaisella uhalla kutsuttu kärjäoikeuteen, asia voitaisiin ratkaista, vaikka asianosainen ei saapuisikaan suulliseen kuulemiseen. Jos kärjäoikeus pitäisi tarpeellisenä asianosaisen kuulemista nimenomaan henkilökohtaisesti, voitaisiin hänet myös velvoittaa saapumaan kärjäoikeuteen tällaisella uhalla. Tällöin noudatettaisiin 8 luvun säännöksiä, jotka koskevat asianosaisen läsnäoloa ja sen varmistamiseksi käytettäviä pakkokeinoja. Asianosainen kutsuttaisiin tällöin sakon uhalla saapumaan ja edellytysten täytyessä hänet voitaisiin myös määrätä tuotavaksi kärjäoikeuteen. Käytännössä henkilökohtaisesti saapumaan voitaisiin velvoittaa lähinnä vastaaja.

Mikäli vastaaja kutsutaan kuultavaksi nimenomaan seuraamuskeskustelua varten, tuomioistuimen tulisi ilmoittaa myös syyttäjälle aiotusta kuulemistilaisuudesta, jotta syyttäjä voisi tulla tarkemmin perustelemaan tai esittämään oman näkemyksensä oikeudenmukaisesta seuraamuksesta.

4 §. Pykälä sisältäisi säännökset asianosaisen kirjallisesti tai suullisesti antamien lausumien tiedoksiantamisesta muille asianosaisille. Koska myös asianosaisen suullisessa kuulemisessa esittämät lausumat tulee saattaa vastapuolen tietoon, *pykälän 1 momentissa* ehdotetaan säädettäväksi, että suullinen vastaus tai lausuma pöytäkirjataan. Kuitenkin ainoastaan asiassa merkitykselliset seikat pöytäkirjattaisiin. Tällaisia seikkoja suullisen kuulemisen luonne huomioon ottaen olisivat esimerkiksi vastaajan tunnustus ja suostumus asian käsittelemiseen ilman pääkäsittelyä, seuraamusharkintaa koskevat kannanotot tai korvausvaatimuksia koskevat lausumat.

Ehdotetun *pykälän 2 momentin* mukaan asianosaisen kirjallinen vastaus tai lausuma taikka 1 momentissa tarkoitettu suullisen vastauksen tai lausuman perusteella laadittu pöytäkirja annettaisiin heti tiedoksi muille

asianosaisille, jollei se olisi ilmeisen tarpeetonta. Asianosaisten kirjallisessa menettelyssä antamat vastaukset tai lausumat tulee vastapuolen kuulemisoikeuden turvaamiseksi toimittaa muille asianosaisille. Tiedoksiantaminen voisi joissakin tilanteissa olla kuitenkin ilmeisen tarpeetonta, esimerkiksi edellä tarkoitetun pöytäkirjan tiedoksiantaminen silloin, kun vastapuoli on ollut suullisessa kuulemisessa läsnä.

Tavallisesti asianosaisten antamien vastusten ja lausumien johdosta ei enää kehoiteta toista osapuolta lausumaan uudelleen, vaan asiakirjat vain niin sanotusti kommunikoitaisiin toiselle osapuolelle. Normaalisti kun asiakirjat on kommunikoitu vastapuolelle, asia olisi heti ratkaisukypsä, eikä toisen osapuolen mahdollisia lisäkirjoituksia enää olisi tarpeen odottaa. Poikkeuksellisesti tuomioistuin voisi kuitenkin harkita tarpeelliseksi pyytää toista osapuolta lausumaan uudelleen vastapuolen vastineen tai lausuman johdosta.

5 §. Ehdotuksen mukaan vastaajaa ei voitaisi kirjallisessa menettelyssä tuomita kuutta kuukautta ankarampaan vankeusrangaistukseen, ellei hänelle olisi varattu tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen tuomioistuimelle.

Jotta asia voitaisiin ratkaista kirjallisessa menettelyssä, vaaditaan, että vastaaja on ymmärtänyt tunnustuksen ja suostumuksen merkityksen ja että tunnustus on tehty ja suostumus annettu omasta vapaasta tahdosta ja riittävän harkitusti. Tämä vaatimus korostuu sitä enemmän, mitä ankarammasta rangaistuksesta on kyse. Tämän vuoksi ehdotetaan, että tuomittaessa vastaaja yli kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen, hänelle olisi aina varattava tilaisuus suullisen lausuman antamiseen, kun 3 §:n 2 momentin nojalla suullisen kuulemisen järjestäminen muutoin olisi tuomioistuimen harkinnassa. Vastaavasti ankarampien rangaistusten kohdalla on tuomarin kannaltakin tärkeää, että hänelle tulee välitön kontakti tuomittavana olevaan henkilöön. Suullisessa kuulemisessa voidaan lisäksi välittömämmin käydä vastaajan kanssa niin sanottu seuraamuskeskustelu, jossa vastaaja voi omin sanoin ottaa kantaa määrättävän rangaistuksen lajiin ja ankaruuteen.

Nyt voimassa olevassa laissa ROL 8:12 perusteella vastaajan kirjallisella suostumuksella hänet voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen. Kirjallisen menettelyn osalta ehdotetaan vastaavasti, että yli kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen ei voitaisi tuomita vastaajaa, jos hänelle ei ole varattu tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen.

6 §. Kirjallinen menettely koskisi tunnustettuja ja siten yksinkertaisia rikosasioita. Tarkoituksenmukaista siten olisi, että ne ratkaistaisiin yhden lainoppineen tuomarin kokoonpanossa. Tämän vuoksi ehdotetaan OK 2 luvun 6 §:ssä säädettäväksi, että käräjäoikeus olisi kirjallisessa menettelyssä päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

Uudistus merkitsisi käytännössä myös sitä, että niin kutsuttujen lautakuntakokoonpanojen käyttöala supistuisi vastaavasti. Toisaalta tunnustetuissa rikosasioissa voidaan katsoa olevan myös vähemmän tarvetta lautamiesten mukanaoloon päätöksenteossa.

Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös, jonka mukaan käräjäoikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta ratkaistaessa rikosasiaa kirjallisessa menettelyssä säädetään OK 2 luvun 6 §:ssä. Se kuka käräjäoikeuden lainkäyttökäytökuntaan kuuluvista voisi toimia käräjäoikeuden puheenjohtajana, määräytyisi edelleen käräjäoikeuslain (581/1993) säännösten perusteella. Tavallisesti käräjäoikeuden puheenjohtajana toimii käräjätuomari tai laamanni, mutta käräjäoikeuslaissa on lisäksi säännökset siitä, milloin käräjäoikeuden puheenjohtajana voi toimia myös joko käräjäviskaali tai tuomioistuinharjoittelua suorittava notaari.

Koska ehdotuksen mukaan kirjallisessa menettelyssä voitaisiin tuomita suhteellisen ankariakin rangaistuksia, otettaisiin käräjäoikeuslain 17 §:ään rajoittava säännös siitä, ettei notaarin toimiessa kirjallisessa menettelyssä yksin puheenjohtajana asiassa voitaisi kuitenkaan tuomita sakkorangaistusta ankarampaa rangaistusta. Tämä merkitsisi sitä, että notaarin ja käräjäoikeuslain 3 b §:n nojalla myös käräjäviskaalin tässä kirjallisessa menettelyssä käsittelemät asiat voisivat olla vain suhteellisen lieviä eli enintään sakkorangaistuksella tuomittavia rikosasioita.

Ratkaisu

7 §. Kirjallista menettelyä varten tulisi lakiin ottaa erityissäännös oikeudenkäyntiaineistosta. Kun asiassa ei toimitettaisi lainkaan pääkäsittelyä, asia tulisi ratkaistavaksi kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Nykyisin tuomiossa huomioonotettavaa niin sanottua laillista oikeudenkäyntiaineistoa sääntelee ROL 11 luvun 2 §. Tuon lainkohdan 1 momentissa säädetään muun ohella, että tuomiossa saadaan ottaa huomioon vain se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty pääkäsittelyssä. Lainkohdan 2 momentissa säädetään oikeudenkäyntiaineiston määräytymisestä myös tilanteessa, jossa syyte pääkäsittelyä toimittamatta jätetään tutkittavaksi tai hylätään. Nämä säännökset olisivat riittämättömiä uuden kirjallisen menettelyn tilanteessa. Oikeudenkäyntiaineistona tulee näissä tapauksissa voida ottaa huomioon käräjäoikeudelle esitetty kirjallinen oikeudenkäyntiaineisto.

Kirjallisessa menettelyssä tuomio tai päätös saataisiin ehdotuksen mukaan perustaa vain syytteessä eli syytekirjelmässä esitettyihin seikkoihin, syytetyn tunnustukseen, asianosaisten mahdollisiin kirjallisesti esittämiin vaatimuksiin, vastauksiin tai lausumiin sekä muuhun asian käsittelyssä syntyneeseen kirjalliseen aineistoon. Tuomioistuimelle toimitettua esitutkintapöytäkirjaa saataisiin ehdotuksen mukaan hyödyntää vain siltä osin kuin asianosaiset ovat siihen vedonneet. Hyödyntämisoikeus voisi tarkoittaa paitsi vastaajan itsensä antamaa esitutkintakertomusta niin myös asianosaisen vetoamaa muun henkilön, kuten esimerkiksi asianomistajan, toisen vastaajan tai todistajan, antamaa esitutkintakertomusta. Muulla asian käsittelyssä syntyneellä kirjallisella aineistolla tarkoitettaisiin esimerkiksi edellä mainitun ehdotetun 3 §:n 2 momentin nojalla toimitetun asianosaisen suullisen kuulemisen johdosta pöytäkirjaan merkittyä lausumaa. Näissä tilanteissa ainoastaan pöytäkirjaan merkitty ja siten muille asianosaisille kommunikoitu aineisto olisi 7 §:n nojalla laillista oikeudenkäyntiaineistoa.

OK 17 luvun 11 §:ää, jossa säädetään muun muassa esitutkintapöytäkirjan hyödyntämiskiellosta, ei tarvitsisi erikseen muuttaa,

sillä se sisältää jo nyt säännöksen siitä, että ”jos muualla laissa on toisin säädetty”, kyseisestä OK 17:11:n kirjallisen aineiston hyödyntämiskiellosta voidaan poiketa.

Kirjallisessa menettelyssä voidaan käsitellä vain asioita, joissa vastaaja on tunnustanut syytteessä kuvatun teon. Uudella menettelymuodolla ei kuitenkaan vaikuteta siihen, mikä merkitys tunnustamisella on ylipäätään näyttönä rikosasiassa. Kirjallisessa menettelyssä käsiteltävät rikosasiat eivät siten muutu niin sanotuiksi dispositiivisiksi asioiksi. Vaikka vastaajan tunnustaminen onkin käytännössä varsin vahva näyttö syyllisyyden puolesta, niin edelleenkin tuomarin tulee kaiken esitetyn ja hyödyntämiskelpoisen näytön avulla päättää, mitä asiassa on pidettävä totena. Kirjallisessa menettelyssä syyte voidaan myös hylätä.

8 §. Uuden menettelyn mukaisessa oikeudenkäynnissä asianosaiset eivät normaalisti saavu lainkaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen. Näin ollen heille ei voida henkilökohtaisesti ilmoittaa, milloin tuomio tai päätös asiassa annetaan. Ehdotuksen *1 momentin* mukaan tuomioistuimen olisi ilmoitettava asianosaisille kirjallisesti tuomion tai päätöksen antamispäivä hyvissä ajoin ennen tuomion antamista. Tuomion antamispäivä voitaisiin myös ilmoittaa jo haasteen tiedoksiannon yhteydessä.

Ehdotettava säännös olisi samantyyppinen kuin ROL 11 luvun 7 §:n 3 momentissa nykyisin olevat säännökset siitä, että jos syyte jätetään tutkimatta tai hylätään pääkäsittelyä toimittamatta, päätös tai tuomio annetaan viivytyksettä tuomioistuimen kansliassa. Tuomioistuimen on tällöin ilmoitettava asianosaisille kirjallisesti tuomion antamispäivä hyvissä ajoin ennen tuomion antamista.

Säännöksen tarkoituksena on turvata asianosaisille mahdollisuus muutoksenhakuoikeuden käyttämiseen. Säännös mahdollistaisi myös sen, että esimerkiksi vastaajalle ilmoitettaisiin heti haasteen tiedoksiannon yhteydessä myös tuleva tuomion antamispäivä. Tällä tavoin välttyttäisiin yhdeltä lisätiedoksiannolta. Käräjäoikeuksien työmenetelmät olisi tällaista ilmoitustapaa silmällä pitäen mahdollista järjestää siten, että kirjallisessa menettelyssä päätetyt tuomiot annetaan aina tiettyinä päivinä esimerkiksi tiedoksiantoa

seuraavassa kuussa. Käytännön toiminnassa käräjäoikeus voisi menetellä myös niin, että kirjallisessa menettelyssä mahdollisesti varalta määrätty pääkäsittelypäivä ja tuomion antopäivä olisi sama päivä, joka siis ilmoitettaisiin vastaajalle haasteen tiedoksiannon yhteydessä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädetäväksi, että käräjäoikeuden olisi välittömästi tuomion tai päätöksen antamisen jälkeen lähetettävä vastaajalle ja sellaiselle asianomistajalle, joka on esittänyt asiassa vaatimuksia, jäljennös ratkaisusta sekä samalla lähetettävä 25 luvun 3 §:n 2 momentissa mainitut ohjeet. Säännös poikkeaisi nykyisen OK 25 luvun 4 §:n säännöksestä sikäli, että kirjallisessa menettelyssä vastaajalle lähetettäisiin heti jäljennös itse ratkaisusta eikä siis vain tietoa ratkaisun sisällöstä. Kirjallista menettelyä käytettäessä tuomio on sitä annettaessa valmiiksi kirjoitettu, joten tarkoituksenmukaisinta on lähettää jäljennös itse ratkaisusta. Tämä olisi myös asianosaisen kannalta informatiivisempaa. Jäljennös tuomiosta lähetettäisiin vastaajan lisäksi asianomistajalle, joka on esittänyt jutussa itsenäisiä vaatimuksia. Lähetettävään ratkaisuun tulisi merkitä, ettei se sisällä tietoa lainvoimaisuudesta. Ratkaisu ja muutoksenhakuohjeet voitaisiin lähettää postitse asianosaisen viimeksi ilmoittamalla osoitteella.

Täydentävät säännökset

9 §. Tarkoituksena on, että kirjallisessa menettelyssä käsiteltävissä asioissa erona tavalliseen rikosasiain täysimittaiseen oikeudenkäyntiin olisi vain se, ettei asiassa järjestettäisi pääkäsittelyä. Asian käsittelyssä siten noudatettaisiin muutoin, mitä rikosasiain käsittelystä säädetään. Tästä ehdotetaan otettavaksi säännös luvun 9 pykälän 1 momenttiin. Säännös merkitsisi muun ohella sitä, että oikeuspaikkaa, asianosaisten puhevallan käyttämistä, oikeudenkäyntikuluja, tuomioistuimen ratkaisua ja muutoksenhakua koskevat normaalit säännökset tulisivat sovellettavaksi myös kirjallisen menettelyn yhteydessä.

Ehdotetun kirjallisen menettelyn soveltamisalaan voisivat kuulua vain asiat, joissa käsitellään virallisen syyttäjän 1 §:ssä tarkoitettua syytettä. Selvyyden vuoksi 9 §:n

2 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan asianomistajan yksin ajaman syytteen käsittelyssä ei uusia 5 a luvun säännöksiä voitaisi soveltaa. Kuten edellä 1 §:n yksityiskohtaisista perusteluista ilmenee, sen sijaan kirjalliseen menettelyyn ei olisi estettä, mikäli 1 §:ssä tarkoitetun virallisen syyttäjän syytteen ohella samassa asiassa käsitellään myös asianomistajan esittämää rangaistusvaatimusta.

6 luku. Pääkäsittelystä

3 §. Pykälän mukaan pääkäsittely saadaan aloittaa 2 §:n 4—6 kohdassa tarkoitettu esteestä huolimatta, jos on aiheutta olettaa, että käsittelyä ei tarvitse lykätä tai, jos se joudutaan lykkäämään, että asiassa ei tarvitse toimittaa 11 §:ssä mainitusta syyistä uutta pääkäsittelyä eikä lykkäämisestä aiheudu haittaa asian käsittelylle. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että lykkäämisestä ei saisi aiheutua asian käsittelylle *merkittävää* haittaa. Asian lykkäämisestä aiheutuu asian käsittelylle väistämättä jonkin verran haittaa jo sen vuoksi, ettei pääkäsittelyä toimiteta yhtäjaksoisesti. Edellytystä lykkäyksen aiheuttamasta haitasta ehdotetaan lievennettäväksi, jotta lykkäysmahdollisuutta uskallettaisiin käyttää nykyistä rohkeammin. Uusien ehdotuksien mukaan asian käsittelylle ei tavallisesti enää aiheutuisi muutoinkaan yhtä paljon haittaa kuin nykyisin, koska ehdotetun luvun uuden 3 a §:n perusteella pääsäännöksi tulisi se, ettei ensikäsittelyssä todistelutarkoituksessa kuultuja henkilöitä enää jatkokäsittelyssä kuultaisi uudelleen.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 *momentti*, jossa säädettäisiin mahdollisuudesta aloittaa pääkäsittely myös siinä tapauksessa, että vastaaja on jäänyt pois eikä asia ole sellainen, että se voitaisiin ratkaista tästä huolimatta. Säännös tulisi sovellettavaksi silloin, kun vastaaja on määrätty saapumaan käsittelyyn henkilökohtaisesti sakon uhalla, mutta hän ei noudata määräystä saapua tuomioistuimeen. Pääkäsittelyn aloittaminen edellyttäisi, että vastaaja on haastettu pääkäsittelyyn. Jos vastaajaa ei olisi saatu haastettua käsittelyyn, pääkäsittely olisi aina peruutettava ja määrättävä sille uusi käsittelypäivä.

Pääkäsittelyn aloittaminen vastaajan poisjäämisestä huolimatta tarkoittaisi samalla myös sitä, että asia joudutaan lykkäämään. Sen vuoksi pääkäsittelyn aloittamiselle asetettaisiin lisäksi samat edellytykset kuin 1 momentissa. Pääkäsittelyn aloittaminen edellyttäisi, että olisi aiheutta olettaa, ettei asiassa tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä. Velvollisuudesta toimittaa uusi pääkäsittely säädetään 11 §:ssä. Pääkäsittelyä ei siis tulisi aloittaa, jos ennakoitaisiin, että tuomioistuimen kokoonpanoon tulee päätösvaltaisuuden puutteellisuuden johtavia muutoksia tai pääkäsittelyä ei saada lykkäyksen jälkeen toimitettua säädetyssä määräajassa. Pääkäsittelyn aloittaminen edellyttäisi myös, ettei lykkäämisestä aiheudu merkittävää haittaa asian käsittelylle.

Säännös on tarkoitettu sovellettavaksi tilanteessa, jossa todistaja tai todistelutarkoituksessa kuultava asianomistaja on saapunut pääkäsittelyyn, mutta vastaaja on jäänyt haastettuna pois. Tällöin todistajaa tai asianomistajaa voitaisiin ehdotetun 3 a §:n nojalla kuulla pääkäsittelyssä vastaajan poissaolosta huolimatta. Tämä olisi tarpeen erityisesti silloin, jos todistaja on saapunut oikeuspaikalle pitkän matkan takaa, mutta tällaista erityisedellytystä pykälä ei sisältäisi. Kaikkea suullista todistelua voitaisiin ottaa vastaan ehdotetun pykälän nojalla aloitetussa pääkäsittelyssä. Siitä, koska todistelu olisi lykkäyksen jälkeen jatkettavassa pääkäsittelyssä otettava vastaan uudelleen, säädettäisiin 3 a §:ssä.

Tällaisessa tilanteessa tuomioistuimen tulisi harkita myös sitä, onko poissa olevalle vastaajalle syytä määrätä ROL 2 luvun mukainen puolustaja, joka voisi käsittelyssä valvoa vastaajan etuja ja käyttää kyselyoikeutta. Tällainen puolustajan määrääminen vähentäisi riskiä siitä, että kerran kuullut henkilöt tulisi kutsua jäljempänä ehdotettavan tämän luvun 3 a §:n 3 momentin tilanteessa tuomioistuimen harkinnan mukaan uudelleen kuultavaksi. Jos poissaolosta voidaan tietää jo etukäteen, tarkoituksenmukaista olisi määrätä myös puolustaja jo ennen istuntoa.

3 a §. Pykälän 1 *momentissa* säädettäisiin siitä, miltä osin asiaa voitaisiin käsitellä pääkäsittelyssä, joka on aloitettu ehdotetun 3 §:n 2 momentin nojalla vastaajan poissaolosta

huolimatta. Pääkäsittelyssä voitaisiin kuulla todistajaa, asiantuntijaa tai todistelutarkoituksessa asianomistajaa tai toista vastaajaa. Heidän kuulemisensa pääkäsittelyssä edellyttäisi kuitenkin, että vastaajalle olisi ilmoitettu haasteen yhteydessä mahdollisuudesta ottaa todistelu vastaan hänen poissaolostaan huolimatta. Säännöksen nojalla ei voitaisi kuulla sellaista henkilöä, jonka mahdollisesta kuulemisesta vastaajalle ei olisi etukäteen annettu tietoa. Jos vastaajalle on ilmoitettu haasteen yhteydessä siitä, että todistelu voidaan ottaa vastaan hänen poissaolostaan huolimatta, ja vastaaja ei silti saavu pääkäsittelyyn, pääsäännön mukaan kaikki tämä ilmoitettu todistelu otetaan vastaan ehdotetun 3 §:n 2 momentin nojalla aloitettavassa pääkäsittelyssä. Kuuleminen olisi erityisen tarpeellista silloin, kun todistajalle tai muulle kuultavalle henkilölle tuottaisi vaikeuksia saapua pääkäsittelyyn uudelleen esimerkiksi pitkän välimatkan, terveydentilan tai työesteiden vuoksi. Todistelua ei kuitenkaan tulisi ottaa vastaan, jos tuomioistuimella olisi hyvin todennäköisenä, että se jouduttaisiin 3 momentissa mainituista syistä ottamaan vastaan uudelleen.

Lainkohdassa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi, että henkilötodistelun lisäksi asiaa voitaisiin käsitellä muilta osin, jos se olisi tarpeellista asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelyn osalta tai todistelun vastaanottamiseksi. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa se, että asianomistajan korvausvaatimuksista voidaan käydä syytetyn poissa ollessakin sellaista keskustelua, joka tähtää vaatimusten selventämiseen tai täsmentämiseen. Mikäli asianomistaja esittää uuden korvausvaatimuksen voitaisiin tämänkin ottaa vastaan. Säännös ei luonnollisestikaan mahdollistaisi sitä, että korvauskysymys ratkaistaisiin vastaajan poissa ollessa. Tämän säännöksen perusteella tuomioistuimessa voitaisiin, jos se harkittaisiin tarpeelliseksi, kuulla myös sellaista henkilöä todistelutarkoituksessa, josta vastaajalle ei olisi ilmoitettu haasteen yhteydessä etukäteen. Käytännössä nimittäin saattaa ilmetä tilanne, jossa jotakin uutta henkilöä halutaan ja pitää kuulla. Tarkoituksenmukaista voi myös olla, että tätä henkilöä kuullaan samassa yhteydessä kuin muitakin todistelutarkoitukses-

sa kuultavia kuullaan. Tällaista henkilöä on kuitenkin kuultava uudelleen jatkokäsittelyssä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan rikosasiassa todiste voidaan ottaa vastaan vastaajan esteettömästi poissaolosta huolimatta ainoastaan, jos tuomioistuimella on syytä epäillä, että todiste on väärennetty tai muuten epäluotettava. Näin ollen tuomioistuimen soveliaisuusharkinnassa olisi, aloitetaanko pääkäsittely ja keitä henkilöitä pääkäsittelyssä kuullaan. Tässä soveliaisuusharkinnassa voitaisiin ottaa huomioon esimerkiksi se, onko vastaajan asiamies, puolustaja tai edunvalvoja paikalla. Estettä ei kuitenkaan olisi sille, että todistelun vastaanottaminen katsottaisiin soveliaaksi, vaikka edellä mainittuja henkilöitä ei olisi paikalla.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös tuomioistuimen velvollisuudesta tehdä todistelusta selko, kun pääkäsittelyä jatketaan lykkäyksen jälkeen. Tuomioistuimella voi esimerkiksi suullisesti selostaa todistajan kertomuksen sisällön tai kertomus voidaan kuunnella nauhalta. Jos asiaa on ehdotetun 1 momentin viimeisen virkkeen mukaisesti käsitelty muiltakin osin, tuomioistuimen olisi myös tehtävä selkoa tästä käsittelystä. Vastaava säännös on myös oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 e §:n 2 momentissa ja 9 §:n 2 momentissa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, milloin vastaajan poissa ollessa vastaanotettu todistelu olisi otettava uudelleen vastaan vastaajan saapuvilla ollessa. Toisin kuin pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotetun todistelun osalta, todistelua ei pääsääntöisesti tarvitsi ottaa vastaan uudelleen. Vastaajalle on varattu tilaisuus esittää todistajalle kysymyksiä, kun hänet on haastettu pääkäsittelyyn sakon uhalla ja samalla ilmoitettu tuomioistuimen määräyksen noudattamatta jättämisestä seuraavan, että haasteessa ilmoitettu todistelu voidaan ottaa vastaan hänen poissaolostaan huolimatta. Vastaajan oikeusturvan takaamiseksi todistelu olisi kuitenkin aina otettava vastaan uudelleen, jos vastaaja sitä pyytää ja hänellä on ollut laillinen este poissaoloon. Todistelua ei siten automaattisesti otettaisi uudelleen vastaan, vaikka vastaajalla olisi ollut laillinen este, vaan tässäkin tilanteessa edellytetään, että vastaaja nimenomaan pyytää todistelutarkoituksessa kuullun kuulemis-

ta uudelleen. Tuomioistuimen velvollisuutena olisi luonnollisesti selvittää vastaajan tah-to prosessin johdolla.

Todistelu otettaisiin vastaajan saapuvilla ollessa vastaan uudelleen myös silloin, kun tuomioistuin harkitsee sen erityisestä syystä tarpeelliseksi. Erityinen syy todistelun ottamiseen vastaan uudelleen voisi olla esimerkiksi se, että todistaja on kertonut asiasta pääkäsittelyssä eri tavalla kuin esitutkinnassa tai kun vastaajan kutsumien todistajien kertomukset tai muu esitettävä näyttö puhuu vastaajan poissa ollessa kuullun todistajan kertomusta vastaan. Tällöin vastaajalle olisi syytä varata uudelleen tilaisuus esittää todistajille kysymyksiä. Jos vastaajan puolustaja tai muu oikeudenkäyntiavustaja olisi ollut paikalla otettaessa todistelua vastaan, kynnys todistelun ottamiselle vastaan uudelleen voitaisiin asettaa korkeammalle kuin silloin, kun avustaja ei ole ollut paikalla. Tuomioistuimen harkitessa erityisen syyn olemassaoloa, se voisi antaa asianosaisten kannalle painoarvoa. Jokaisen todistajan ja muun pääkäsittelyssä kuullun henkilön uudelleen kuulemisen tarve arvioitaisiin erikseen. Harkinnassa olisi otettava huomioon vastaajan oikeusturvan lisäksi myös muun muassa prosessiin liittyvät näkökohdat. Esimerkiksi todistelun välittömyyden kannalta voi joskus olla tärkeää kuulla toisistaan poikkeavalla tavalla kertovia todistajia samassa pääkäsittelyn istunnossa.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34a §:n mukaan todistajaa, muuta todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilöä ja asianomistajaa voidaan tietyin edellytyksin kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen hyväksi muun muassa videoneuvottelua tai puhelinneuvottelua. Harkittaessa sitä, tulisiko henkilö kuulla uudelleen, voidaan ottaa huomioon myös mahdollisuus tällaisen teknisen menetelmän käyttämiseen. Joskus voi olla riittävää, että henkilö kuullaan uudelleen vain jonkin tietyn seikan varmistamiseksi. Tällaiseen kuulemiseen esimerkiksi puhelimesta kuulusteleminen voi olla aivan riittävä ja tarkoituksenmukainen tapa.

Tuomioistuimen tulisi yleensä jo ennen jatkokäsittelyä selvittää tai päättää, tuleeko todistelu ottaa vastaan uudelleen ja tarvitta-

essa kutsua ensikäsittelyssä kuullut henkilöt uudelleen kuultaviksi.

Välittömyysperiaatteesta johtuen tuomioistuimen kokoonpanon on säilyttävä samana koko oikeudenkäynnin ajan ja tämä merkitsee myös sitä, että lautamieskokoonpanoakaan ei voi täydentää jatkettaessa asian käsittelyä lykkäyksen jälkeen (ROL 6:11,1). Yhdelle lautamiehelle pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen tulleen esteen takia jutussa ei tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, sillä tällaisessa tilanteessa käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi (OK 2:2,2).

9 §. Pykälän 2 *momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että jouduttaessa keskeyttämään pääkäsittely asiaa olisi vähintään kolmen arkipäivän viikossa sijasta käsiteltävä vähintään kahtena arkipäivänä viikossa. Tämän keskitysperiaatteeseen ehdotettavan lievennyksen tarkoituksena on osaltaan helpottaa laajojen rikosasioiden käsittelyä. Suurten juttujen istuminen monena päivänä peräkkäin johtaa nimittäin siihen, että esitetyn todistelun hallinta kärsii, minkä vuoksi myös välittömyysperiaatteen taustalla olevat arvot vaarantuvat. Jos asiaa käsitellään kahtena peräkkäisenä päivänä viikossa, mahdollistaa tämä asian käsittelyn jäsenneltyisyyden ja esimerkiksi tuomari voi tehdä asiasta vaikkapa jonkinlaisia tiivistelmiä asian lopullista ratkaisua varten. Ehdotettu muutos ei kuitenkaan estäisi sitä, että asiaa käsiteltäisiin useampana kuin kahtena arkipäivänä viikossa. Vastaava muutos ehdotetaan tehtäväksi tässä yhteydessä myös riita-asioiden osalta OK 6 luvun 5 §:n 2 momentin muutoksella.

11 §. Pykälässä säädetään siitä, milloin asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely. Uusi pääkäsittely on 1 *momentin* pääsäännön mukaan toimitettava silloin, kun asia on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 14 päivää. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että uusi pääkäsittely olisi toimitettava, kun asia on ollut lykättynä yhteensä yli 30 päivää. Pykälän 2 *momentin* ehdotonta määräaikaa uuden pääkäsittelyn toimittamiselle ehdotetaan pidennettäväksi 45 päivästä 60 päivään. Ehdotettujen muutosten tarkoituksena on antaa tuomioistuimelle hie-man enemmän aikaa asian käsittelemiselle loppuun lykkäyksen jälkeen. Määräajat tulee

laskea siten, että on riittävää, että lykkäyksen jälkeen pääkäsittelyä jatketaan 30 tai 60 päivän kuluessa. Pääkäsittelyä ei siis ole tarpeen saattaa loppuun tässä ajassa. Sen sijaan, mikäli asiaa joudutaan lykkäämään useita kertoja, eri lykkäysajat on laskettava yhteen kysymykseen tulevan määrääjän kattoa laskettaessa. Lykkäysaikaan ei sen sijaan lueta niitä päiviä, jolloin asiaa käsitellään eikä myöskään aikaa, jona pääkäsittely on 9 §:n mukaisesti keskeytyneenä.

7 luku. Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

2 §. Rikosasioiden oikeudenkäyntiudistuksessa syyteoikeutta koskevia säännöksiä muutettiin siten, että asianomistajan syyteoikeus säädettiin toissijaiseksi. Asianomistaja saa siten nostaa syytteen rikoksesta vain, jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Käsiteltäessä hallituksen esitystä laeiksi esituskintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta (HE 52/2002 vp) eduskunta päätti muuttaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:ää siten, että asianomistajan toissijainen syyteoikeus koskee myös tilanteita, joissa esituskintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esituskintaa toimiteta tai että se keskeytetään taikka lopetetaan. Lainmuutos tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004. Tässä yhteydessä vastaavaa muutosta ei kuitenkaan tehty oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 lukuun. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi haastehakemuksen sisältöä koskevan *1 momentin 6 kohtaa* vastaavasti kuin 1 luvun 14 §:ää on aiemmin muutettu.

14 a §. Vastaavasti kuin edellä ehdotetussa 5 luvun 10 a §:ssä virallisen syyttäjän ajamia rikoksia silmällä pitäen on ehdotettu, myös asianomistajan yksin ajamien juttujen osalta ehdotetaan mahdollistettavaksi valmisteluistunnon pitäminen puhelimitse tai videokonferenssina. Ehdotuksen mukaan valmisteluistunto voitaisiin siten pitää myös puhelimitse tai käyttäen muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos se olisi istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

Yksityiskohtaisten perustelujen osalta voidaan viitata siihen, mitä edellä 5 luvun 10 a §:n yksityiskohtaisten perustelujen osalta on sanottu.

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian osalta ehdotetaan lisäksi säädettäväksi, ettei tällöin sovellettaisi säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella.

Syyttäjän kuuleminen

24 §. Laissa ei nykyisin ole säännöstä syyttäjän kuulemisesta rikosprosessissa silloin, kun asianomistaja käyttää ensisijaista syyteoikeuttaan. Erityisesti sellaisessa tilanteessa, jossa syyttäjällä ei ole missään vaiheessa ollut tilaisuutta ottaa kantaa tällaiseen syytteesseen, olisi asianmukaista, että tuomioistuim varaisi syyttäjälle tilaisuuden tulla kuulluksi asianomistajan syytteen johdosta.

Käytännössä syyttäjää jo nykyisin usein kuullaan oikeudenkäynnissä, mutta tästä ei ole erityistä säännöstä. Nykyisen 7 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan on esimerkiksi mahdollista, että tuomioistuim hylkää asianomistajan kanteen haastetta antamatta heti tuomiolla, jos vaatimus on selvästi perusteeton. Tällaisen asiaratkaisun sisältämän tuomion oikeusvoimavaikutus aikaansaa sen, että syyttäjäkään ei voi asiasta enää syytettä nostaa. Apulaisoikeuskansleri on kiinnittänyt asiaan huomiota erään ratkaisunsa yhteydessä (5/50/03).

Ehdotuksen mukaan, jos asianomistaja käyttää 1 luvun 14 §:n 2 momentissa tai perustuslain 118 §:n 3 momentissa tarkoitettua ensisijaista syyteoikeuttaan tai ajaa yksin rikosasiaa sen johdosta, että esituskintaviranomainen on päättänyt, ettei esituskintaa toimiteta tai että se keskeytetään taikka lopetetaan, tuomioistuimen olisi, ennen kanteen ratkaisemista tuomiolla, varattava syyttäjälle tilaisuus tulla asiassa kuulluksi, jollei kuuleminen ole asian laadun vuoksi selvästi tarpeetonta. Muissa tilanteissa syyttäjä on jo prosessin aikaisemmassa vaiheessa voinut ottaa asiaan kantaa, eikä kuulemista siksi muissa tapauksissa ehdoteta säädettäväksi pakolliseksi. Syyttäjän kuulemiseksi olisi riittävää, että hän saa tiedon asiasta ja käsittelystä.

9 luku. Oikeudenkäyntikuluista

1 a §. Pykälän 1 momentissa säädetään vastaajan mahdollisuudesta saada valtion varoista korvausta oikeudenkäyntikuluistaan virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa. Säännöksen mukaan valtio on vastaajan vaatimuksesta velvollinen korvaamaan vastaajan kohtuulliset oikeudenkäyntikulut, jos syyttäjän syyte tai muu vaatimus hylätään tai jätetään tutkimatta taikka jää sillensä. Oikeuskäytännössä säännöksestä on esiintynyt erilaisia tulkintoja tilanteissa, jossa syyttäjän ajama syyte on käräjäoikeudessa hylätty, syyttäjä on tyytynyt käräjäoikeuden tuomioon, mutta asianomistaja on valittanut tuomiosta ja hovioikeus on tuominnut vastaajan. Tällöin syyttäjän syyte on siis hylätty, mutta vastaaja on asianomistajan muutoksenhaun johdosta tuomittu teosta, jota syyttäjän syyte koski.

Valtion korvausvastuun tulisi määräytyä asian lopputuloksen, ei muutosta hakevan asianosaisen perusteella. Sen vuoksi momenttia ehdotetaan selkeytettäväksi säätämällä nimenomaisesti siitä, ettei valtion korvausvastuu koske tilanteita, joissa vastaaja asianomistajan muutoksenhaun johdosta tuomitaan teosta, jota syyttäjän syyte koski. Jos tällöin muutoksenhaun johdosta osa syytteistä hyväksytään ja osa hylätään, jätetään tutkimatta tai jää sillensä, sovelletaan pykälän 2 momenttia. Tällöin vastaajalle ei tuomita korvausta oikeudenkäyntikuluista, ellei korvauksen suorittamiseen osaksi ole erityistä syytä.

Oikeudenkäyntikuluja koskeva ratkaisu on pääasian liitännäisratkaisu, joka annetaan samalla, kun tuomioistuim ratkaisee asian. Jos vastaaja asianomistajan muutoksenhaun johdosta tuomitaan teosta, jota syyttäjän syyte koski, muutoksenhakutuomioistuimen on viran puolesta muutettava alemmassa oikeusasteessa tehtyä ratkaisua oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi selvyiden vuoksi säännös myös siitä, että korvaus maksettaisiin vasta, kun vastaajan syylisyyttä koskeva kysymys on ratkaistu lainvoimaisesti. Säännös vastaisi käytännössä toteutettua menettelyä. Käytännössä on esiintynyt tapauksia, joissa korvaus on maksettu vastaa-

jalle jo käräjäoikeuden tuomion perusteella, vaikka asianomistaja on tehnyt asiassa valituksen hovioikeuteen. Jos vastaaja tuomitaan hovioikeudessa, olisi korvaus perittävä takaisin. Tällaista takaisinperintää ei ole suunniteltu, eikä olisi tarkoituksenmukaistakaan määritellä uutta maksumenettelyjärjestelmää, koska tällaisia tilanteita tapahtuu erittäin harvoin.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan oikeusministeriö voi antaa tarkempia määräyksiä valtion korvausvelvollisuuden toteuttamisesta ja maksatusmenettelystä. Korvausten maksatuksesta huolehtii oikeusministeriön Hämeenlinnan maksukeskus. Tuomioistuimia on tarpeen ohjeistaa menettelystä korvausten maksamisessa. Ohjeistus koskee lähinnä tiedon kulkua eri tahojen välillä sekä maksatuksen menettelytapoja. Kyse on siten hallinnon sisäisestä ohjeistuksesta.

6 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeudenkäyntikulujen korvausvaatimuksessa velvoitettaisiin erittelemään oikeudenkäyntikulujen määrä ja niiden perusteet. Erittely olisi tarvittaessa tehtävä sekä kulujen että palkkioiden osalta. Säännöksellä on tarkoitus ohjata asianosaisia ja oikeudenkäyntiasiamiehiä yksilöimään oikeudenkäyntikululaskut nykyistä kulu- ja palkkiojaotte-lua tarkemmin. Vasta saadessaan yksilöidymmin perustellun vaatimuksen vastapuoli voi ottaa perustellusti kantaa esitettyyn vaatimukseen. Ehdotettu pykälä vastaisi sisällöltään vuonna 1999 muutettua oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 14 §:n 1 momenttia (368/1999). Muilta osin pykälä jäisi ennalleen.

9 §. Pykälä sisältää säännöksen siitä, mitä oikeudenkäymiskaaren riita-asioiden oikeudenkäyntikuluja koskevia säännöksiä sovelletaan myös rikosasioissa. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitattaisiin myös oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 1 momenttiin.

Erityisesti niissä ROL 9 luvun 1 a §:n tarkoittamissa tilanteissa, joissa on kysymys siitä, että vastaaja vaatii valtiolta oikeudenkäyntikulujensa korvaamista, on asianmukaista, että laissa sovelletaan korvattavien kuluryhmien osalta vastaavia säännöksiä kuin oikeudenkäyntikulujen korvaamisessa

muutoinkin. Käytännössä edellä sanottua säännöstä on jo muutenkin sovellettu myös rikosasioissa, mutta tässä yhteydessä on selvyyden vuoksi tarkoituksenmukaista tehdä mainittu lainmuutos.

11 luku. Tuomioistuimen ratkaisusta

5 a §. Voimassa olevan lain mukaan ei ole mahdollista antaa välituomiota tuomioistuimessa käsiteltävästä syytteestä ennen mielentilatutkimusta. Tuomioistuimella on ratkaissut jutun kokonaisuudessaan vasta mielentilatutkimuksen jälkeen. Välituomion mahdollistamiseksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin ehdotetaan säädettäväksi tätä koskeva uusi pykälä. Ehdotettu säännös liittyy samalla oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:n muutosehdotukseen.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimen olisi mielentilatutkimuksen tarpeellisuutta harkitessaan ensin ratkaistava, onko rikosasian vastaajan näytetty menetelleen syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädetyllä tavalla. Käytännössä tuomioistuimella tälläkin hetkellä määrätessään syytetyn mielentilan tutkittavaksi tekee päätösharkinnan syytteessä tarkoitettua teosta. Siitä ei kuitenkaan tehdä varsinaista ratkaisua eikä sen lopputulosta ilmoiteta asianosaisille. Ehdotetun säännöksen mukaan tuomioistuimen olisi heti pääkäsittelyn jälkeen ratkaistava, onko syytteessä väitetty konkreettinen teko näytetty tai miltä osin väitetty teonkuvaus on näytetty. Tuomioistuimen on siten ratkaistava, onko vastaaja tehnyt syytteessä kuvatun teon. Tuomioistuimen olisi siten otettava kantaa siihen, onko syytteen mukaisen teon tunnusmerkistö täyttynyt ainakin sellaiselta osalta, että kysymyksessä on rangaistavaksi säädetty teko. Pykälän ehdotettu sanamuoto on kirjoitettu siten, että tuomioistuimen ei tarvitse päätösharkinnassaan päätyä juuri siihen teokoon, josta vastaajaa syytetään. Tuomioistuimella voi normaalisti syytesidonnaisuuden puitteissa päätyä toiseen lopputulokseen kuin syyttäjä.

Välituomiossa kantaa otettavien kysymysten piiri voisi jossakin määrin vaihdella. Joskus tuomioistuimen olisi jo tässä vaiheessa mahdollista ottaa kantaa myös siihen, onko vastaaja menetellyt esimerkiksi väitetyllä ta-

valla tahallisesti. Toisaalta kysymyksen ollessa sellaisesta tapauksesta, jossa vastaajan syyntakeisuuden aste voi vaikuttaa arvioon teon tahallisuudesta, riittävää olisi se, että tuomioistuimella välituomiossaan kuvaa näytetyn teon ja arvioi, että normaalin syyntakeisuuden omaavan henkilön kohdalla kysymys olisi rikoksesta.

Sääntelyn tarkoituksena olisi turvata, että sellaista henkilöä, joka todettaisiin syyttömäksi, ei määrätä mielentilatutkimukseen. Esimerkiksi henkirikosta koskevassa syyteasiassa tuomioistuimen on ratkaistava, onko syytetty aiheuttanut uhrin kuoleman syytteessä väitetyllä konkreettisella teolla.

Välituomiossa ratkaistava kysymys olisi perusteltava soveltuvien osin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:n edellyttämällä tavalla. Käytännössä välituomion perustelut painottuisivat nimenomaan näyttökysymysten ratkaisemiseen. Välituomion lopputulokseksi voisi puolestaan riittää se, että tuomioistuimella toteaa tulleen näytetyksi, että vastaaja on menetellyt syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädetyllä tavalla. Jos taas tuomioistuimella ei katso tätä tulleen näytetyksi, syyte tulee heti hylätä ja välituomiota ei tarvitse jutussa antaa. Kollegiaalisessa tuomioistuimessa noudatetaan normaaleja rikosasioiden äänestysääntöjä 10 luvussa.

Tarkoituksena ei ole kuitenkaan, että tuomioistuimella velvoitettaisiin päättämään lopullisesta syyksilukemisesta ennen mielentilatutkimukseen lähettämistä. Mielentilatutkimuksella voi olla merkitystä syyllisyysselvityksessä harkittaessa. Tällainen on esimerkiksi kysymys siitä, onko tappo tehty vakaasti harkiten ja tuomitaanko syytetty siten taposta vai murhasta. Lopullinen oikeudellinen arvio syytteessä tarkoitettua teosta tehdään mielentilatutkimuksen jälkeen.

Uudella sääntelyllä mahdollistettaisiin se, että ennen mielentilatutkimuksen määräämistä voidaan myös ratkaista, mitä vahinkoja teko on esitettyjen vaatimusten perusteella aiheuttanut. Siten esimerkiksi törkeää pahoinpitelyä koskevassa jutussa voitaisiin ratkaista, onko rangaistavaksi säädetyt ja syytteessä tarkoitettu teon perusteella suoritettava sairauksia ja ansionmenetystä ja minkä suuruisia asianomistajalle teosta aiheutuneet sai-

rauskulut ja ansionmenetys ovat. Vastaavasti voitaisiin päättää, onko teosta aiheutunut kipua ja särkyä ja minkä suuruinen on kohtuullinen korvaus kivusta ja särystä. Jos välituomio näistä annettaisiin, ratkaisu olisi tehtävä kaikkien vaadittujen yksityisoikeudellisten korvausvaatimusten osalta. Kuten välituomiossa yleensäkin, lopullinen suoritukseen velvoittava ratkaisu annettaisiin lopullisen tuomion yhteydessä, koska mielentilatutkimus voi vaikuttaa myös siihen, minkä suuruisia korvauksia myöhemmin rikoksesta tuomittava on velvollinen korvaamaan. Vastaava väliratkaisu voidaan tehdä myös muiden esitettyjen vaatimusten osalta. Tällaisia vaatimuksia ovat esimerkiksi menettämisraamusta koskevat vaatimukset. Välituomion antaminen korvauskysymyksestä ja muita vaatimuksia koskevista kysymyksistä olisi aina tuomioistuimen harkinnassa. Lähinnä tämä menettely tulisi kysymykseen suhteellisen selvissä asioissa.

Jo voimassa olevan lain mukaan yksityisoikeudelliset korvausvaatimukset voidaan erottaa käsiteltäväksi erikseen rikosasiasta. Tästä menettelystä on yksityiskohtaiset säännökset oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvussa. Useissa rikosjutuissa esitetyt korvausvaatimukset, eli mitä ja minkä suuruista vahinkoa teosta on aiheutunut, voidaan kuitenkin ratkaista silloin, kun syyte on käsitelty. Yksityisoikeudellisten korvausten ratkaiseminen samassa yhteydessä on myös keskitys- ja välittömyysperiaatteen mukaista. Menettelyä ei ole kuitenkaan syytä säätää pakolliseksi. Oikeudenkäynti voi olla tarkoituksenmukaista järjestää siten, että ensin käsitellään asian rikosoikeudellinen osa ja sen jälkeen yksityisoikeudellinen osa. Useassa rikoksessa myös yksityisoikeudellisen korvauksen selvittäminen ei välttämättä onnistu samassa ajassa kuin rikosoikeudellisen puolen selvittäminen. Esimerkiksi törkeää pahoinpitelyä koskevassa jutussa aiheutunutta pysyvää vikaa ja haittaa ei useinkaan pystytä määrittämään heti rikoksen tapahduttua. Yksityisoikeudellisten vaatimusten käsittely voidaan siten järjestää tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.

Mielentilatutkimuksen valmistumisen jälkeen tuomioistuin ratkaisee sen, mihin rikokseen vastaaja on syyllistynyt ja ratkaisee asi-

an muilta osin. Tuomioistuimen on tällöin ratkaistava, miten syytteessä tarkoitettu teko on rikosoikeudellisesti arvioitava. Siten esimerkiksi henkirikosta koskevassa jutussa ratkaistaan, onko syyksi luettava rikos murha vai tappo, ja onko syyksi luettu rikos tehty syyntakeisena, alentuneesti syyntakeisena tai syyntakeettomana. Vastaavasti mikäli esimerkiksi kysymys tahallisuudesta on välituomiossa jätetty ratkaisematta, se ratkaistaisiin mielentilatutkimuksen valmistumisen jälkeen. Ehdotettu järjestely merkitsee myös sitä, että mielentilatutkimuksen jälkeen pidettävässä käsittelyssä ei syytteessä kuvatun teon osalta oteta vastaan muuta näyttöä kuin mielentilatutkimus ja siihen liittyvä näyttö. Muilta osin syyksi luettava rikos on välituomiossa ratkaistun mukainen.

Koska asiaa ei ole välituomiolla lopullisesti ratkaistu, saattaa joskus syntyä sellainen tilanne, että mielentilatutkimuksen valmistumisen jälkeen myös jo välituomiolla ratkaistua kysymystä tulisi voida arvioida uudelleen. Koska ei ole tarkoituksenmukaista, että tällaiset välituomion antamisen jälkeen, mutta ennen lopullisen tuomion antamista, ilmenneet seikat voitaisiin ottaa huomioon vasta esimerkiksi tuomion muuttamiseen tähtäävän muutoksenhaun yhteydessä, pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan erityisestä syystä myös välituomiolla ratkaistua kysymystä voitaisiin arvioida uudelleen mielentilatutkimuksen valmistumisen jälkeen. Erityisenä syynä voitaisiin pitää sitä, että mielentilatutkimuksen jälkeen tuomioistuin arvioi tapausta olennaisesti uudella tavalla.

Myös yksityisoikeudellisten korvausten osalta velvoittava tuomio annetaan lopullisessa tuomiossa. Tahallisesti aiheutetusta vahingosta on vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomittava täysi korvaus, jollei erityisistä syistä harkita kohtuulliseksi alentaa korvausta. Vahingonkorvauslain 2 luvun 3 §:ssä on säännökset siitä, miten mielentila, vajaamielisyys ja sielun toiminnan häiriintyminen voidaan ottaa huomioon. Myös kahdeksantoista vuotta nuoremman osalta on vahingonkorvauslain 2 luvun 2 §:ssä sovittelua koskeva säännös. Mielentilatutkimuksen lopputulos voi siten vaikuttaa myös siihen, minkä suuruisen kor-

vauksen rikoksesta tuomittava on velvollinen syyksi luetun teon perusteella suorittamaan. Mikäli yksityisoikeudelliset korvaukset on ratkaistu välituomiossa, ei niiden osalta oteta vastaan muuta kuin vahingonkorvauksen kohtuullistamiseen vaikuttavaa näyttöä siltä osin kuin mielentilatutkimuksen perusteella on tarpeellista. Aiheutetut vahingot otetaan lopullisessa tuomiossa huomioon välituomiossa ratkaistun suuruksina.

Mikäli jutussa on useita syytettyjä, joista kaikkia ei määrätä mielentilatutkimukseen, ratkaistaan asia muidenkin syytettyjen osalta välituomiossa samalla tavalla kuin mielentilatutkimukseen määrätyn syytetyn osalta. Tällainen vastaaja voitaisiin siten välituomion perusteella pitää vangittuna, jos muut pakkokeinolaissa säädetty edellytykset täyttyvät. Joissakin tilanteissa asia voitaisiin muun vastaajan osalta ratkaista kokonaisuudessaan. Näin voi tapahtua esimerkiksi silloin, jos tällaisen vastaajan kohdalla tuomioistuimissa päättyy siihen, että tämä ei ole syyllistynyt syytteen mukaiseen tekoon. Syyte voi olla myös muissakin tilanteissa ratkaistavissa osatuomiolla oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 §:n nojalla. Tältä osin voimassa olevat säännökset ovat riittäviä.

Ehdotettavan säännöksen mukaan välituomioon ei saa hakea erikseen muutosta valittamalla. Mielentilatutkimuksen valmistumisen jälkeen ei ole tarkoituksenmukaista, että välituomioon ja lopulliseen tuomioon haettaisiin erikseen muutosta. Välittömyysperiaatteen mukaiset tuomioistuimen kokoonpanoa koskevat säännökset edellyttävät, että myös muutoksenhakutuomioistuimessa käsittely tapahtuu keskitetysti samassa kokoonpanossa.

1.2. Oikeudenkäymiskaari

2 luku. Päätösvaltaisuudesta

6 §. Ehdotettuun kirjalliseen menettelyyn liittyen olisi käräjäoikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa koskevia säännöksiä OK 2 luvussa muutettava. Ehdotuksen mukaan käräjäoikeus olisi kirjallisessa menettelyssä päätösvaltainen, kun siinä olisi yksin puheenjohtaja. Samalla ROL 5 a lukuun ehdotetaan sik-

si lisättäväksi viittaussäännös, jonka mukaan käräjäoikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta ratkaistaessa rikosasiaa kirjallisessa menettelyssä säädetään oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:ssä.

6 luku. Riita-asian pääkäsittely

5 §. Edellä ehdotetaan oikeudenkäynnistä rikosasioista annetun lain 6 luvun 9 §:n 2 momentin muuttamista siten, että jouduttaessa keskeyttämään pääkäsittely asiaa olisi vähintään kolmen arkipäivän viikossa sijasta käsiteltävä vähintään kahtena arkipäivänä viikossa. Tämän keskityspäätöseen ehdotettavan lievennyksen tarkoituksena on osaltaan helpottaa laajojen asioiden käsittelyä. Suurten juttujen istuminen monena päivänä peräkkäin johtaa nimittäin siihen, että esitetyn todistelun hallinta kärsii, minkä vuoksi myös välittömyysperiaatteen taustalla olevat arvot vaarantuvat. Jos asiaa käsitellään kahdenä päivänä viikossa, mahdollistaa tämä asian käsittelyn jäseneltyisyyden ja esimerkiksi tuomari voi tehdä asiasta vaikkapa jonkinlaisia tiivistelmiä asian lopullista ratkaisua varten.

Vastaava lievennystarve keskityspäätöseen koskee myös riita-asioiden käsittelyä ja sen vuoksi vastaava muutos ehdotetaan tehtäväksi sisällöltään vastaavaan OK 6 luvun 5 §:n 2 momenttiin. Ehdotettu muutos ei kuitenkaan estäisi sitä, että asiaa käsiteltäisiin useampana kuin kahtena arkipäivänä viikossa.

12 luku. Asianosaisista

33 §. Säännös koskee tuomioistuimeen tuotavaksi määrätyn henkilön ottamista säilöön ennen pääkäsittelyä. Säännöksen tarkoituksena on turvata se, että oikeudenkäynti yli päätään voitaisiin järjestää myös niissä tilanteissa, joissa henkilö ei ole halukas vapaaehtoisesti tuomioistuimeen saapumaan. Nykyisen säännöksen rakenne on se, että rikosasian vastaajan osalta vapaudenmenetys säilöön ottamisen johdosta saa kestää enintään kolme päivää ja tähän kolmeen päivään lasketaan mukaan kuljetusaika. Sen sijaan tuomioistuimeen tuotavaksi määrätyn muun asianosaisen tai kuultavan osalta säännös on kirjoitettu niin, että säilöönotto saa tapahtua

vasta kuljetuksen aloittamista edeltävänä päivänä. Tässäkin tapauksessa vapaudenmenetys saa kuljetusaikoiheen kestää kuitenkin saman kolme päivää.

Esityksessä ehdotetaan ensinnäkin, että tällaisesta sääntelyrakenteesta luovuttaisiin. Pääsääntöä mahdollista vapaudenmenetysaikaa säänneltäisiin kokonaisuutena ilman erikseen laskettavaa kuljetusaikaa. Vapaudenmenetysajan kokonaiskeston sääntely on asianmukaisempaa kuin antaa sen riippua kuljetukseen käytetystä ajasta. Säilöön otetun oikeuksien kannalta nimittäin vapaudenmenetyksen kokonaisaika on ratkaisevaa eikä se, kuinka kauan kuljetus käräjäoikeuteen kestää. Nykyoloissa kuljetus maan osasta toiseen ei kestä niin kauan, että se tulisi ottaa säännöksessä huomioon sillä tavalla, että säilöönottamisajaksi voisi yksin kuljetukseen käytetyn ajan perusteella olla pidempi.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että säilöönottamisen johdosta vapaudenmenetyksen maksimiaikaa pidennettäisiin nykyisestä kolmesta vuorokaudesta viiteen vuorokauden. Tällainen vapaudenmenetysajan enimmäispituuden pidentäminen kahdella vuorokaudella parantaisi edellytyksiä saada oikeudenkäyntiä pakoilevia henkilöitä tuomioistuimeen. Viisi vuorokautta olisi kuitenkin ehdotuksen mukainen maksimiaika, mikä tarkoittaisi sitä, että säännönmukaisesti vapaudenmenetysaika jäisi käytännössä lyhyemmäksi. Henkilön säilöönoton jälkeen pääkäsittely olisi pidettävä mahdollisimman nopeasti tai säilöönottoon olisi ryhdyttävä vain sen verran aikaisemmin etukäteen määrättyä istuntopäivää, että henkilön saapuminen tuomioistuimeen varmistetaan riittävällä varmuudella.

Ehdotuksen mukaan siis tuomioistuimeen tuotavaksi määrätty asianosainen tai kuultava saataisiin ottaa säilöön. Vapaudenmenetys saisi kuljetusaikoiheen kestää enintään viisi vuorokautta.

Selvyyden vuoksi pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös, jonka mukaan todistajan säilöönottamisesta säädetään 17 luvun 36 §:ssä.

14 luku. Asian käsittelystä oikeudessa

6 §. Järjestyksen valvominen oikeuden-

käynnissä on osa niin sanottua muodollista prosessinjohtoa, joka kuuluu tuomioistuimen puheenjohtajalle. Puheenjohtaja on oikeutettu ja velvollinen valvomaan järjestyksen noudattamista istunnossa sekä antamaan tätä varten tarvittavat määräykset. Puheenjohtajan tulee valvoa järjestyksen noudattamista omasta aloitteestaan ja hänen tulee esimerkiksi ilman syyttäjän tai muun asianosaisen nimenomaista pyyntöäkin keskeyttää oikeudenkäynnin kulkua häiritsevää menettelyä tai keskeyttää sellainen puheenvuoro. Puheenjohtajan järjestyksen pitämiseen tähtäävä jämäkkä prosessinjohto edistää omalta osaltaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin onkin Suomea koskeneessa tapauksessa (*Nikula v. Finland* 21.3.2002) korostanut tuomioistuinten ja erityisesti tuomioistuimen puheenjohtajan roolia johtaa oikeudenkäyntiä niin, että asianosaiset käyttäytyvät sopivalla tavalla ja että oikeudenmukainen oikeudenkäynti voisi näin toteutua.

Puheenjohtajan antamia määräyksiä tulee sekä oikeudenkäyntiin osallistuvan henkilön että istutokäsittelyyn paikalle tulleen yleisön noudattaa. Puheenjohtajan velvollisuuksien osalta pykälän sanamuotoa on yksinkertaistettu. Sanamuodon modernisoinnilla pyritään samalla korostamaan tuomarin prosessinjohtoon tärkeyttä. Ehdotettu säännös vastaa kuitenkin asiallisesti jo voimassa olevaa oikeutta.

Voimassa olevan pykälän sanamuodon mukaan oikeuden istuntohuoneesta voidaan poistaa henkilö, joka ei noudata puheenjohtajan määräyksiä. Säännöstä ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että puheenjohtaja voi määrätä poistettavaksi istuntosalista henkilön, joka häiritsee käsittelyä tai käyttäytyy muutoin sopimattomasti.

Pykälä koskisi kaikkia niitä tuomioistuinta, joihin oikeudenkäymiskaaren säännöksiä sovelletaan.

7 §. Pykälä sisältäisi säännökset niistä kurinpitoseuraamuksista, joita tuomioistuimella olisi käytössään prosessinjohtovaltansa toteuttamiseksi. Pykälää sovellettaisiin kaikkiin oikeudenkäyntiin osallistuviin henkilöihin riippumatta heidän oikeudellisesta asemastaan oikeudenkäynnissä. Pykälää sovellettaisiin myös yleisöön.

Ehdotetun pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan kurinpitoseuraamus voitaisiin määrätä henkilölle, joka ei noudata oikeuden puheenjohtajan saman luvun 6 §:n nojalla antamia määräyksiä. Voimassa olevan lain mukaan rangaistukseen tuomitaan se, joka ei toteuta oikeutta tai sen puheenjohtajaa. Ehdotuksessa säännöksen sanamuotoa täsmennetään viittaamalla puheenjohtajan 6 §:n nojalla antamiin määräyksiin. Kuten nykyisinkin seuraamus voitaisiin siten määrätä järjestyksen ylläpitämiseksi annettujen määräysten rikkomisesta.

Ehdotetun pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan kurinpitoseuraamus voitaisiin määrätä myös henkilölle, joka käyttää istunnossa tai tuomioistuimeen annetussa kirjoituksessa tuomioistuimen arvoa loukkaavaa tai muutoin sopimatonta puhe- tai kirjoitustapaa. Voimassa olevassa laissa on säädetty rangaistavaksi loukkaavan tai epäkunnioittavan puhe- tai kirjoitustavan käyttäminen. Koska voimassa olevassa laissa mainittu epäkunnioittava puhe- tai kirjoitustapa on myös tuomioistuimen arvoa loukkaavaa tai muutoin sopimatonta, erillinen maininta siitä ehdotetaan poistettavaksi. Ehdotuksessa tuomioistuimen arvoa loukkaavan tai muutoin sopimattoman puhe- tai kirjoitustavan käyttämisellä tarkoitetaan siten asiallisesti samaa menettelyä, joka voimassa olevassa laissa on säädetty rangaistavaksi.

Ehdotetun pykälän 1 momentin 3 kohdassa on yleissäännös, jonka mukaan kurinpitoseuraamus voidaan määrätä myös silloin, kun henkilö häiritsee käsittelyä tai käyttäytyy sopimattomasti muutoin kuin 1 ja 2 kohdissa mainituilla tavoilla. Asiallisesti säännöksellä tarkoitetaan vastaavaa menettelyä, jota voimassa olevassa laissa on tarkoitettu käsittelyn häiritsemisellä ja tuomioistuimen arvon loukkaamisella.

Toisin kuin voimassa olevan oikeuden mukaan oikeudenkäynnin häiritseminen ei olisi enää erikseen kriminalisoitu teko eikä siitä tuomittaisi rikosoikeudelliseen rangaistukseen. Oikeudenkäynnin häiriöttömän kulun turvaamiseksi on kuitenkin välttämätöntä, että oikeudella on käytettävissään tehokkaita sanktioita sitä vastaan, joka ei noudata oikeuden antamia järjestysmääräyksiä tai muutoin käyttäytyy asiattomasti tai sopimatto-

masti. Tämän vuoksi ehdotetaan kurinpidollisia seuraamuksia, joita olisivat järjestyssakko ja säilöön ottaminen.

Tuomioistuin voisi tuomita oikeudenkäyntiä häiritsevän henkilön järjestyssakkoon. Järjestyssakko ei olisi rikosoikeudellinen rangaistus eikä siihen sovellettaisi rikoslain säännöksiä. Järjestyssakkoa ei siten tuomittaisi päiväsakkoina kuten nykyisin vaan kysymyksessä olisi euromäärältään kiinteä summa. Järjestyssakon enimmäismäärä säädettäisiin laissa. Järjestyssakon enimmäismääräksi ehdotetaan 1 000 euroa. Sakon määrää harkittaessa tulisi ottaa huomioon rikkomuksen vakavuus sekä mahdollisuuksien mukaan sakotetun maksukyky. Koska järjestyssakko ei enää olisi rikosoikeudellinen seuraamus eikä se myöskään olisi uhkasakko, sitä ei voitaisi muuntaa vankeudeksi. Sen sijaan maksamaton järjestyssakko perittäisiin sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) mukaisesti.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan uutena kurinpitoseuraamuksena säilöön ottamista. Jos 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa järjestyssakko ei olisi riittävä toimenpide häiriön poistamiseksi, tuomioistuin voisi määrätä oikeudessa henkilökohtaisesti läsnä olevan henkilön otettavaksi välittömästi säilöön ja pidettäväksi säilössä enintään 24 tunnin ajan.

Samoin kuin pykälän 1 momentin säännöstä järjestyssakosta ehdotettua 2 momentin säännöstä säilöön ottamisesta voitaisiin soveltaa kaikkiin oikeudenkäyntiin osallistuviin henkilöihin heidän asemastaan riippumatta sekä yleisöön. Oikeudenkäynnin häiritseminen voi tapahtua 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa myös muulloin kuin oikeuden istunnon aikana. Säilöön ottamista koskevaa säännöstä sovellettaisiin kuitenkin vain oikeudessa henkilökohtaisesti läsnä olevaan henkilöön. Oikeudenkäyntiä häiritsevä yleisö voidaan poistaa istuntosalista pysyvästi OK 14 luvun 6 §:n nojalla. Siten yleensä ei olisi tarvetta soveltaa säännöstä säilöön ottamisesta yleisöön.

Jos asianosainen otettaisiin säilöön, tuomioistuimen olisi harkittava, voitaisiinko asian käsittelyä asianosaisen poissa ollessa jatkaa. Jos asianosaisella olisi oikeudenkäyntiavustaja, asianosainen voisi poissaolonsa ajaksi valtuuttaa avustajan toimimaan hänen

asiamiehenään. Jos asian käsittelyä ei voitaisi asianosaisen poissa ollessa jatkaa, käsittely olisi keskeytettävä tai sitä olisi lykättävä.

Jos asianosaisen asiamies tai avustaja otettaisiin säilöön, asianosaiselle olisi annettava mahdollisuus uuden asiamiehen tai avustajan hankkimiseen, minkä vuoksi asian käsittely olisi tarvittaessa keskeytettävä tai sitä olisi lykättävä.

Koska säännöksen tarkoituksena on häiriön poistaminen eikä häiriötä aiheuttaneen henkilön rankaiseminen, säännös tulisi sovellettavaksi todistajaan vain niissä tapauksissa, joissa todistajan kuulemista olisi tarpeellista jatkaa. Jos todistaja otettaisiin säilöön, asian käsittelyä jatkettaisiin muilta osin ja todistajaa kuultaisiin sen jälkeen, kun hän olisi vapautunut säilöstä. Tarvittaessa asian käsittely keskeytettäisiin tai sitä lykättäisiin.

Asianmukaiseen prosessinjohtoon kuuluu, että puheenjohtajan tulisi yleensä ensin varoittaa oikeudenkäyntiä häiritsevää tai sopimattomasti käyttäytyvää henkilöä siitä, että mikäli hän jatkaa häiritsevää käyttäytymistään, hänelle määrätään kurinpitoseuraamus. Varoituksen antamista ei kuitenkaan ehdoteta kurinpitoseuraamuksen määräämisen edellytykseksi, koska häiritsevä käyttäytyminen voi olla luonteeltaan sellaista, että varoituksen antamisella ei voida estää sen jatkumista.

Ehdotettu säilöön ottaminen olisi ankarin tuomioistuimen käytettävissä oleva järjestyksen säilyttämiskeino. Tämän vuoksi säilöön ottamista tulisi käyttää vain, mikäli häiriötä ei muilla keinoilla saada poistettua. Henkilö voitaisiin kuitenkin määrätä otettavaksi säilöön, vaikka häntä ei olisi tuomittu menettelystään 1 momentin nojalla järjestyssakkoon. Järjestyssakon tuomitseminen ei ole tarkoituksenmukaista niissä tapauksissa, joissa on etukäteen selvää, että se ei ole riittävä toimenpide häiriön poistamiseksi. Tilanne voi olla tällainen esimerkiksi silloin, kun voimakkaasti päihtynyt henkilö aiheuttaa häiriötä istunnossa.

Vaikka järjestyksen noudattamisen valvonta osana prosessinjohtoa on oikeuden puheenjohtajan tehtävä, seuraamuksen oikeudenkäynnin häiritsemisestä määräisi pykälän 3 momentin mukaan tuomioistuin eikä yksin sen puheenjohtaja. Tältä osin ehdotus vastaa voimassa olevaa oikeutta.

Kurinpitoseuraamuksen teho perustuu siihen, että se tuomitaan heti rikkomuksen tapahduttua eikä myöhemmin järjestettävässä erillisessä menettelyssä. Tämän vuoksi on tarkoituksenmukaista, että tuomioistuin voi määrätä seuraamuksen omasta aloitteestaan kuten nykyisinkin. Koska seuraamusta ei määrätä heti rikkomuksen tapahduttua silloin, kun tuomioistuimeen annettu kirjoitus on sisällöltään tuomioistuimen arvoa loukkaava tai muutoin sopimaton, ehdotuksessa pykälästä on poistettu lausuma siitä, että tuomioistuin tuomitsee seuraamuksen heti. Aikaisempaa järjestyksensäistuksen tuomitsemisessa noudatettua käytäntöä ei kuitenkaan ole tarkoitus muuttaa. Istunnossa tapahtuvan häirinnän osalta seuraamus tuomitaisiin heti rikkomuksen tapahduttua kuten nykyisinkin.

Pykälän sanamuotoa ehdotetaan tarkistettavaksi sen vuoksi, että oikeudenkäynnin häiritseminen ei olisi enää kriminalisoitu teko eikä siitä tuomitaisi järjestyksensäistusta vaan kurinpitoseuraamus. Sen sijaan jos pykälän 1 momentissa tarkoitettu teko täyttäisi jonkin rikoksen tunnusmerkistön, kurinpitoseuraamuksesta tehty päätös ei estäisi nostamasta syytettä tästä rikoksesta. Säännös vastaa tältä osin voimassa olevaa oikeutta. Järjestyssakkoa ja säilöön ottamista koskevaan päätökseen saisi erikseen hakea muutosta valittamalla.

15 luku. Oikeudenkäyntiasiamiehestä

14—16 §. Pykälien sisältämät vanhentuneet rangaistussäännökset ehdotetaan kumottavaksi.

17 luku. Todistelusta

9 §. Pykälän 1 momentissa säädetään todisteen ottamisesta vastaan asianosaisen esteettömästä poissaolosta huolimatta ja 2 momentissa siitä, milloin todiste on asianosaisen saapuvilla ollessa otettava vastaan uudelleen. Pykälän 1 momentti säilyisi ennallaan, jolloin rikosasioissa todiste voidaan ottaa vastaan vastaajan esteettömästä poissaolosta huolimatta ainoastaan, jos tuomioistuin harjoittaa sen soveliaaksi. Säännös koskee todisteen ottamista vastaan sekä pääkäsittelyssä

että pääkäsittelyn ulkopuolella. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että asianosaisen poissa ollessa vastaan otettua todistetta ei tarvitsisi ottaa vastaan uudelleen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 3 a §:ssä säädettyissä tilanteissa. Tällöin henkilötodistelua on otettu pääkäsittelyssä vastaan tilanteessa, jossa vastaaja ei ole noudattanut määräystä saapua sakon uhalla tuomioistuimeen. Edellä mainitun 3 a §:n 3 momentissa säädetään siitä, millä edellytyksillä todistelu on vastaajan saapuvilla ollessa otettava vastaan uudelleen.

36 §. Jos todistaja jää pois ilman laillista estettä tai poistuu luvatta, todistaja tuomitaan asetettuun uhkasakkoon ja tuomioistuin voi määrätä todistajan tuotavaksi heti tuomioistuimeen, jollei asian käsittelyä päätetä jatkaa myöhemmin. Jos asian käsittelyä päätetään jatkaa toisessa istunnossa, on asetettava korkeampi uhkasakko tai, jos aihetta on, määrätävä hänet tuotavaksi. Tuotavaksi määrätty todistaja saadaan ottaa säilöön. Todistajan vapaudenmenetyksessä tässä momentissa tarkoitusta syystä saa kuljetusaikoihin kestää enintään viisi vuorokautta.

Ehdotuksen mukaan jos todistajan tai muun todistelutarkoituksessa henkilökohtaisesti kuultavan käyttäytymisen perusteella on aihetta olettaa, ettei hän tule noudattamaan kutsua saapua tuomioistuimeen, tuomioistuin voi määrätä hänet tuotavaksi heti ensimmäiseen istuntoon. Nykyisin rikosasioiden osalta vastaaja voidaan ROL 8:5:n 2 momentin perusteella määrätä tuotavaksi pääkäsittelyyn, jos hänen käyttäytymisen perusteella on aihetta olettaa, ettei hän noudata määräystä saapua henkilökohtaisesti tuomioistuimeen. Tarkoituksena säännöksellä on ottaa huomioon tilanne, jossa jo etukäteen on selvää, ettei todistaja aio sakon uhasta huolimatta saapua paikalle pääkäsittelyyn. Vastaava säännös koskien asianosaisia riita-asioissa on OK 5:28:n 3 momentissa.

Esimerkkinä tilanteesta, jossa tällaista niin sanottua ennakkonoutoa saatettaisiin voida käyttää olisi tilanne, jossa todistaja ei ole vapaaehtoisesti saapunut myöskään kuulusteltavaksi asian esitutkinnassa (ks. HE 82/1995 vp, s. 75 ja s. 107). Jotta tuomioistuimella olisi yksittäistapauksessa edellytyksiä arvioida ehdotetun säännöksen soveltamista, sille

olisi soveliaalla tavalla toimitettava tieto sanotunlaisesta todistajan käyttäytymisestä esitutkinnassa.

Uusi säännös on tarpeen, jotta myös todistajien ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden osalta olisi mahdollisuus turvautua tähän niin sanottuun ennakkonoutoon.

45 §. Voimassa oleva pykälä sisältää säännöksen siitä, että tuomioistuin voi tarpeelliseksi katsoessaan määrätä syytetyn mielentilan tutkittavaksi. Siinä on myös säännös siitä, ettei syytettyä saa vastoin hänen tahtoaan määrätä mielentilatutkimukseen, ellei häntä pidetä vangittuna tai ellei rikoksesta, josta häntä syytetään, voi seurata ankarampaa rangaistusta kuin vuosi vankeutta. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä kävisi ilmi, millä edellytyksillä ja missä vaiheessa syytetyn mielentila voitaisiin määrätä tutkittavaksi. Ehdotettu muutos liittyy edellä ehdotettuun uuteen välituomiosääntelyyn oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 a §:ssä.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, että rikosasian vastaajan mielentila voidaan määrätä tutkittavaksi pääsääntöisesti vasta, kun hänen on välituomiossa todettu menetelleen syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädetyllä tavalla. Siinä ehdotetaan myös säädettäväksi vastaajan tahdon ja rikoksen laadun merkityksestä mielentilatutkimuksen edellytyksiä harkittaessa. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännökset mielentilatutkimuksesta päättämisestä tietyissä tapauksissa jo esitutinnan aikana tai ennen kuin tuomioistuin käsittelee asiaa pääkäsittelyssä. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännökset muutoksenhausta mielentilatutkimukseen määräämistä koskevaan päätökseen ja 4 momenttiin nykyistä lainsäädännöstä vastaava säännös siitä, että mielentilan tutkimisesta ja sitä varten melisairaalaan ottamisesta säädetään erikseen.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan syytetyn määrääminen mielentilatutkimukseen edellyttää, että tuomioistuin on ehdotetun oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 a §:n perusteella antamassaan välituomiossa todennut vastaajan menetelleen syytteessä kuvatulla rangaistavaksi sää-

detyllä tavalla. Mielentilatutkimukseen määrittämisen edellytykseksi siten tulisi se, että tuomioistuimien katsoo asianosaisille julistettavalla tai annettavalla välituomiolla vastaajan menetelleen rangaistavaksi säädetyllä tavalla. Ehdotuksella pyritään siihen, ettei mielentilatutkimukseen voitaisi määrätä henkilöä, joka myöhemmin todettaisiin syyttömäksi itse tekoon. Käytännössä tuomioistuimet tänäkin päivänä tekevät päätösharkinnan siitä, onko syytetty syyllistynyt rangaistavaksi säädetyyn tekoon, vaikka siitä ei eri tuomiota tehdäkään. Ehdotetun säännöksen mukaan mielentilatutkimukseen määrittämisen edellytyksenä on, että tällainen välituomio on tehty. Välituomion sisältöä on käsitelty edellä ehdotetun oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5a §:n perusteluissa.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan perusteella edellytyksenä olisi, että syytetyn mielentilan tutkiminen olisi perusteltua. Tuomioistuimen on pääkäsittelyssä esiin tulleiden seikkojen perusteella harkittava, onko tutkiminen tarpeellista. Päätöksen tekeminen ei edellytä, että joku asianosaisista sitä pyytää. Tuomioistuimien voi tehdä päätöksen viran puolesta. Tällöin asianosaisia on tietenkin kuulemisperiaatteen mukaisesti kuultava asiasta ja heille on annettava mahdollisuus lausua käsityksensä tutkimuksen tarpeellisuudesta. Käytännössä pyyntö mielentilatutkimukseen määrittämisestä tehdään joko syyttäjän tai syytetyn toimesta. Silloin kun pyyntö mielentilan tutkimisesta tehdään, on sille esitettävä perusteet. Pelkkä pyyntö ei ole riittävä. Pyyntönsä tueksi on tarkoituksenmukaista esittää esimerkiksi psykiatrin antama lääkärintodistus mielentilatutkimuksen tarpeellisuudesta. Hyvin usein syytetty, jonka mielentilan tutkimisen tarpeellisuus tulee harkittavaksi, on tutkintavankina. Tällöin on myös alustava asiantuntija-arvio mielentilatutkimuksen tarpeellisuudesta helposti hankittavissa. Tätä ei kuitenkaan esitetä mielentilatutkimusta koskevan päätöksen edellytykseksi. Tuomioistuimien voi harkita mielentilatutkimuksen tarpeellisuutta pelkästään pääkäsittelyssä muutoin esiin tulleiden seikkojen perusteella. Mielentilatutkimuksen tarpeellisuus voi ajankohtaistua jo esimerkiksi syytteessä tarkoitettua teon laadun tai vastaajan kuulemisen perusteella. Tuomioistuimien voi myös tarvittaessa

pyytää asiantuntijalausunnon mielentilatutkimuksen tarpeellisuudesta OK 17 luvun säännösten perusteella.

Tuomioistuimen tulee harkinnassaan päätyä siihen, että mielentilan tutkiminen on perusteltua. Siten päätöstä mielentilatutkimuksen tekemisestä ei tule tehdä pelkästään sillä perusteella, että vastaaja on sitä pyytänyt. Nykyisin suurimman osan syytetyistä, joille mielentilatutkimus on tehty, on todettu olleen täydessä ymmärryksessä. Vaikka pelkästään siitä seikasta, että syytetyn todetaan olleen täydessä ymmärryksessä, ei voida päätellä, että tutkimus on ollut tarpeeton, osa näistä mielentilatutkimuksista on saattanut olla rikosoikeudenkäynnin näkökulmasta tarpeettomia. Toinen asia on, että mielentilatutkimus saattaa lisätä tutkitun omaa hoitomotiivaatiota ja antaa häntä myöhemmin hoitavalle henkilökunnalle arvokasta tietoa.

Tuomioistuimen tulisi harkinnassaan päätyä siihen, että esiin tulleiden seikkojen perusteella on oltava syytä epäillä, että syytetty ei ole täysin syyntakeinen. Mikäli tuomioistuimien harkinnassaan päätyy siihen, että syytetty on täysin syyntakeinen eikä vähentynyttä syyntakeisuutta tai kokonaan syyntakeettomuutta ole syytä epäillä, ei mielentilatutkimuksen tekeminen olisi säännöksen mukaan perusteltua.

Pykälän 1 momentin 3 kohtaan ehdotetaan otettavaksi nykyisessä laissa oleva säännös, että mielentilatutkimusta ei saa määrätä yleensä tehtäväksi vastoin syytetyn tahtoa. Silloin, kun syytetty on vangittuna, päätös voidaan tehdä vastoin hänen tahtoaan. Kuten nykyisenkin lain mukaan mielentilatutkimus voidaan määrätä tehtäväksi vastoin tahtoa myös rikoksissa, joista voi seurata ankarampi rangaistus kuin vuosi vankeutta. Käytännössä tuomioistuimet varsin harvoin määräävät mielentilatutkimuksen tehtäväksi vastoin syytetyn tahtoa. Koska tilanteet ovat varsin erilaisia, on kuitenkin oltava mahdollista määrätä tutkimus tehtäväksi myös silloin, kun syytetty sitä vastustaa. Syytetyn tahdon selvittäminen edellyttää tietysti syytetyn kuulemistasiasta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan mahdollisuutta määrätä mielentila tutkittavaksi joissakin tapauksissa jo esitutinnan aikana tai ennen kuin asiassa pidetään pääkäsittely tai

asian käsittely tuomioistuimessa on alkanut. Tuomioistuin voisi tällaisen päätöksen tehdä vain syyttäjän, rikoksesta epäillyn tai epäillyn edunvalvojan esityksestä. Muut tahot, kuten esimerkiksi asianomistaja, eivät olisi legitiimoituja esityksen tekemiseen. Koska tällaisissa tapauksissa teon esitutkinta on kesken, ei tuomioistuin voisi myöskään tehdä päätöstä viran puolesta. Asiahan ei ole kuin mahdollisen pakkokeinon osalta tuomioistuimen käsiteltävänä. Sen vuoksi päätöksen tekeminen edellyttää tuomioistuimelle tehtyä esitystä.

Edunvalvojan asiavaltuus hakea mielentilatutkimukseen määräämistä on tarpeen niitä käytännön tilanteita varten, joissa esimerkiksi verekseltään henkirikoksesta kiinni jäänyt epäilty vajooa tai on jo ennen tekoa vajonnut syvään psykoosiin, jonka vuoksi häntä ei välttämättä pystytä lainkaan kuulemaan. Näissä tapauksissa hänelle on joka tapauksessa määrättävä edunvalvoja. Tällaisessa tilanteessa on usein tarkoituksenmukaista, että epäilty määrätään mielentilatutkimukseen jo esitutkinnan aikana ja että edunvalvojakin voi tätä esittää.

Edellytyksenä mielentilatutkimuksen tekemiselle ennen pääkäsittelyä olisi se, että rikoksesta epäilty on esitutkinnassa tunnustanut syyllistyneensä rangaistavaksi säädettyyn menettelyyn tai mielentilatutkimuksen tarve on muutoin selvä. Tämän edellytyksen soveltaminen edellyttää käytännössä myös sitä, että tunnustamisen luotettavuutta ei ole aihetta epäillä. Esimerkiksi monissa henkirikoksissa ei ole epäselvyyttä tekijästä eikä teosta. Käytännössä tämä edellyttää sitä, että syyttaja on tehnyt ainakin alustavan syyteharkinnan epäilystä teosta. Varsinaisesti oikeudellisesti sitovaa tunnustusta ei henkilö voi antaa tilanteessa, jossa hän esimerkiksi henkisen toimintansa häiriytymisen vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan tai huolehtimaan itseään koskevista asioista. Näitä tilanteita varten lainkohtaan esitetään säädettäväksi se mahdollisuus, että mielentilatutkimukseen voitaisiin määrätä jo ennen pääkäsittelyä, jos mielentilan tutkimisen tarve on muutoin selvä.

Mielentilatutkimus voitaisiin tämän säännöksen perusteella tehdä myös silloin, kun syyttäjän syyteharkinta on valmistunut ja juttu on tullut vireille käräjäoikeudessa. Mielentilatutkimus voitaisiin tehdä melko pian rikoksen jälkeen, jolloin siitä on mahdollista saada luotettavampi tuloskin. Edellytyksenä olisi myös, että rikoksesta epäilty ei vastusta mielentilatutkimuksen tekemistä. Koska asiaa ei vielä ole käsitelty tuomioistuimessa, olisi epäillyn omalle tahdolle sen vuoksi annettava ratkaiseva merkitys. Tuomioistuimen on tällaisissa tapauksissa kuultava epäiltyä hänen tahtonsa varmistamiseksi. Kuuleminen voi tapahtua vapaamuotoisesti. Koska tuomioistuimen on varmistauduttava epäillyn omasta halukkuudesta, kuuleminen on syytä järjestää istunnossa. Usein tämä on mahdollista ja tarkoituksenmukaista toteuttaa esimerkiksi pakkokeinoistunnon yhteydessä. Käytännössä mielentilan tutkiminen esitutkinnan aikana tai ennen pääkäsittelyä olisi mahdollista vain jutuissa, jotka ovat rikosoikeudellisesti vaikuttavilta tapahtumatiedoilta jo siihen mennessä tehdyn esitutkinnan perusteella selviä. Kyse on siten poikkeuksellisesta menettelystä. Pääsääntöisesti mielentilatutkimukseen määrättäisiin vasta 1 momentin mukaisesti annetussa välituomiossa.

Mikäli mielentilatutkimusta koskeva pyyntö tehtäisiin jo esitutkintavaiheessa, ei kuitenkaan olisi estettä sille, että esitutkinta suoritettaisiin loppuun ja päätettäisiin vireillä olevasta mielentilatutkimuksesta huolimatta. Näin asian jatkokäsittelyyn ja siirtämiseen syyteharkintaan ei tulisi mielentilatutkimuksen valmistumisen odottamisesta johtuvaa viivettä.

Ehdotetun säännöksen mukaan tuomioistuin olisi päätösvaltainen 2 momentissa tarkoitettussa asiassa pakkokeinolain 1 luvun 9 §:n 2 momentissa säädetyssä kokoonpanossa eli kun käräjäoikeudessa on yksin puheenjohtaja. Myös istunnon pitämisestä olisi voimassa, mitä sanotussa lainkohdassa säädetään. Käytännössä istunto voidaan siten pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös muutoksenhausta. Nykyisessä laissa ei tällaista säännöstä ole. Mielentilatutkimusta koskevaan päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Tältä osin ehdotettu säännös vastaa pakkokeinolain 1 luvun 27 §:n säännöstä. Ehdotetun säännöksen mukaan mielentilatutkimukseen mää-

rätty saa kannella päätöksestä ilman määräaikaa. Kantelumahdollisuus on syytä kirjata nimenomaan lakiin. Kantelu on asian luonteen vuoksi käsiteltävä kiireellisenä. Käytännössä useimmat mielentilatutkimukseen määrättyt ovat vangittuina asian johdosta. Ehdotettu kantelumahdollisuus vastaakin pakkokeinolaissa olevaa menettelyä.

Ehdotettu *4 momentti* vastaa sisällöltään voimassa olevaa lakia siitä, että mielentilan tutkimisesta ja sitä varten mielisairaalaan ottamisesta on muutoin noudatettava, mitä siitä erikseen on säädetty.

29 luku. Oikeudenkäynnin väärinkäyttämisestä

Luku sisältää vanhentuneet rangaistussäännökset oikeudenkäynnin väärinkäyttämisestä. Luku ehdotetaan kumottavaksi.

1.3. Esitutkintalaki

4 §. Nykyisen lain 3 momentissa on säännös siitä, että syyttäjä voi tietyin edellytyksin tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai se lopetetaan, jos syyttäjä tulee jättämään syytteen nostamatta niin sanotulla seuraamusluontoisella syyttämättäjättämisperusteella. Lainkohdassa on viittaus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 ja 8 §:ään ja niitä vastaaviin lainkohtiin.

Esityksessä ehdotetaan pykälään lisättäväksi uusi *4 momentti*, jossa syyttäjän mahdollisuuksia esitutkinnan johtajan esityksestä lopettaa esitutkinta laajennettaisiin. Ehdotuksen mukaan syyttäjä voisi myös määrätä, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatisi esitutkinnan jatkamista.

Ehdotuksen tarkoituksena on mahdollistaa esitutkintaresurssien tarkoituksenmukainen ja tehokas hyödyntäminen. Esimerkiksi talousrikollisuuden tutkinta toimisi tehokkaammin, jos jo esitutkinnan alkuvaiheessa sitä voitaisiin kohdentaa nykyistä tarkemmin. Tutkinnan lopputuloksen kannalta on hyödyllistä, jos syyttäjä voi nykyistä voimakkaammin ra-

jata esitutkintaa ennakoitavissa olevan rikosprosessin lopputuloksen mukaisesti. Yhteiskunnan voimavarojen kannalta on järkevää, että jos esimerkiksi tutkittavana olevassa rikoskokonaisuudessa on useita erilaisia ja eri vakavuusasteisia rikoksia, tällaisissa tapauksissa voitaisiin nykyistä enemmän keskittyä törkeimpiin rikoksiin ja keskeyttää tutkinta muiden tai joidenkin epäilyksien osalta. Lainkohdassa on tarkoitus mahdollistaa harvintaa tilanteessa, jossa tavanomaisesti esitutkinta on yksinkertaista suorittaa, mutta asia jostakin poikkeuksellisesta syystä vaatii laajaa ja perusteellista tutkintaa. Tällöin suhteellisuusperiaatetta voitaisiin käyttää ja luopua laajoista lisätutkinnoista. On kuitenkin huomattava, että lainkohta edellyttäisi tutkinnan jatkamisesta aiheutuvien kustannusten selvää epäsuhtaa tutkittavana olevan asian laatuun ja mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen.

Uuden lainkohdan nojalla esitutkinta voitaisiin keskeyttää myös silloin, kun jo toimitettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella olisi varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muilla kuin seuraamusluontoisilla syyttämättäjättämisperusteilla. Säännöstä voitaisiin soveltaa niihin syyttämättäjättämisperusteisiin, joita ei mainita lainkohdan 3 momentissa. Esitutkinnan keskeyttäminen olisi siten mahdollista esimerkiksi myös silloin, kun syyteoikeus on vanhentunut. Säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi silloin, jos syyttäjä katsoisi kysymyksen olevan teon lievästä tekomuodosta, jonka osalta syyteoikeus olisi vanhentunut, eikä perustekomuodosta, josta syyte voitaisiin vielä nostaa. Samoin esitutkinta voitaisiin keskeyttää, jos syyttäjä katsoisi, ettei kysymyksessä ole rikos. Esitutkinnassa selvitetään rikos ja kerätään näyttö rikoksen tapahtumisesta, joten näytön puuttumisen perusteella esitutkinta voitaisiin keskeyttää vain poikkeuksellisissa tilanteissa. Kuitenkin silloin kun olisi jo toimitettujen esitutkintatoimenpiteiden vuoksi varsin todennäköistä, ettei riittävää näyttöä saada, syyttäjä voisi päättää esitutkinnan rajoittamisesta myös näytön puuttumisen vuoksi. Myös tämän lainkohdan tulkinnassa huomiota tulisi kiinnittää siihen, olisivatko lisätutkinnasta aiheutuvat kustannukset epäsuhteessa siitä toden-

näköisesti saatavaan hyötyyn.

Ehdotus täydentäisi esitutkintalain 43 §:n 2 momentin 1 kohdan sääntelyä. Viimeksi mainitussa lainkohdassa mahdollistetaan esitutkinnan lopettaminen saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi. Näin voidaan menettellä, jos tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty taikka ettei asiassa voida nostaa ketään vastaan syytettä tai muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaadetta. Tämän lainkohdan soveltaminen kuitenkin edellyttää, että kysymys on selvästä tapauksesta. Vaikeampien rikosoikeudellisten tulkintakysymysten arviointi kuuluu syyttäjälle. Esitutkinnan keskeyttämisestä ehdotetun lainkohdan nojalla päättäisikin syyttäjä tutkinnanjohtajan esityksestä.

Esitutkinnan keskeyttäminen edellyttäisi aina lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan toimittamista. Pelkäämään asianomistajan mahdollisen vahingonkorvausvaatimuksen toteuttamisen johdosta, esitutkinnan keskeyttämiselle ei olisi estettä, jollei kysymyksessä ole tärkeä etu. Uuden lainkohdan nojalla ei sen sijaan voitaisi tehdä päätöstä siitä, ettei esitutkintaa lainkaan aloiteta. Ehdotus liittyy sisäisen turvallisuuden ohjelmaan.

5 §. Ehdotettuun kirjalliseen menettelyyn liittyen esitutkintalain säännöksiä niistä asioista, joita esitutkinnassa pitää selvittää, tulisi täydentää. Luontevimmin suostumuksen ja tunnustuksen tiedustelu ja vastauksen kirjaaminen käy nimenomaan henkilön kuulustelun yhteydessä. Ehdotuksen mukaan esitutkinnassa tulisi niiden seikkojen lisäksi, joita nyt voimassa olevan lain mukaan tulee selvittää, selvitettäväksi, suostuvatko rikoksesta epäilty ja asianomistaja asian käsittelemiseen käräjäoikeudessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä.

Pykälää vastaava muutos olisi tehtävä samalla esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 16 §:n säännökseen siitä, mitä merkintöjä kuulustelupöytäkirjaan tehdään.

40 §. Esityksessä ehdotetaan pykälän 4 momenttia täydennettäväksi siten, että paitisi asianomistajalle määrätyle oikeudenkäyntiavustajalle niin myös epäillylle määrätyle puolustajalle olisi lähetettävä jäljennös esitutkintapöytäkirjasta. Asianosaisia tulisi tas-

säkin suhteessa kohdella tasapuolisesti. Muutoksesta ei aiheutuisi lisätyötä tai kustannuksia, koska epäillylle määrätyn puolustajan tulee joka tapauksessa tilata jäljennös esitutkintapöytäkirjasta itselleen. Kun epäillyn puolustaja kuitenkin tilaa pöytäkirjan, on tarkoituksenmukaista jo alun perin kopioida aineisto riittävän monelle taholle. Puolustajan työmäärää puolestaan vähentää se, ettei hänen enää tarvitse erikseen tilata pöytäkirjaa.

Samalla esityksessä ehdotetaan oikeistavaksi nykyisen pykälän 4 momentin virheellinen viittaus ROL 2 luvun 1 §:ään. Nykyisin asianomistajan oikeudenkäyntiavustajasta säädetään nimittäin ROL 2 luvun 1 a §:ssä. Ehdotuksen mukaan asianomistajalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n nojalla määrätyle oikeudenkäyntiavustajalle olisi lähetettävä jäljennös esitutkintapöytäkirjasta.

1.4. Pakkokeinolaki

1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

15 §. *Läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä.* Ehdotuksen mukaan vangitsemisasiat voitaisiin tietyin edellytyksin jatkossa käsitellä videokokouksena ja tämä edellyttää tiettyjen pakkokeinolain säännösten tarkistamista. Voimassa olevan 15 §:n 2 momentin mukaan vangittavaksi vaadittu, joka on pidätetty, on tuotava tuomioistuimeen ja häntä on kuultava siellä vaatimuksesta. Säännöstä ehdotetaan siksi muutettavaksi siten, että vangittavaksi vaaditun henkilökohdainen kuuleminen voisi tapahtua myös teknisten apuvälineiden avulla. Muilta osin pykälää ei ehdoteta muutettavaksi.

Jos tuomioistuin harkitsisi sen soveliaaksi, vangittavaksi vaaditun kuuleminen voisi tapahtua siten, että vangittavaksi vaadittua ei tuotaisi tuomioistuimeen, vaan hän osallistuisi oikeudenkäyntiin videoneuvottelun tai muun teknisen tiedonvälitystavan avulla. Jotta vangittavaksi vaadittu pystyisi täysipainoisesti sekä seuraamaan istutokäsittelyä että itse aktiivisesti osallistumaan siihen koko istutokäsittelyn ajan, säännöksessä edellytetään sellaisen teknisen tiedonvälitystavan käyttämistä, jossa käsittelyyn osallistuvilla

on sekä puhe- että näköyhteys keskenään. Pelkästään puhelinkuulustelu ei siten tulisi tämän lainkohdan nojalla kysymykseen. Teknisten apuvälineiden hyödyntäminen ei siten heikentäisi vangittavaksi vaaditun asemaa oikeudenkäynnissä. Hänen suostumustaan menettelyn käyttämiselle ei myöskään vaadittaisi. Videokokouksena järjestettävässä istunnossa vastaajan normaali kyselyoikeus voidaan turvata. Jo nykytekniikan mukaisilla laitteilla videoneuvottelu vastaa hyvin pitkälle normaalia välitöntä suullista oikeudenkäyntiä.

Voimassa olevan lain mukaan pidätetylle on varattava tilaisuus käyttää avustajaa vaatimusta käsiteltäessä. Säännöstä ei ehdoteta muutettavaksi. Myös videokokouksena järjestettävässä vangittavaksi vaaditun kuulemisessa hänellä olisi mahdollisuus käyttää oikeudenkäyntiavustajaa. Vastaajan oikeudenkäyntiavustaja voisi olla joko samassa paikassa päämiehensä kanssa, esimerkiksi poliisivankilassa, jolloin hänkin osallistuisi käsittelyyn videokokouksen välityksellä, taikka sitten hän voisi olla tuomioistuimessa läsnä. Tämä käytännön järjestely olisi oikeudenkäyntiavustajan ja päämiehen välinen asia ja se voitaisiin toteuttaa siten kuin avustaja olisi päämiehensä kanssa parhaaksi katsonut.

Ehdotus mahdollistaisi vastaavasti sen, että vangitsemisvaatimuksen esittäjä voisi osallistua käsittelyyn videokokouksen välityksellä. PKL 1 luvun 15 §:n 1 momentin sanamuoto ei edellytä vangitsemisvaatimuksen esittäjän läsnäoloa itse oikeussalissa.

Videoneuvottelun tai muun teknisen tiedonvälitystavan käyttö olisi ehdotuksen mukaan aina tuomioistuimen tapauskohtaisessa soveliaisuusharkinnassa. Mikäli tuomioistuin pitäisi vangittavaksi vaaditun henkilökohtaisesta läsnäoloa istuntosalissa tarpeellisenä, vangittavaksi vaadittu tuotaisiin tuomioistuimeen kuultavaksi kuten tähänkin asti. Käytännössä vangittavaksi määrätyn oma mielipide voitaisiin ottaa huomioon päätettäessä siitä, käytetäänkö videoneuvottelua vangitsemisoikeudenkäynnissä vai ei. Videokokouksen käyttämisen puolesta voi puhua paitsi kustannus- ja muut tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat myös turvallisuustekijät. Vangitsemisoikeudenkäynti videokokouksena voi parantaa menettelyn turvallisuutta ja

kuljetuksiin liittyvät mahdolliset turvallisuusriskit vähenevät.

21 §. *Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten.* Voimassa olevan pykälän 2 momentin mukaan vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla kuuluksi syytteen nostamista varten asetetun määräajan pidentämistä koskevassa asiassa. Ehdotuksen mukaan vangitun henkilökohtainen kuuleminen tässä pykälässä tarkoitettussa käsittelyssä voisi tapahtua videoneuvottelun tai muun teknisen tiedonvälitystavan avulla samalla tavalla kuin vangitsemisvaatimuksen käsittely ehdotetun 15 §:n mukaan. Vastavasti kuin vangitsemisvaatimuksen käsittelyssä säännöksessä edellytetään sellaisen tiedonvälitystavan käyttämistä, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Kuulemistavan valinta olisi tuomioistuimen harkinnassa. Vangittu tuotaisiin tuomioistuimeen vain, mikäli tuomioistuin pitäisi sitä tarpeellisenä. Harkinnassa voitaisiin ottaa huomioon muun ohella samantyyppisiä asioita, joista on mainittu edellä 15 §:n perusteluissa. Muilta osin pykälää ei ehdoteta muutettavaksi.

22 §. *Vangitsemisasian uudelleen käsittely.* Vangitsemisasian uudelleen käsittelyä koskevan 1.1.2004 voimaan tulleen 22 §:n 3 momentin (646/2003) mukaan vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muutoin syytä. Myös tätä pykälää ehdotetaan muutettavaksi vastaavalla tavalla kuin edellä 15 ja 21 §:ää. Esityksessä ehdotetaan, että vangitun henkilökohtainen kuuleminen voisi tapahtua myös videoneuvottelun avulla siten, että vangittua ei tuotaisi tuomioistuimeen. Muilta osin pykälää ei ehdoteta muutettavaksi.

Vangittua olisi kuultava henkilökohtaisesti, jos vangittu niin haluaa tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muutoin syytä. Ehdotus henkilökohtaisen kuulemisen toteuttamisesta teknisiiä apuvälineitä hyödyntämällä vastaa ehdotettua vangitsemisvaatimuksen käsittelyä koskevaa 15 §:n säännöstä. Siten myös vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä henkilökohtainen kuuleminen voisi tapahtua käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa,

jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuimien harjoittamiseksi tämän kuulemistavan soveliaaksi. Jos tuomioistuin pitäisi sitä tarpeellisenä, vangittu olisi tuotava tuomioistuimeen.

5 a luku. Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

6 §. *Lupa-asian käsittely tuomioistuimessa.* Voimassa olevan lain 2 momentin mukaan vaatimuksen esittäjän tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava läsnä telepakkokeinoja koskevan vaatimuksen käsittelyssä. Esityksessä ehdotetaan, että myös tällainen telepakkokeinoja koskeva käsittely voitaisiin toteuttaa käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

1.5. Käräjäoikeuslaki

17 §. Ehdotettuun kirjalliseen menettelyyn liittyen ehdotetaan käräjäoikeuslakiin otettavaksi säännös, jonka mukaan laamanni voisi määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin toiminaan käräjäoikeuden puheenjohtajana ehdotetun ROL 5 a luvun mukaisessa kirjallisessa menettelyssä tietyin edellytyksin. Edellytykseksi ehdotetaan asetettavaksi, että tällöin rangaistukseksi ei voitaisi tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Tällä tavalla mahdollistettaisiin se, että vähäisemmissä rikoksissa notaarikin voisi asioita käsitellä kirjallisessa prosessissa yksin. Laamanni voisi antaa notaareille näissä asioissa yleismääräyksen, eikä jokaista yksittäistapaa varten tarvittaisi tätä tarkoittavaa erityismääräystä.

Käytännössä kirjallisen menettelyn käyttöönotto johtaisi siihen, että tuomioistuinharjoittelua suorittavien notaareiden perehdyttäminen, valvonta ja ohjaus tulisi käräjäoikeuksissa pohtia osittain uudelleen. Muun muassa sakkorangaistusten mittaamiseen liittyvien erityispiirteiden asianmukainen huomioiminen tulisi sisällyttää kirjallisessa menettelyssä asioita käsittelevien notaareiden koulutukseen.

Käräjäoikeuslain mukaan käräjäviskaali on toimivaltainen suorittamaan kaikkia niitä teh-

täviä, joita laamanni voi määrätä notaarin suorittamaan. Näin ollen myös käräjäviskaali olisi oikeutettu ratkaisemaan asioita kirjallisessa menettelyssä, jos rangaistukseksi tulee vain sakko.

1.6. Sakon täytäntöönpanosta annettu laki

1 §. Kuten edellä on todettu, nykyisin voimassa olevaa oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:n säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei siinä tarkoitettu seuraamus olisi enää rikosoikeudellinen sakko vaan se olisi euromääräinen kurinpitoseuraamus. Uusikin seuraamus olisi kuitenkin voitava panna myös täytäntöön. Tämän vuoksi sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:ää muutettaisiin siten, että myös uusi järjestyssakko-niminen seuraamus pantaisiin täytäntöön tuossa laissa säädettyssä järjestyksessä. Järjestyssakkoa ei voitaisi muuntaa vankeudeksi.

1.7. Sotilasoikeudenkäyntilaki

3 §. Tässä esityksessä ehdotettua kirjallista menettelyä voitaisiin käyttää myös sotilasoikeudenkäyntiasioissa. Sotilasoikeudenkäyntilain muutoksella halutaan turvata sotilajäsenten osallistuminen päätöksentekoon näissä asioissa myös silloin, kun asia ratkaistaisiin uusien säännösten mukaan ilman pääkäsittelyä. Tämän vuoksi ehdotetaan, että asia käsiteltäisiin puheenjohtajan ja kahden sotilajäsenen kokoonpanossa silloinkin, kun asia käsitellään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitettussa kirjallisessa menettelyssä. Kurinpitovalitusasioita käsitellessään tuomioistuin on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Lisäksi muutosehdotuksessa on otettu huomioon käräjäoikeuksien vuonna 1993 tapahtunut yhtenäistäminen.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Kuten edellä on tarkemmin selostettu, ROL 9 luvun 1 a §:ään esitetään lisättäväksi uusi 3 momentti, joka sisältäisi valtuutuksen oikeusministeriölle antaa tarkempia määräyk-

siä valtion korvausvelvollisuuden toteuttamisesta ja maksatusmenettelystä.

Korvausten maksatuksesta huolehtii oikeusministeriön Hämeenlinnan maksukeskus. Tuomioistuimia on tarpeen ohjeistaa menettelystä korvausten maksamisessa. Ohjeistus koskisi lähinnä tiedon kulkua eri tahojen välillä sekä maksatuksen menettelytapoja. Kyse on siten hallinnon sisäisestä ohjeistuksesta, joka ei vaikuta kansalaisten oikeuteen saada korvausta valtiolta, vaan joka on tarpeen maksamismenettelyjen tarkoituksenmukaisuuden varmistamiseksi. Näin ollen oikea säädöstaso menettelyohjeiden antamiseen olisi oikeusministeriön päätös.

3. Voimaantulo

Lakien ehdotetaan tulevan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Tämä aika on tarpeen koulutuksen järjestämiseksi lainkäyttäjille ja poliisille.

Muutoksissa on kysymys oikeudenkäyntimenettelyä koskevista säännöksistä, joita vaikiintuneen käytännön mukaan ryhdytään soveltamaan heti niiden tultua voimaan myös niissä asioissa, jotka on pantu vireille ennen uuden lain voimaantuloa. Tarkoitus on, että myös tässä tapauksessa uusia säännöksiä sovellettaisiin myös niihin asioihin, jotka ovat tulleet vireille ennen lakien voimaantuloa. Tämän vuoksi erityinen siirtymäsäännös ei ole tarpeen, vaan lait koskisivat ehdotuksen mukaan heti kaikkia tuomioistuimissa vireilläkin olevia asioita.

4. Säättämisjärjestys

Ehdotettu lainsäädäntö koskee rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä ja siksi se liittyy erityisesti perustuslaissa (731/1999) turvattuun oikeusturvaan (PeL 21 §). Jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet on turvattava lailla.

Keskeinen muutosehdotus oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta on mahdollisuus asian ratkaisemiseen ilman pääkäsittelyä

kirjallisessa kansliakäsittelyssä (ROL 5 a luku). Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (SopS 19/1990) 6 artiklan 1 kappaleen määräykset edellyttävät, että jokaisella on oikeus suulliseen käsittelyyn (*hearing*) päätettäessä häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Myös perustuslain edellä mainitun 21 §:n voidaan vastaavasti katsoa edellyttävän asianosaisen niin toivoessa suullista käsittelyä tuomioistuimessa (HE 309/1993 vp, s. 74). Käräjäoikeudessa tämä on erityisen perusteltua, koska kysymyksessä on ensimmäisen asteen tuomioistuin. Kuitenkaan suullinen käsittely ei ole perusoikeussääntelyn kannalta välttämätöntä niissä tilanteissa, joissa syytetty selvästi suostuu siihen, ettei asiassa järjestetä suullista oikeudenkäyntitilaisuutta. Esityksen mukainen rikosasian käsittely ilman suullista pääkäsittelyä edellyttäisi ehdotuksen mukaan sitä, että vastaaja tunnustaa syytteessä kuvatun teon ja nimenomaisesti suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Ehdotetun sääntelyn mukaan lisäksi vastaajaa ei kuitenkaan voitaisi tuomita kirjallisessa menettelyssä kuutta kuukautta ankarampaan rangaistukseen, ellei vastaajalle varattaisi vielä erikseen tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen tuomioistuimelle.

Esityksessä ehdotetaan, että pääkäsittelyssä voidaan ottaa vastaan todistelua, vaikka vastaaja olisi jäänyt saapumatta oikeuden istuntoon (ROL 6:3 a). Edellä mainitun Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen d kohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus kuulustella ja kuulustuttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan. Todistusaineisto tulee periaatteessa esittää julkisessa käsittelyssä syytetyn läsnä ollessa, jotta kontradiktorisen menettelyn vaatimus toteutuu. Kuten yleisperusteluissa on todettu, ihmisoikeussopimus ei kuitenkaan edellytä yhtä tiukkaa keskitysperiaatteen toteuttamista kuin nyt voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö.

Esityksessä ehdotettu mahdollisuus todistajan, asiantuntijan tai todistelutarkoituksessa asianomistajan tai toisen vastaajan kuulemiseen koskisi vain tilanteita, joissa vastaaja ei ole noudattanut hänelle annettua määräystä saapua henkilökohtaisesti tuomioistuimeen ja joissa vastaajalle on haasteen yhteydessä ilmoitettu, että todistelu voidaan ottaa vastaan,

vaikka vastaaja ei saapuisi pääkäsittelyyn. Ehdotettujen säännösten mukaan vastaajalle siten varataan tilaisuus esittää todistajalle kysymyksiä, mutta hän on jäämällä pois pääkäsittelystä jättänyt tilaisuuden käyttämättä. Todistelu otettaisiin aina uudelleen vastaan vastaajan pyynnöstä, jos hänellä on ollut laillinen este poissaoloon. Todistelu voitaisiin ottaa uudelleen vastaan myös muusta erityisestä syystä, kuten silloin, kun ensikäsittelyssä vastaanotettu näyttö on ristiriidassa myöhemmin esitetyn näytön kanssa. Ehdotettujen säännösten voidaan siksi katsoa täyttävän ihmisoikeussopimuksen edellyttämän oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

Perusoikeuksien toteutumisen kannalta merkityksellinen on myös ehdotuksen sääntely siitä, että tuomioistuimeen tuotavaksi määrätty henkilö voitaisiin ottaa säilöön. Säilöönotto voisi ehdotuksen mukaan kestää enintään viisi vuorokautta. Edellytyksenä olisi, että henkilö on määrätty tuomioistuimeen tuotavaksi tai että hänen käyttäytymisensä perusteella on aihetta olettaa, ettei häntä ilman säilöönottoa muutoin saada tuoduksi istuntoon (ehdotettu OK 12:33 ja 17:36). Keskeinen muutos nykytilaan on se, että nykyinen säilöönottamisajan kokonaiskesto pidentyy kolmesta vuorokaudesta viiteen vuorokauteen. Samalla sääntelyn soveltamisala laajenee siten, että myös todistajan osalta säilöönottoon voidaan ryhtyä jo sellaisessa tilanteessa, jossa hän ei vielä ole ollut poissa istunnosta, mutta jo etukäteen hänen käyttäytymisensä perusteella on aihetta olettaa, ettei hän tule noudattamaan kutsua saapua tuomioistuimeen (ehdotettu OK 17:36).

Oikeus henkilökohtaiseen vapauteen on turvattu perustuslain 7 §:n 1 momentissa. Vapautta ei saman pykälän 3 momentin mukaan saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi.

Oikeus vapauteen turvataan myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa, joka sisältää lisäksi yksityiskohtaisen luettelon vapaudenriiston hyväksyttävistä perusteista. Artiklan 1 kappaleen b kohdassa mainitun vapaudenriistoperusteen mukaan henkilö

voidaan pidättää tai vangita lain nojalla, "koska hän ei ole noudattanut tuomioistuimen laillista määräystä, tai jonkin lakimääräisen velvoitteen täyttämisen turvaamiseksi". Sopimusmääräyksen on katsottu soveltuvan vain verraten lyhytaikaisiin vapaudenriistoihin. Henkilön pitäminen vangittuna pitkän, epämääräisen ajan voi muodostaa loukkauksen määräystä vastaan (ks. Matti Pellonpää, Euroopan ihmisoikeussopimus, Helsinki 2000, s. 251—252).

Ehdotetuilla säilöönottamissäännöksillä voidaan katsoa olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät perusteet. Kysymyksessä on tarkka ja konkreettinen velvoite saapua tuomioistuimeen ja tämän velvoitteen vapaaehtoiseen täyttämiseen henkilöllä on mahdollisuus. Ehdotus mahdollistaa säilöönoton vain siinä tarkoituksessa, että henkilö pakotetaan näin täyttämään velvollisuutensa saapua tuomioistuimeen eikä kysymys siten ole seuraamuksesta velvollisuuden täyttämättä jättämisestä.

Säilöön ottaminen edellyttää aina tuomioistuimen harkintaa siitä, onko henkilö noudettava tuomioistuimeen tai onko hänen käyttäytymisensä perusteella aihetta olettaa, ettei henkilö tule noudattamaan pelkkää kutsua saapua tuomioistuimeen. Tavallisesti kysymys on siitä, että henkilö on jo jättänyt saapumatta tuomioistuimeen, vaikka hänet on sinne sakon uhalla kutsuttu.

Ehdotettu vapaudenriiston enimmäiskesto on varsin lyhyt eli viisi vuorokautta. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti käytännössä useimmiten selvittäisiin tätä aikaa lyhyemmällä säilöönotolla.

Käytännössä säilöön ottaminen on kuitenkin joskus välttämätöntä oikeudenkäynnin eteenpäinviemiseksi. Jos henkilö tuomitaan asianomaisessa jutussa rangaistukseen, vuorokautta pidempi vapaudenmenetyksaika vähennetään hänelle tuomitusta rangaistuksesta (RL 3:11).

Uutta mahdollisuutta henkilön vapaudenriistoon merkitsee myös ehdotuksen sääntely OK 14:6—7:ssä. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen puheenjohtaja olisi velvollinen valvomaan järjestyksen noudattamista istunnossa ja antamaan tätä varten tarvittavat määräykset. Puheenjohtaja voisi ensinnäkin määrätä poistettavaksi istuntosalista henkilön, jo-

ka häiritsee käsittelyä tai käyttäytyy muutoin sopimattomasti. Joka ei noudattaisi puheenjohtajan antamia määräyksiä, käyttäisi istunnossa tai tuomioistuimeen annetussa kirjoituksessa tuomioistuimen arvoa loukkaavaa tai muutoin sopimatonta puhe- tai kirjoitustapaa taikka muutoin häiritsisi käsittelyä tai käyttäytyisi sopimattomasti, voitaisiin tuomita maksamaan enintään 1 000 euron suuruisen järjestyssakko.

Jos järjestyssakko ei olisi riittävä toimenpide häiriön poistamiseksi, tuomioistuin voisi ehdotuksen mukaan määrätä oikeudessa henkilökohtaisesti läsnä olevan henkilön otettavaksi välittömästi säilöön ja pidettäväksi säilössä enintään 24 tunnin ajan.

Myös tätä ehdotusta on pidettävä hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kannalta. Kysymyksessä on tarkkarajainen säännös, jonka käyttäminen tulisi kysymykseen vain, jos muut tuomioistuimen kurinpitotoimet järjestyksen ylläpitämiseksi eivät ole osoittautuneet riittäviksi. Sääntely on ehdotettu sellaiseksi, että jos järjestyssakko ei olisi riittävä toimenpide häiriön poistamiseksi, voitaisiin henkilö määrätä otettavaksi säilöön. Nykyisin vastaavassa tilanteessa menetellään käytännössä siten, että tuomioistuin voi pyytää poliisin paikalle ja tämä voi määrätä henkilön poliisilain 20 §:n nojalla säilöön otettavaksi.

Ehdotuksen mukaan myös tästä oikeudenkäynnin häiriöttömän kulun turvaamiseksi määrättävästä säilöön ottamisesta päätttäisi aina tuomioistuin. Säilöönottamisajan enimmäispituus olisi lyhyt, enintään 24 tuntia. Ehdotuksen mukaan säilöön otettu voisi aina erikseen hakea muutosta säilöönottamispäätökseen valittamalla.

Esityksessä ehdotetaan, että pakkokeinolain vangitsemista tarkoittavat tai siihen liittyvät oikeudenkäyntimenettelyt voitaisiin järjestää videokokouksena siten, että vangittavaksi vaadittua tai vangittua henkilöä ei kuljetettaisi henkilökohtaisesti tuomioistuimeen. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 3 kappaleen mukaan pidätetty tai vapaudenriiston kohteeksi joutunut on viipymättä "tuotava" tuomarin tai lain nojalla tuomiovaltaa käyttävän muun viranomaisen

tutkittavaksi ("*shall be brought before a judge*").

Viimeksi mainittua ihmisoikeussopimuksen määräystä on kuitenkin tulkittava siten, että se ei edellytä pidätetyn henkilön henkilökohtaista läsnäoloa tuomarin edessä siten, että pidätetyn ja tuomarin olisi oltava henkilökohtaisesti läsnä samassa huoneessa. NykYTEKNIKALLA toteutettava suora videokonferenssi, jossa pidätetty henkilö ja tuomari voivat keskustella välittömästi siten, että heillä on sekä puhe- että näköyhteys keskenään, täyttää mainitun ihmisoikeussopimuksen vaatimuksen oikeuden eteen tuomisesta. Pidätetyllä olisi vastaava oikeus käyttää oikeudenkäyntiavustajaa kuin tavanomaisessa vangitsemisoikeudenkäynnissä. Videokokouksen käyttö voi käytännössä myös lyhentää sitä aikaa, jonka henkilö on pidätettynä ilman tuomioistuimen asiaa koskevaa päätöstä. Näin ollen videokonferenssin käyttö voi käytännössä myös toteuttaa paremmin kyseisen 5 artiklan 3 kappaleen vaatimuksia. Asiassa on merkitystä myös sillä, että videokokouksen käyttö näissä tilanteissa jää ehdotuksen mukaan joka tapauksessa aina tuomioistuimen tapauskohtaisen soveliaisuusharkinnan varaan.

Näin ollen videokokouksen käyttöä vangitsemisoikeudenkäyntien yhteydessä on pidettävä perustuslain mukaisena, vaikka sen käyttämiselle ei ehdotuksen mukaan edellytetäkään vangittavaksi vaaditun tai jo vangitun henkilön suostumusta.

Myös muissa ehdotetuissa säännöksissä on otettu huomioon oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

Edellä sanotuilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Koska kysymys on keskeisistä rikosoikeudenkäyntimenettelyä koskevista muutoksista, esityksestä olisi kuitenkin suotavaa hankkia perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

*Lakiehdotukset***1.****Laki****oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 1 luvun 1 §:n 2 momentti,
muutetaan 2 luvun 1 a ja 3 § sekä 10 §:n 1 momentti, 3 luvun 10 §:n 2 momentti, 5 luvun 8 §:n 3 momentti, 13 § ja 15 §:n 1 momentti, 6 luvun 3 §, 9 §:n 2 momentti sekä 11 §:n 1 ja 2 momentti, 7 luvun 2 §:n 1 momentin 6 kohta sekä 9 luvun 1 a §:n 1 momentti sekä 6 ja 9 §, sellaisina kuin niistä ovat 2 luvun 1 a § laissa 652/2004, 3 § ja 9 luvun 1 a §:n 1 momentti laissa 107/1998, 2 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 260/2002 ja 9 luvun 9 § laissa 369/1999, *lisätään* 3 luvun 10 §:ään uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 5 lukuun uusi 10 a §, lakiin uusi 5 a luku, 6 lukuun uusi 3 a §, 7 lukuun uusi 14 a § ja uusi 24 § sekä sen edelle uusi väliotsikko, 9 luvun 1 a §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 107/1998, uusi 3 momentti sekä 11 lukuun uusi 5 a § seuraavasti:

2 luku**Asianosaisen avustamisesta****1 a §**

Tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten:

1) rikoslain 20 luvussa tarkoitetussa seksuaalirikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana;

2) rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitettussa rikosasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna; sekä

3) henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

3 §

Sellaiselle 1 a §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle, jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi sekä jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan 1 a §:ssä mainituin edellytyksin määrätä tehtävän hoitamiseen tukihenkilö, jolla on riittävä pätevyys.

10 §

Tämän luvun mukaan määrätylle puolustajalle ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalle maksetaan valtion varoista palkkio ja korvaus noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeusapulain 17 ja 18 §:ssä säädetään avustajan palkkioista ja korvauksista. Tämän luvun mukaan määrätylle tukihenkilölle sekä puolustajan saaneen vastaajan ja oikeudenkäyntiavustajan saaneen asianomistajan nimeämälle todistajalle maksetaan korvaus noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeusapulain 18 §:ssä säädetään korvauksista.

3 luku

Yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta

10 §

Tuomioistuin voi myös puhelinta tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen kehoittaa asianomistajaa ja muuta, jolla on oikeus esittää asiassa yksityisoikeudellinen vaatimus, ilmoittamaan vaatimuksensa ja sen perusteet määräajassa tuomioistuimelle. Tällöin ei sovelleta mitä 1 momentissa säädetään vaatimuksen tutkimatta jättämisestä. Vaatimus ja sen perusteet saadaan tuomioistuimen pyynnöstä toimittaa tuomioistuimelle puhelinta tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen. Jos suullisesti toimitettu vaatimus tai sen perusteet ovat epäselviä, tuomioistuin voi vaatia niiden vahvistamista kirjallisena.

Jollei oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 ja 6 §:stä muuta johdu, 1 ja 2 momentissa tarkoitettu vaatimus voidaan tutkia rikosasian yhteydessä vaatimuksen tekijän poissaolosta huolimatta.

5 luku

Syytteen vireillepanosta

8 §

Haastaminen voidaan erityisestä syystä toimittaa myös niin, että vastaajalle annetaan tiedoksi ainoastaan haaste ja ilmoitetaan sen perusteena olevasta haastehakemuksesta 3 §:n 1 momentin 3—5 kohdassa tarkoitettut seikat. Haastehakemus ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitettu vaatimus on tällöin viipymättä lähetettävä vastaajalle postitse niin hyvissä ajoin, että hänellä on riittävästi aikaa valmistella puolustustaan ennen asian käsittelyä oikeudessa. Jollei vastaajalla ole postiosoitetta, vastaajalle on haastamisen yhteydessä ilmoitettava, minkä tuomioistuimen kansliasta ai-neisto on saatavana.

10 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on

puheyhteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

13 §

Jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Jos vangitsemisesta, matkustuskiellosta tai virantoimituksesta pidättämisestä on päätetty syytteen nostamisen jälkeen, määräaika lasketaan siitä, kun päätös on tehty.

Jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta, pääkäsittely on pidettävä viimeistään 30 päivän kuluessa rikosasian vireilletulosta. Jos pääkäsittely peruutetaan, uusi pääkäsittely on pidettävä 30 päivän kuluessa päivästä, jona pääkäsittely oli tarkoitus toimittaa.

Jos 7 tai 11 §:ssä tarkoitettu toimenpide, syytteiden käsitteleminen yhdessä tai muu tärkeä syy vaatii, 1 tai 2 momentissa tarkoitettu määräaika voidaan määrätä säädettyä pidemmäksi.

15 §

Pääkäsittelyyn on kutsuttava:

- 1) syyttäjä;
- 2) vastaaja;
- 3) asianomistaja, joka on tuomioistuimelle ilmoittanut esittävänsä vaatimuksia ja jonka vaatimuksia syyttäjä ei aja; sekä
- 4) 2 luvun nojalla määrätty oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö.

5 a luku

Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimitamatta*Edellytykset*

1 §

Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimitamatta (*kirjallinen menettely*), jos:

- 1) mistään virallisen syyttäjän syytteessä tarkoitettua yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehty-

nä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta;

2) vastaaja tunnustaa virallisen syyttäjän syytteessä kuvatun teon ja suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä;

3) vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen; ja

4) asianomistaja on esitutkinnassa tai kirjallisesti myöhemmin ilmoittanut, ettei vaadi pääkäsittelyn toimittamista.

Kirjallisessa menettelyssä rangaistukseksi ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta.

Menettely

2 §

Jos esitutinnan perusteella tai muutoin on aiheutta olettaa, että edellytykset kirjalliseen menettelyyn ovat olemassa, vastaajaa kehoitetaan haasteen, haastehakemuksen ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitetun vaatimuksen tiedoksianto-yhteydessä ilmoittamaan tuomioistuimen määräämässä ajassa kirjallisesti kärjäoikeudelle, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon ja suostuuko hän asian ratkaisemiseen ilman pääkäsittelyä.

Haasteessa vastaajaa myös kehoitetaan vastaamaan häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin kirjallisesti. Muutoin haasteesta on soveltuvin osin voimassa, mitä 5 luvun 9 §:ssä säädetään.

Jos vastaaja toimittaa määräajassa kärjäoikeudelle 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen ja muut 1 §:ssä säädetyt edellytykset asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä ovat olemassa, asiassa ei järjestetä pääkäsittelyä, ja asia ratkaistaan viipymättä kirjallisessa menettelyssä, jollei ole syytä siirtää asiaa pääkäsittelyyn.

3 §

Kärjäoikeus voi erityisestä syystä kehottaa asianosaista toimittamaan kärjäoikeuteen lisäksi kirjallisen lausuman. Tällöin kärjäoikeus määrää, mistä kysymyksestä asianosaisen on lausuttava.

Jos kärjäoikeus harkitsee sen tarpeelliseksi, se voi varata asianosaiselle tilaisuuden suullisen lausuman antamiseen kärjäoikeuden kansliassa tai istuntopaikalla. Kärjäoikeus voi myös sallia, että sen asianosaiselta

pyytämä vastaus tai lausuma saadaan antaa suullisesti kärjäoikeuden kansliassa tai istuntopaikalla.

Asianosainen kutsutaan suulliseen kuulemiseen uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Kärjäoikeus voi myös määrätä, että asianosaisen on saatava kärjäoikeuteen henkilökohtaisesti, jos hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pidetään tarpeellisenä. Tällöin noudatetaan soveltuvin osin, mitä kutsusta ja asianosaiselle poissaolon varalta asetettavista uhista 8 luvussa säädetään.

4 §

Kun asiassa järjestetään suullinen kuuleminen, asianosaisen suullinen vastaus tai lausuma pöytäkirjataan.

Asianosaisen kirjallinen vastaus tai lausuma taikka suullisen vastauksen tai lausuman perusteella laadittu pöytäkirja annetaan heti tiedoksi niille asianosaisille, joita se koskee, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta.

5 §

Vastaajaa ei voida tuomita kirjallisessa menettelyssä ankarampaan rangaistukseen kuin kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen varaamatta hänelle tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen.

6 §

Kärjäoikeuden päätösvaltaisuudesta kirjallisessa menettelyssä säädetään oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:ssä.

Ratkaisu

7 §

Kirjallisessa menettelyssä tuomio tai päätös saadaan perustaa vain syytteessä esitettyihin seikkoihin, vastaajan tunnustukseen, asianosaisten mahdollisiin kirjallisesti esittämiin taikka heidän suullisesti esittämiinsä, pöytäkirjattuihin vaatimuksiin, vastauksiin tai lausumiin sekä muuhun asian käsittelyssä syntyneeseen kirjalliseen aineistoon. Kärjäoikeudelle toimitettua esitutkintapöytäkirjaa saadaan käyttää tuomion tai päätöksen perusteena vain siltä osin kuin asianosaiset ovat siihen vedonneet.

8 §

Käräjäoikeuden on ilmoitettava asianosaisille kirjallisesti tuomion tai päätöksen antamispäivä hyvissä ajoin ennen ratkaisun antamista. Se voidaan ilmoittaa jo haasteen tiedoksiannon yhteydessä.

Käräjäoikeuden on välittömästi tuomion tai päätöksen antamisen jälkeen lähettävä vastaajalle ja sellaiselle asianomistajalle, joka on esittänyt asiassa vaatimuksia, jäljennös ratkaisusta sekä samalla lähetettävä oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettut muutoksenhakuohjeet. Lähetettävään ratkaisuun merkitään, ettei se sisällä tietoa lainvoimaisuudesta. Ratkaisu ja muutoksenhakuohjeet saadaan lähettää postitse asianosaisen viimeksi ilmoittamalla osoitteella.

Täydentävät säännökset

9 §

Kirjallisessa menettelyssä noudatetaan muutoin, mitä rikosasiain käsittelystä säädetään.

Tämän lain 7 luvussa tarkoitettua asiaa ei voida käsitellä kirjallisessa menettelyssä.

6 luku

Pääkäsittelystä

3 §

Pääkäsittely saadaan aloittaa 2 §:n 4—6 kohdassa tarkoitettusta esteestä huolimatta, jos on aihetta olettaa, että käsittelyä ei tarvitse lykätä tai, jos se joudutaan lykkäämään, että asiassa ei tarvitse toimittaa 11 §:ssä mainitusta syystä uutta pääkäsittelyä eikä lykkäämisestä aiheudu merkittävää haittaa asian käsittelylle.

Pääkäsittely saadaan aloittaa 2 §:n 2 kohdassa tarkoitettusta esteestä huolimatta, jos:

1) vastaaja ei ole noudattanut hänelle annettua määräystä saapua sakon uhalla tuomioistuimeen; ja

2) on aihetta olettaa, että vaikka käsittely joudutaan lykkäämään, asiassa ei tarvitse toimittaa 11 §:ssä mainitusta syystä uutta pääkäsittelyä eikä lykkäämisestä aiheudu merkittävää haittaa asian käsittelylle.

3 a §

Pääkäsittelyssä, joka on aloitettu 3 §:n 2 momentin nojalla, voidaan vastaajan poissa ollessa kuulla todistajaa tai asiantuntijaa taikka todistelutarkoituksessa asianomistajaa tai toista vastaajaa, jos vastaajalle on ilmoitettu haasteen yhteydessä siitä, että todistelu voidaan ottaa vastaan hänen poissaolostaan huolimatta. Asiaa saadaan käsitellä myös muilta osin, jos se on tarpeellista asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelemiseksi tai todistelun vastaanottamiseksi.

Jatkettaessa pääkäsittelyä lykkäyksen jälkeen tuomioistuimen on tehtävä vastaajalle selko asiassa hänen poissa ollessaan kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

Todistelua ei vastaajan saapuvilla ollessa oteta vastaan uudelleen. Todistelu on kuitenkin otettava vastaan uudelleen, jos vastaaja sitä pyytää ja hänen poissaolonsa on aiheutunut laillisesta esteestä, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, tai tuomioistuin harkitsee todistelun uudelleen vastaanottamisen erityisestä syystä tarpeelliseksi.

9 §

Jos pääkäsittelyä ei voida toimittaa yhden päivän kuluessa, istunto saadaan keskeyttää. Istuntoa on jatkettava, mikäli mahdollista perättäisinä päivinä. Jos tämä ei ole mahdollista, asiaa on käsiteltävä vähintään kahtena arkipäivänä viikossa, jollei käsittelyä 10 §:n nojalla lykätä.

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos tuomioistuimeen sen päätösvaltaisuuden puutteellisuuden vuoksi joudutaan kesken pääkäsittelyä ottamaan uusi jäsen. Uusi pääkäsittely on toimitettava myös silloin, kun asia on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 30 päivää.

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjak-

soisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. Uusi pääkäsittely on kuitenkin pidettävä aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 60 päivää.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

2 §

Haastehakemuksessa on ilmoitettava:

6) selvitys siitä, että syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan;

14 a §

Valmisteluistunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Tällöin säännöksiä asian ratkaisemisesta asianomaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

Syyttäjän kuuleminen

24 §

Jos asianomistaja käyttää 1 luvun 14 §:n 2 momentissa tai perustuslain 118 §:n 3 momentissa tarkoitettua ensisijaista syyteoikeuttaan taikka ajaa yksin rikosasiaa sen vuoksi, että esitutkintaviranomainen on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan, tuomioistuimen on ennen kanteen ratkaisemista tuomiolla varattava syyttäjälle tilaisuus tulla asiassa kuuluksi, jollei kuuleminen ole asian laadun vuoksi selvästi tarpeetonta.

9 luku

Oikeudenkäyntikuluista

1 a §

Jos syyttäjän syyte tai muu vaatimus hylätään, jätetään tutkimatta tai jää sillensä, valtio on vastaajan vaatimuksesta velvollinen korvaamaan vastaajan kohtuulliset oikeudenkäyntikulut. Korvausvelvollisuutta ei ole, jos vastaaja asianomistajan muutoksenhaun johdosta tuomitaan teosta, jota syyttäjän syyte koski. Korvaus maksetaan vasta, kun vastaajan syyllisyyttä koskeva kysymys on ratkaistu lainvoimaisesti.

Oikeusministeriö voi antaa tarkempia määräyksiä valtion korvausvelvollisuuden toteuttamisesta ja maksamisenmenettelystä.

6 §

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen käsittelyn päättymistä. Vaatimuksessa on eriteltävä oikeudenkäyntikulujen määrä ja niiden perusteet.

9 §

Mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8, 12 ja 13 §:ssä, 14 §:n 2 momentissa sekä 16 §:ssä säädetään riita-asioista, on soveltuvalta kohdin voimassa myös rikosasioissa.

11 luku

Tuomioistuimen ratkaisusta

5 a §

Tuomioistuimen on, ennen kuin se määrää rikosasian vastaajan mielentilan tutkittavaksi, erikseen ratkaistava (*välituomio*) kysymys siitä, onko vastaajan näytetty menetelleen syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädetyllä tavalla. Tuomioistuin voi samassa yhteydessä välituomiolla ratkaista yksityisoikeudellista vaatimusta tai muuta vaatimusta koskevan kysymyksen. Välituomioon ei saa hakea erikseen muutosta valittamalla.

Mielentilatutkimuksen jälkeen tuomioistuim ratkaisee sen, mihin rikokseen vastaaja on syyllistynyt, ja ratkaisee asian muilta osin, jollei asiaa jonkun vastaajan osalta voida ratkaista 5 §:ssä säädetyillä perusteilla erikseen.

Erityisestä syystä myös välituomiolla ratkaistua kysymystä voidaan arvioida uudelleen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

2.

Laki**oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 14—16 § ja 29 luku,
 sellaisina kuin niistä ovat 15 luvun 15 ja 16 § laissa 21/1868 sekä 29 luku osaksi mainitussa laissa ja laissa 362/1960,
muutetaan 6 luvun 5 §:n 2 momentti, 12 luvun 33 §, 14 luvun 6 ja 7 § sekä 17 luvun 9 §:n 2 momentti, 36 §:n 1 momentti ja 45 §,
 sellaisina kuin ne ovat, 6 luvun 5 §:n 2 momentti laissa 1052/1991, 12 luvun 33 § sekä 17 luvun 9 §:n 2 momentti ja 36 §:n 1 momentti laissa 690/1997, 14 luvun 6 ja 7 § mainitussa laissa 362/1960 sekä 17 luvun 45 § laeissa 571/1948 ja 494/1969, sekä
lisätään 2 luvun 6 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 1052/1991, uusi 2 momentti ja 17 luvun 36 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laeissa 571/1948 ja 690/1997, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, seuraavasti:

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

6 §

Ratkaistaessa rikosasiaa kirjallisessa menettelyssä käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

6 luku

Riita-asian pääkäsittely

5 §

Jos pääkäsittelyä ei voida toimittaa yhden päivän kuluessa, istunto saadaan keskeyttää. Istuntoa on jatkettava, mikäli mahdollista, perättäisinä päivinä. Jos tämä ei ole mahdollista, asiaa on käsiteltävä vähintään kahtena arkipäivänä viikossa, jollei käsittelyä 10 §:n nojalla lykätä.

12 luku

Asianosaisista

33 §

Tuomioistuimeen tuotavaksi määrätty asi-

anosainen tai kuultava saadaan ottaa säilöön. Vapaudenmenetys saa kuljetusaikoiheen kestää enintään viisi vuorokautta.

Todistajan säilöön ottamisesta säädetään 17 luvun 36 §:ssä.

14 luku

Asian käsittelystä oikeudessa

6 §

Tuomioistuimen puheenjohtaja on velvolinen valvomaan järjestyksen noudattamista istunnossa ja antamaan tätä varten tarvittavat määräykset. Puheenjohtaja voi määrätä istuntopöytäkirjasta poistettavaksi sen, joka häiritsee käsittelyä tai käyttäytyy muutoin sopimattomasti.

7 §

Joka

1) ei noudata puheenjohtajan 6 §:n nojalla antamia määräyksiä,

2) käyttää istunnossa tai tuomioistuimeen annetussa kirjoituksessa tuomioistuimen arvoa loukkaavaa tai muutoin sopimatonta puhe- tai kirjoitustapaa taikka

3) muutoin häiritsee käsittelyä tai käyttäytyy sopimattomasti, voidaan tuomita maksamaan enintään 1 000 euron suuruinen järjestyssakko.

Jos 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa järjestyssakko ei ole riittävä toimenpide häiriön poistamiseksi, tuomioistuin voi määrätä siellä henkilökohtaisesti läsnä olevan otettavaksi välittömästi säilöön ja pidettäväksi säilössä enintään 24 tunnin ajan. Jos asianosainen otetaan säilöön, tuomioistuimen on harkittava, voidaanko asian käsittelyä asianosaisen poissaolosta huolimatta jatkaa.

Tuomioistuin määrää 1 ja 2 momentissa tarkoitettut seuraamukset omasta aloitteestaan. Seuraamuksen määrääminen ei estä nostamasta syytettä samasta teosta, jos siitä on muualla laissa säädetty rangaistus. Järjestyssakkoa ja säilöön ottamista koskevaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla.

17 luku

Todistelusta

9 §

Silloin, kun todiste on otettu vastaan asianosaisen poissa ollessa, todiste on asianosaisen saapuvilla ollessa otettava vastaan uudelleen, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä ja jollei 7 §:stä tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 3 a §:stä muuta johdu. Jos todistetta ei oteta vastaan uudelleen, tuomioistuimen on tehtävä siitä selko asiassa kertyneen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

36 §

Jos todistaja jää pois ilman laillista estettä tai poistuu luvatta, todistaja tuomitaan asetettuun uhkasakkoon ja tuomioistuin voi määrätä todistajan tuotavaksi heti tuomioistuimeen, jollei asian käsittelyä päätetä jatkaa myöhemmin. Jos asian käsittelyä päätetään jatkaa toisessa istunnossa, on asetettava korkeampi uhkasakko tai, jos aihetta on, määrättävä hänet tuotavaksi. Tuotavaksi määrätty todistaja saadaan ottaa säilöön. Vapaudenmenetys tässä momentissa tarkoitusta syystä saa kulje-

tusaikoineen kestää enintään viisi vuorokautta.

Jos todistajan tai muun todistelutarkoituksessa henkilökohtaisesti kuultavan käyttäytymisen perusteella on aihetta olettaa, ettei hän tule noudattamaan kutsua saapua tuomioistuimeen, tuomioistuin voi määrätä hänet tuotavaksi istuntoon.

45 §

Tuomioistuin voi määrätä rikosasian vastaajan mielentilan tutkittavaksi, jos:

1) tuomioistuin on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 a §:n mukaisessa välituomiossaan todennut rikosasian vastaajan menettelleen syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädetyllä tavalla;

2) vastaajan mielentilan tutkiminen on perusteltua; ja

3) vastaaja suostuu mielentilatutkimukseen tai hän on vangittuna tai häntä syytetään rikoksesta, josta voi seurata ankarampi rangaistus kuin vuosi vankeutta.

Tuomioistuin voi syyttäjän taikka rikoksesta epäillyn tai tämän edunvalvojan esityksestä määrätä 1 momentin 2 ja 3 kohdassa säädettyin edellytyksin epäillyn mielentilan tutkittavaksi jo esitutinnan aikana tai ennen pääkäsittelyä, jos rikoksesta epäilty on tunnustanut syyllistyneensä rangaistavaksi säädettyyn tekoon tai jos mielentilatutkimuksen tarve on muutoin selvä. Tuomioistuimen päätösvaltaisuudesta ja istunnon pitämisestä tässä momentissa tarkoitettua päätöstä tehtäessä säädetään pakkokeinolain 1 luvun 9 §:n 2 momentissa.

Mielentilan tutkimista koskevaan päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Mielentilatutkimukseen määrätty saa kannella päätöksestä. Kantelulle ei ole määräaikaa. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

Mielentilan tutkimisesta ja sitä varten sairaalan ottamisesta säädetään erikseen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki**esitutkintalain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 5 §:n 1 momentti ja 40 §:n 4 momentti,
 sellaisina kuin ne ovat 5 §:n 1 momentti laissa 645/2003 ja 40 §:n 4 momentti laissa 427/2003,
lisätään 4 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 645/2003, uusi 4 momentti seuraavasti:

4 §

Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä myös määrätä, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen, taikka jos jo toimitettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muulla kuin 3 momentissa mainitulla perusteella. Esitutkinnan lopettaminen edellyttää lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista.

5 §

Esitutkinassa selvitetään:

- 1) rikos, sen teko-olosuhteet, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat;
- 2) rikoksella aiheutettu vahinko ja saavutettu hyöty mahdollisen takavarikon turvaamiseksi;

3) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan vaatimustaan; sekä

4) suostuvatko rikoksesta epäilty ja asianomistaja asian käsittelemiseen käräjäoikeudessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitettussa kirjallisessa menettelyssä.

40 §

Asianomistajalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n nojalla määrätylelle oikeudenkäyntiavustajalle ja epäillylle mainitun luvun 1 §:n nojalla määrätylelle puolustajalle on lähetettävä jäljennös esitutkintapöytäkirjasta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki**pakkokeinolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 15 §:n 2 momentti, 21 §:n 2 momentti ja 22 §:n 3 momentti sekä 5 a luvun 6 §:n 2 momentti sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 21 §:n 2 momentti laissa 693/1997 ja 22 §:n 3 momentti ja 5 a luvun 6 §:n 2 momentti laissa 646/2003, seuraavasti:

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

15 §

Läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä

—————
 Vangittavaksi vaadittua, joka on pidätetty, on kuultava henkilökohtaisesti vangitsemisvaatimuksesta. Jos tuomioistuim harkitsee soveliaaksi, kuuleminen voi tapahtua vangittavaksi vaaditun olematta läsnä istuntosalissa käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittavaksi vaadittu on tuotava tuomioistuimeen. Vangittavaksi vaaditulle on varattava tilaisuus käyttää avustajaa vaatimusta käsiteltäessä.

21 §

Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

—————
 Jos syytteen nostamiselle määrätty aika osoittautuu liian lyhyeksi, tuomioistuin voi syyttäjän mainitun ajan kuluessa tekemästä pyynnöstä pidentää määräaikaa. Vangitulle ja

hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi pyynnöstä. Vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos vangittu niin haluaa. Jos tuomioistuin harkitsee soveliaaksi, kuuleminen voi tapahtua vangitun olematta läsnä istuntosalissa käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittu on tuotava tuomioistuimeen.

22 §

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

—————
 Vangitulle ja hänen avustajalleen sekä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasiä uudelleen käsiteltäessä, jollei vangittu tai pidättämiseen oikeutettu virkamies ilmoita, ettei kuuleminen ole tarpeen. Vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos vangittu niin haluaa tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muutoin syytä. Jos tuomioistuin harkitsee soveliaaksi, kuuleminen voi tapahtua vangitun olematta läsnä istuntosalissa käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittu on tuotava tuomioistuimeen.

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

6 §

Lupa-asian käsittely tuomioistuimessa

—————
 Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä ollessa. Käsittely voidaan myös toteuttaa käyttäen

videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Asia ratkaistaan kuulematta rikoksesta epäiltyä taikka teleliittymän, teleosoitteen tai telepäätelaitteen taikka kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa teleliittymän tai teleosoitteen haltijalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen tutkinnallisista syistä ole estettä.

—————

—————
 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
 20 .

5.

Laki**käräjäoikeuslain 17 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 17 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 774/2002, seuraavasti:

17 §

Laamanni voi määrätä:

1) virassa kaksi kuukautta olleen notaarin käsittelemään ja ratkaisemaan käräjäoikeuden kansliassa:

a) maakaaren (540/1995) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja kirjaamisasiota;

b) hakemusasioita;

c) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 ja 14 §:ssä tarkoitettuja asioita; sekä

2) virassa neljä kuukautta olleen notaarin tekemään saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:ssä tarkoitettuja ratkaisuja sekä toimimaan käräjäoikeuden puheenjohtajana:

a) yhden tuomarin istunnossa hakemusasiassa;

b) yhden tuomarin istunnossa rikosasiassa ja sakon muuntorangaistusasiassa, ei kuitenkaan käsiteltäessä pakkokeinolain (450/1987) mukaisia vangitsemis- ja matkustuskieltoasioita;

c) saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa suullisessa valmistelussa ja yhden tuomarin pääkäsittelyssä; ja

d) oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvussa tarkoitettua kirjallisessa menettelyssä, jossa tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

6.

Laki**sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta 9 päivänä elokuuta 2002 annetun lain (672/2002) 1 § seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädettyssä järjestyksessä pannaan täytäntöön seuraavat seuraamukset:

1) rikoslain (39/1889) 2 a luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesti päiväsakoin vahvistettu sakko sekä uhkasakko, yhteisösakko, rikesakko ja kurinpitosakko (*sakko*);

2) sotilaskurinpitolain (331/1983) 44 §:n 2 momentissa ja 45 b §:ssä tarkoitettu maksu;

3) omaisuuteen tai rahamäärään kohdistuva menettämisseuraamus;

4) rikokseen perustuva valtiolle tuomittu korvaus;

5) muussa kuin rikosasiassa valtiolle tuomittu korvaus, jos virallinen syyttäjä on esiintynyt siinä virkansa puolesta;

6) valtiolle tuomittu korvaus, joka perustuu sen varoista suoritettujen oikeudenkäyntiin liittyvien kustannusten korvaamiseen;

7) rikosvahinkolain (935/1973) mukaiseen valtion takautumisoikeuteen perustuva saaminen vahingosta vastuussa olevalta;

8) oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:ssä tarkoitettu järjestyssakko.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20____.

7.

Laki**sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 3 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 375/1990, seuraavasti:

3 §
 Edellä 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun käräjäoikeuden käsitellessä sotilasoikeudenkäyntiasiaa tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja kaksi sotilasjäsentä. Puheenjohtajana toimii laamanni tai käräjätuomari niin kuin käräjäoikeuden työjärjestyksessä määrätään. Asia käsitellään tässä kokoonpanossa myös oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain

(689/1997) 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä. Kurinpitovalitusasioita käsitellessään tuomioistuin on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

Helsingissä 21 päivänä joulukuuta 2004

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 1 luvun 1 §:n 2 momentti,
muutetaan 2 luvun 1 a ja 3 § sekä 10 §:n 1 momentti, 3 luvun 10 §:n 2 momentti, 5 luvun 8 §:n 3 momentti, 13 § ja 15 §:n 1 momentti, 6 luvun 3 §, 9 §:n 2 momentti sekä 11 §:n 1 ja 2 momentti, 7 luvun 2 §:n 1 momentin 6 kohta sekä 9 luvun 1 a §:n 1 momentti sekä 6 ja 9 §, sellaisina kuin niistä ovat 2 luvun 1 a § laissa 652/2004, 3 § ja 9 luvun 1 a §:n 1 momentti laissa 107/1998, 2 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 260/2002 ja 9 luvun 9 § laissa 369/1999,
lisätään 3 luvun 10 §:ään uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 5 lukuun uusi 10 a §, lakiin uusi 5 a luku, 6 lukuun uusi 3 a §, 7 lukuun uusi 14 a § ja uusi 24 § sekä sen edelle uusi väliotsikko, 9 luvun 1 a §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 107/1998, uusi 3 momentti sekä 11 lukuun uusi 5 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

Syyteoikeudesta

Yleissäännös

1 §

Rikosasiaa ei oteta tuomioistuimessa tutkittavaksi, ellei syytettä rikoksesta ole nostanut se, jolla on siihen lain mukaan oikeus.

Tuomioistuimella on kuitenkin oikeus tuomita omasta aloitteestaan rangaistus oikeudenkäyntiä koskevasta rikkomuksesta.

(kumotaan)

2 luku

Asianosaisen avustamisesta

1 a §

Tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia vi-

2 luku

Asianosaisen avustamisesta

1 a §

Tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia vi-

rallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten:

1) rikoslain 20 luvussa tarkoitetussa seksuaalirikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana;

2) rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitetussa rikosasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna; sekä

3) rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetussa ihmiskauppaa koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

3 §

Sellaiselle 1 a §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle, *joka ei esitä oikeudenkäynnissä vaatimuksia ja* jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi sekä jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan 1 a §:ssä mainituin edellytyksin määrätä tehtävän hoitamiseen tukihenkilö, jolla on riittävä pätevyys.

10 §

Tämän luvun mukaan määrätyle puolustajalle, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalle ja tukihenkilölle sekä puolustajan saaneen vastaajan ja oikeudenkäyntiavustajan saaneen asianomistajan nimeämälle todistajalle maksetaan valtion varoista palkkio ja korvaus noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeusapulain 17 ja 18 §:ssä säädetään avustajan ja todistajan palkkioista ja korvauksista.

rallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten:

1) rikoslain 20 luvussa tarkoitetussa seksuaalirikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana;

2) rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitetussa rikosasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna; sekä

3) *henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa rikosta* koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

3 §

Sellaiselle 1 a §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle, jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi sekä jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan 1 a §:ssä mainituin edellytyksin määrätä tehtävän hoitamiseen tukihenkilö, jolla on riittävä pätevyys.

10 §

Tämän luvun mukaan määrätyle puolustajalle ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalle maksetaan valtion varoista palkkio ja korvaus noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeusapulain 17 ja 18 §:ssä säädetään avustajan palkkioista ja korvauksista. Tämän luvun mukaan määrätyle tukihenkilölle sekä puolustajan saaneen vastaajan ja oikeudenkäyntiavustajan saaneen asianomistajan nimeämälle todistajalle maksetaan korvaus noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeusapulain 18 §:ssä säädetään korvauksista.

3 luku

Yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta

10 §

Jos asianomistaja tai joku muu, jolla on siihen oikeus, on esitutkinnassa tai muutoin syyttäjälle ilmoittanut haluavansa itse esittää haastehakemuksessa tarkoitettua rikoksesta johtuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksensa tai jos syyttäjä on ilmoittanut, että hän ei asianomistajan pyynnöstä huolimatta aja asianomistajan vaatimusta, asianomistajalle ja muulle pykälässä tarkoitettulle henkilölle on varattava tilaisuus määrääjässä toimittaa tuomioistuimeen vaatimuksensa ja sen perusteet kirjallisena uhalla, että vaatimus voidaan muuten jättää tutkimatta rikosasian yhteydessä.

Jollei oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 ja 6 §:stä muuta johdu, 1 momentissa tarkoitettu *kirjallinen* vaatimus voidaan tutkia rikosasian yhteydessä vaatimuksen tekijän poissaolosta huolimatta.

5 luku

Syytteen vireillepanosta

8 §

Haastaminen voidaan erityisestä syystä toimittaa myös niin, että vastaajalle annetaan tiedoksi ainoastaan haaste ja ilmoitetaan sen perusteena olevasta haastehakemuksesta 3 §:n 1 momentin 3—5 kohdassa

3 luku

Yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta

10 §

Tuomioistuin voi myös puhelinta tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen kehottaa asianomistajaa ja muuta, jolla on oikeus esittää asiassa yksityisoikeudellinen vaatimus, ilmoittamaan vaatimuksensa ja sen perusteet määrääjässä tuomioistuimelle. Tällöin ei sovelleta mitä 1 momentissa säädetään vaatimuksen tutkimatta jättämisestä. Vaatimus ja sen perusteet saadaan tuomioistuimen pyynnöstä toimittaa tuomioistuimelle puhelinta tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen. Jos suullisesti toimitettu vaatimus tai sen perusteet ovat epäselviä, tuomioistuin voi vaatia niiden vahvistamista kirjallisena.

Jollei oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 ja 6 §:stä muuta johdu, 1 ja 2 momentissa tarkoitettu vaatimus voidaan tutkia rikosasian yhteydessä vaatimuksen tekijän poissaolosta huolimatta.

Haastaminen voidaan erityisestä syystä toimittaa myös niin, että vastaajalle annetaan tiedoksi ainoastaan haaste ja ilmoitetaan sen perusteena olevasta haastehakemuksesta 3 §:n 1 momentin 3—5 kohdassa

tarkoitettut seikat. Haastehakemus ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitettu vaatimus on tällöin viipymättä lähetettävä vastaajalle postitse niin hyvissä ajoin, että hänellä on riittävästi aikaa valmistella puolustustaan ennen asian käsittelyä oikeudessa.

tarkoitettut seikat. Haastehakemus ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitettu vaatimus on tällöin viipymättä lähetettävä vastaajalle postitse niin hyvissä ajoin, että hänellä on riittävästi aikaa valmistella puolustustaan ennen asian käsittelyä oikeudessa. *Jollei vastaajalla ole postiosoitetta, vastaajalle on haastamisen yhteydessä ilmoitettava, minkä tuomioistuinten kansliasta aineisto on saatavana.*

10 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheysteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

13 §

Jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty kuutta kuukautta ankarampi vankeusrangaistus, taikka jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Jos vangitsemisesta, matkustuskiellosta tai virantoimituksesta pidättämisestä on päätetty syytteen nostamisen jälkeen, määräaika lasketaan siitä, kun sellainen päätös on tehty.

Jos 7 tai 11 §:ssä tarkoitettu toimenpide, syytteiden käsitteleminen yhdessä tai muu tärkeä syy vaatii, 1 momentissa tarkoitettu määräaika voidaan määrätä kahta viikkoa pidemmäksi.

13 §

Jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Jos vangitsemisesta, matkustuskiellosta tai virantoimituksesta pidättämisestä on päätetty syytteen nostamisen jälkeen, määräaika lasketaan siitä, kun päätös on tehty.

Jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta, pääkäsittely on pidettävä viimeistään 30 päivän kuluessa rikosasian vireilletulosta. Jos pääkäsittely peruutetaan, uusi pääkäsittely on pidettävä 30 päivän kuluessa päivästä, jona pääkäsittely oli tarkoitus toimittaa.

Jos 7 tai 11 §:ssä tarkoitettu toimenpide, syytteiden käsitteleminen yhdessä tai muu tärkeä syy vaatii, 1 tai 2 momentissa tarkoitettu määräaika voidaan määrätä säädettyä pidemmäksi.

15 §

Syyttäjä ja asianomistaja, jonka vaatimukset syyttäjä ei aja, ja vastaaja sekä 2 luvun nojalla määrätty oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö on kutsuttava istuntoon.

15 §

Pääkäsittelyyn on kutsuttava:

- 1) syyttäjä;
- 2) vastaaja;
- 3) asianomistaja, joka on tuomioistuimelle ilmoittanut esittävänsä vaatimuksia ja jonka vaatimuksia syyttäjä ei aja; sekä
- 4) 2 luvun nojalla määrätty oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö.

5 a luku

Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

Edellytykset

1 §

Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta (kirjallinen menettely), jos:

1) mistään virallisen syyttäjän syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta;

2) vastaaja tunnustaa virallisen syyttäjän syytteessä kuvatun teon ja suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä;

3) vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen; ja

4) asianomistaja on esitutkinnassa tai kirjallisesti myöhemmin ilmoittanut, ettei vaadi pääkäsittelyn toimittamista.

Kirjallisessa menettelyssä rangaistukseksi ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta.

Menettely

2 §

Jos esitutkinnan perusteella tai muutoin on aihetta olettaa, että edellytykset kirjalliseen menettelyyn ovat olemassa, vastaajaa kehoitetaan haasteen, haastehakemuksen ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitetun vaatimuksen tiedoksiannon yhteydessä ilmoittamaan tuomioistuimen määräämässä ajassa kirjallisesti kärjäoikeudelle, tunnustaako hän

syytteessä kuvatun teon ja suostuuko hän asian ratkaisemiseen ilman pääkäsittelyä.

Haasteessa vastaajaa myös kehoitetaan vastaamaan häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin kirjallisesti. Muutoin haasteesta on soveltuvin osin voimassa, mitä 5 luvun 9 §:ssä säädetään.

Jos vastaaja toimittaa määräajassa kärjäoikeudelle 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen ja muut 1 §:ssä säädetyt edellytykset asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä ovat olemassa, asiassa ei järjestetä pääkäsittelyä, ja asia ratkaistaan viipymättä kirjallisessa menettelyssä, jollei ole syytä siirtää asiaa pääkäsittelyyn.

3 §

Kärjäoikeus voi erityisestä syystä kehoittaa asianosaista toimittamaan kärjäoikeuteen lisäksi kirjallisen lausuman. Tällöin kärjäoikeus määrää, mistä kysymyksestä asianosaisen on lausuttava.

Jos kärjäoikeus harkitsee sen tarpeelliseksi, se voi varata asianosaiselle tilaisuuden suullisen lausuman antamiseen kärjäoikeuden kansliassa tai istuntopaikalla. Kärjäoikeus voi myös sallia, että sen asianosaiselta pyytämä vastaus tai lausuma saadaan antaa suullisesti kärjäoikeuden kansliassa tai istuntopaikalla.

Asianosainen kutsutaan suulliseen kuulemiseen uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Kärjäoikeus voi myös määrätä, että asianosaisen on saavuttava kärjäoikeuteen henkilökohtaisesti, jos hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pidetään tarpeellisena. Tällöin noudatetaan soveltuvin osin, mitä kutsusta ja asianosaiselle poissaolon varalta asetettavista uhista 8 luvussa säädetään.

4 §

Kun asiassa järjestetään suullinen kuuleminen, asianosaisen suullinen vastaus tai lausuma pöytäkirjataan.

Asianosaisen kirjallinen vastaus tai lausuma taikka suullisen vastauksen tai lausuman perusteella laadittu pöytäkirja annetaan heti tiedoksi niille asianosaisille, joita se koskee, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta.

5 §

Vastaajaa ei voida tuomita kirjallisessa menettelyssä ankarampaan rangaistukseen kuin kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen vараamatta hänelle tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen.

6 §

Käräjäoikeuden päätösvaltaisuudesta kirjallisessa menettelyssä säädetään oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:ssä.

Ratkaisu

7 §

Kirjallisessa menettelyssä tuomio tai päätös saadaan perustaa vain syytteessä esitettyihin seikkoihin, vastaajan tunnustukseen, asianosaisten mahdollisiin kirjallisesti esittämiin taikka heidän suullisesti esittämiinsä, pöytäkirjattuihin vaatimuksiin, vastauksiin tai lausumiin sekä muuhun asian käsittelyssä syntyneeseen kirjalliseen aineistoon. Käräjäoikeudelle toimitettua esitutkintapöytäkirjaa saadaan käyttää tuomion tai päätöksen perusteena vain siltä osin kuin asianosaiset ovat siihen vedonneet.

8 §

Käräjäoikeuden on ilmoitettava asianosaisille kirjallisesti tuomion tai päätöksen antamispäivä hyvissä ajoin ennen ratkaisun antamista. Se voidaan ilmoittaa jo haasteen tiedoksiannon yhteydessä.

Käräjäoikeuden on välittömästi tuomion tai päätöksen antamisen jälkeen lähettävä vastaajalle ja sellaiselle asianomistajalle, joka on esittänyt asiassa vaatimuksia, jäljennös ratkaisusta sekä samalla lähetettävä oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitetut muutoksenhakuohjeet. Lähetettävään ratkaisuun merkitään, ettei se sisällä tietoa lainvoimaisuudesta. Ratkaisu ja muutoksenhakuohjeet saadaan lähettää postitse asianosaisen viimeksi ilmoittamalla osoitteella.

Täydentävät säännökset

9 §

Kirjallisessa menettelyssä noudatetaan muutoin, mitä rikosasiain käsittelystä säädetään.

Tämän lain 7 luvussa tarkoitettua asiaa ei voida käsitellä kirjallisessa menettelyssä.

6 luku

Pääkäsittelystä

3 §

Pääkäsittely saadaan aloittaa 2 §:n 4—6 kohdassa tarkoitettusta esteestä huolimatta, jos on aihetta olettaa, että käsittelyä ei tarvitse lykätä tai, jos se joudutaan lykkäämään, että asiassa ei tarvitse toimittaa 11 §:ssä mainitusta syystä uutta pääkäsittelyä eikä lykkäämisestä aiheudu haittaa asian käsittelylle.

6 luku

Pääkäsittelystä

3 §

Pääkäsittely saadaan aloittaa 2 §:n 4—6 kohdassa tarkoitettusta esteestä huolimatta, jos on aihetta olettaa, että käsittelyä ei tarvitse lykätä tai, jos se joudutaan lykkäämään, että asiassa ei tarvitse toimittaa 11 §:ssä mainitusta syystä uutta pääkäsittelyä eikä lykkäämisestä aiheudu merkittävää haittaa asian käsittelylle.

Pääkäsittely saadaan aloittaa 2 §:n 2 kohdassa tarkoitettusta esteestä huolimatta, jos:

1) vastaaja ei ole noudattanut hänelle annettua määräystä saapua sakon uhalla tuomioistuimeen; ja

2) on aihetta olettaa, että vaikka käsittely joudutaan lykkäämään, asiassa ei tarvitse toimittaa 11 §:ssä mainitusta syystä uutta pääkäsittelyä eikä lykkäämisestä aiheudu merkittävää haittaa asian käsittelylle.

3 a §

Pääkäsittelyssä, joka on aloitettu 3 §:n 2 momentin nojalla, voidaan vastaajan poissa ollessa kuulla todistajaa tai asiantuntijaa taikka todistelutarkoituksessa asianomistajaa tai toista vastaajaa, jos vastaajalle on ilmoitettu haasteen yhteydessä siitä, että todistelu voidaan ottaa vastaan hänen poissaolostaan huolimatta. Asiaa saadaan käsitellä myös muilta osin, jos se on tarpeellista asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelemiseksi tai todistelun vastaanottamiseksi.

Jatkettaessa pääkäsittelyä lykkäyksen jälkeen tuomioistuimen on tehtävä vastaajalle selko asiassa hänen poissa ollessaan kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

Todistelua ei vastaajan saapuvilla ollessa oteta vastaan uudelleen. Todistelu on kuitenkin otettava vastaan uudelleen, jos vastaaja sitä pyytää ja hänen poissaolonsa on aiheutunut laillisesta esteestä, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, tai tuomioistuimien harkitsee todistelun uudelleen vastaanottamisen erityisestä syystä tarpeelliseksi.

9 §

Jos pääkäsittelyä ei voida toimittaa yhden päivän kuluessa, istunto saadaan keskeyttää. Istuntoa on jatkettava, mikäli mahdollista perättäisinä päivinä. Jos tämä ei ole mahdollista, asiaa on käsiteltävä vähintään kolmena arkipäivänä viikossa, jollei käsittelyä 10 §:n nojalla lykätä.

Jos pääkäsittelyä ei voida toimittaa yhden päivän kuluessa, istunto saadaan keskeyttää. Istuntoa on jatkettava, mikäli mahdollista perättäisinä päivinä. Jos tämä ei ole mahdollista, asiaa on käsiteltävä vähintään *kahtena* arkipäivänä viikossa, jollei käsittelyä 10 §:n nojalla lykätä.

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos tuomioistuimeen sen päätösvaltaisuuden puutteellisuuden vuoksi joudutaan kesken pääkäsittelyä ottamaan uusi jäsen. Uusi pääkäsittely on toimitettava myös silloin, kun asia on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 14 päivää.

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 14 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. Uusi pääkäsittely on kuitenkin pidettävä aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 45 päivää.

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos tuomioistuimeen sen päätösvaltaisuuden puutteellisuuden vuoksi joudutaan kesken pääkäsittelyä ottamaan uusi jäsen. Uusi pääkäsittely on toimitettava myös silloin, kun asia on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 30 päivää.

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. Uusi pääkäsittely on kuitenkin pidettävä aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 60 päivää.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

2 §

Haastehakemuksessa on ilmoitettava:

6) selvitys siitä, että syyttäjä on päättänyt

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

2 §

Haastehakemuksessa on ilmoitettava:

6) selvitys siitä, että syyttäjä on päättänyt

olla nostamatta syytettä rikoksen johdosta;

jättää syytteen nostamatta taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan;

14 a §

Valmisteluistunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Tällöin säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

Syyttäjän kuuleminen

24 §

Jos asianomistaja käyttää 1 luvun 14 §:n 2 momentissa tai perustuslain 118 §:n 3 momentissa tarkoitettua ensisijaista syyte-oikeuttaan taikka ajaa yksin rikosasiaa sen vuoksi, että esitutkintaviranomainen on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan, tuomioistuimen on ennen kanteen ratkaisemista tuomiolla varattava syyttäjälle tilaisuus tulla asiassa kuulluksi, jollei kuuleminen ole asian laadun vuoksi selvästi tarpeetonta.

9 luku

Oikeudenkäyntikuluista

1 a §

Jos syyttäjän syyte tai muu vaatimus hylätään tai jätetään tutkimatta taikka jää sillensä, valtio on vastaajan vaatimuksesta velvollinen korvaamaan vastaajan kohtuulliset oikeudenkäyntikulut.

9 luku

Oikeudenkäyntikuluista

1 a §

Jos syyttäjän syyte tai muu vaatimus hylätään, jätetään tutkimatta tai jää sillensä, valtio on vastaajan vaatimuksesta velvollinen korvaamaan vastaajan kohtuulliset oikeudenkäyntikulut. Korvausvelvollisuutta ei ole, jos vastaaja asianomistajan muutoksenhaun johdosta tuomitaan teosta, jota syyttäjän syyte koski. Korvaus maksetaan vasta, kun vastaajan syyllisyyttä koskeva kysymys on ratkaistu lainvoimaisesti.

Oikeusministeriö voi antaa tarkempia

määräyksiä valtion korvausvelvollisuuden toteuttamisesta ja maksamismenettelystä.

6 §

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen käsittelyn päättymistä. Lisäksi on ilmoitettava, mistä kustannukset koostuvat.

6 §

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen käsittelyn päättymistä. *Vaatimuksessa on eriteltävä oikeudenkäyntikulujen määrä ja niiden perusteet.*

9 §

Mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 2 momentissa, 12 ja 13 §:ssä, 14 §:n 2 momentissa sekä 16 §:ssä säädetään riitaasioiden osalta, on soveltuvilta kohdin voimassa myös rikosasioissa.

9 §

Mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8, 12 ja 13 §:ssä, 14 §:n 2 momentissa sekä 16 §:ssä säädetään *riita-asioista*, on soveltuvilta kohdin voimassa myös rikosasioissa.

11 luku

Tuomioistuimen ratkaisusta

5 a §

Tuomioistuimen on, ennen kuin se määrää rikosasian vastaajan mielentilan tutkittavaksi, erikseen ratkaistava (välituomio) kysymys siitä, onko vastaajan näytetty menettelleen syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädetyllä tavalla. Tuomioistuin voi samassa yhteydessä välituomiolla ratkaista yksityisoikeudellista vaatimusta tai muuta vaatimusta koskevan kysymyksen. Välituomioon ei saa hakea erikseen muutosta valittamalla.

Mielentilatutkimuksen jälkeen tuomioistuin ratkaisee sen, mihin rikokseen vastaaja on syyllistynyt, ja ratkaisee asian muilta osin, jollei asiaa jonkun vastaajan osalta voida ratkaista 5 §:ssä säädetyillä perusteilla erikseen. Erityisestä syystä myös välituomiolla ratkaistua kysymystä voidaan arvioida uudelleen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki**oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 14—16 § ja 29 luku,
 sellaisina kuin niistä ovat 15 luvun 15 ja 16 § laissa 21/1868 sekä 29 luku osaksi mainitussa laissa ja laissa 362/1960,
muutetaan 6 luvun 5 §:n 2 momentti, 12 luvun 33 §, 14 luvun 6 ja 7 § sekä 17 luvun 9 §:n 2 momentti, 36 §:n 1 momentti ja 45 §,
 sellaisina kuin ne ovat, 6 luvun 5 §:n 2 momentti laissa 1052/1991, 12 luvun 33 § sekä 17 luvun 9 §:n 2 momentti ja 36 §:n 1 momentti laissa 690/1997, 14 luvun 6 ja 7 § mainitussa laissa 362/1960 sekä 17 luvun 45 § laeissa 571/1948 ja 494/1969, sekä
lisätään 2 luvun 6 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laissa 1052/1991, uusi 2 momentti ja 17 luvun 36 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laeissa 571/1948 ja 690/1997, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

6 §

—————
Ratkaistaessa rikosasiaa kirjallisessa menettelyssä käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

6 luku

Riita-asian pääkäsittely

5 §

—————
 Jos pääkäsittelyä ei voida toimittaa yhden päivän kuluessa, istunto saadaan keskeyttää. Istuntoa on jatkettava, mikäli mahdollista, perättäisinä päivinä. Jos tämä ei ole mahdollista, asiaa on käsiteltävä vähintään kolmena arkipäivänä viikossa, jollei käsittelyä 10 §:n nojalla lykätä.
 —————

—————
 Jos pääkäsittelyä ei voida toimittaa yhden päivän kuluessa, istunto saadaan keskeyttää. Istuntoa on jatkettava, mikäli mahdollista, perättäisinä päivinä. Jos tämä ei ole mahdollista, asiaa on käsiteltävä vähintään *kahtena* arkipäivänä viikossa, jollei käsittelyä 10 §:n nojalla lykätä.
 —————

12 luku

Asianosaisista

33 §

Tuomioistuimeen tuotavaksi määrätty rikosasian vastaaja saadaan ottaa säilöön.

Tuomioistuimeen tuotavaksi määrätty muu asianosainen tai kuultava saadaan ottaa säilöön aikaisintaan kuljetuksen aloittamista edeltävänä päivänä.

Vapaudenmenetys saa kuljetusaikoi-
neen kestää enintään kolme päivää.

14 luku

Asian käsittelystä oikeudessa

6 §

Oikeuden puheenjohtaja on velvollinen valvomaan järjestyksen noudattamista istunnossa. Hänen tulee sen vuoksi keskeyttää sopimaton lausuma ja oikaista jokaista, joka käyttäytyy häiritsevästi tai asiattomasti. Jollei puheenjohtajan määräyksiä noudateta, poistettakoon tottelematon oikeuden istuntohuoneesta.

7 §

Sitä, joka häiritsee käsittelyä tahi ei tottele oikeutta tai sen puheenjohtajaa taikka muutoin loukkaa tuomioistuimen arvoa tai joka oikeudessa tahi oikeuteen annetussa kirjoituksessa käyttää loukkaavaa taikka epäkunnioittavaa puhe- tai kirjoitustapaa, saa oikeus omasta aloitteestaan heti rangaista sakolla.

Päätökseen, jolla joku on 1 momentin nojalla tuomittu järjestyserangaistukseen, saadaan erikseen hakea muutosta valittamalla. Tällainen päätös ei estä nostamasta syytettä

12 luku

Asianosaisista

33 §

Tuomioistuimeen tuotavaksi määrätty *asianosainen tai kuultava* saadaan ottaa säilöön. *Vapaudenmenetys saa kuljetusaikoi-
neen kestää enintään viisi vuorokautta.*

Todistajan säilöön ottamisesta säädetään 17 luvun 36 §:ssä.

14 luku

Asian käsittelystä oikeudessa

6 §

*Tuomioistuimen puheenjohtaja on velvol-
linen valvomaan järjestyksen noudattamista istunnossa ja antamaan tätä varten tarvitta-
vat määräykset. Puheenjohtaja voi määrätä istuntosalista poistettavaksi sen, joka häirit-
see käsittelyä tai käyttäytyy muutoin sopi-
mattomasti.*

7 §

Joka

*1) ei noudata puheenjohtajan 6 §:n nojal-
la antamia määräyksiä,*

*2) käyttää istunnossa tai tuomioistuimeen
annetussa kirjoituksessa tuomioistuimen ar-
voa loukkaavaa tai muutoin sopimatonta
puhe- tai kirjoitustapaa taikka*

*3) muutoin häiritsee käsittelyä tai käyttäy-
tyy sopimattomasti, voidaan tuomita mak-
samaan enintään 1 000 euron suuruinen
järjestyssakko.*

*Jos 1 momentissa tarkoitettussa tapaukses-
sa järjestyssakko ei ole riittävä toimenpide
häiriön poistamiseksi, tuomioistuin voi
määrätä siellä henkilökohtaisesti läsnä ole-*

järjestysrangaistuksen aiheuttaneesta teosta, jos siihen sisältyy teko, josta on muualla laissa säädetty rangaistus.

van otettavaksi välittömästi säilöön ja pidettäväksi säilössä enintään 24 tunnin ajan. Jos asianosainen otetaan säilöön, tuomioistuimen on harkittava, voidaanko asian käsittelyä asianosaisen poissaolosta huolimatta jatkaa.

Tuomioistuin määrää 1 ja 2 momentissa tarkoitetut seuraamukset omasta aloitteestaan. Seuraamuksen määrääminen ei estä nostamasta syytettä samasta teosta, jos siitä on muualla laissa säädetty rangaistus. Järjestyssakkoa ja säilöön ottamista koskevaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla.

15 luku

Oikeudenkäyntiasiamiehestä

14 §

[Jos valtuusmiehen havaitaan yllyttäneen tahi vietelleen jonkun perättömään oikeudenkäyntiin taikka vastoin parempaa tietoa-ansa ajaneen väärää asiaa taikka käyttäneen ilmeistä kavaluutta, niin sakotettakoon häntä kymmenen tahi kaksikymmentä talaria tahi enemmän, sataan asti, taikka rangaistakoon vankeudella, älköönkä hänen enää sallittako ajaa toisten asioita Oikeudessa, aina sen mukaan kuin tuomari tutkii hänen rikoksensa olevan. Jos sellainen valtuusmies, välttääksensä rangaistusta, vetäytyy pois asiasta, ennenkuin se päättyy, rangaistakoon kuitenkin niinkuin on sanottu. Jos jonkun näytetään salaa kirjoittaneen asiassa päämiehensä vastapuolenkin puolesta taikka perusteilla ja neuvoilla auttaneen häntä, sakotettakoon sata talaria tahi rangaistakoon vesi- ja leipävankeudella ja menettäköön kunniansa.]

(kumotaan)

15 §

(27.4.1868) Kaikkein tulee pitää Oikeutta arvossa ja kunniansa; ja sentähden älköön kukaan laillisen valtamiehen asemesta pankko alaikäistä, palkollista tahi muuta sopimatonta kirjojansa Oikeuteen antamaan, tahi suullisesti kuulustettavaksi. Joka sen tekee, sakoitettakoon Alioikeudessa [viisi talaria], Hovioikeudessa [kymmenen talaria].

(kumotaan)

16 §

(27.4.1868) Joka ottaa Oikeuden edessä puhuaksensa sellaisessa asiassa, jossa hän ei ole asianomistajana eikä asianajajana, eikä virkansa puolesta kantajana ja hakijana, taikka jos hänellä lain mukaan ei ole siihen lupaa; sakoitettakoon Alioikeudessa [viisi talaria], Hovioikeudessa [kymmenen talaria, tahi enemmän], asian laadun mukaan; jos se [Keisarin Käskynhaltian] tykönä tehdään, olkoon sakko [viisi talaria], kruunulle yksinänsä; palkitkoon myös näissä tapauksissa kaiken vahingon.

(kumotaan)

17 luku

Todistelusta

9 §

Silloin kun todiste on otettu vastaan asianosaisen poissa ollessa, todiste on asianosaisen saapuvilla ollessa otettava vastaan uudelleen, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä ja jollei 7 §:stä muuta johdu. Jos todistetta ei oteta vastaan uudelleen, tuomioistuimen on tehtävä siitä selko asiassa kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

Silloin, kun todiste on otettu vastaan asianosaisen poissa ollessa, todiste on asianosaisen saapuvilla ollessa otettava vastaan uudelleen, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä ja jollei 7 §:stä tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 3 a §:stä muuta johdu. Jos todistetta ei oteta vastaan uudelleen, tuomioistuimen on tehtävä siitä selko asiassa kertyneen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

36 §

Jos todistaja jää pois ilman laillista estettä tai poistuu luvatta, todistaja tuomitaan asetettuun uhkasakkoon ja tuomioistuin voi määrätä todistajan tuotavaksi heti tuomioistuimeen, jollei asian käsittelyä päätetä jatkaa myöhemmin. Jos asian käsittelyä päätetään jatkaa toisessa istunnossa, on asetettava korkeampi uhkasakko tai, jos aiheutta on, määrättävä hänet tuotavaksi. Tuotavaksi määrätty todistaja saadaan ottaa säilöön aikaisintaan edellisenä päivänä ennen kuljetuksen aloittamista. Todistajan vapaudenmenetys tässä momentissa tarkoitetusta syystä ei kuljetusaikoiheen saa kestää kolmea päivää kauemmin.

36 §

Jos todistaja jää pois ilman laillista estettä tai poistuu luvatta, todistaja tuomitaan asetettuun uhkasakkoon ja tuomioistuin voi määrätä todistajan tuotavaksi heti tuomioistuimeen, jollei asian käsittelyä päätetä jatkaa myöhemmin. Jos asian käsittelyä päätetään jatkaa toisessa istunnossa, on asetettava korkeampi uhkasakko tai, jos aiheutta on, määrättävä hänet tuotavaksi. Tuotavaksi määrätty todistaja saadaan ottaa säilöön. Vapaudenmenetys tässä momentissa tarkoitusta syystä saa kuljetusaikoiheen kestää enintään viisi vuorokautta.

Jos todistajan tai muun todistelutarkoituksessa henkilökohtaisesti kuultavan käyttäytymisen perusteella on aihetta olettaa, ettei hän tule noudattamaan kutsua saapua tuomioistuimeen, tuomioistuin voi määrätä hänet tuotavaksi istuntoon.

45 §

Jos rikoksesta syytetyn mielentilan selville saamiseksi on tarpeen, että häntä tutkitaan mielisairaалassa, antakoon oikeus siitä määräyksen. Sellaisen tutkimuksen alaiseksi alkoon syytettyä kuitenkin määrättäkö vastoin hänen tahtoaan, ellei häntä pidetä vangittuna tai ellei rikoksesta, josta häntä syytetään, voi seurata ankarampaa rangaistusta kuin yksi vuosi vankeutta.

Mielentilan tutkimisesta ja sitä varten mielisairaalaan ottamisesta on muutoin noudatettava, mitä siitä on erikseen säädetty.

45 §

Tuomioistuin voi määrätä rikosasian vastaajan mielentilan tutkittavaksi, jos:

1) tuomioistuin on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 a §:n mukaisessa välituomiossaan todennut rikosasian vastaajan menetelleen syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädetyllä tavalla;

2) vastaajan mielentilan tutkiminen on perusteltua; ja

3) vastaaja suostuu mielentilatutkimukseen tai hän on vangittuna tai häntä syytetään rikoksesta, josta voi seurata ankarampi rangaistus kuin yksi vankeutta.

Tuomioistuin voi syyttäjän taikka rikoksesta epäillyn tai tämän edunvalvojan esityksestä määrätä 1 momentin 2 ja 3 kohdassa säädettyin edellytyksin epäillyn mielentilan tutkittavaksi jo esitutinnan aikana tai ennen pääkäsittelyä, jos rikoksesta epäilty on tunnustanut syyllistyneensä rangaistavaksi säädettyyn tekoon tai jos mielentilatutkimuksen tarve on muutoin selvä. Tuomioistuimen päätösvaltaisuudesta ja istunnon pitämisestä tässä momentissa tarkoitettua päätöstä tehtäessä säädetään pakkokeinolain 1 luvun 9 §:n 2 momentissa.

Mielentilan tutkimista koskevaan päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Mielentilatutkimukseen määrätty saa kannella päätöksestä. Kantelulle ei ole määräaika. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

Mielentilan tutkimisesta ja sitä varten sairaalaan ottamisesta säädetään erikseen.

29 luku

Oikeudenkäynnin väärinkäyttämistä

1 §

(27.4.1868) Jos joku oikeudenkäymistä (kumotaan)
rohkenee väärinkäyttää, ja vasten selkeitä
perusteita ja parempata tietoansa kiukusta
vetää jonkun Oikeuteen, sakoitettakoon Ali-
oikeudessa [kymmenestä kahteenkymme-
neen talariin asti], [vaivaisille yksinänsä,]
ja palkitkoon lisäksi oikeudenkäymisen ku-
lut, haitan ja vahingon.

2 §

(27.4.1868) Jos joku on kadottanut Ali- (kumotaan)
oikeudessa, ja Hovioikeus kaikin puolin hy-
väksyy Ali-oikeuden päätöksen, tutkikoon
Hovioikeus myöskin, onko hän perättömästä
valituksesta tehnyt itsensä edesvastauksen
alaiseksi; jos niin nähdään olevan, sakoitet-
takoon hän silloin [kolmestakymmenestä sa-
taan talariin asti]. Kaikissa näissä tapauk-
sissa sakoitettakoon valtamies, niinkuin
[15 luvun 14 §:ssä] sanottu on. Jos rikkonut
ei voi sakkoa maksaa; rangaistakoon van-
keudella niinkuin erittäin säättö on.

3 §

Jos se, joka [kuninkaan] ja kruunun puo- (kumotaan)
lesta puhuu, väärinkäyttää oikeudenkäyntiä
toisten haitaksi ja vahingoksi, niin olkoon
laillisen edesvastauksen alainen ja tuomit-
takoon asianhaaran mukaan.

4 §

4 § on kumottu L:lla 12.8.1960/362.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

3.

Laki**esitutkintalain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 5 §:n 1 momentti ja 40 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat 5 §:n 1 momentti laissa 645/2003 ja 40 §:n 4 momentti laissa 427/2003, *lisätään* 4 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 645/2003, uusi 4 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

4 §

Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä myös määrätä, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen, taikka jos jo toimitettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muulla kuin 3 momentissa mainitulla perusteella. Esitutkinnan lopettaminen edellyttää lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista.

5 §

Esitutkinnassa selvitetään:

1) rikos, sen teko-olosuhteet, *sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty*, jotka ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat;

2) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan; sekä

3) mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai

5 §

Esitutkinnassa selvitetään:

1) rikos, sen teko-olosuhteet, jotka ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat;

2) rikoksella aiheutettu vahinko ja saavutettu hyöty mahdollisen takavarikon turvaamiseksi;

3) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 3 luvun

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi.

9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan vaatimustaan; sekä

4) suostuvatko rikoksesta epäilty ja asianomistaja asian käsittelemiseen käräjäoikeudessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä.

40 §

Asianomistajalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n nojalla määrätyle oikeudenkäyntiavustajalle on lähetettävä jäljennös esitutkintapöytäkirjasta.

Asianomistajalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n nojalla määrätyle oikeudenkäyntiavustajalle ja epäillylle mainitun luvun 1 §:n nojalla määrätyle puolustajalle on lähetettävä jäljennös esitutkintapöytäkirjasta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki**pakkokeinolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 15 §:n 2 momentti, 21 §:n 2 momentti ja 22 §:n 3 momentti sekä 5 a luvun 6 §:n 2 momentti sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 21 §:n 2 momentti laissa 693/1997 ja 22 §:n 3 momentti ja 5 a luvun 6 §:n 2 momentti laissa 646/2003, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

15 §

Läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä

Vangittavaksi vaadittu, joka on pidätetty, on tuotava tuomioistuimeen ja häntä on kuultava siellä vaatimuksesta. Pidätetylle on varattava tilaisuus käyttää avustajaa vaatimusta käsiteltäessä.

Vangittavaksi vaadittua, joka on pidätetty, on kuultava henkilökohtaisesti vangitsemisvaatimuksesta. Jos tuomioistuin harkitsee soveliaaksi, kuuleminen voi tapahtua vangittavaksi vaaditun olematta läsnä istuntosalissa käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsitteelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittavaksi vaadittu on tuotava tuomioistuimeen. Vangittavaksi vaaditulle on varattava tilaisuus käyttää avustajaa vaatimusta käsiteltäessä.

21 §

Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Jos syytteen nostamiselle määrätty aika osoittautuu liian lyhyeksi, tuomioistuin voi syyttäjän mainitun ajan kuluessa tekemästä

Jos syytteen nostamiselle määrätty aika osoittautuu liian lyhyeksi, tuomioistuin voi syyttäjän mainitun ajan kuluessa tekemästä

pyynnöstä pidentää määräaikaa. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi pyynnöstä. Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi.

pyynnöstä pidentää määräaikaa. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi pyynnöstä. *Vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos vangittu niin haluaa. Jos tuomioistuimien harkitsee soveliaaksi, kuuleminen voi tapahtua vangitun olematta läsnä istuntosalissa käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Jos tuomioistuimien pitää sitä tarpeellisenä, vangittu on tuotava tuomioistuimeen.*

22 §

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Vangitulle ja hänen avustajalleen sekä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä, jollei vangittu tai pidättämiseen oikeutettu virkamies ilmoita, ettei kuuleminen ole tarpeen. Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muutoin syytä.

Vangitulle ja hänen avustajalleen sekä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä, jollei vangittu tai pidättämiseen oikeutettu virkamies ilmoita, ettei kuuleminen ole tarpeen. *Vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos vangittu niin haluaa tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muutoin syytä. Jos tuomioistuimien harkitsee soveliaaksi, kuuleminen voi tapahtua vangitun olematta läsnä istuntosalissa käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Jos tuomioistuimien pitää sitä tarpeellisenä, vangittu on tuotava tuomioistuimeen.*

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

6 §

Lupa-asian käsittely tuomioistuimessa

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä

ollessa. Asia ratkaistaan kuulematta rikoksesta epäiltyä taikka teleliittymän, teleosoitteen tai telepäätelaitteen taikka kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa teleliittymän tai teleosoitteen haltijalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen tutkinnallisista syistä ole estettä.

ollessa. *Käsittely voidaan myös toteuttaa käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.* Asia ratkaistaan kuulematta rikoksesta epäiltyä taikka teleliittymän, teleosoitteen tai telepäätelaitteen taikka kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa teleliittymän tai teleosoitteen haltijalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen tutkinnallisista syistä ole estettä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

5.

Laki**käräjäoikeuslain 17 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 17 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 774/2002, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

17 §

Laamanni voi määrätä:

1) virassa kaksi kuukautta olleen notaarin käsittelemään ja ratkaisemaan käräjäoikeuden kansliassa:

- a) maakaaren (540/1995) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja kirjaamisasioita;
- b) hakemusasioita;
- c) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 ja 14 §:ssä tarkoitettuja asioita; sekä

2) virassa neljä kuukautta olleen notaarin tekemään saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:ssä tarkoitettuja ratkaisuja sekä toimimaan käräjäoikeuden puheenjohtajana:

- a) yhden tuomarin istunnossa hakemusasiasa;
- b) yhden tuomarin istunnossa rikosasiassa ja sakon muuntorangaistusasiassa, ei kuitenkaan käsiteltäessä pakkokeinolain (450/1987) mukaisia vangitsemis- ja matkustuskieltoasioita; ja
- c) saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa suullisessa valmistelussa ja yhden tuomarin pääkäsittelyssä.

Ehdotus

17 §

Laamanni voi määrätä:

1) virassa kaksi kuukautta olleen notaarin käsittelemään ja ratkaisemaan käräjäoikeuden kansliassa:

- a) maakaaren (540/1995) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja kirjaamisasioita;
- b) hakemusasioita;
- c) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 ja 14 §:ssä tarkoitettuja asioita; sekä

2) virassa neljä kuukautta olleen notaarin tekemään saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:ssä tarkoitettuja ratkaisuja sekä toimimaan käräjäoikeuden puheenjohtajana:

- a) yhden tuomarin istunnossa hakemusasiasa;
- b) yhden tuomarin istunnossa rikosasiassa ja sakon muuntorangaistusasiassa, ei kuitenkaan käsiteltäessä pakkokeinolain (450/1987) mukaisia vangitsemis- ja matkustuskieltoasioita;
- c) saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa suullisessa valmistelussa ja yhden tuomarin pääkäsittelyssä; ja

d) oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvussa tarkoitettua kirjallisessa menettelyssä, jossa tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.

110

Voimassa oleva laki

HE 271/2004 vp

Ehdotus

*Tämä laki tulee voimaan _____
20 . päivänä _____ kuuta*

6.

Laki**sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta 9 päivänä elokuuta 2002 annetun lain (672/2002) 1 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 §

1 §

*Lain soveltamisala**Lain soveltamisala*

Tässä laissa säädettyssä järjestyksessä pannaan täytäntöön seuraavat seuraamukset:

1) rikoslain (39/1889) 2 a luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesti päiväsakoin vahvistettu sakko sekä uhkasakko, yhteisösakko, rikesakko ja kurinpitosisakko (sakko);

2) sotilaskurinpitolain (331/1983) 44 §:n 2 momentissa ja 45 b §:ssä tarkoitettu maksu;

3) omaisuuden tai rahamäärään kohdistuva menettämisseuraamus;

4) rikokseen perustuva valtiolle tuomittu korvaus;

5) muussa kuin rikosasiassa valtiolle tuomittu korvaus, jos virallinen syyttäjä on esiintynyt siinä virkansa puolesta;

6) valtiolle tuomittu korvaus, joka perustuu sen varoista suoritettujen oikeudenkäyntiin liittyvien kustannusten korvaamiseen;

7) rikosvahinkolain (935/1973) mukaiseen valtion takautumisoikeuteen perustuva saaminen vahingosta vastuussa olevalta.

Tässä laissa säädettyssä järjestyksessä pannaan täytäntöön seuraavat seuraamukset:

1) rikoslain (39/1889) 2 a luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesti päiväsakoin vahvistettu sakko sekä uhkasakko, yhteisösakko, rikesakko ja kurinpitosisakko (sakko);

2) sotilaskurinpitolain (331/1983) 44 §:n 2 momentissa ja 45 b §:ssä tarkoitettu maksu;

3) omaisuuden tai rahamäärään kohdistuva menettämisseuraamus;

4) rikokseen perustuva valtiolle tuomittu korvaus;

5) muussa kuin rikosasiassa valtiolle tuomittu korvaus, jos virallinen syyttäjä on esiintynyt siinä virkansa puolesta;

6) valtiolle tuomittu korvaus, joka perustuu sen varoista suoritettujen oikeudenkäyntiin liittyvien kustannusten korvaamiseen;

7) rikosvahinkolain (935/1973) mukaiseen valtion takautumisoikeuteen perustuva saaminen vahingosta vastuussa olevalta;

8) *oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:ssä tarkoitettu järjestyssakko.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki

sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 3 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 375/1990, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

3 §

Edellä 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun yleisen alioikeuden käsitellessä sotilasoikeudenkäyntiasiaa oikeudessa on puheenjohtaja ja kaksi sotilasjäsentä. Puheenjohtajana toimii raastuvanoikeudessa pormestari tai oikeusneuvosmies ja kihlakunnanoikeudessa kihlakunnantuomari tai kärjätuomari niin kuin tuomioistuimen työjärjestyksessä määrätään. Kurinpitovalitusasioita käsitellessään tuomioistuin on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

Ehdotus

3 §

Edellä 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun kärjääoikeuden käsitellessä sotilasoikeudenkäyntiasiaa tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja kaksi sotilasjäsentä. Puheenjohtajana toimii laamanni tai kärjätuomari niin kuin kärjääoikeuden työjärjestyksessä määrätään. Asia käsitellään tässä kokoonpanossa myös oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä. Kurinpitovalitusasioita käsitellessään tuomioistuin on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

Liite
Asetusluonnokset

Valtioneuvoston asetus

esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen muuttamisesta

Valtioneuvon päätöksen mukaisesti, joka on tehty oikeusministeriön esittelystä
muutetaan 17 päivänä kesäkuuta 1988 esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen
(575/1988) 16 § seuraavasti:

16 §

Merkinnät kuulustelupöytäkirjaan

Kuulustelusta laadittavaan kuulustelupöytäkirjaan merkitään kuulustelukertomuksen lisäksi:

- 1) kuulustelun alkamis- ja päättymisaika, paikka, kuulustelija sekä muut läsnäolijat;
- 2) kuulusteltavan henkilötiedot ja epäiltynä kuulusteltavasta myös siviilisääty, elatusvelvollisuus, tulot ja varallisuus sekä moottoriajoneuvolla tehtyä liikennerikosta tai -rikkomusta tutkittaessa tiedot ajokortista;
- 3) kuulusteltavan asema esitutkinnassa ja sen muuttuminen;
- 4) esitutkintalain 29 §:ssä tarkoitettujen tiedustelujen ja ilmoitusten tekeminen;
- 5) esitutkintalain 39 §:n 2 tai 3 momentin mukainen kuulustelukertomuksen tarkastaminen; sekä
- 6) esitutkintalain 5 §:ssä tarkoitettu rikok-

sesta epäillyn ja asianomistajan kannanotto asian käsittelemisestä käräjäoikeudessa kirjallisessa menettelyssä.

Asianomistajana kuulusteltavan yhteisön laillisen edustajan kuulustelupöytäkirjaan merkitään yhteisön tunnistamiseksi tarpeelliset tiedot sekä edustajan asema yhteisössä.

Kuulustelupöytäkirjaan merkitään myös:

- 1) syy kuulustelun toimittamiseen kello 21:n ja 6:n välisenä aikana;
- 2) syy, jonka vuoksi jonkun pääsy kuulustelutilaisuuteen on evätty esitutkintalain 31 §:n nojalla tai joku on poistettu sieltä mainitun lain 35 §:n nojalla, sekä mainitun lain 36 §:n mukainen tilaisuuden varaaminen asianomaisille tietojen saamiseen ja kysymysten tekemiseen, sekä
- 3) tilaisuuden varaaminen sosiaalilautakunnalle edustajansa lähettämiseen lapsen kuulusteluun sekä sosiaalilautakunnan edustajan läsnäolo.